

491.99-5

9 - 14

ՊԻՅԻՒՆ ՆՇԱՆ - ՊԱՊԻԿԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԳԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՐ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ - ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

272 ԿԱՆՈՆՆԵՐ

374 ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

36 ԸՆԹԵՐՅՈՒՄՆԵՐ

28 ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

11 ՊԱՏԿԵՐԱԴՈՐ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

46 ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

1908

ԳՐԱՏՈՒՆ ՆՇԱՆ - ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԳԻՆ 4 ՂՐՈՒՇ

425

137-

11 MAR 2013

6030

491.99:5

9-14

uz

15 NOV 2011

ՀԱՄԱԿԱՐԹՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ
ՈՒՍՈՒՄՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

425
137-90

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ

ՅՈՎՀ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ

Վ. ԵՆ Հ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Սուրբան-Համամ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

1004
68491
16489

Վ. ԵՆ Հ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

1907

ՅԱՌԱՉԱԲԱՆ

معارف عمومیہ نظارت جلیلہ سنک فی ۲۷ مارٹ ۳۲۳ تاریخ
و ۱۱ نومرولی رخصتنامہ سیلہ طبع اولتشد

Յայտնի է քե հին հայերենը, գրաբարը, իբրեւ գրական ու մատենագրական լեզու իր նախամեծար դիրքը պահած ըլլալով հանդերձ, շատ հին ասեմներէ ի վեր անոր առընթեր մշակուած եր նաեւ, ընտանեկան-ժողովրդական նիւթերու համար, ռամկական հայերէն մը որով գրուած ունինք բազմաթիւ գիրքեր, գլխաւորաբար առակաց գիրքեր, բժշկարաններ, տաղարաններ, եւն.: Այս լեզուն մեզի ծանօթ է *Նախնեաց Ռամկօրէն* անունով զոր ուսումնասիրած են Հ. Արսէն Այսքնեան եւ Հ. Ղեւոնդ Յովնանեան: Այս ռամկօրէնը սակայն մեր արդի հայերէնին նախահայրը չէ, կամ ուրիշ բառով՝ արդի հայերէնը բարեփոխուած շարունակութիւնը չէ նախնեաց ռամկօրէնին, որովհետեւ այս վերջինը աւելի կը ներկայացնէ Կիլիկեան Հայերէնը, մինչդեռ մեր արդի աշխարհաբարը ծնունդ առած է Կ. Պօլսոյ եւ Փոքր-Ասիական գաւառներու մեջ խօսուած հայ գաւառաբարբառէն եւ իբրեւ գրական լեզու սկսած է մշակուիլ ԺԲ. դարու վերջերէն սկսեալ: Նախնեաց ռամկօրէնով գրողները ա՛յնպիսի ժամանակի մը մեջ ուր գրաբարը տիրապետող էր, չէին կրնար խորհիլ այդ լեզուին փերականութիւն մը տալու պէտքին կամ խնդրին վրայ. բայց նոր ժամանակներու մեջ մշակուող արդի աշխարհաբարն ալ, որ գրաբարին դէմ տակաւ սկսած էր մրցիլ, եւ որ անցեալ դարու կեսին ասեմները արդէն իսկ իրմով մշակուած նըշանակելի գրականութիւն մը կրնար ներկայացնել, դեռ մինչեւ այդ քուականները ունեցած չէր կանոնաւոր փերականութիւն մը: Իրաւ, Մխիթար Աբբայ, լուսամտութեամբ մը որ պատիւ կը բերէ իրեն, շատ հին քուականի մը մեջ, 1726 էն իսկ նանչցած էր այդ պէտքը եւ աշխարհաբարի համառօտ փերականութիւն մը պատրաստած, բայց տեսակ մը երկչոտութեամբ ինք եւ իր յաջորդները կ'ե-

բելի չհամարձակեցան հրասարակութեան օտար զայն որ ցարդ ձեռագիր կը մնայ Ս. Ղազարու վանքին մեջ (*):

Այն բուհականներու միջոցին, միայն գրաբար կ'ուսուցուէր դպրոցներու մեջ, եւ կը կարծուէր քեզ գրաբար միայն կրնայ կամ միայն անոր վայել է ֆերականութիւն ունենալ, քանի որ ա՛ն միայն ֆերականական հաստատեմքներ ունի եւ իբրեւ քեզ հայ լեզուին հարազատ եւ ոչ աղաւաղ ձեւերը կը ներկայացնէ, մինչդեռ աշխարհաբար կը համարուէր ռամիկ, աղմաս, աղաւաղեալ լեզու մը, ոչ արժանի ֆերականանալու, եւ հետեւաբար կ'արհամարհուէր օրուան գիտնականներէն: Հակառակ աշխարհաբարին օրէ օր գտած ծաւալման, դեռ մինչեւ վերջին տարիները հարկ եղաւ պայքարիլ գրաբարի եւ աշխարհաբարի մասին իրող այս սխալ կարծիքին դէմ, լեզուաբանական ցուցումներով եւ պատմական ֆերականութեան ընթերցած փաստերով հաստատուելու համար քե՛զ լեզուներու կեանքը վարող գործունեութեան սկզբունք մը կայ որ անոր տարբերը յարաժամ կը ձեւափոխէ բնական օրէնքներով, եւ քեզ հետեւաբար լեզուական ամեն երեւոյթ պարտի նկատուիլ լեզուի գործունեութեան իբրեւ բնական արդիւնք զոր սխալ է աղաւաղում կամ աղմասում համարել: Իրենց այս կերպով ըմբռնելէ յետո՛յ գրաբարին վրայէն հմայքի դարաւոր փողը կը վերնայ, անոր ընծայուած անեղծութեան, հարազատութեան յասկութիւնները օղբ կը ցնդին եւ կ'ապացուցուի քե՛զ գրաբարն ալ աւելի հին նախամատենագրական հայերէնի մը ձեւափոխուած արդիւնքն է եւ կը ներկայացնէ հանդէպ անոր նո՛յնքան փոփոխութիւններ, այսինքն կարծեցեալ աղաւաղումներ, եղծումներ, սխալներ, որքան արդի հայերէնը՝ հանդէպ գրաբարի:

Աշխարհաբարի ուսումը առաջին անգամ մեր դպրոցներուն մեջ մուտ կը գտնէ Իզմիրի մեջ 1860ի մօտերը, մեր առաջին աշխարհաբար գրողներէն մեկուն, Ստեփան Ոսկանի ձեռնով եւ անկէ յետոյ աշխարհաբարի ֆերականութեան պէտքը կը սկսի զգալի դառնալ: Իրաւ, անկէ առաջ 1853ին հրասարակուած էր Ռուսիոյեանի ՌԻՂՂԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆը, բայց ան կարգ մը փոփոխութեան ցնդումէն անտեսուած էր:

(*) Միշիգան Արքայ աշխարհաբար քերականութիւն մը հրատարակած է Սրբեւէն լեզուով, իսկ 1847ին Ելիսաղ Ռիկզ ամերիկացի միսիոնարը հրատարակած է ուրիշ մը Անգլիկերէն լեզուով:

Քիւններ կը կանոնադրէր լեզուին եւ հետեւաբար նպատակաւորմար դասագիրք մը չէր եւ ընդունելութիւն չէր կրնար գտնել: Աշխարհաբարի առաջին կանոնաւոր ֆերականութեան դասագիրքը կրնայ համարուիլ բողոքական պատուելիի մը, Մ. Տ. Քիրենեանի ֆերականութիւնը, հրասարակուած 1864ին: Անկէ տարի մը վերջ կ'երեւէր Այսքնեանի աշխարհաբար ֆերականութեան դասագիրքը, եւ անկէ ալ տարի մը վերջ 1866ին իր հոյակապ Քննական ֆերականութիւնը, ուր գիտնական հեղինակը բոլորովին նոր գիտական ոգիով եւ պատմական հետազոտութեան ուղղութեամբ կ'ուսումնասիրէր արդի հայերէնը եւ գիտական հաստատեմքներու վրայ կը կանգնէր անոր ֆերականութիւնը, միեւնոյն ատեն հաստատելով աշխարհաբարին, իբրեւ գրական լեզու, գոյութեան անվիճելի իրաւունքը:

Հակառակ այս տեսակ պատմական ֆերականութեան մը գոյութեան, որու սկզբունքները կրնային եւ պարտ էին առաջնորդ ըլլալ բոլոր աշխարհաբար գրողներուն եւ բոլոր աշխարհաբար ֆերականութիւն պատրաստողներուն, ցաւալի է ըսել քեզ աշխարհաբարը հակադարձ հոսանք մը փոխելով՝ մոլորեցաւ իր զարգացման բնական ճաւիղէն եւ սխալ համբու մեջ ինկաւ: Կարգ մը գրաբարամուտ եւ գիտական ոգիէ զուրկ պատուելիներ ու գրագէտներ, տեսնելով գրաբարի դասին վստահաւոր կացութիւնը եւ աշխարհաբարին իրական յառաջխաղացութիւնը, աշխատեցան գտնէ տարբեր բան մը ընել, այն է՝ աշխարհաբարը կարելի եղածին չափ գրաբարացնել, իբրեւ քեզ ասով զայն ազնուացնելու միտքով: Այս սխալ ուղղութեան ծաւալման նպատակէն կարգ մը հեղինակներ որոնք ֆերականութեան դերն ու սահմանը չէին կրցած ըմբռնել: Զե՛ք մի որ ֆերականութիւնը ուղիղ գրել եւ ուղիղ խօսիլ կը սորվեցնէ...: Այս պայմանագրական սահմանը այնպէս ենթադրել կուտար իրենց քե՛զ ֆերականութիւնները անվիճելի եւ հաստատուն ուղեցոյցներ են որոնք կրնան լեզուն վարել ուղղուած ուղղութեամբ: Այս սխալ ըմբռնումով մեր ֆերականներն իրաւունք ունենալ կարծեցին աւելի կամ նուազ փոփոխութեան եւ լեզուի ոգիին ու բնական ընթացքին անհամապատասխան օրէնքներու ենթարկել լեզուն, ասով իբրեւ քեզ որոշ եւ հաստատուն նկարագիր մը տալու համար անոր: Այսպէսով երեւան եկան կարգ մը աշխարհաբարի ֆերականութիւններ, որոնք լեզուի յառաջդիմական ընթացքին հակառակ հին ձեւեր

վերակենդանացնել կ'ուզէին, ջանալով կենդանի լեզուն ձուլել մեռած լեզուածներու կաղապարին մէջ:

Սակայն յայտնի իրողութիւն մըն է քէ ֆերականութիւնը հանուած է լեզուէն, ո՛չ քէ լեզուն ֆերականութենէն, կամ ուրիշ բառով՝ լեզուն առաջ է քան ֆերականութիւնը: Ուրեմն լեզուն չէ որ պարտի հետեւիլ ֆերականութեան, այլ ֆերականութիւնը պարտի հետեւիլ լեզուին եւ ներկայացնել օրուան լեզուային ընդհանուր կիրառութիւնը: Ո՛չ մէկ ֆերականութիւն կրնայ լեզուի յառաջդիմական ընթացքին անհամապատասխան ձեւեր պարտադրել լեզուին վրայ, որովհետեւ ֆերականութեան կանոններով չէ որ լեզու մը կը զարգանայ եւ կրնայ մասնաւոր ուղղութիւն մը առնել, այլ բնական ընթացքով: Այս նշմարութիւնը սակայն ճանչցուելու համար երկար ատեն պէժ էղաւ մեզի: Նոյն իսկ գրաբարի եւ աշխարհաբարի ծանօթ լեզուապալարէն բաւական վերջ, մինչեւ 1890ի ատենները ուր ա՛լ գրաբարն իր դասը վերջնապէս կորսնցուցած էր եւ ժողովրդական աշխարհաբար մը սկսած էր մշակուիլ կարգ մը նոր գրողներու ձեռով, դեռ մեր աշխարհաբարի ֆերականութիւնները կը մնային հին սկզբունքներու կառչած եւ հրապարակը տակաւին բռնած էին Գարագաշեանի, Թերզեանի, Պօզանեանի ֆերականութիւններուն նման գործեր:

Բարեբախտաբար լեզուին բնական ընթացքը ֆերականական օրէնքներով չէր կրնար կաշկանդուիլ, ուստի եւ գրաբարածեւ կաղապարներու մէջ աշխարհաբարը կաշկանդելու փորձը վաղանցուկ ազդեցութիւն մը միայն ունեցաւ լեզուին վրայ եւ աշխարհաբարը քիչ ատենէն առողջ ուսումով մը դուրս ցատեց այդ անբնական շաւիղէն եւ մտաւ անցման շրջանի մը մէջ վերջնապէս վերագտնելու համար իր զարգացման բնական ճամբան:

Կրնանք ըսել քէ աշխարհաբարը 10-15 տարիներէ ի վեր ա՛լ գտած է այդ ճամբան եւ այս վերջին շրջանին մէջ հրատարակուած ֆերականութիւններն ալ մեծապէս կը տարբերին իրենց նախորդներէն: Այսպէս՝ Թ. Անեմեանի, Ս. Դաւթեանի, Ա. Պետիկեանի, Մարգարեանի, Տիկին Զապէլ Ասատուրի ֆերականութիւնները շանացած են հիմնովի կենդանի լեզուածներու եւ օրուան լեզուային կիրառութեան վրայ, քեւ զուրկ չըլլան կարգ մը քերութիւններէ:

Կարծողներ կան քէ աշխարհաբարը դեռ վերջնապէս կազմակերպուած, հաստատուն ձեւեր ստացած չըլլալուն համար դեռ իր որոշ եւ հաստատուն ֆերականութիւնը չի կրնար ունենալ, ինչպէս ունի, զորօրինակ, Ֆրանսերէն լեզուն: Այսպէս կարծողները ապահովաբար կրցած չեն ըմբռնել ֆերականութիւններու բուն դերն ու սահմանը: Կենդանի լեզուի մը ֆերականութիւնը իբրեւ հաւասարիմ հայելին խօսուած ու գրուած լեզուին, արդէն ինքնին հաստատուն չի կրնար ըլլալ եւ լեզուին բարեշրջութեան որոշ շրջաններուն հետ պէժ է որ ֆերականութիւնն ալ փոխուի: Հին մեռած լեզուները միայն կրնան հաստատուն եւ անփոփոխ ֆերականութիւններ ունենալ, ինչպէս, զորօրինակ, մեր Ն. դարու գրաբարը: Արդ կենդանի լեզուի ֆերականութիւն մը, երբ օրուան լեզուային ընտելացոյն կիրառութեան եւ լեզուի զարգացման բնական ընթացքին համաձայն, բանաւոր ընտրողականութեամբ մը կարենայ լեզուին օրէնքները կանոնադրել, արդէն իսկ իր դերը կատարած կ'ըլլայ եւ անտեղի պահանջում մըն է սպասել որ այդ ֆերականութիւնը լեզուին յաջորդ դարաշրջաններուն համար ալ միանգամ ընդ միշտ գործածելի ֆերականութիւն մը ըլլայ: Ֆրանսերէն լեզուն իսկ որ կը կարծուի քէ անփոփոխ միօրինակութեան մը իտեպիւն հասած է, գերծ չէ մնացած փոփոխականութեան ընդհանուր օրէնքէն եւ այս վերջին տարիները ընդհանուր գործածութեան հարկադրիչ ոյժին առջեւ, կրթական վարչութիւնը ստիպուեցաւ տեղի տալ եւ պաշտօնապէս ընդունիլ կարգ մը ուղղագրական եւ ֆերականական նորութիւններ որոնք հիմա ներմուծուած են Ֆրանսերէն ֆերականութիւններու մէջ: Ասկէ զատ՝ շատ հիշ չէ նաեւ կարծել քէ աշխարհաբարը դեռ պէժ էղածին չափ կազմակերպուած չէ: Մեր կարծիքով անիկա կազմակերպուած է անչափ՝ որչափ պէժ է անոր բաւական երկար շրջանի մը համար գործածելի ֆերականութիւն մը ունենալու համար, բաւական է որ միջ դուռի տալու անոր աշխարհի ուղղութիւն մը գոր լեզուն արդէն իսկ սկսած է բռնել, ինչպէս գուշակել կուտան բոլոր երեւոյթները: Ու յետոյ՝ ո՞վ կ'արգիլէ այդ ֆերականութեան հեղինակը որպէս գի լեզուին մէջ ասկէ յետոյ ընդհանուր գործածութեան հարկադրելիք նոր փոփոխութիւնները չընդունի եւ իր ֆերականութիւնը չհամաձայնեցնէ անոնց, զայն ընդ միշտ գործածելի պահելու համար:

Քանի որ արդի հայերենի ֆերականութիւնը ներկայի լեզուային կիրառութեան վրայ պարտի հիմնովի անհրաժեշտաբար, խորհողներ կան քե բնա՛ւ պէտք չկայ ֆերականութեան եւ քե արդի հայերենը կարելի է սորվիլ օրուան լաւագոյն գրագէտներուն ընթերցումով: Այս մտածումը ճիշտ չի կրնար ըլլալ: Յայտնի է քե արդի հայերենը ունի բազմաթիւ գաւառաբարբառներ, որոնք երբեմն իրարու անհասկնալի ըլլալու չափ հեռու են իրարմէ, մինչդեռ իբրեւ գրական լեզու մշակուած են միայն բարբառներու երկու խումբեր, Արեւմտեան կամ Թրքահայ եւ Արեւելեան կամ Ռուսահայ աշխարհաբար անուններուն տակ: Արդ՝ ասոնցմէ Արեւմտեան աշխարհաբար որ Թրքահայերուս գրական լեզուն է, հազիւ քե աստիճանով մը հասկնալի է Պօլսոյ եւ արեւմտեան ֆանի մը գաւառներու հայերուն, մինչդեռ ուրիշ շատ մը գաւառներու հայերուն գրեթէ անհասկնալի կը մնայ: Ուրեմն գաւառացի ուսանողներու մեծամասնութեան, ինչպէս նաեւ քրքալսոս կեդրոններու ուսանողներուն համար անհրաժեշտ պէտք մըն է ֆերականութիւնը, գրական լեզուն ուսանելու համար: Բայց ուրիշ տեսակէսներով՝ ան ոչ նուազ պէտք մըն է նաեւ միւս տեղերու հայ ուսանողներուն համար: Դրական լեզուն որ գրագէտներու գրչին տակ կը մշակուի, հարկաւ բուն խօսուած լեզուէն կը տարբերի աստիճանով մը, որպէս զի ծառայէ զարգացած միտքերու արտայայտութեան: Ուրեմն պէտք ունի սորվուելու: Յետոյ՝ գրական լեզուն պէտք է որ իր մէջ միութիւն պահէ եւ այս միութեան պահպանման կրնայ ֆերականութիւնը մեծապէս նպաստել: Ասկէ զաս՝ ֆերականական կանոններն ու ձեւերը ժողովուրդին լեզուէն հանուած ըլլալով հանդերձ՝ ժողովուրդը չի կրնար միշտ զանոնք անսխալ կիրառութեան մէջ պահել, օրինակի համար՝ շատերը դիտած ըլլալու են քե անուս կամ բերուս մէկը որ բերեւս խօսելու տեսն ֆերականական սխալ չի գործեր, երբոր նամակ մը գրելու ըլլայ, բազմաթիւ ֆերականական սխալներով կը խնդրէ զայն, ո՛ւր բողոքն ֆերականական ուղղագրութիւնը որ անպատշաճ ֆերականութեան միջոցով կարելի է սորվիլ: Բայց մեր մէջ ունինք նոյն իսկ համբաւ ունեցող հրապարակագիրներ կամ գրողներ որոնք ֆերականական սխալներ կը գործեն անգիտակցաբար: Իրա՛ւ, գրուածքի մը մէջ գաղափարը շատ բան կ'արժէ, բայց լեզուն ալ հանդերձանքն է, եւ ամենեւնի գեղեցիկ գաղա-

փարը երբոր յոռի լեզուով մը կ'արտայայտուի, իր հմայքն շատ բան կը կորսնցնէ: Գործնական կեանքի մէջ իսկ՝ դիմում մը կամ խրնդրանք մը, գործինակ, որ ֆերականական սխալներով լեզուն նամակով մը կը մատուցուի, յաճախ մեթուելու սահմանուած է, մինչդեռ շատ անգամ ֆերականական նշաններու ուշադիր, խնամուած լեզու մը գաղափարին կամ ոնին քերին կը լրացնէ: Այս նկատուութիւնները անժխտելի փաստեր են որոնք ֆերականութիւններու գոյութիւնն ու պէտքը կ'արդարացնեն:

Բայց ֆերականութիւնները դեռ լեզուին բարոյական, ազնուացման մէջ ալ կարեւոր դեր մը ունենալու սահմանուած են: Քերականութիւնը լեզուի բնական ընթացքին հետեւելու, օրուան լեզուային կիրառութիւնը ներկայացնելու պարտաւոր ըլլալով հանդերձ՝ կրնայ անոր բարեբեղութեան բնական ընթացքին փութացման նպաստել: Որ եւ է ֆերական իրաւունք չունի լեզուին վրայ բռնագրօսիկ կանոններ դնել, բայց կրնայ լեզուին բնական ընթացքին համապատասխան բարոյական կանոնադրել: Մեր աշխարհաբարին վրայ խօսելով՝ կան բազմաթիւ դեռ գործածական աւելի կամ նուազ յոռի կամ տարականոն ձեւեր, որոնք ապահովաբար անհետանալու սահմանուած են ինչպէս ցոյց կուտան նշանները, կամ վերջապէս՝ եթէ չանհետանան իսկ՝ չեն արժեր որ պահպանուին լեզուին մէջ: Անպատշաճ լեզուային կիրառութեան կամ ժողովուրդին խօսած լեզուին հետեւելու համար շիտակ չէ առանց ընտրութեան ֆերականացնել ամեն ձեւ եւ ֆերականութիւնը խնդրել մասնաւոր կանոններով, բացառութիւններով ու կարգ մը տարածութիւններով, ինչպէս քրտն են հրապարակի ֆերականութիւններէն մէկ ֆանին: Պէտք է դիտել քե ինչպէս բոլոր լեզուները, նմանապէս մեր արդի հայերենն ալ պարզութեան եւ միօրինակութեան կը ձգտի հետեւի, ինչպէս է, գործինակ, հոլովումները միօրինակութեան վերածելու ձգտումը: Խղճամիտ ֆերական մը իրաւունք ունի եւ պարտի լեզուին տարբեր մէկիկ մէկիկ փոփոխելով՝ բանաւոր ընտրութեամբ մը ֆերականացնել այն ձեւերը միայն որոնք համաձայն են լեզուի ոգիին եւ ընդհանուր ձգտումին, որոնք աւելի ընդհանրական կիրառութիւն ունին կամ ընդհանրական կիրառութեան մէջ մտնելու կը ձգտեն, եւ հետեւաբար պէտք է որ հետամտի լեզուին մէջ աւելի ընդհանրական կանոններ նշելու, կարելի եղածին չափ

պակսեցնելով բացառութիւններ, անորոշութիւններ, երկդիմութիւններ եւն.:

Մենք այս բոլոր նկատողութիւնները աչի առջեւ ունեցանք երբոր ձեռնարկեցինք պատասխել արդի հայերէնի փերականութեան դասընթացք մը, մեր նախակրթարաններուն համար: Մենք երկարատեւ ուսումնասիրութեամբ եւ ֆննդութիւնով ներկայի մէջ գործածուող աշխարհաբարի փերականութիւններուն վրայ դիտած էինք կարգ մը քերութիւններ եւ կ'ուզէինք կարելի եղածին չափ անքերի գործ մը մեջտեղ դնել միտք դնելով զլիաւորաբար սա փանի մը կէտերուն, այն է. 1. Կրնասել աւելորդ կամ դեռ բոլորովին չընդունուած կամ ընդհանուր հանգամանք չունեցող կանոններ, որոնք լեզուին մէջ տարաւորութիւն դնելու եւ անպէտք բացառութիւններ աւելցնելու ծառայելէ զատ օգուտ մը չունին. 2. Գործածական ձեւերու մէջ բանաւոր ընտրողութիւն մը ընել. 3. Ուղղել փերականական օրէնքներու հակառակ կարգ մը սխալներ որոնք սպրդած են նախորդ փերականութիւններուն մէջ. 4. ձեռնել փերականական կարգ մը տարաւորութիւններ եւ անպէտք սահմաններ. 5. Դնել փերականական ինչ ինչ անհրաժեշտ ձեւորութիւններ որոնք կը պակսին նախորդներուն մէջ: Մենք կրնայինք աւելի որոշ խօսիլ եւ մեր ակնարկած բարեփոխելի կամ լրանալի կէտերը մէկիկ մէկիկ եւ մանրամասնօրէն մասնակի ընել, բայց որովհետեւ ներկայ գործը դեռ մեր առաջադրած փերականութեան առաջին գիրքն է, այդ բացատրութիւնը կը թողունք մեր յառաջիկայ երկրորդ գիրքին, զի երկրորդին մէջ է որ մեր առաջադրած ծրագիրը գրեթէ լիովին իրագործած պիտի ըլլանք, քեւել ներկայ գիրքն ալ խոշոր գիծերու մէջ զաղափար մը կրնայ տալ մեր հետեւած ուղղութեան եւ հարեւանցի ակնարկ մը բաւական պիտի ըլլայ ուշադիր ուսուցչին հասկնալու համար այն բոլոր օգտակար նորութիւնները եւ այն բոլոր առաւելութիւնները զոր մեր այս դասագիրքը կ'ընծայէ, իր համառօտութեանը մէջ իսկ ներկայացնելով լեզուին ամբողջ եւ հական կանոնները:

Այսչափը՝ այս փերականութեան տեսական մասին համար: Գտնք գործնականին, այսինքն ուսուցման մեթոտին եւ ուղղութեան: Այս կէտին մէջ ալ նախորդ փերականութիւնները շատ աչի զարնող քերութիւններ ունեցած են: Օրուան փերականութիւններուն մէջ կան այնպիսիներ՝ որոնց գործնական մասը շատ խեղճ է կամ պէտք

եղածին չափ հրահանգներ չպարունակելով, կամ եղածներն ալ անօգուտ եւ նպատակի անյարմար բաներ ըլլալով: Կան ալ որ չափազանց գործնական ընծայուելու միտքով խնդրուած են այնպիսի հրահանգներով որոնք փերականական հրահանգ ըլլալէ զատ ամեն բան են, զի կան անոնց մէջ իրագիտական, աշխարհագրական, բնական պատմութեան հրահանգներ եւ ամեն ինչ: Փերականութեան նպատակը փերականութիւն սորվեցնել է, եւ անտեղի խնդրում է անոր մէջ դնել այնպիսի ձեւորութիւններ՝ զոր տղան արդէն ուրիշ գիտական դասերու մէջ պիտի սորվի: Մենք լեզուներու ուսուցման լաւագոյն գործնական մեթոտները ուսումնասիրելու համար աչի անցուցինք ո՛չ միայն հայերէնի բոլոր փերականութիւնները, այլ նաեւ Ֆրանսերէն փերականութիւններուն է՛ն լաւագոյնները: Կրնանք ըսել քէ նախօրինակ մասնաւոր մեթոտ մը չհետեւեցանք, այլ գծեցինք մեզի յատուկ ուղղութիւն մը, մասնակի կերպով միայն որդեգրելով Գլոտ Օմէի փերականութեան դրութիւնը որ մեզի էն գործնական եւ լաւագոյնը բունեցաւ:

Ինչպէս փերականութեան մէջ պիտի տեսնուի, այս առաջին գրքին մէջ իսկ՝ գործին տարողութեան չափով նոյն եւ ալլազան հրահանգներ դնել աշխատած ենք, հրահանգներ՝ փերականութեան, ուղղագրութեան, շարադրութեան, վերլուծութեան, բառագիտութեան, բառակազմութեան եւն., որոնք պատշաճ շարքով եւ հիշուածով մը իրարու կը յաջորդեն աշակերտներու զարգացման եւ կանոններու ընթացքին համեմատ տարաբանաբար պարզէն դէպի բաղադրեալը, դիւրինէն դէպի դժուարինը դիմելով: Այս հրահանգները պիտի ծառայեն ո՛չ միայն աւանդուած կանոնները կիրառութեան մէջ դնելու, այլ նաեւ զանոնք ընդլայնելու կամ անոնց պակասը լրացնելու, զի մենք հական եւ ընդհանուր կանոնները միայն դրած ենք, աւելի՛ հրահանգով եւ գործնական վարժութեամբ ուսուցանելու օգտակար սկզբունք մեզի առաջնորդ ունենալով: Դրած ենք նաեւ ընթերցումի յատուկ բազմաթիւ արձակ հատումներ, ինչպէս նաեւ արտասանելի տեսնաւոր կտորներ, ամենքն ալ պարզ քէ՛ն ընելով, քէ՛ն լեզուով եւ մասշնչի աշակերտներու հաստատութեան ինչպէս որ պատշաճ է տարրական ընթացքի յատուկ մանուկներու ձեռք դրուելիք դասագիրքի մը համար: Ընթերցումի եւ արտասանութեան հաստատման շատերուն տակ զետեղած ենք հար-

ցարաններ որոնց հետեւելով ուսուցիչը հասուածին նիւթին վրայ առակերտին հետ շահեկան խօսակցութեան մը պիտի մտնէ, ինչ որ լեզուի եւ ոնի գերազանց հրահանգ մը պիտի ըլլայ առակերտին: Դարձեալ ֆերականութեան այս առաջին գիրքը զարգարած ենք նաեւ կարգ մը պատկերներով, ուսումը հանելի եւ զուարճալի ընծայելու դիտարկութեամբ, քանի որ փոքրահասակ մանուկներու յատուկ գիրք մըն է այս, եւ փորձած ենք նաեւ ուրիշ օգտակար նորութիւն մըն ալ, յնելով պատկերաւոր շարադրութիւններ (réduction d'après l'image) որոնք ապահովաբար շատ օգտակար հրահանգներ պիտի ըլլան: Վերջապէս ներկայ ֆերականութիւնը պատրաստուած է այնպէս՝ որ առակերտը այս միակ դասագիրքով կարենայ սորվիլ ֆերականութիւն, ընթերցում եւ առողջանութիւն, պարզ շարադրութիւն, ուղղագրութիւն, բառագիտութիւն եւ բառակազմութիւն միանգամայն: Հրահանգները մեծ մասով գրաւոր պիտի կատարուին, որովհետեւ այս կերպը աւելի սպաւորիչ է քան բերանացին: Ուր որ հրահանգ մը բերանացի կատարել որոշակի յանձնարարուած չէ, պէտք է հասկնալ թէ գրաւոր պիտի կատարուի: Ուսուցիչները երբ ինչ ինչ հրահանգներու պարունակած օրինակներ անբաւական տեսնեն, կրնան իրենց կողմէ աւելցնել օրինակներ, հետեւելով հրահանգին ուղղութեան:

Ամեն պարագայի մէջ կրնանք ապահովցնել մեր ուսուցիչները թէ ներկայ ֆերականութիւնը տարրական ընթացքի յատուկ գիրք մը ըլլալով հանդերձ՝ քիչ կամ հարեւանցի աշխատութեամբ պատրաստուած գործ մը չէ, այլ երկարատեւ եւ համբերատար սնուրթեան, ուսումնասիրութեան, բաղդատութեան արդիւնք աշխատութիւն մըն է զոր սիրով յանձն առած ենք կարելի եղածին չափ կատարեալ ֆերականութիւն մը տալու համար մեր մանուկներուն ձեռքը: Ներդրող եւ երրորդ գիրքերն ալ զոր արդէն իսկ ծրագրած ենք եւ գրելու ձեռնարկած, աւելի մեծ եւ ժամանելի սնուրթիւն պիտի արժեն մեզի, մինչեւ որ յաջողինք ի կատար հանել մեր ծրագիրը, բայց մեր վարձքը ստացած պիտի ըլլանք երբ օգտակար եւ գործնական դասագիրք մը տուած ըլլալու գոհունակութիւնը փորձով վայելենք:

Ա. ԳԻՐՔ

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՏԱՌԵՐԸ

ԳԼԽԱԳԻՐ

Ա.	Բ	Գ	Դ	Ե	Զ	Է	Ը	Թ	Ժ	Ի	Լ
Խ	Ծ	Կ	Հ	Ձ	Ղ	Ճ	Մ	Յ	Ն		
Շ	Ո	Չ	Պ	Ջ	Ռ	Ս	Վ				
Տ	Ր	Յ	Ի	Փ	Ք	Օ	Ֆ				

ԲՈԼՈՐԳԻՐ

Ա	Բ	Գ	Դ	Ե	Զ	Է	Ը	Թ	Ժ	Ի	Լ
Խ	Ծ	Կ	Հ	Ձ	Ղ	Ճ	Մ	Յ	Ն		
Շ	Ո	Չ	Պ	Ջ	Ռ	Ս	Վ				
Տ	Ր	Յ	Ի	Փ	Ք	Օ	Ֆ				

ՇԵՂԱԳԻՐ

Ա	Բ	Գ	Դ	Ե	Զ	Է	Ը	Թ	Ժ	Ի	Լ
Խ	Ծ	Կ	Հ	Ձ	Ղ	Ճ	Մ	Յ	Ն		
Շ	Ո	Չ	Պ	Ջ	Ռ	Ս	Վ				
Տ	Ր	Յ	Ի	Փ	Ք	Օ	Ֆ				

ՆՕՏՐԳԻՐ

Ա	Բ	Գ	Դ	Ե	Զ	Է	Ը	Թ	Ժ	Ի	Լ
Խ	Ծ	Կ	Հ	Ձ	Ղ	Ճ	Մ	Յ	Ն		
Շ	Ո	Չ	Պ	Ջ	Ռ	Ս	Վ				
Տ	Ր	Յ	Ի	Փ	Ք	Օ	Ֆ				

ԼԵԶՈՒԻՆ ՏԱՐՐԵՐԸ

Ա. ԴԱՍ. — ԼԵԶՈՒ, ԲԱՌ, ՎԱՆԿ, ՏԱՌ

1. — Լեզուն այն միջոցն է որով մարդ իր զգացումներն ու մտածումները կը յայտնէ :

2. — Լեզուն այս նպատակին համար կը գործածէ բառեր :

3. — Ամէն գաղափար, ամէն իր իրեն յատուկ բառը ունի լեզուն մէջ որով կ'արտայայտուի : Օրինակ՝

Մարդ, երկինք, սեր, հաց :

Ասոնք բառեր են որ զատ զատ գաղափարներ և իրեր կը նշանակեն :

4. — Բառերը կը բաղկանան մէկ կամ աւելի վանկերէ :

5. — Մէկ կամ աւելի ձայններ երբոր մէկ հնչումով կ'արտասանուին, վանկ կը կոչուին : Օրինակ՝

Մարդ մէկ հնչումով կ'արտասանուի և մէկ վանկով բառ մըն է :

Երկիր երկու հնչումով կ'արտասանուի և երկու վանկով բառ մըն է :

Վեհապէս երեք հնչումով կ'արտասանուի և երեք վանկով բառ մըն է :

6. — Մէկ վանկով բառերուն միախառնելով կ'ըսուի, մէկէ աւելի վանկ ունեցողներուն քաղմախանի :

7. — Լեզուն մէջ ամէն ձայն իրեն յատուկ արտայայտիչ նշաններ ունի որով կը գրուի և որ կը կոչուի տառ կամ գիր :

8. — Հայերէն լեզուն տառերը 38 հատ են և գրուելու չորս ձև ունին : Այս ձևերը կը կոչուին գլխագիր, բոլորգիր, շեղագիր, նոսրգիր :

— Ի՞նչ է լեզուն. — Լեզուն ի՞նչ միջոցով կը յայտնէ մեր գաղափարներն ու զգացումները. — Ի՞նչ է բառը. — Ինչե՞րէ՞ կը բաղկանան բառերը. — Ի՞նչ է վանկը. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի միավանկ. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի բազմավանկ. — Ինչե՞րէ՞ կը բաղկանայ վանկը. — Ձայնին արտայայտիչ նշանները ի՞նչ կը կոչուին. — Հայերէն լեզուի տառերը քանի՞ հատ են. — Քանի՞ ձևերով կը գրուին :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԽԵՂՕՔ ՏՂԱՆ

Խեղօք տղան մտիկ կ'ընէ իր հօր ու մօր խրատները, միշտ կը հնազանդի և երբեք նեղութիւն չի տար իր ծնողքին : Դպրոցին մէջ ջանասէր է : Ուսուցիչը շատ դո՛ւ է իրմէ :

Ննիկա լաւ խնամք կը տանի իր անձին և հագուստներուն : Իր դէմքն ու ձեռքերը մաքուր են և մազերը՝ աղէկ սանաւորուած : Քաղաքավար է ամէնուն հետ և ամէն մարդ զինքը կը սիրէ :

— Որո՞ւ վրայ կը խօսուի այս բնութեցումին մէջ. — Խեղօք տղան որո՞ւ մտիկ կ'ընէ, որո՞ւ կը հնազանդի. — Դպրոցին մէջ ի՞նչպէս է. — Ի՞նչ խնամք կը ցանկ իր անձին, իր հագուստներուն. — Ի՞նչպէս կը վարուի ուրիշներուն հետ. — Ձինքը կը սիրէ՞ն :

Հրահանգ 1. — Օրինակեցէք վերի հատուածը և բառերը իրարմէ զատեցէք ուղղահայեաց, իսկ վանկերը՝ հորիզոնական գիծերով :

ՕՐԻՆԱԿ. — Խե—ղօք | տ—ղան | մ—տիկ | կ'ը—նէ :

Հրահանգ 2. — Գտէք և գրեցէք երեք միավանկ, երեք երկավանկ, երեք եռավանկ և հինգ հատ ալ երեքէ աւելի վանկ ունեցող բառեր :

Հրահանգ 3. — Հեռեւեալ բառերուն մէկ վանկ, երկու վանկ, երեք վանկ և աւելի ունեցողները զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէք :

Անասուն, սնունդ, կարեկցութիւն, պատիւ, հոր, արգաստելի, փիղ, պիծակ, սարդ, հովիտ, առաքինութիւն, ծոր, երեսանակ, պողոտայ, սերմ, ապաւանակ, թղթապանակ, դրամապանակ, զանձ, փայլակ, պատուհան, սեղանասուն, գրչակալ, քահանայութիւն, զանձանակ :

Բ. ԴԱՍ. — ԶԱՅՆԱԻՈՐ ԵՒ ԲԱՂԱԶԱՅՆ ՏԱՌԵՐ

9. — Տառերէն մէկ քանիները կը ներկայացնեն պարզ ձայներ և ինքնին կը հնչուին : Ասոնք են՝

ա, ե, է, ը, ի, ո, օ :

Այս տառերը ձայնաւոր կը կոչուին :

10. — Շատ մը տառեր ինքնին ձայն չեն կրնար տալ, հապա այս ձայնաւորներէն մէկուն միանալու են, որպէս զի հնչուին : Ասոնք են՝

բ, գ, դ, զ, թ, ժ, լ, լս, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ճ, մ, ն, շ, չ, պ, ջ, ու, ս, վ, տ, ր, ց, փ, ք, ֆ :

Այս գիրերն ալ բաղաձայն կը կոչուին :

11. — Կան երկու տառեր ալ որոնք գործածութեան պարագային համեմատ երբեմն ձայնաւոր են, երբեմն բաղաձայն : Ասոնք են յ և շ տառերը, որոնք կիս ձայնաւոր կը կոչուին :

12. — Կան երկու ձայնաւորներ ալ որոնք իրենց յատուկ տառ չունին, այլ երկու ձայնաւորներու միացումով կը գրուին : Ասոնք են ու և իւ ձայնաւորները, որոնք կը կոչուին բաղադրեալ ձայնաւոր :

13. — Այս տառերը իրենց գործածութեան տեղին համեմատ ուղիղ հնչելու կամ արտասանելու եղանակը կը կոչուի առողջանութիւն :

14. — Հայերէն բառերու վերջին վանկերուն ձայնաւորները ընդհանրապէս չեղաւորուով կ'արտասանուին քիչ բացառութեամբ : Ասիկա հայերէնի բնական շեշտն է :

— Ո՞ր տառերը սառնուն կ'ըսուի ձայնաւոր . — Որո՞նք են ձայնաւորները . — Ո՞ր տառերը սառնուն կ'ըսուի բաղաձայն . — Որո՞նք են բաղաձայն գիրերը . — Որո՞նք են կիս ձայնաւորները . — Ուրեմն քանի՞ տառեր են հայերէն տառերը . — Որո՞նք են բաղադրեալ ձայնաւորները . — Ի՞նչ է առողջանութիւնը . — Բառերու վերջին վանկերուն ձայնաւորները ի՞նչպէս կ'արտասանուին :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԿՈՆԵԿ ԶԱՐՈՒՀԻՆ

Առտու է : Զարուհի դպրոց պիտի մեկնի : Իր սենեակը կը վաղէ սակառը առնելու : Հոն ամէն ինչ կարգաւորուած է : Կարասիներուն վըրայ նստուած բան մը չերեւիր . աթոռները իրենց տեղերն են, անկողինը լաւ յարգարուած է : Զարուհի կարգ կանոն սիրող, կոկիկ աղջիկ մըն է : Իր հագուստները մաքուր են : Իր գիրքերը կամ տետրակները հոս հոն չի թափթփեր, չի կեղտոտեր . իր գրասեղանը միշտ աղէկ շտկուած է :

Զարուհի գիտէ թէ ամէն բանի համար տեղ մը պէտք է և ամէն իր պէտք է որ իր տեղը գտնուի :

— Զարուհի ո՞ւր կ'երթայ առտուն . — Ի՞նչ վիճակի մէջ է իր սենեակը . — Ի՞նչ խնամք կը ցանի իր հագուստներուն, իր գիրքերուն, տետրակներուն, գրասեղանին . — Ի՞նչպիսի աղջիկ մըն է Զարուհի . — Ի՞նչ ընել պէտք է տեղ մը վարդի տակ պահելու համար . — Ի՞նչպէս կ'ըլլայ անկարգ, քափքփած տուն :

Հրահանգ 4. — Օրինակեցէք վերի հատուածը, բառերը իրարմէ զատեցէք ուղղահայեաց գիծերով և բերանացի որոշեցէք տառերուն տեսակները (ձայնաւոր, բաղաձայն, կիս ձայնաւոր, բաղադրեալ ձայնաւոր) :

Հրահանգ 5. — Հետեւեալ բաղաձայններուն մէջտեղը մէյմէկ ձայնաւոր զընելով բառեր կազմեցէք :

բ — ն,	զ — ս,	խ — ղ,	հ — ց,	ճ — շ,	շ — ս
գ — ս,	թ — ն,	ծ — ու,	ձ — ղ,	մ — ս,	չ — ր
դ — ղ,	ժ — ր,	կ — ր,	ղ — կ,	ն — ս,	պ — ս
ւ — ն,	վ — գ,	ս — ղ,	ց — ց,	փ — ղ,	ք — ր

Հրահանգ 6. — Հետեւեալներուն սկիզբը կետերուն տեղ մէյմէկ բաղաձայն զընելով բառեր կազմեցէք :

• ախս,	• եշս,	• էզ,	• ինդ,	• որդ
• աւ,	• եղր,	• էշ,	• իլ,	• որ
• ող,	• երզ,	• էզ,	• իմ,	• ոխ

Գ. ԴԱՍ. — ԱՌՈԳԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ

15. — Ե ձայնաւորը որոշակի կը հնչուի միշտ բառերուն սկիզբը, ինչպէս նաեւ բառերուն մէջտեղը եթէ աւելի օ ձայնաւորներէն առաջ գայ: Օրինակ՝

Եռանդ, ետք, երկն, երկնայէն ևն.:

Որդեակ, փրկստնեայ, արդեօք ևն.:

16. — Ե ձայնաւորը բառերուն մէջտեղները, երկու բաղաձայն տառերու միջեւ երկար եի պէս կը հնչուի: Օրինակ՝
Հեշտ, գետ, մեղր, գետն:

17. — Ը ձայնաւորը բառերուն սկիզբը կամ մէջտեղը երկու կամ աւելի բաղաձայն տառերու միջեւ կը հնչուի շատ անգամ իբրեւ բնական կամ սուղ ձայնաւոր մը, բայց չի գրուիր: Օրինակ՝
Մշակ, հսկայ, Տիրուքիւն, բարձր, ծակծկել:

18. — Բառերուն սկիզբը եթէ գ, ս, շ բաղաձայնները գըտնըին, բնական ը ձայնաւորը բառին սկիզբը կը հնչուի շատ անգամ: Օրինակ՝

Սկսի՛ր կը հնչուի ըսկսի՛ր, այսպէս՝ զգայուն, շտապել, սպանել ևն:

19. — Ո ձայնաւորը բառերուն սկիզբը կը հնչուի իբրեւ ուօ: Օրինակ՝

որդի, որում, ոտք, որոնայ:

20. — Բառերուն սկիզբը ոչն ետքը երբոր ղ գայ, ինչպէս նաեւ առնասարակ բառերուն մէջտեղը ո կը հնչուի օ ի պէս: Օրինակ՝
Ով, ովկիանոս, գործ, ժխոր, խաղող:

— Ե ձայնաւորն ինչպէս կը հնչուի բառերուն սկիզբը եւ մէջտեղը. — Ը ձայնաւորը երբ չի գրուիր. — Ի՞նչ կ'ըսուի ը ձայնաւորին երբ կը հնչուի ու չի գրուիր. — Զ, օ, շ բաղաձայններով սկսող բառերուն սկիզբը ինչպէս կը հնչուի ը ձայնաւորը. — Ո ձայնաւորը ինչպէս կը հնչուի բառերուն սկիզբը եւ մէջտեղը:

Հրահանգ 7. — Դտէք եւ գրեցէք ե, ը ե ո ձայնաւորներով սկսող հինգ պան բառ:

Հրահանգ 8. — Դտէք եւ գրեցէք հինգ բառեր որոնց մէջտեղը ե ձայնաւորը գտնուի եւ հինգ բառեր ալ որոնց մէջ ո ձայնաւորը գտնուի:

Հրահանգ 9. — Հետեւեալ բառերուն վանկերը իրարմէ զատեցէք հորիզոնական գիծերով եւ ցոյց տուէք թէ ո՞րտեղ կը հնչուի բնական ը ձայնաւորը:

Ստամոքս, լմնալ, զարդիլ, շփոթիլ, սննդիլ, զգոն, սրինգ, սնար, քաղցր, ապագայ, քաշքշել, գրաս, սգալ, շքեղ, սփոփել, սպրդիլ, զլանալ, սոսոյգ, անունդ, շուպլ, գրահ, շղարշ, սփռել, քսմանի, կցկտուր, պստիլ, կոծող, ստուեր, մորիկ:

Հրահանգ 10. — Հետեւեալ բառերուն սկիզբը բաղաձայններ դնելով նոր բառեր կազմեցէք:

Ափ, ռի, էշ, երդ, տալ, պար, կահ, ուլ, այր, գալ, արագ, տակ, պիտակ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ափ, տալ. — պար, շար:

Հրահանգ 11. — Դտէք եւ գրեցէք ու ե իւր բաղադրեալ ձայնաւորները պաշտօնակող հինգական բառ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՆԱՐԻՆՋՆԵՐԸ

Պատանի մը դարանին մէջ վեցեղուած
Շատ մը անեղծ նարինջներու մէջտեղ լաւ
Քիչ մը փսած միակ նարինջ մը դրաւ.
Բայց իրիկուան երբոր բացաւ դուռն յանկարծ,
Նարինջները փսած զտաւ ամէնքն ալ:
Բարեկամներ՝, կ'ուզէ՞ք բարի միշտ մնալ,
Խուսափեցէք ընկերներէն գէշ ու ցած:

Ժ. - Մ. ՎԻԼԻՅԱՆՇ

Դ. ԴԱՍ. — ԱՌՈԳԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ (ՇԱՐ.)

21. — Ի կէս ձայնաւորը բաղաձայն է և Վի պէս կը հնչուի՝
երբ իրմէ ետք ձայնաւոր գիր մը գայ կամ բառի մը վերջին հան-
դիպի: Օրինակ՝

Բաւալսն, տեղ, հարաւ, առեւ, եւն.:

22. — Ու բաղադրեալ ձայնաւորը Վի պէս կը հնչուի ընդ-
հանրապէս երբ ձայնաւոր գիր մը յաջորդէ իրեն: Օրինակ՝

Աստուած, աստեղ, ծուկն, ցոռիչ, տոռոյ եւն.:

23. — Իւ բաղադրեալ ձայնաւորը իւլ կը հնչուի երբոր իրմէ
վերջ ձայնաւոր գիր մը գայ կամ բառին վերջը գտնուի: Օրինակ՝
Հիւսնդ, տեւական, հաշիւ, հովիւ, եւն.:

24. — Յ կէս ձայնաւորը բաղաձայն է բառերուն սկիզբը,
ուր կը հնչուի մեղմ հի պէս: Օրինակ՝

Յաճախ, յարութիւն, յովազ, յարգել, եւն.:

25. — Յ ձայնաւոր է բառերուն մէջտեղը, ուրիշ ձայնաւորէ
մը ետք, և կէս իի ձայն կուտայ: Օրինակ՝

Մայր, այգի, քայլ, իյնալ, հաւայն, գոյական:

26. — Ո ձայնաւորին յաջորդող յէն ետք երբոր լրաղաձայն
գիր մը գայ, այն ատեն ոյ կը հնչուի իբրեւ ուի: Օրինակ՝

Ոյժ, փոքր, լոյս, ողջոյն եւն.:

27. — Յ բոլորովին անձայն կը մնայ բառերուն վերջը և
բնաւ չի հնչուիր: Օրինակ՝

Բանանայ, հախայ, որայ, բաւծոյ, ոշխոյ եւն.:

Բացառիկ են քանի մը միավանկ բառեր որոնց վերջի յն կը
հնչուի իբրեւ ձայնաւոր: Ասոնք են՝

Հայ, քայ, խոյ, նայ, քեյ եւն.:

— Ի տառ Ե՞րբ ձայնաւոր է, Ե՞րբ բաղաձայն է. — Ու ինչպէ՞ս կը հրե-
չուի երբ իրմէ վերջ ձայնաւոր գիր մը գայ. — Իւ ինչպէ՞ս կը հնչուի երբ իրմէ
վերջ ձայնաւոր գիր մը գայ կամ բառին վերջը հանդիպի. — Յ տառ Ե՞րբ բա-
ղաձայն է, Ե՞րբ ձայնաւոր. — Ոյ ի՞նչպէս կը հնչուի բաղաձայնէ մը առաջ. —
Յ տառ Ե՞րբ անձայն է:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՄԵԾ ԳՈՅԻՐԸ

Արսինէ, մեծ քոյրը, ամէն առ-
տու իր պզտիկ եղբայրը դպրոց կը տա-
նի: Անոր ձեռքէն կը բռնէ և երբոր
անձրեւ գայ, հովանոցը կը բանայ դա-
նի պատասպարելու համար: Երբոր դըպ-
րոց հասնին, կը պատուիրէ անոր որ խե-
լօք ըլլայ և լաւ աշխատի: Իրիկունը
կուգայ կրկին եղբայրը դպրոցէն առնելու, և ժամանակին տուն
կը տանի նոյն հոգածութեամբ:

— Արսինէ ի՞նչ կ'ընէ ամէն առտու. — Ի՞նչպէս կը տանի իր պզտիկ եղ-
բայրը դպրոց. — Ի՞նչ կ'ընէ երբոր անձրեւ գայ. — Ի՞նչ խաւս կուտայ իր եղբոր՝
գայն դպրոցը ձգելու ատեն. — Ի՞նչ կ'ընէ իրիկունը. — Ի՞նչպիսի աղջիկ մըն է
ուրեմն Արսինէ:

Հրահանգ 12. — Օրինակեցէք վերի հատուածը և ստորագծեցէք ձայնաւոր
յ և բաղաձայն շ տառերը:

Հրահանգ 13. — Հետեւեալ բառերուն մէջ ստորագծեցէք օի պէս հնչողող
բոլոր տառերը:

Ոստիս, ոգորիլ, ովսաննա, ոգեւար, գոմ, Ովսէ, գովեստ, բորոտ, հոր,
ոլոր, ազոխ, հանածոյ, ոխ, ռիսերիմ, ովսախ:

Հրահանգ 14. — Գտէք և գրեցէք հինգական բառ ուր յ տառը հի և շ
տառը Վի պէս հնչուի:

Հրահանգ 15. — Գտէք և գրեցէք հինգ բառ որոնց մէջ ու հնչուի Վի
պէս:

Հրահանգ 16. — Գտէք և գրեցէք հինգ բառ ոյ պարունակող, հինգ բառ
անձայն յով վերջացող և տասը բառ ալ ձայնաւոր յ ունեցող:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ԽՆՁՈՐՆԵՐԸ

Առտու մը Գէորգ իրենց տան պատուհանէն նշմարեց որ դը-
րացիին պարտէզին մէջ շատ խնձոր թափեր է գետինը: Գէորգ ան-
միջապէս վար իջաւ եւ ցանկապատին մէկ
բացուած քէն սողոսկելով նոյն պարտէզը մը-
տաւ եւ բոլոր գրպանները խնձորներով լեցուց:
Յանկարծ դրացին տեսաւ զինքը: Գէ-
որգ եկած տեղէն ուղեց փախչիլ, բայց ցան-
կապատին նեղ ծակին մէջ բռնուած մնաց,
որովհետեւ գրպանները չափազանց լեցուցեր
էր եւ այդ պատճառով չէր սղմեր ծակէն:
Գէորգ ստիպուեցաւ խնձորները ամբողջ ետ տալ եւ իր այս յոռի
արարքին պատիժն ալ կրեց:

Երբեք մի դպչիք ձեզի չվերաբերած բանին:

— Գէորգ առտու մը ի՞նչ տեսաւ. — Ո՞ւր էր երբ տեսաւ խնձորները. —
Ի՞նչ ըրաւ եւ ի՞նչպէս մտաւ դրացիին պարտէզը. — Խնձորները առա՞ւ. — Ի՞նչ
պատահեցաւ այն ատեն. — Ի՞նչ ընել ուղեց Գէորգ. — Ինչպէ՞ս համար չկրցաւ
փախչիլ. — Ի՞նչ է այս զոյգին բարոյականը:

Հրահանգ 17. — Օրինակեցէք վերի հատուածը եւ բառերը իրարմէ զատե-
ցէք ուղղահայեաց, իսկ վանկերը հորիզոնական զիծերով:

Հրահանգ 18. — Նոյն հատուածի բառերուն իւրաքանչիւրին պարունակած
ձայնաւորները, բաղադրեալ ձայնաւորները եւ բնական շէրը ցոյց տուէք բերանացի:

Հրահանգ 19. — Հետեւեալ բաղաձայններուն մէջտեղերը աւ, իւ եւ ոյ ա-
ւելցնելով բառեր կազմեցէք:

ս — ն	ս — ք	գ — Տ	հ — Թ	ճ — Ղ	ծ — Լ
զ — Տ	ն — ն	կ — Տ	ժ — մ	ն — Շ	կ — ր
Տ — ն	ք — ն	զ — ր	հ — ր	խ — Թ	զ — ն
ն — ն	ք — ր	Թ — ր	ծ — ն	մ — ր	ց — ց
փ — Տ	ղ — ր	շ — Տ	լ — ր	ջ — ր	

ՕՐԻՆԱԿ. — Սիւն, քուն, գոյն:

Հրահանգ 20. — Հետեւեալ բառերուն սկիզբը բաղաձայն զիրեր աւելցնե-
լով երեքական բառ կազմեցէք:

Արդ, ալ, արը, աղ, որ, ահ, որթ, էգ, ետ, եղ, իր, ով, ոգի,
ամ, անձ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Արդ, մարդ, վարդ, զարդ:

Հրահանգ 21. — Հետեւեալ բառերուն սկիզբի զիրերը փոխելով նոր բա-
ռերու վերածեցէք:

Դանակ, վանդակ, հուր, բոյր, զաւակ, սայլ, սէր, սուրճ, կորով, բե-
րան, զիծ, տախիլ, գոմ, հանք, լաւ, մաս, կարօտ, կոխ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Դանակ — քանակ, գոմ — մոմ:

Հրահանգ 22. — Հետեւեալ բառերուն սկիզբի զիրերը փոխելով երեքական
բառ կազմեցէք:

Կոյր, դեղ, սուր, կաւ, նոր, լոյս, վանկ, կէտ, գիր, բարակ, ծոյլ, նաւ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Կոյր — խոյր, բոյր — թոյր:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՄԵԾ ՄԱՆՁ ՄԸՆ ԵՄ

Անցած տարի, ըստուգապէս
Փոքր էի դեռ. բայց քանի որ
Կարդալ, զըբել գիտեմ այսօր
Զափահաս, մեծ մանչ մըն եմ ես:

Մօրքս ծունկին վըրայ, հերու՝
Կը տեսնէին զիս միշտ նստած.
Փոքր էի դեռ ես անկասկած,
Բայց ա՛լ եղած եմ վեց տարու:

Հիմա կ'երթամ մանկապարտէզ,
Կը սորվիմ շատ դասեր դըժուար.
Պայուսակա՛ւ ա՛լ կ'ախ ուսէս վար՝
Կ'ըսէ թէ մեծ մանչ մըն եմ ես:

Մըտիկ կ'ընեմ վարժապետին
Խօսքերն ու միտք կը պահեմ լաւ,
Եւ ինչէ շատ զոհ է հարկաւ
Որ աչքերն ինձ միշտ կը ժպտին:

Թարգմ. Ա.Լ.ՓԱՍԼԱՆԻ

ՅՐԷՏԷՐԻԲ ԳՕՄՕԵ

ԲԱՌԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆ

ՈՒ

Կ Ա Ջ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Ե. ԴԱՍ. — ՆՄԱՆԱԶԱՅՆ, ՀՈՄԱՆԻՇ ԵՒ ՀԱԿԱՆԻՇ ԲԱՌԵՐ

28. — Լեզուին բառերէն բողոքն ալ իրարմէ տարբեր են թէ՛ ձեռով թէ՛ հնչումով, և զատ զատ նշանակութիւններ ունին: Օրինակ՝

Հագուստ կարողին կ'ըսենք դերձակ:

Հողը հերկելու գործիքին կ'ըսենք արօր:

Կրօնական զգացումին կ'ըսենք հաւատք:

Ուրեմն դերձակ, արօր, հաւատք զատ զատ նշանակութիւն ունեցող բառեր են և իրարու ալ չեն նմանիր:

29. — Կան սակայն մէկ քանի բառեր՝ որոնք թէեւ հնչումով իրարու կը նմանին, բայց թէ նշանակութեամբ թէ՛ գրութեամբ տարբեր են: Օրինակ՝

Գայլ և քայլ, հոտ և հօտ, յարդ և հարթ են:

Այս կարգի բառերը նմանաձայն կը կոչուին:

30. — Կան կարգ մը բառեր ալ որոնք թէեւ հնչումով և գրութեամբ իրարու չեն նմանիր, բայց միեւնոյն նշանակութիւնը կուտան, քիչ տարբերութիւններով: Օրինակ՝

Ազահ, ժլատ, կծծի:

Այս տեսակ բառերն ալ հոմանիշ կը կոչուին:

31. — Լեզուին բառերէն շատերն ալ ունին ճիշտ իրենց հաւանակ նշանակութիւնը տուող բառեր: Օրինակ՝

Յուրս, հակառակն է քաջ

Լոյս, » » մութ

Այս տեսակ բառերն ալ կը կոչուին հակառակ:

— Լեզուին բառերն ինչեւորով կը տարբերին իրարմէ. — Ո՞ր տեսակ բառերն են նմանաձայն կ'ըսուի. — Ո՞ր տեսակ բառերն են հոմանիշ կ'ըսուի. — Ո՞ր տեսակ բառերն են հակառակ կ'ըսուի:

Հրահանգ 23. — Ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի

Այն որուն աչքը չի տեսներ, որուն ականջը չի լսեր, որ չի կրնար խօսիլ, որուն մէկ ոտքը կարճ է, որուն ծնողքը մեռած է, որուն զլուխը մազ չիկայ, որուն կունակը դուրս ցցուած է, որուն հասակը չափազանց կարճ է, որուն ամուսինը մեռած է:

Հրահանգ 24. — Հետեւեալ բառերուն նշանակութիւնները սահմանեցէ՛ք բերանացի:

Երախայ, մանուկ, պատանի, երիտասարդ, չափահաս, ծեր:

Հրահանգ 25. — Գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն նմանաձայնները և բերանացի բացատրեցէ՛ք նշանակութիւնները:

Քօղ, թեւ, համր, դիակ, գօշ, թաւ, բակ, յոյլ:

Հրահանգ 26. — Հետեւեալ բառերուն մէջ իրարու հոմանիշները զատելով, գէ՛մ դիմաց գրեցէ՛ք:

Խրճիթ, թեւ, մէկ, մութ, պատ, այգ, ճերմակ, գիրք, փոթորիկ, սրբաւոր, անուշ, թուր, զաւազան, հիւղ, բազուկ, խաւար, պարիսպ, մառախուղ, մասեան, սպիտակ, արշալոյս, ցուպ, խուր, մորիկ, սուր, քաղցր:

Հրահանգ 27. — Հետեւեալ բառերուն հակառակները գտնելով գէ՛մ դիմաց գրեցէ՛ք:

Բարձր, գիշեր, սեւ, ուրախ, կարճ, խիս, ելլել, պատիւ, քաջ, կարծր, յիմար, նիհար, կուշ, լոյս, ներս:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Ա.Ղ.ԲԱՏՆ ՈՒ ԻՐ ՇՈՒՆԸ

Անէր եւ անտուն մարդ մ'ապերջանիկ
Մտերիմ ընկեր ունէր մէկ շրնիկ...
Մէկն ըսաւ. «Այս շունն ի՞նչ օգուտ ունի,
«Քեզ որ հէգ, կարօտ ես ամէն բանի.
«Պէտք չէ՞ որ քովէդ անիկա ճամբես»
Թըշուառն այս խօսքէն յուզուած դառնապէս.
— «Եթէ վանեմ զայն, ալ երկրիս վրայ,
«Ո՞վ — ըսաւ — վերաս պիտի գուրգուրայ...»

Թարգմ. Ա.ՓԱՍԼԱՆԻ

ՊՕՆԱՐ

Լ. ԴԱՍ. — ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ

37. — Շատ անգամ երկու արմատ կամ պարզ բառեր ալ իրարու կցուելով կը կազմեն նոր բառեր : Օրինակ՝

Մեծասուն, ծակաջ, բռնաբերան :

Այս տեսակ բառեր կը կոչուին բարդ :

38. — Ածանցեալ և բարդ բառերուն մէջ արմատ բառին կցուած մասնիկը կամ բառը երբոր բաղաձայնով կը սկսի, այն ատեն շատ անգամ անոր միացած կ'ըլլայ ա, ե կամ ու ձայնաւորներով՝ որոնց կ'ըսուի յօդակալ : Օրինակ՝

Պահապան, ծաղկեփունջ, ահուդող :

Այս բառերուն մէջ շեղադիր ա, ե, ու յօդակալ են :

39. — Երբոր արմատ բառի մը վերջի ծայրը այսպէս մասնիկ մը կամ երկրորդ բառ մը կցուի, առջի արմատ բառին ինչ ինչ ձայնաւորները շատ անգամ կը փոխուին կամ կը կորսուին : Օրինակ՝

Գիր — գրիչ, տուն — տնակ :

Գէր — գիրութիւն, կոյր — կորութիւն, պատիւ — պատուական, սենեակ — սենեկապետ են :

— Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի բարդ. — Ի՞նչ է յօդակալը. — Ո՞ր պարագաներուն մէջ յօդակալ դրուած կ'ըլլայ. — Ածանցեալ եւ բարդ բառերը կազմող առջի արմատ բառերուն մէջ շատ անգամ ի՞նչ փոփոխութիւններ տեսի կ'ունենան. — Օրինակներուն վրայ դիտեցէ՛ք եւ ցոյց տուէ՛ք թէ ո՞ր ձայնաւորները կորսուած, ո՞ր ձայնաւորները փոխուած են :

Հրահանգ 32. — Դրաւոր ու բերանացի պատասխանեցէ՛ք Թէ ի՞նչ կը կոչուի՝

Այն որ որս կ'ընէ, այն որ պարտէզ կը մշակէ, այն որ կերակուր կ'եփէ, այն որ առուսուրով կը զբաղի, այն որ ուրիշի մը բով կը սպասաւորէ, այն որ մազ կ'ածիլէ, այն տեղը ուր հիւանդներ կը դարմանուին, այն տեղը ուր շատ ծառեր կան, այն տեղը ուր կերակուր կ'ուտեն, այն տեղը ուր տաք ուտած կ'առնեն, այն գործիքը որով գիր կը գրեն, այն գործիքը որով կը խարեն, այն ծառը որ տանձ կուտայ, այն որուն ծնւթը կտրուած է, այն որ գեղը կը բնակի, այն աղջիկը որ հարս պիտի ըլլայ, այն որ իշխանի կին է, այն երկիրը ուր արաքներ կը բռնակին, այն լեզուն որ ֆրանսացիները կը խօսին :

Հրահանգ 33. — Ըսէ՛ք Թէ ձեր այս գտած անունները պարզ բառեր են Թէ ածանցեալ :

Հրահանգ 34. — Որոշեցէ՛ք Թէ հետեւեալ բառերէն որո՞նք պարզ են, որո՞նք ածանցեալ և որո՞նք բարդ, ու զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք .

Հանդէս, երկրագործ, գիրուկ, խոզենի, ձեղուն, սեղանասուն, վարձկան, գունաւոր, պարեգ, փափուկ, մասաղաւունկ, տեղաւայտ, մացառ, փշուռ, սարսափելի, լայնօրէն, միասուն, հովիտ, ծոր, մարգագետին, դալարաւէտ :

Հրահանգ 35. — Հետեւեալ բարդ բառերը կազմող պարզ բառերն իրարմէ զատելով, զատ զատ գրեցէ՛ք և ցոյց տուէ՛ք յօդակալները .

Յաժողի, վեհապետ, ազնուատոհմ, բազմեղան, գրասեղան, ձեղնալարիկ, ծովացուկ, հարսնետուն, կրակուրդ, տափտ, անուշապուր, խնդրութեամբ, շիկահաւ, գլխագիր, զանապուտ, հանդիսավայր, կերուխում, ծովանշան, ջրամբար :

ՕՐԻՆԱԿ. — Ազնուատոհմ — ազնիւ, տոհմ, ա յօդակալ :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՀԱՂԱՐՋՆԵՐՆԵՐ

Անտառի մը մէջ, լայն ճամբու մը բով
Հաղարջենի մը կ'աճէր միս մինակ,
Եւ՝ խնամքէ զուրկ՝ վրէժի էր տեսնով,
Տերեւներն՝ հազիւ մէկ քանի տանեակ :

Իսկ կարմրուկ պրտուղներ՝
Տակաւին տըւած չունէր :

Պարսիկապան մը զայն տեսաւ եւ խփոյն
Իր պարտէզին մէջ փոխադրեց, եւ անդ
Հերկուած պարտէզ հող, աղբ, ջուր մաքրագոյն
Անոր հիւծ եւ ոյժ տըլին կենսական :

Յաջորդ տարին ծառն ուր ծոցողով զարկաւ
Պրտուղներու բերքը արեւմտեան կողմէն :

Փարգիւ. Ա.ԲԱՍԻԱՆԻ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՏԿԱՐՆԵՐԸ ՄԻ ԾԱՂՐԷՔ

Անոնք որ մարմնական որ եւ է պակասութիւն կամ ճճել կազմուածք ունեցող իրենց ընկերները կը ծաղրեն, անոնց վրայ կը խնդան, կամ զանոնք կը նեղեն, անկիրք և ջարսախոս աղաներ են: Ամէնէն զի բանն է հաճոյք կամ գուարձութիւն վնասուել ուրիշի մը վիշտ կամ նեղութիւն պատճառելուն մէջ: Բնա՛ւ մէկը մի՛ ծաղրէք, մանաւանդ ցաւագար և խեղանքաւ եղողները: Մտածեցէ՛ք թէ այդ ողորմելի մարմինները կրնան պարունակել բարի և ազնիւ սիրտեր, մեծ և վեհանձն հոգիներ, արժանի ձեր համակրութեան և սիրոյն:

— Պէ՛տք է ծաղրել մարմնական պակասութիւն ունեցողները, ուրիշները. — Ի՞նչպիսի զգաւ կը ծաղրեն կամ կը նեղեն իրենց այդպիսի ընկերները. — Անոնք բա՛ն է գուարձանալ ուրիշին նեղութիւն չալով. — Մտդ ի՞նչ բանի մէջ հաճոյք փնտռելու է. — Ի՞նչու համար զգաւ պարսին սիրել իրենց խեղանքաւ ընկերներն ալ. — Մարմնի ձեւէն կախում ունի՞ր սրի ազնուութիւնը կամ բարութիւնը:

Հրահանգ 36. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և շեղագիր բառերէն պարզերը մէկ, ածանցեալները՝ երկու և բարդերը երեք զիծով ստորագծեցէք:

Հրահանգ 37. — Հետեւեալ բառերուն նշանակութիւնները սահմանեցէք բերանացի.

Անապատ, դաշտ, հովիտ, ձոր, բլուր, կիրճ, անձաւ, սար, անտառ, ուղի, արօտ, ժայռ, սարահարթ, լեռնադաշտ, լեռնագոգ:

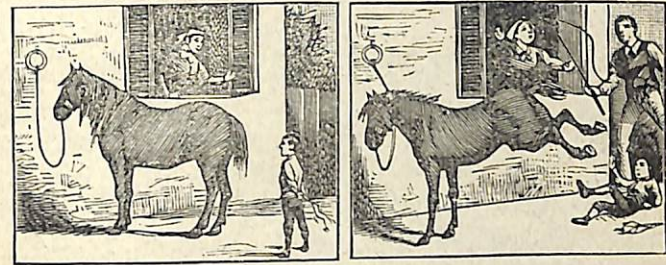
Հրահանգ 38. — Հետեւեալ բառերուն մէջմէկ հոմանիշ գտէ՛ք և դէմ դիմաց գրեցէ՛ք:

Անուշ, լեղի, զեփիւռ, ճամբայ, բաղձանք, մարմանդ, եռանդ, զօրութիւն, քաջ, ճարպիկ, խենդ, այտ, վիզ, ամենեւին, ծուխ, գոլորշի:

Հրահանգ 39. — Հետեւեալ բառերէն իրարու հակառիշները որոշելով դէմ դիմաց գրեցէ՛ք:

Հարուստ, արեւելք, թարմ, սկաւ, ճանիւ, կանուխ, կարծր, լեռ, մահ, արդար, բարեկամ, արեւմուտք, զօրաւոր, աղքատ, ձոր, մեղաւոր, օժեղ, վրայ, թշնամի, բերել, ծնունդ, կակուղ, ուշ:

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ ՄԻ ՏԱՆՁԷՔ

1. — «Մանաւանդ, Լեւո՛ն, չըլլայ որ ձիուն մօտենաս»:
2. — Ի՞նչ լրաւ Լեւոն, ի՞նչ պատահեալ (բերանացի պատմեցէ՛ք վերի պատկերներուն ներկայացուցած դէպքը):

Հրահանգ 40. — Բերանացի և գրաւոր ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի

Այն որ կոշիկ կը կարէ, այն որ նպար կը ծախէ, այն որ դեղ կը պատրաստէ, այն որ զիւր կը գրէ, այն որ պանդոկ կը բանեցնէ, այն որ մէկու մը դասը կը պաշտպանէ, այն տեղը ուր զինի կը խմեն, այն տեղը ուր շատ գիրքեր կը գրուին:

Հրահանգ 41. — Ըսէ՛ք թէ ձեր այս գտած բառերը սո՞րբ, ածանցեալ թէ բարդ բառեր են:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՍԻՐԱԾՆԵՐԸ

Կը սիրեմ մայրիկն անուշ, խելացի
Որ կուտայ ինձի համբոյրներ հազար,
Եւ որ ա՛յնքան շուտ կը ներէ ինձի
Ամէն անգամ որ ըլլամ քիչ մը չար:

Կը սիրեմ հայրիկն որ միշտ կ'աշխատի
Շահելու համար մեր հացն ու պարէն,
Եւ որ խոնջենքն իր մոռցած՝ կը ժպտի
Նոր բարենիշ մը երբ յանձնեմ իրեն:

Կը սիրեմ նաեւ իմ բարի մեծ մայր
Որ գիտէ սիրուն հեքիաթներ առատ,
Ինչպէս նաեւ իմ ազնիւ մեծ եղբայր
Որ իմ դատերու միշտ կուտայ խրատ:

Լ. ԴԲՐՈՒՆԷՐ

ԽՕՍՔ ԵՒ ԻՐ ՄԱՍԵՐԸ

Բ. ԴԱՍ. — ԽՕՍՔԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

40. — Որ և է բառ, ի՞նչ տեսակ ալ ըլլայ, ինքնին ամբողջ մտածում մը չի կրնար արտայայտել: Օրինակ՝

Վարդ բառ մըն է որ կը նշանակէ ամէնուս ծանօթ հոտաւէտ ծաղիկը, բայց երբ վարդին վրայ բան մը խորհիմ և յայտնել ուզեմ, պէտք է որ քանի մը բառեր քովէ քով դնեմ և ըսեմ՝

«Ծաղիկներուն մէջ վարդը չափ կը սիրեմ»:

41. — Քանի մը բառեր իրարու քով դնելով ալ դարձեալ իմաստ մը չի յայտնուիր, եթէ բառերն ուղիղ չարուած չեն: Օրինակ՝ եթէ ըսենք. «Չորս ունի տարի եղանակ», ասիկա խօսք չըլլար որովհետեւ իմաստ չի յայտնուիր. բայց երբ բառերուն չարքը չխտկենք և ըսենք «Տարին չորս եղանակ ունի», այն աստիճանով իմաստ կուտայ:

42. — Երբ քանի մը բառեր ուղիղ չարքով մը իրարու քով գրուած են ամբողջ մտածում մը յայտնելու համար, կը կոչուին խօսք:

43. — Խօսքը կրնայ ըլլալ բերանացի և գրառ:

44. — Բերանախոսքն անպատկեր է սորվեցնել անասնալ խօսելու, և անասնալ գրելու կանոնները:

— Մէկ բառով ամբողջ մտածում մը կրնայ արտայայտուիլ. — Ուրեմն ի՞նչ պէտք կ'ընայ խօսքուիլ. — Բառերն ի՞նչ կերպով դրուած պիտի ըլլան իրարու բով իմաստ մը յայտնելու համար. — Ի՞նչ է խօսքը. — Խօսքը բանի՞ տեսակ է. — Բերանախոսքն անպատկեր ի՞նչ է.

Հրահանգ 42. — Հետեւեալ բառերուն վրայ խորհելով խօսքեր կազմեցէ՛ք.

Ծաղիկ եւ Թաղար. — Ծով եւ ծով. — Արեւ եւ լոյս, — Մանուկ եւ խաղ. — Փայտ եւ անուխ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Թաղարին ծաղիկը չորցաւ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Աշխարհի մէջ ամէն ոք կ'աշխատի: Նայեցէ՛ք ձեր չորս դին. ահա՛ երկրագործը հողը կը հերկէ, եզերն արօրը կը քաշեն, հովիւը ոչխարները կ'արածէ, շունը հօտին վրայ կը հսկէ, մեղուն հիւթ կը քաղէ ծաղիկներէն, հանքագործները գետինը կը փորեն, նաւաստիները ծովուն վրայ կը սուրան, հացագործը կ'իփէ մեր հացը, դերձակը կը կարէ մեր հագուստը, կօշկակարները մեր կօշիկները կը կարեն, որմնաղկներն ու հիւսները մեր սաւանները կը շինեն, ուսուցիչները ձեզի դաս կուտան: Դուք ալ աշխատեցէ՛ք, սղա՛ք: Աշխատութիւնը աշխարհի օրէնքն է:

Հրահանգ 43. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և խօսքերն իրարմէ զատեցէ՛ք ուղղանայեաց գիծերով:

Հրահանգ 44. — Հետեւեալ բառերուն վրայ խորհելով մէյմէկ խօսք կազմեցէ՛ք բերանացի:

Պարտէզ, այգի, շուկայ, մայր, քոյր, դաս, խնո՛ր, նարինջ, օղ, շուն, սոխակ, կասու:

Հրահանգ 45. — Հետեւեալ խօսքերը ուղիղ շարքի վերածելով գրե՛ցէք:

Բոյսերուն օգտակար անձրեւը է:

Տղան խելացի կը սիրուի միշտ:

Շաքր խենդին է խելօրին փորն:

Ոսկին է մեղադն Թանկագին ամէնէն:

Շատ կան մէջ քննատին ծառեր:

Հրահանգ 46. — Մէյմէկ խօսք կազմելով գրեցէ՛ք Թէ ի՞նչ կ'ընէ՛

Ժամագործը, ոսկերիքը, փայտահատը, ասաղճաբործը, գոհարավանառը, ասամաքոյժը, բեռնա՛լիւրը, բրուսը, սպաշրճը, շուկա՛լը, ծախարարը, ջորեպանը:

Շերամը, մեղուն, հաւը, բէշը, սարը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ժամագործը ժամայրի կը շինէ. շերամը մեղաքս կ'արձարէ եւն:

Թ. ԴԱՍ. — ԽՕՍՔԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

45. — Բառերն ու խօսքերը ուղիղ գրելու կանոնին կ'ըսուի ուղղագրութիւն:

46. — Գրաւոր խօսքի մէջ կանոն է բառերը իրարմէ մէյմէկ քիչ հեռու գրել որպէս զի իրարու չխառնուին:

47. — Խօսք մը գրելու սկսած ատեն առաջին գիրը պէտք է զլիսագիր գրել:

48. — Երբոր խօսքը կամ իրարու հետ առնչութիւն ունեցող քանի մը խօսքեր վերջանան, վրայէ վրայ սապէս (:) երկու կէտ կը դրուի որ կը կոչուի վերջակէս: Օրինակ՝

Կրօնքը այն բարոյական կապն է որ մարդիկը Աստուծոյ հետ կը կապէ:

49. — Խօսքի մը այլեւայլ մասերը և պզտիկ դադարի տեղերը ցոյց տալու համար կը գործածուի սա կէտը (,) որ կը կոչուի ստորակէս: Օրինակ՝

Ոսկին, արծաթը թանկագին մետաղներ են, բայց երկաթը ամէնէն օգտակարն է:

50. — Իրարու հետ առնչութիւն ունեցող անջատ խօսքերու միջև կը դրուի սապէս (.) մէկ կէտ որ կը կոչուի միջակէս: Օրինակ:

Գարունը եկաւ. ծառերը ծաղկեցան. դառնուկները սկսանէ կայտուկ:

— Ի՞նչ է ուղղագրութիւնը. — Գրաւոր խօսքի մէջ բառերը ի՞նչպէս պէ՞տք է գրել. — Խօսքի մը առաջին գիրը ի՞նչպէս կը գրուի. — Երբոր խօսքը վերջանայ, ի՞նչ հեռու կը գրուի. — Ո՞րն է վերջակէսը. — Ի՞նչ պատագայի մէջ կը գործածուի ստորակէս. — Ո՞րն է ստորակէսը. — Ի՞նչ պատագայի մէջ կը գործածուի միջակէս. — Ո՞րն է միջակէսը:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՎԱԽԵԿՈՑ ԶԱՊԷԼԸ

Զապէլ չափազանց վախկոտ է: Եթէ ամալը որոտայ, իր վեր-
ճակին տակ կը պահուըտի դողդալով: Եթէ գորտ մը տեսնէ,
սոսկալի ճիչեր կ'արձակէ. իսկ եթէ մուկ մը
նշմարէ, լեղապատառ կը փախչի: Իրիկունը
առանց ճրագի չի համարձակիր տան որ և է
անհետ կը մանկու: Իր կեանքը կ'անցնի այս-
պէս յարստեւ ահուզողի և սարսափի մէջ:

Ինչ յիմարութիւն, ամէն մարդ զիտէ
թէ ոչ խօխած կայ, ոչ ճիւղ: Բայց Զապէլ
առանկ է. անիկա ամէն բանէ կը վախնայ, նոյն իսկ իր շուքէն:
Տղա՛ք, չըլլայ որ վախկոտ Զապէլին նմանիք:

— Ի՞նչ քերութիւն ունի Զապէլ. — Եթէ ամալը որոտայ, ի՞նչ կ'ընէ. — Ու-
րիշ ի՞նչ բաներէ կը վախնայ. — Իր կեանքը ի՞նչպէս կ'անցնի. — Խելացութի՞ւն
է Զապէլին քա՞մը. — Կա՞յ միքէ խօխան կամ ճիւղ. — Պէ՞տք է նմանիլ Զա-
պէլին:

Հրահանգ 47. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և ցոյց տուէ՛ք գործածուած
Պէտքերներն ու ձեր սոված կէտերը:

Հրահանգ 48. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը:

Հրահանգ 49. — Դրեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը, գործածելով հարկ եղած
կէտերն ու զլիսագիրները:

հարուս աղբաս մեծ պզտիկ ոչ որ կրնայ ազատի մահուընէ

ամէն մարդ երջանկութեան ետեւէ կը վազէ բայց աշխարհի մէջ կասարեալ
երջանկութիւն չկայ

եթէ կ'ուզէք յարգուիլ ուրիշներէն պէ՛տք է դուք ալ յարգել ուրիշները
պէ՛տք է պատուել մեծերը հպատակիլ օրէնքին եւ հաւատարիմ մնալ իր
իշխանութեան

մարդ իր սխալը ճանչնալու է իր սխալը ճանչցողը շուտով կ'ուղղուի

Ժ. ԴԱՍ. — ԽՕՍՔԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (ՇԱՐ.)

51. — Խօսքին մէջ զեղջուած բառի մը տեղ ընդհանրապէս
կը դրուի սա կէտը (՝) որ կը կոչուի բոլր։ Օրինակ՝
Բարի տղան գովեստ կ'ընդունի, չարը՝ պարսաւ։

52. — Բառի մը մէկ մասը վերի տողէն վարի տողը փոխադ-
րելու ատեն միավանկ բառերը կարելի է կիսել. ուստի կամ ամ-
բողջութեամբ վերի տողին մէջ սղմեցնելու է, կամ ամբողջու-
թեամբ վար առնելու է։

53. — Եթէ բառը բաղմամբանկ է, վանկերուն զատուած տե-
ղէն միայն վար կ'առնուի։ Օրինակ՝

Պարսիկական բառին առաջին վանկը պար վերը թողլով կրնանք
սիգականը վար առնել. կամ առաջին և երկրորդ վանկերը վերը
թողլով կրնանք վերջի պանը վար առնել. բայց սխալ է երբոր
պարսի գրենք վերը և զպանը վար առնենք։

54. — Այսպէս երբոր բառի մը մէկ մասը վարի տողը փո-
խադրուի, վերի տողին ծայրը սա նշանը (~) կը դրուի որ կը կոչուի
ենթամնայ։

55. — Վար առնուելիք բառը եթէ բնական ը պարունակէ,
այն ատեն բնական ըը գրել հարկ է։ Օրինակ

Տնես, դրաւ, հարցնել, քանձր բառերը տողադարձելու ատեն
կը գրուին այսպէս՝

Տըն — տես, դը — դաւ, հար — ցընել, թան — ձըր։

Ո՞րն է բոլրը. — Ի՞նչ պարագայի մէջ բոլր կը գործածուի. — Բառի մը
մէկ մասը վերի տողէն վարի տողը փոխադրելու ատեն միավանկ բառերն ինչպէ՞ս
վար կ'առնուին. — Բաղմամբանկ բառերը ինչպէ՞ս վար կ'առնուին. — Բնական
ք պարունակող բառերը ի՞նչպէս վար կ'առնուին. — Բառի մը մէկ մասը վար
առնուած ատեն ի՞նչ նշան կը դրուի. — Ո՞րն է ենթամնայ։

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՄԱՏԱՂ, ՎԱՐԴԱՏՈՒՆԸ

Արմենակ մատաղ վարդենի մը անկած էր
թաղարի մը մէջ և զայն զետեղած՝ պատուհա-
նին դողը։ Ամէն իրիկուն վարդատունկը իր
սենեակին մէջ կ'առնէր, որպէս զի գիշերուան
ցուրտէն չվնասուի։ Սակայն իրիկուն մը այս
զգուշութիւնը հարկ չհամարեց, որովհետեւ օդը
չատ հանգարտ և մեղմ կ'երեւէր։ Արմենակ յա-
ջորդ առտուն ցաւով գիտեց թէ վարդերը թու-
մեր էին եղեամբէն։

Յաճախ միակ անհոգութիւն մը կրնայ փճացնել շատ մը խը-
նամքներու արդիւնքը։

— Ի՞նչ սկիած էր Արմենակ. — Ո՞ր դրած էր վարդենին. — Ամէն իրի-
կուն ի՞նչ զգուշութիւն ի գործ կը դնէր. — Ի՞նչու համար. — Իրիկուն մը ի՞նչ
պատահեցաւ. — Ի՞նչ եղաւ վարդատունկը. — Ի՞նչ եզրակացուիւն կը հանգ
այս պատմութեան։

Հրահանգ 50. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և ցոյց տուէք զործածուած
կէտերն ու ենթամնայները։

Հրահանգ 51. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը։

Հրահանգ 52. — Հետեւեալ բառերուն առաջին վանկերը վերի տողը թող-
լով յաջորդ վանկերը վար առէք։

Գրաւ, սրտմութիւն, ստախոս, ծմրութիւն, բնական, քննութիւն, շտապել,
զգացում, սուտեր, գնչակ, քնաս։

ՕՐԻՆԱԿ. — Դը- սը-
րաւ, տախոս։

Հրահանգ 53. — Հետեւեալ բառերուն վերջին վանկերը վար առէք նախորդ
վանկերը վերը թողլով։

Քրտնիլ, փախուք, թագաւոր, խնդում, փոնգաւ, արկղ, բաղմանդի,
պսիլ, հոնդիւն, ցոյցալ, բարձր։

ՕՐԻՆԱԿ. — Քրտը- փախը-
նիլ, սուր։

Ս. ԴԱՍ. — ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱԾԱԿԱՆ

56. — Խօսքը կազմող բառերը իրենց նշանակութեան, բռնութեան և պաշտօնին համեմատ տեսակ տեսակ են և քերականութեան մէջ զատ զատ անուններով կ'որոշուին :

57. — Այն բառերը որոնք անձ, կենդանի, բոյս և որ և է իր կամ առարկայ կը ցուցնեն, կը կոչուին անուն կամ գոյական : Օրինակ՝ Հրակ, հայր, ձի, բուր, արոտ եւն. :

58. — Երբոր գոյականի մը ինչպէս ըլլալը հասկցնել ուզենք, ուրիշ բառ մըն ալ կը դնենք քովը : Օրինակ՝

Տղայ, ինչպէս տղայ, ծոյղ տղայ :
Կատու, » կատու, ջար կատու :
Վարդ, » վարդ, կարմիր վարդ :
Կար, » կաթ, անուշ կաթ :

Այստեղ ծոյղ, ջար, կարմիր, անուշ բառերը իրենց քովի գոյականներուն որպիսութիւնը կամ յատկութիւնը կը ցուցնեն :

59. — Այն բառերը որոնք անուններու որպիսութիւնը, յատկութիւնը կամ ուրիշ որ և է հանգամանքը կը ցուցնեն, անորան կը կոչուին :

— Խօսքը կազմող բառեր մեկ սեռակ են թէ ճար. — Ո՞ր սեռակ բառերուն կ'ըսուի անուն կամ գոյական. — Գոյականին ինչպէս ըլլալը հասկցնելու համար ի՞նչ կ'ընենք. — Ո՞ր սեռակ բառերուն կ'ըսուի անորան :

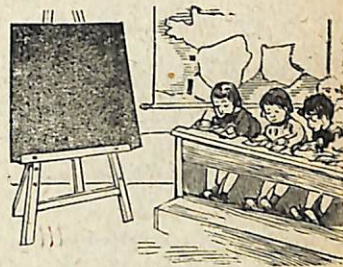
Հրահանգ 54. — Հետեւեալ անուններէն անձ, կենդանի, բոյս և իր ցուցնողները որոշեցէ՛ք օրինակին պէս :

Քոյր, կապիկ, դաշնակ, ագռաւ, շահագրամ, աւազան, սոխակ, Գէորգ, լեռ, սեղան, խղունջ, խնձոր, գրիչ, խոտ, դասընկեր, կաւիճ, վարդապետ, կով, մշակ :

Օրինակ. — Քոյր, անձ կը ցուցնէ :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՄԵՐ ԴԱՍԱՍՐՅԱՆ

Մեր դասարանին մէջ կան նստարաններ և սեղաններ աշակերտներուն համար, գրասեղան մը և արոտ մը՝ ուսուցչին համար, երկու սեւ սալասալներ՝ վարժութիւններու յատուկ, և քարձողարակ մը՝ որ շատ զիւրիկներ կը պարունակէ : Կան նաեւ պատկերներ վրայ կախուած ֆաշեաներ և մեծ պատկերներ որոնցմէ մին կը ներկայացնէ մեծաւ ոչխարներու հօտ մը գետակին եզերքը՝ ջուր խմելու վրայ, երիտասարդ հովիւը հոն ծառի մը տակ նստած, շուն ալ քովիկը :

— Ըսէ՛ք, ի՞նչ կարգիներ կը տեսնէ՞ք ձեր դասարանին մէջ. — Ի՞նչ բանի կը ծառայեն անոնք. — Պատերուն վրայ ի՞նչ կը տեսնէ՞ք :

Հրահանգ 55. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և շեղագիր բառերէն գոյականները՝ մէկ և անորանները՝ երկու զիծով ստորագծեցէ՛ք :

Հրահանգ 56. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը :

Հրահանգ 57. — Հետեւեալ բառերէն գոյականներն ու անորանները որոշեցէ՛ք :

Բարակ գրիչ, աղօտ հայուս, դեղին սերել, խելօք տղայ, սիրելի մայր, լայն ծամբայ, կակուղ բամպակ, գէր կով, բարի եղբայր, յամառ էշ, գեղեցիկ տուն, կապոյտ երկինք, խմանջ խոտ, ապուշ աղջիկ, թափանցիկ ապակի :

Հրահանգ 58. — Հետեւեալ անուններուն նշանակութիւնները սահմանեցէ՛ք բերանացի :

Ձեփիւռ, հով, քամի, խորշակ, մրիկ, թափառ, ուրական :

Հրահանգ 59. — Հետեւեալ անուններուն նշանակութիւններն ալ բացատրեցէ՛ք բերանացի :

Տող, էջ, սիւնակ, լուսանք, թերթ, պրակ, հասոր, ցանկ, կողք, մատան, գրադարան :

ԺԲ. ԴԱՍ. — ԲԱՅ ԵՒ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

60. — Երբոր գոյականին վրայ բան մը ըսել ուզենք, հարկ է որ ուրիշ կարեւոր բառ մը աւելցնենք: Օրինակ՝ առնենք Յալոք, առիակ, ծառ գոյականները և անոնց վրայ մէջմէկ բան ըսենք:

Յակոր ի՞նչ կ'ընէ, — Յակոր կ'աշխատի:

Առիակը ի՞նչ կ'ընէ, — Առիակը կ'երգէ:

Ծառը ի՞նչ եղաւ, — Ծառը չորցաւ:

Այս խօսքերուն մէջ կ'աշխատի, կ'երգէ, չորցաւ բառերը գոյականներուն ի՞նչ ընել կամ ի՞նչ ըլլալը կը ցուցնեն:

61. — Այն բառերը որոնք բան մը ընել կամ ըլլալ, այսինքն գործողութիւն կամ վիճակ կը ցուցնեն, քայ կը կոչուին:

62. — Խօսքին մէջ երբեմն հարկ կ'ըլլայ միեւնոյն գոյականը քանի մը անգամ յիշել: Օրինակ՝

Բանկակը օգտակար բոյս մըն է, բանկակը գաղջ երկիրներու մէջ կը մշակուի, բանկակով հագուստ կը չինեն:

Այս կրկնութեան առաջը առնելու համար կրնանք նոյն խօսքը տարբեր կերպով ըսել: Օրինակ՝

Բանկակը օգտակար բոյս մըն է որ գաղջ երկիրներու մէջ կը մշակուի և անով հագուստ կը չինեն:

Այս խօսքին մէջ որ, անով բառերը բամբակ գոյականին տեղ դրուած են, չկրկնուելու համար:

63. — Այն բառերը որոնք խօսքին մէջ արդէն յիշուած գոյականի մը տեղ կը դրուին կրկնութեան տեղի չտալու համար, դեռանուն կը կոչուին:

Մարդ մը ինք իր անունը չի տար և կ'ըսէ ես, զիմացի մարդուն անունը չի տար և կ'ըսէ դուն. ասոնք ալ գերանուն են:

— Գոյականին վրայ բան մը ըսելու համար ի՞նչ ընել հարկ է. — Ո՞ր տեղի վրայ կ'ըսուի բայ. — Խօսքին մէջ միեւնոյն գոյականը չկրկնելու համար ի՞նչ ընել հարկ է. — Ո՞ր տեղի վրայ կ'ըսուի գերանուն կ'ըսուի. — Մարդ մը ի՞նչ իր անունը չի տար, զիմացիին ի՞նչ կ'ըսէ. — Ասոնք ի՞նչ բառեր են:

ՏՐԱՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ. — ԱՂՋԻԿՆ ՈՒ ԹՈՉՆԻԿՆ

Ա. — Եկո՛ւ ինծի, թռչնիկ սիրուն,
Տե՛ս վանդակը սա զարդարուն,
Եւ պտուղներն ու ցօղաթուրմ
Ծաղիկները զոր ես առատուն
Քեզի համար քաղեցի:

Բ. — Ես կ'ապրիմ գո՛հ ու կուգեմ միշտ
Թռչիլ լեռ, սար անհող անվիշտ,
Իմ խեղճ բունիկս է լաւագոյն
Քանի ինչ վանդակդ այդ շողշողուն,
Պղտիկ աղջիկ խելացի:

ՏԷ՛ ՎՈՒԱՆ

— Ի՞նչ բառ աղջիկը քոչնիկին. — Ի՞նչ կը պահեն վանդակի մէջ. — Ի՞նչ ըսել է ցօղաթուրմ. — Ի՞նչ պատահանց քոչնիկը:

Հրահանգ 60. — Վերի ոտանաւորին շեղագիր դերանունները ո՞ր անուններուն տեղ դրուած են, որոշեցէ՛ք:

Հրահանգ 61. — Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած բայերը ստորագծեցէ՛ք:
Աչքը կը տեսնէ, ականջը կը լսէ, քիթը կը հոտոտէ, ականքը կը շօշափէ, թռչունը կը թռչի, ձուկը կը լողայ, օձը կը սողայ, գործը կ'ոտոտէ, մարդը կը քալէ, անիւը կը թաւալի, նաւը կը սուրայ, հովը կը փրկէ, անձրեւը կը տեղայ, ջուրը կը հոսի, գնդակը կը զրոհի:

Հրահանգ 62. — Հետեւեալ խօսքերուն մէջ կրկնուած շեղագիր գոյականներուն տեղ դրէք պէտք եղած դերանունները:

Արեւը աղբիւրն է լոյսի եւ ջերմութեան, երկրի վրայ կեանքը արեւէն կախում ունի. արեւին շնորհիւ կ'ապրին բոլոր կենդանի էակներն ու բոյսերը. արեւին այս յատկութիւններուն համար հին ժողովուրդները կը պաշտէին արեւը:

ԺԳ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱԿԲԱՅ

64. — Երբոր խօսքին մէջ դոյականին դիրքը և որ և է պարագան հասկցնել ուղենք, պէտք կ'ունենանք անոր քով դնելու որիչ տեսակ բառ մը: Օրինակ՝

Եթէ ըսենք «Դիրքը դրի դարակ» որոշ իմաստ չի տար. հարկ է ըսել. «Դիրքը դրի դարակին վրայ, կամ դարակին ձեռք, կամ դարակին քով, կամ դարակին ճակ»: Այս պարագային մէջ վրայ, ձեռք, քով, ճակ բառերը ցոյց կուտան թէ դիրքը դարակին ո՞ր տեղը դրուած է:

65. — Այն բառերը որոնք անունի կամ գերանունի մը քով կը դրուին անոր որ և իցէ մէկ դիրքը կամ պարագան ճշգրտու համար՝ կը կոչուին նախադրութիւն:

66. — Երբ խօսքին մէջ բային գործողութեան ի՞նչպէս, երբ, ո՞ր, ի՞նչ չափով կատարուելու պարագան հասկցնել ուղենք, հարկ կ'ըլլայ ուրիշ տեսակ բառեր գործածել: Օրինակ՝

Եզրայրս եկաւ, երբ, — Եզրայրս երկէ եկաւ:

Շունը կը վազէ, ի՞նչպէս, — Շունը արագ կը վազէ:

Յակոբ գնաց, ո՞ր, — Յակոբ հոն գնաց:

Ես գիտեմ, ի՞նչքան, — Ես շատ գիտեմ:

Այս խօսքերուն մէջ երկի, արագ, հոն, շատ բառերը իրենց քովի բայերուն գործողութեան զանազան պարագաները ցոյց կուտան:

67. — Այն բառերը որոնք բայերուն քով դրուելով կը ճշգրտեն գործողութեան ժամանակը, եղանակը, տեղը, քանակութիւնը կամ ուրիշ պարագան, նակրայ կը կոչուին:

— Խօսքին մէջ գոյականին դիրքը կամ որ եւ է պարագան ի՞նչ կերպով կառելի է հասկցնել. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի նախադրութիւն. — Բային գործողութեան ինչպէ՞ս, երբ, ո՞ր, ի՞նչքան կատարուելու ի՞նչ կերպով կը հասկըցնեն. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի մակրայ:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ԳԱՅԼՆ ՈՒ ԳԱՌՆՈՒՆԸ

Ոչխարները փարախին ձեռք կեցած էին ապահով: Սովալուկ գայլ մը եկաւ և փարախին շարք սկսաւ դառնալ, պտտիլ: Անփորձ գառնուկ մը ներսէն գայլը տեսնելով անոր հարցոյց. « — Ի՞նչ կը փնտռես հոս: — Թարմ խոտ, պատասխանեց գայլը, ևս քիչով գոհացող եմ: — Եթէ այդպէս է, ըսաւ գառնուկը, ևս ալ գամ, իրարու հետ եղբոր պէս ապրինք ու ձիասին ճարակինք:» Այս ըսելով գառնուկը փարախէն դուրս ցատքեց ուր չար գայլը շինք գիշատեց անմիջապէս:

— Ոչխարները ո՞ր կեցած էին. — Ի՞նչ է փարախը. — Ի՞նչ բառ է սովալուկ. — Գառնուկը ի՞նչ հարցոյց գայլին. — Ի՞նչ բառ է անփորձ. — Ի՞նչ պատասխանեց գայլը. — Գայլը խոսակէ՞ր է. — Գառնուկը ի՞նչ ըսաւ. — Յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ:

Հրահանգ 63. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և շեղադիր բառերէն նախադրութիւնները մէկ, մակրայները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Հրահանգ 64. — Ուսուցչին տուն տալով ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը:

Հրահանգ 65. — Հետեւեալ բառերուն մէջ նախադրութիւնները որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Քրոջս հետ, ծառին ճակ, լեռան վրայ, ցամքուն քով, քաղաքին մօտ, մինչև ձմեռ, աշխարհի մէջ, մեզի համար:

Հրահանգ 66. — Հետեւեալ մակրայները տակէ տակ գրելով նշանակեցէ՛ք թէ ի՞նչ ցոյց կուտան:

Քիչ, հերիք, ուշ, շատնց, հոս, հոն, արդէն, շատ, հիմա, իսկոյն, անմիջապէս, շատ, աւելի, անդին, մէկգի:

ՕՐԻՆԱԿ. — Քիչ, քանակութիւն կը ցուցնէ:

ԺԴ. ԳԱՍ. — ՇԱՂԿԱՊ ԵՒ ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

68. — Երկու բառեր կամ երկու խօսքեր իրարու կապելու համար կը գործածուին ուրիշ տեսակ բառեր որոնք շաղկապ կը կոչուին : Օրինակ՝

Կատուն եւ շունը ընտանի կենդանիներ են, թայց կատուն վայրագ է :

Այս տեղ, ինչպէս կ'երեւի, երկու խօսք կայ որոնք իրարու կապուած են թայց բառով, իսկ եւ բառը իրարու կապած է կատուն եւ շուն բառերը :

Ուրեմն թայց, եւ չաղկապ են :

69. — Կան մասնաւոր բառեր ալ որոնք ցաւ, վախ, ուրախութիւն կամ որ եւ է յուզում եւ կիրք յայտնելու կը ծառայեն եւ ձայնարկութիւն կը կոչուին : Օրինակ՝

Ա՛հ, ինչ աղւոր է օդը :

Վա՛յ ձեզի կեղծաւորներ :

Օ՛հ, շուտով դնա՛ :

Այս խօսքերուն մէջ ան, վայ, օն ձայնարկութիւն են :

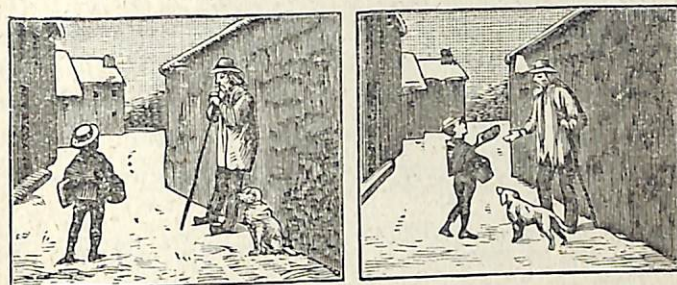
70. — Ձայնարկութեան վրայ սա նշանը (') կը դրուի որ երկար կը կոչուի, որովհետեւ բառին երկար հնչում ունենալը կը ցուցնէ : Երբեմն ալ ջեշ կը դրուի որ սա (') է, եւ բառին շեշտուելով հընչուելիք ըլլալը կը յայտնէ :

Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի շաղկապ. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի ձայնարկութիւն. — Ձայնարկութիւններու վրայ ի՞նչ նշաններ կը դրուին. — Ո՞րն է երկարը եւ ի՞նչ կը ցուցնէ. — Ո՞րն է շեշտը եւ ի՞նչ կը ցուցնէ :

Հրահանգ 67. — Բերանացի սահմանեցէք հետեւեալ անուններուն նշանաւորութիւնները :

Ակ, առուակ, վտակ, հեղեղ, գետակ, գետ, մահիճ, լիճ, ծով, ովկիանոս :

ՊԶՏԻԷ ԲԱՐԻ ՍԻՐՏ ՄԸ

1. — Եղանակը ի՞նչ է, օդը ի՞նչպէս է. — Միմեան ո՞ւր կ'երթայ, որո՞ւն կը հանդիպի :

2. — Ի՞նչ կ'ընէ Միմեան : (Բերանացի պատկերէք այս մանրավէպը) :

Հրահանգ 68. — Որոշեցէք թէ հետեւեալ խօսքերուն շեղազիր շաղկապներն որոնք բառեր կը միացնեն, որոնք խօսքեր :

Աշխատասէր տղան կը վարձատրուի, իսկ ծոյլը կը պատժուի. — Գոհ եղի՛ր յիմակէդ երբ կ'ուզես երջանիկ ըլլալ. — Պատուէ՛ հայրդ ու մայրդ, որովհետեւ աշխատասէր եղանակով աշխատելով աշխատանքով քեզի կ'աշխատեցնեն. — Արդարութիւնը ուշ կամ կանուխ կը յաղթէ. — Նո՛նք քեզի կեանք տուին. — Արդարութիւնը ուշ կամ կանուխ կը յաղթէ. — Մարմինդ առողջ պահէ որ մտքով ալ առողջ ըլլաս. — Ծառերը կը ծաղկին եւ կը կանանչանան երբոր զարունը գայ. — Սասիկ հովերը կը փչեն եւ եղէգը կը ծռի թայց չի կոտորի, միմեան հապարհ կաղնին կը խորտակի :

Հրահանգ 69. — Ուսուցիչի տուն տալովը ուղղադրեցէք վերի հրահանգը :

Հրահանգ 70. — Հետեւեալ խօսքերուն մէջ ձայնարկութիւնները որոշելով ստորագրեցէ՛ք :

Ո՞հ, շատ տխուր եմ. — Ավա՛ւս, պատեհութիւնը կորսնցուցի. — Վա՛խ տղայ, մի լար. — Բի՛ւֆ, գէշ կը հոտի. — Հօ՛, եղներ, քալեցէք. — Ա՛յ, ստակալի բան է. — Ա՛խ, մի ցաւես քրքրեր :

Հրահանգ 71. — Հետեւեալ անուններուն քով պատշաճ բայեր դնելով գրեցէք թէ ի՞նչ կ'ընէ՛ :

Քահանան, երախան, ծին, աւագակը, փայլակը, կրակը :

Օրինակ. — Քահանան կ'աղօթէ :

ԺԵ. ԴԱՍ. — ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

71. — Լեզուն թէեւ հաղարար բառեր ունի, բայց ամէնքն ալ մեր այս սորված տեսակներէն մէկուն կամ միւսին կը պատկանին. ուրեմն լեզուն մէջ ութ տեսակ բառեր կան:

Անուն կամ գոյական, որ անձ, կենդանի, բոյս կամ որ եւ է իր կը ցուցնէ:

Ածական, որ գոյականին որ եւ է յատկութիւնը կամ հանգանքը կը ցուցնէ:

Բայ, որ գործողութիւն կամ վիճակ կը յայտնէ:

Դերանուն, որ կը ցուցնէ անուն մը որուն տեղը դրուած է:

Նախադրութիւն, որ գոյականին որ եւ է զիրքը կամ պարագան կը ցուցնէ:

Մակբայ, որ բային գործողութեան պարագան կը ցուցնէ:

Շաղկապ, որ երկու բառեր կամ խօսքեր իրարու կը կապէ:

Զայնարկութիւն, որ յուշում եւ կիրք յայտնելու կը ծառայէ:

72. — Քերականութեան մէջ բառերու այս ութ տեսակները մատուցելու կամ խօսքին մասերը կը կոչուին:

— Լեզուին բոլոր բառերը բանի՞ տեսակ են, որո՞նք են. — Բառերուն այդ տեսակները ի՞նչ կը կոչուին քերականութեան մէջ:

Հրահանգ 72. — Ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի

Այն մարդը որ հիւանդ կը բուժէ, որ նաւ կը վարէ, որ շէնքեր կը կառուցանէ, որ կառք կը վարէ, որ ծով կ'որսայ, որ ջուր կը կրէ, որ միւր կը ծախէ:

Այն կենդանին որ բուրդ կուտայ, որ արօր կը քաշէ, որ մուկ կը բռնէ, որ ուսայն կը հիւսէ, որ հողը կը փորէ, որ գիշերները կը խօսի:

Այն բոյսը որմէ մանած կը շինեն, որ խաղող կ'արտադրէ, որով ալիւր կը պատրաստուի, գոր կը ծխեն, որմէ շաքար կը հանեն, որ ափիօն կ'արտադրէ:

Այն առարկան որով հաց կը կտրեն, որով երկաթ կը ծեծեն, որով բան մը կը կշռեն, որով ապուր կուտեն, որուն մէջ զինի կը լեցնեն, որով կար կը փարեն:

Հրահանգ 73. — Գրեցէ՛ք թէ հետեւեալ ածականներէն որո՞նք լաւ յատկութիւն կը ցուցնեն, որո՞նք զէշ:

Ծոյլ, անկեղծ, վայրենի, խմաստուն, ուշադիր, անհամբեր, ծարսար, ազահ, մաքուր, հնազանդ, անշնորհ, հանդարտ, առաքինի, հաւատարիմ, յիմար, հպարտ, արդար, համեստ, սիրուն, նախանձոտ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ծոյլ, զէշ յատկութիւն կը ցուցնէ:

Անկեղծ, լաւ յատկութիւն կը ցուցնէ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՄԵՂՈՒԻՆ ՊԷՍ

Աշակերտ, որ դպրոց կ'երթաս,

Մի՛ ճընճընար ծամբուն վըրայ:

Մի՛ նալիր շուրջդ. յիշէ՛, ճըղաս,

Ժամանակն որ շուտ կը սուրայ:

Հաւատա՛ն դու իմ խօսքերուն.

Գեղ մի բնտեր իրեւ ճիպար

Թի՛թեռնիկն որ՝ թէեւ սիրուն՝

Կը թռչի միշտ՝ թեթեւաբար:

Հապա մեղուն ա՛ռ օրինակ,

Որ եռանդուն, ժիր, շարունակ

Կը վազվզէ ծաղկէ ծաղիկ,

Որ ամէն օր դուք կունենար

Քաղած մեղրէն իր անուշիկ

Ձեզի պատրաստ նախաճաշիկ:

Թարգմ. Ա.Լ.ՓԱՍԼԱՆԻ

ՏԻՐԱՆ

— Ի՞նչ է մեղուն, ի՞նչ կ'արտադրէ. — Ի՞նչ է քիթեռնիկը. — Ի՞նչն է համար պէտք է նմանիլ մեղուին. — Ի՞նչն է համար պէտք է նմանիլ քիթեռնիկին:

ԺԶ. ԴՍԱ. — ՓՈՓՈԽԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՓՈՓՈԽ ԲԱՌԵՐ

73. — Խօսքին մասերէն կամ բառերու տեսակներէն մէկ քանին ենթակայ են փոփոխութիւններու և մէկ քանին անփոփոխ են : Օրինակ՝

Երե կ'ուզես որ ուրիշը յարգէ քու անձդ, դուն ալ յարգէ միշտ ուրիշին անձը եւ շաւ վարուէ աւեկն մարդոց հետ :

Երե կ'ուզէք որ ուրիշները յարգեն ձեր անձերը, դուք ալ յարգեցէք միշտ ուրիշներուն անձերը եւ շաւ վարուեցէք աւեկն մարդոց հետ :

Այս խօսքերուն մէջ, ինչպէս կ'երեւի, չեղադիր բառերը անփոփոխ մնացած են, մինչդեռ միւսները փոխուած են :

74. — Գոյականը, բայը, դերանունը, փոխյոյսական բառեր կը կոչուին, որովհետեւ խօսքին մէջ պարագային համեմատ կը փոխուին :

75. — Ածականը, նախադրութիւնը, մակբայը, չաղկապը, ձայնարկութիւնը անփոփոխ բառեր կը կոչուին, որովհետեւ բնական փոխուիր :

— Խօսքին մասերը կամ բառերուն տեսակները փոփոխութիւն կը կրենք. — Որովհետեւ կը կոչուին փոփոխական բառեր. — Որովհետեւ կը կոչուին անփոփոխ բառեր :

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՍԿԻՒՌԸ

Սկիւռը մաքուր, աշխոյժ և խիստ զգուշաւոր է : Այս փոքրիկ կենդանին ունի բոցավառ աչքեր, նուրբ դիմագծութիւն և ջղուտ մարմին մը : Իր սիրուն կերպարանքը զարդարուած է գեղեցիկ սուշով մը զոր գլխուն վրայ կը բարձրացնէ և անոր տակ կը հովանաւորուի : Իր ձայնը շատ սուր և հնչուն է : Ծառերու վրայ կ'ապրի ընդհանրապէս և պտուղով կը սնանի : Շատ արագ կը վազէ :

ՍԿԻՒՌԸ ՆԵՐԸ

Սկիւռները մաքուր, աշխոյժ և խիստ զգուշաւոր են : Այս փոքրիկ կենդանիները ունին բոցավառ աչքեր, նուրբ դիմագծութիւն և ջղուտ մարմիններ : Իրենց սիրուն կերպարանքը զարդարուած է գեղեցիկ սուշերով զոր գլխունուն վրայ կը բարձրացնեն և անոնց տակ կը հովանաւորուին : Ձայններին շատ սուր և հնչուն է : Ծառերու վրայ կ'ապրին ընդհանրապէս և պտուղներով կը սնանին : Շատ արագ կը վազեն :

Հրահանգ 74. — Օրինակեցէ՛ք վերի երկրորդ հատուածը և առաջինին հետ զաղդատելով ստորագծեցէ՛ք փոխուած բառերը :

Հրահանգ 75. — Ուսուցչին տուն տալով ուղղադրեցէ՛ք առաջին հատուածը :

Հրահանգ 76. — Ընէ՛ք թէ հետեւեալ իրերը բոյս⁹, հանք⁹ թէ կենդանի⁹ ստաշ եկած են :

Մեղրը, գինին, փղոսկրը, աղամանդը, նարինջը, մետաքսը, կիրը, բամբակը, ալիւրը, քանոնը, կաշին, գարեջուրը, կարագը, բուրդը, փետուրը, եղջիւրը, շաքարը, պանիրը, մոմը, կաւիճը, քարեխալսակը :

Հրահանգ 77. — Հետեւեալ բառերուն մէջ յատկութիւն ցուցնող բառերը (աշխատանքներ) որոշելով ստորագծեցէ՛ք :

Խորամանկ աղուէս, ցամաք աղբիւր, խոր անդունդ, կլոր անիւ, սուր դաշոյն, նեղ արահետ, ամուր պահէշ, դալար ճիւղ, աղի կերակուր, կարմիր խնձոր, կարծր քար, փայլուն ոսկի, պայծառ արեւ, մուժ գիշեր, թունաւոր օձ, բարեպաշտ բանակապ, յստակ ջուր, երկար չուան :

Հրահանգ 78. — Հետեւեալ խօսքերուն մէջ բայերը որոշելով ստորագծեցէ՛ք :

Ծաղիկը կը բուրէ, դրօշակը կը ծածանի, մկրասը կը կտէ, արիւնը կը շրջաբերի, դպրոցականը կ'ուսանի, ճրագը կը լուսաւորէ, բոյսը կ'անի, մուխը կը բարձրանայ, միտքը կը խորհի :

ԺԷ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

76. — Որ և է խօսք որ տալով խմատ մը կուտայ կամ խորհուրդ մը կը բացատրէ, կը կոչուի նախադասութիւն: Օրինակ՝ Ժամանակը դրամ է:

Ասիկա նախադասութիւն մըն է, կազմուած է բայով:

Ս. Մետրոպոլիտան հայոց գիրք:

Ասիկա ալ նախադասութիւն մըն է, կազմուած գտաւ բայով:

77. — Խօսքի մը մէջ այնչափ նախադասութիւն կայ որչափ որ բայ կայ: Օրինակ՝

Շերամը թուրի տերեւներով կը սնանի և կը մանկէ իր խողակը որմէ մետաքս կը պատրաստուի:

Այս խօսքին մէջ երեք բայ կայ, կը սնանի, կը մանկէ, կը պատրաստուի, ուրեմն երեք նախադասութիւն կայ:

Ա. Շերամը թուրի տերեւներով կը սնանի:

Բ. Եւ կը մանկէ իր խողակը:

Գ. Որմէ մետաքս կը պատրաստուի:

78. — Նախադասութեան մէջ բայէն զատ կը գտնուի ուրիշ անդամեղտ բառ մըն ալ որ կը կոչուի տէր բայի կամ երբակայ:

79. — Տէր բային ընդհանրապէս անուն մըն է կամ գերանուն մը և ցոյց կուտայ բային գործողութիւնը կատարող կամ վիճակը կրող անձը կամ իրը: Օրինակ՝

Տղան կը խաղայ:

Անիկա յոգնեցաւ:

Այս նախադասութեանց առաջինին մէջ տղան գոյականը տէր բային է կը խաղայ բային, և երկրորդին մէջ անիկա գերանունը տէր բային է յոգնեցաւ բային:

80. — Նախադասութիւն մը ուրեմն առնուազն պէտք է որ պարունակէ երկու էական բառեր, տէր բայի և բայ: Առանց առանց խօսք չի կազմուիր:

— Ի՞նչ է նախադասութիւնը. — Խօսքի մը պարունակած նախադասութիւններու քիւր ի՞նչպէս կ'որոշուի. — Ի՞նչ է տէր բային և ի՞նչ ցոյց կուտայ. — Նախադասութիւն մը առնուազն քանի՞ բառ պարունակելու է:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԾՈՅԼ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԸ

Հրանտ ծոյլ և թախառկոտ տղայ մըն է: Աշխատութիւնը մեծ նեղութիւն մըն է իրեն համար: Սերտողութիւնը զինք կը յոգնեցնէ. ուսումը զինք հիւանդ կը դարձնէ: Ուսուցիչէն յաճախ կը պատժուի: Հայրը շատ կը ցաւի Հրանտին ծուլութեան վրայ և զանի շատ անգամ կը յանդիմանէ, բայց օգուտ չունի: Հրանտ ինքնահաւան տղէտ մը պիտի ըլլայ երբոր մեծնայ:

— Ի՞նչպիսի տղայ մըն է Հրանտ. — Ի՞նչ ընել է քախառկոտ. — Աշխատութիւնը, ուսումը, կամ ուսումը կը սիրէ. — Ուսուցիչը ի՞նչ կ'ընէ իրեն. — Գա՞ր. — Ի՞նչ պիտի ըլլայ Հրանտ երբոր մեծնայ. — Ի՞նչ ընել է ինքնահաւան. — Պէ՞տք է նմանիլ Հրանտին:

Հրանտ 79. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և նախադասութիւնները ճշգրտէ՛ք զատեցէ՛ք ուղղահայեաց գիծերով, իսկ բայերը ստորագծեցէ՛ք:

Հրանտ 80. — Ուսուցչին տուն տալով ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը:

Հրանտ 81. — Որոշեցէ՛ք հետեւեալ նախադասութեանց բայերն ու տէր բային:

Անձրեւ եկաւ. — Գետը յորդեցաւ, — Կառքը կ'արշաւէ, — Կառապանը կը մտնէ մին, — Երունդը կը քնանար, — Ծառը չորցաւ, — Ծովը խորունկ է, — Եղբայրս երէկ մեկնեցաւ, — Մենք զիւր կը ընտելանք, — Անոնք վառ է, — Գունը կուլաւ, — Անիկա կը խնայ, — Լեռները բարձր են, — Գիշերը հասաւ:

Հրանտ 82. — Հետեւեալ գոյական տէր բայիններուն բով մէջմէկ յարմար բայ դնելով նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք:

Գործաւորը, աղամանդը, սոխակը, շուշանը, կարիճը, նապաստակը, Կառքը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Գործաւորը կ'աշխատի:

ԺԲ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ԼՐԱՑՈՒՑԻՋ ՄԱՍԵՐԸ

81. — Նախադասութեան մէջ գտնուած ուրիշ բառերը տէր բային կամ բային խմաստը լրացնելու կը ծառային և կը կոչուին անոնց քաղցուցիչները: Օրինակ՝

Վարդապետը եկաւ:

Ծերունի վարդապետը երէկ եկաւ:

Վանքին ծերունի վարդապետը երէկ գեղէն եկաւ:

Այս երեք նախադասութիւններու առաջինը կը պարունակէ միայն նախադասութեան մը էական մասերը, իսկ բայի և բայ. նոյն նախադասութիւնը երկրորդին ու երրորդին մէջ ընդլայնուած է լրացուցիչ բառերով. այսպէս՝

Վանքին, ծերունի բառերը լրացուցիչն են վարդապետ տէր բային:

Երեկ, գիշերն բառերը լրացուցիչն են եկաւ բային:

82. — Նախադասութեան մէջ տէր բային կ'որոշուի բային վրայ ընելով ո՞վ կամ ի՞նչ հարցումը: Օրինակ՝

Արեւը կը լուսաւորէ երկիրը:

Այս նախադասութեան բայն է կը շարունակէ. ուստի կը հարցնենք. — Ո՞վ կը լուսաւորէ. — Արեւը. ուրեմն արեւը տէր բայի է, կը շարունակէ բայ, իսկ երկիրը լրացուցիչ:

83. — Տէր բային երբ գերանուն է, շատ անգամ դանց կ'առնուի: Օրինակ՝

Հաց կերայ. — Ուսողը ո՞վ է. — Ես հաց կերայ:

Մինչև իրիկուն աշխատեցանք. — Որո՞նք աշխատեցանք. — Մենք մինչև իրիկուն աշխատեցանք:

Ուրեմն այս նախադասութեանց տէր բայիներն են զօրութեամբ խմայուած ես, մենք գերանունները:

— Նախադասութեան միւս բառերը ի՞նչ պատճառով ունին, ի՞նչ կը կոչուին. — Տէր բային ի՞նչ հարցումով կ'որոշուի. — Ո՞ր տեսակ տէր բայիներ կրնան գտնուիլ:

Հրահանգ 83. — Հետեւեալ բայերուն վրայ նշանակուած հարցումներն ընելով յարմար տէր բայիներ գտէ՛ք և նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք:

Կը փայլի (ի՞նչ բան). — Կը խաթէ (ո՞վ). — Ծագեցաւ (ի՞նչ բան). — Գնաց (ո՞վ). — Պիտի գայ (ո՞վ). — Արձնացաւ (ո՞վ). — Ծաղիկեցաւ (ի՞նչ բան). — Կը խաղար (ո՞վ). — Կը հնչէ (ի՞նչ բան):

ՕՐԻՆԱԿ. — Արեւը կը փայլի:

Հրահանգ 84. — Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ լրացուցիչի պաշտօն ունեցող բառերը որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Անձիւ մանրէներ կը բնակին ջուրերուն մէջ. — Կատուն կը հալածէ մուկերը. — Մարգարիտը ծովէն կ'ելլէ. — Պանիրը կը շինուի կաթով. — Զարմար գիւղի թշուառ կ'ըլլան, — Ես այսօր լոգցայ:

Հրահանգ 85. — Միեւնոյն նախադասութեանց բայերուն վրայ պէտք եղած հարցումը ընելով տէր բայիները գտէ՛ք:

Հրահանգ 86. — Հետեւեալ նախադասութեանց զանց առնուած գերանուն տէր բայիները գտէ՛ք և գրեցէ՛ք:

Շահ դրամ ունիմ. — Դասը սորվեցար. — Կառքով մեկնեցաւ. — Ուրախ ըլլանք. — Յոգնեալ էք. — Քաղաքէն հեռացան. — Կերակուր պիտի ունենան:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ես շահ դրամ ունիմ:

Հրահանգ 87. — Ամբողջ նախադասութիւններ կազմելով գրեցէ՛ք Թէ ո՞վ և ո՞ր հետեւեալ առարկաները:

Լեզուն, մեղուն, գինին, ձին, գիրքերը, մելանը, ոչխարները, ուղեղը, հաւերը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Լեզուն բերնին մէջ է:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՀՐԱԳՆ ՈՒ ԼԱՊՏԵՐԸ

Օր մը ծրագը լապտերին կ'ըսէր.

— «Խորքէդ դուրս պոստ կ'ելլեն իմ լոյսեր.

«Ծոցդ ինչո՞ւ բռնի գիւ բանաստեղծ ես,

«Բացուէ՛ որ աշխարհ փայլի շողերէս:»

Բացուեցաւ լապտերն հընազանդ, իրաւ...

Հով մ'ելաւ, ձրագն իսկոյն մարեցաւ...

Թարգմ. Ա.ՓԱՍՏԱՆԻ

ԼԸ ՊԱՅՆԻ

ԱՇՈՒՆ

— Ի՞նչ է Աշունը . — Ո՞ր եղանակէն առաջ եւ ետք կուգայ Աշունը . — Ո՞ր ամսուն կը սկսի . — Ի՞նչ կը քաղեն այս եղանակին մէջ . — Ի՞նչ աշխատութիւններ կը կատարուին դաշտին մէջ . — Ըսէ՛ք ինչ որ կը տեսնէք վերի պատկերին մէջ . — Ի՞նչ կ'ընեն հոն երեւցող զանազան անձներ :

Հրահանգ 88. — Հետեւեալ բառերէն զոյականները և ածականները որոշելով զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք .

Յաժ, անտառ, ամպ, ընդարձակ, վարդ, առիւծ, մթին, պատ, քացախ, կարմիր, բարձր, տափարակ, թթու, քաջ, կաղնի, դաշտ, արեւ, նարինջ, պայծառ, կոր :

Հրահանգ 89. — Այս վերի բառերուն մէջէն խրաբանչիւր զոյականի իրեն յարմար ածականը գտէ՛ք և բովը գրեցէ՛ք .

ՕՐԻՆԱԿ . — Քաջ առիւծ, ընդարձակ անտառ :

Հրահանգ 90. — Հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղագիր դերանուններուն տեղ դրէ՛ք պէտք եղած զոյականները :

Գիրքերը ճշմարիտ բարեկամներ են որոնց կրնանք դիմել ամէն պարագայի մէջ . անոնցմէ կը սորվինք փորձառութեան պատուական դասեր որոնք մեզի կըրնան առաջնորդ ըլլալ կեանքի մէջ :

Հրահանգ 91. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ շեղագիր նախադրուածներուն վերաբերող զոյականները որոշելով երկուքը մէկ ստորագծեցէ՛ք .

Կապիկները ծառերուն վրայ կը բնակին . — Ծոյիւրուն հաւառ ամէն օր տեսնուի . — Շոգին օդէն վեր կը կենայ . — ձմաւառութեան ճամբէն դուրս չելլէք . — Սիրէ՛ք ընկերդ քու անծիղ պէս . — Առանց լացի խնդում չկայ . — Եկէ՛ք, դէպի տուն երթանք :

Հրահանգ 92. — Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ մակբայները որոշելով ստորագծեցէ՛ք . յետոյ բերանացի գտէ՛ք տէրայիններն ու բայերը .

Ժամանակը արագօրէն կ'անցնի . — Եղբայրս երբեմն կը ճամբորդէ . — Հրանտ կանուխ կ'արթննայ . — Մենք վեր ելանք . — Էջը դանդաղ կը բալէ . — Դուն հոս եկու . — Հովը սասիկ փչեց . — Տունը յանկարծ փլաւ :

Հրահանգ 93. — Ամբողջ նախադասութիւններ կազմելով գրեցէ՛ք Թէ ի՞նչ բանի մաս կը կազմեն հետեւեալ առարկաները .

Ոտքը, մառանը, ամիսը, արմուկը, վայրկեանը, մասը, սասիմանը, բիւրը, էջը, առաւօտը, տեղը, անիւնը :

ՕՐԻՆԱԿ . — Ոտքը մարմնին մասն է :

Հրահանգ 94. — Սա բառերը ըստ յարմարութեան իբրեւ լրացուցիչ աւելցուցէ՛ք յաջորդ նախադասութեանց բաց տեղերուն մէջ .

Հեղիկ, զուարթօրէն, անուշահոտ, ահուելի, վախկոտ, ծանրապէս, խոշոր, ծառերուն, փոսին մէջ :

Դառնուելը կը ցատկահարէ . — վարդը բացուեցաւ . — Առաւելը կը հոսի . — նապաստակը փախաւ . — փոթովը կը ծաղկեցաւ . — Կառքը զլորեցաւ . — Բոյրս հիւանդաբանը մը ծաղկեցաւ . — Կառքը տեղերէնը թափեցան :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ . — ԶԱՆԳԱՆԸ

« Թո՛ղ փոթովին աշխարհը իրար անցընէ ,
Ես կը հնչեմ տա՛ն , տա՛ն , չեմ վախնար անկէ »
Ըսաւ զանգակը . բայց հազիւ թէ հնչեց
Շանթին սասիկ հարուածն իր վրայ քաշեց :

Շաղակրատութիւն մը անխոհեմ շատ հեղ
կը բերէ մեր զլխուն փորձանքներ անեղ :

ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ

ԺԹ. ԴԱՍ. — ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆ

84. — Անունները երկու տեսակ են, յասուկ և հասարակ:

85. — Յատուկ անուն են մասնաւոր անձերու կամ իրերու անունները, որոնցմով անոնք կը զանազանուին միեւնոյն տեսակէ իրենց նմաններէն: Օրինակ՝

Դաւիթ, Զմիւռնիա, Տիգրիս եւն.:

Ասոնք յատուկ անուններ են, որովհետեւ կը ծառայեն շատ մը անձերու, քաղաքներու, գետերու մէջէն որոշելու այդ անունը կրող մասնաւոր անձը, քաղաքը և գետը, քանի որ ամէն անձի Դաւիթ, ամէն քաղաքի Զմիւռնիա, ամէն գետի Տիգրիս չի կրնար ըսուիլ:

86. — Բոլոր կենդանի կամ պատմական անձերու, բոլոր երկիրներու, քաղաքներու, գետերու, ծովերու, լիճերու, գետերու, լեռներու, ինչպէս նաեւ վանքերու, եկեղեցիներու, թաղերու, փողոցներու անունները, և ընտանիքի մականունները յատուկ անուն են: Օրինակ՝

Աղէքսանդր, Վիլհէլմ, Ասիա, Պրուսա, Խապիւղ, Պալթիկ, Պալքան, Էջմիածին, Մամուրեան եւն.:

87. — Յատուկ անուններուն առաջին գիրը Գլխադիր կը գրուի:

— Ի՞նչ է անունը կամ գոյականը. — Անունները քանի՞ տեսակ են. — Ո՞րոնց կ'ըսուի յասուկ անուն. — Մասնաւորապէս ո՞ր անունները յասուկ են. — Յասուկ անուններուն առաջին գիրը ի՞նչպէս գրելու է:

Հրահանգ 95. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն պարունակած յատուկ անունները որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Կ. Պոլիս. — Մեր Օգոստապոս Վեհապետը Թուրքիոյ մայրաքաղաքն է Կ. Պոլիս. — Աշխարհի հինգ մասերը կը կոչուին Եւրոպա, Ասիա, Աֆրիկէ, Ամերիկա, Ովկիանիա. — Աշխարհի ամէնէն բարձր լեռներն սիւա, Ափրիկէ, Ամերիկա, Ովկիանիա. — Յիսուս մկրտուեցաւ Յորդանան գետին Հիմալայա լեռները Հնդկաստանի մէջ. — Մեր Լուսաւորիչը եղաւ Ս. Գրիգոր. — Երուսաղէմի մէջ Հայերը ունին Ս. Յակոբի վանքը:

Հրահանգ 96. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք վերի հրահանգը:

Հրահանգ 97. — Գտէ՛ք և գրեցէ՛ք երեքական յատուկ անուն մարդու, կնոջ, քաղաքի, գետի, ծովու, կղզիի, լեռան, վանքի կամ եկեղեցիի:

Հրահանգ 98. — Մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք Աետեւեալ յատուկ անունները տէր բայի գործածելով:

Գոլումպոս, Կիւթէնպէրկ, Լոնսօն, Դաւիթ, Յիսուս:

ՕՐԻՆԱԿ. — Գոլումպոս գաւ Ամերիկան:

Հրահանգ 99. — Հետեւեալ բառերուն նշանակութիւնները սահմանեցէ՛ք բերանացի:

Արահես, ճամբայ, կապան, խճուղի, փապուղի, երկամուղի, փողոց, Գոլիհ, պողոտայ, ծառուղի, հրապարակ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՄԵԾԵՍՈՍԻԿ

Ըսպառնալից, շեշտով վէս
Պզտիկն Արամ կ'ըսէր. «Ե՛ս
Դայէն բընաւ չեմ վախնար».
Եւ կը կրկնէր անհընար
Յոխորսանքով. «Ո՞ւր է ան
Ո՞ւր է, գայ, ղէմս ելլէ Թո՛ղ
Որ խոսին վրայ անկենդան
Բըռեմ, ըլլամ զինքն յաղթող...»:

Մէկ փորձիկ մուկ
Լուռ, անաղմուկ
Յանկարծ ծակէն դուրս ելաւ...
Քաջն Արամ, որ այնքան լաւ
Կը խոսասնար խեղդել գալլէ,
Վախէն կծկեց շուսաքայլ...:

Խօսքն արժէք չունի, եւ ամէն ասեմ
Մարդն իր գործերէն միայն կը դասեմ:

Թարգմ. Ա.Լ.ՓԱՍԼԱՆԻ

ՅՐ. ՊԱԹԱՅԼ

Ի. ԴԱՍ. — ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆ

88. — Հասարակ են այն անունները որոնք կը ծառայեն որոշելու ո՛չ թէ մասնաւոր իր մը, այլ իրերու դասակարգ մը և կը յարմարին միեւնոյն տեսակէ ամէն անձի, կենդանիի կամ իրի: Օրինակ՝

Մարդ, ձի, ծաղիկ ևւն.:

Ասոնք հասարակ անուններ են, որովհետեւ ամէն մարդու մարդ, ամէն ձիու ձի, ամէն ծաղիկի ծաղիկ կրնանք ըսել:

89. — Հասարակ անուններու մէջ կան որ արտաքին տեսանելի, չօչախելի իրերու անուններ են և մեր զգայարանքներու միջոցով կը ընտելին: Օրինակ՝

Թուղթ, եղ, խնձոր, ձայն, հոտ ևւն.:

Այս տեսակ անունները կը կոչուին նխքախման անուններ:

90. — Կան հասարակ անուններ ալ որոնք մեր զգայարանքներու տակ չեն իյնար, այլ միայն մտքով կ'ըմբռնուին և ներքին զգացումներ են: Օրինակ՝

Սէր, յոյս, ցանկ, վիսի, կարմիր, հիացում ևւն.:

Այս տեսակ անուններն ալ կը կոչուին վերացական անուններ:

— Որո՞նք են հասարակ անունները. — Որո՞նք կ'ըսուի նխքախման անուն. — Որո՞նք կ'ըսուի վերացական անուն:

Հրահանգ 100. — Հետեւեալ բառերուն մէջէն յատուկ և հասարակ անունները որոշելով զատ զատ սխեմակներու մէջ գրեցէք:

Կրէտէ, դրեակ, իշխան, Վոսիոր, ձաքոն, կայսր, նահանգ, Վենետիկ, կոթող, կէտ, ուկրաինացի, երես, վարդապետ, Վեսուլ, Արշակ, ասպետ, բանակ, ռուս, շոգենաւ, կաղնի, զինուոր:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԱՌԱՅԻՑՏԸ Ա.Գ.ԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ա. քաղաղին առաջին խօսիլուն ագարակին մէջ ամէն մարդ կ'արթնայ, կ'կլլէ: Ագարակապանը կ'երթայ ձիերուն, եղերուն և կովերուն իրենց առօրեայ խոտի բաժինը տալու, մինչդեռ ագարակապանունին նախաճաշը կը պատրաստէ: Սպասունին հաւերուն, վառեակներուն և բաղերուն կերը կը բաշխէ. մշակներն ալ սալատունին աշխատող անասուններուն կազմածները դուրս կը հանեն:

— Ե՞րբ կ'արթնան ագարակին մէջ. — Ագարակապանը ի՞նչ կ'ընէ, ագարակապանունի՞ն, սպասունի՞ն, մշակները. — Ըսէ՞ք քանի մը անուններ երկրագործական կազմածներու:

Հրահանգ 101. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և հասարակ անունները ստորագծեցէ՛ք:

Հրահանգ 102. — Ուսուցչին տուն տալով ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը:

Հրահանգ 103. — Գտէ՛ք և գրեցէ՛ք երեքական անուն՝ Չորքոսանիի, Թուշունի, ժուլի, միջափ, ծառի, ծաղիկի, պտուղի, հանքի, գործիքի, կարասիի, նուագարանի, ըմպելիքի:

Հրահանգ 104. — Հետեւեալ հասարակ անուններէն նիւթականները և վերացականները որոշելով զատ զատ սխեմակներու մէջ գրեցէ՛ք:

Հրահանգ 105. — Գտէ՛ք և գրեցէ՛ք հինգ վերացական անուն:

Հրահանգ 106. — Հետեւեալ անուններուն մէջմէկ հոմանիշ գտէ՛ք: Վարս, շիթ, զարշանք, ապառաժ, վիհ, բեկոր, Թիկունք, չուան, նիւզակ, սուր, ցոյր, ծու, անօթութիւն:

Հրահանգ 107. — Հետեւեալ անուններուն մէջմէկ հակառակ գտէ՛ք: Կեանք, տրամադրութիւն, հիւսիս, սէր, ամառ, մեղք, բարձրութիւն, գոփես, յարգանք, սկիզբ, առտու, ծերութիւն, շահ:

ԻՍ. ԴԱՍ. — ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

91. — Գոյականները մեծ մասով պարզ կամ արմատ բառեր են, բայց կան շատ գոյականներ ալ որոնք ածանցեալ կամ բարդ են: Օրինակ՝

Ծով, մեղու, դաս պարզ գոյականներ են:

Ծովիս, մեղուսնոց, դասարան ածանցեալ գոյականներ են:

Ծովածոց, իշամեղու, դասագիրք բարդ գոյականներ են:

92. — Յառուկ և հասարակ ածանցեալ գոյականներ կը կազմուին բաղմամբիւ մասնիկներով: Օրինակ՝

Արարիս, Ռուսաստան, Վարդանոյշ ածանցեալ յառուկ անուններ են, կաղմուած իս, ստան, սնոյշ մասնիկներով:

Նաւակ, որսորդ, ուղտապան ածանցեալ հասարակ անուններ են, կաղմուած ակ, որդ, պան մասնիկներով:

93. — Պարզ գոյականներու, ածականներու կամ ուրիշ տեսակ բառերու վրայ ուրիշ, ուն, սնի մասնիկներուն յաւելումով կը կազմուին ընդհանրապէս վերացական գոյականներ: Օրինակ՝

Հայր — հայրուրիւն, նեղ — նեղուրիւն, խինդ — խնդուր, յարդ — յարգանք ևն.:

— Գոյականները միայն արմատ բառեր են. — Ո՞ր տեսակ բառերուն կ'ըսուի արմատ կամ պարզ, ո՞ր տեսակ բառերուն ածանցեալ, ո՞ր տեսակ բառերուն բարդ. — Ի՞նչպէս կը կազմուին յատուկ և հասարակ ածանցեալ գոյականներ. — Ի՞նչպէս կը կազմուին վերացական գոյականներ:

Հրահանգ 108. — Օրինակին պէս նախադասութիւններ կազմելով գրեցէք թէ ի՞նչ են՝

Անգղը, ծիծեռնակը, արագիլը. — Ծածանը, կամրախայր, արեւիք. — Կաղնին, նոճին, կաղամախը. — Մանիշակը, լելակը, շահողամը. — Երկաթը, պղինձը, անագը. — Բահր, մանգաղը, արօրը, — Գրիչը, տեսակը, մասիք. — Հարբուխը, ջերմը, հաւասնիքը.

ՕՐԻՆԱԿ. — Անգղը, ծիծեռնակը, արագիլը թռչուններ են.

Հրահանգ 109. — Հետեւեալ անուններուն դէմ մէյմէկ նմանաձայն անուն գտէ՛ք և գրեցէ՛ք՝
Սէր, ախս, որդ, փուռ, դաս, փերթ, հարկ, հանք, կէտ, թանաք, ծող, գորով:

Հրահանգ 110. — Հետեւեալ գոյականներուն մէջ որոշելով պարզ, ածանցեալ և բարդ անունները, գտտ գտտ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք՝
Քամոց, մանուկ, սեղանասուն, երէցիկն, որոմ, խնձորենի, Թժաւսան, Սրբուհի, իշապան, արծիւ, Հայկանոյշ, տապալ, մանիչ, աղբանոց, դրամա-

Տոմ, զարշանք, մտակ, աւագան, գործարան, մասնոց, հորթուկ, ճամբորդ, ծաղիկ, թաթիկ, պաշտօն, արդարութիւն, կայծակ, գործատեղան, քաղաքապետ, հողագործ, դրում:

Հրահանգ 111. — Վերի գոյականներէն բարդերուն և ածանցեալներուն կազմիչ տարրերը (բառ, մասնիկ, յօդակապ) ցոյց տուէ՛ք բերանացի:

Հրահանգ 112. — Հետեւեալ ածականները վերացական գոյականի փոխեցէ՛ք:

Ուրիւն մասնիկով. — Խենդ, չար, ճշմարիտ, մարութ, բարձր:
Անք. — Անարգ, Թշնամի, զարշ, դժգոհ:
Ուն. — Զեղծ, ազատ, պիղծ, զուրկ:

Հրահանգ 113. — Հետեւեալ շեղագիր նիւթական անունները վերացականի փոխեցէ՛ք ըստ պատշաճի ուրիւն, ուն մասնիկներով:

Գորովալի մայր, յուսի ընկեր, բարի իշխան, աղտոտ շուն, երկներանգ ծաղիկ, անոյշ քոյր, յաջող պատուաս:

ՕՐԻՆԱԿ. — Գորովալի մայրութիւն, երկներանգ ծաղիկ:

Հրահանգ 114. — Հետեւեալ գոյականներուն նշանակութիւնները սահմանեցէ՛ք օրինակին պէս նախադասութիւններ կազմելով:

Հակոտ, կորիւն, բուռակ, Թոժիւն, զառնուկ, ուլ, խոճկոր, հորթ, մըտուկ, վառեակ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Շան ծագը կը կոչուի լակոտ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՍՈՒՏ ՄԻ՛ ԽՕՄԻ՛Ք

Շատ հոգ տարէ՛ք որ բընաւ սուտ չգրուցէք, երբոր մարդիկ դիտեն Թէ միշտ անկեղծ չէք, Զեզի երբե՛ք չեն հաւատար Եթէ խօսիք ճշմարիտ ալ:

ԻՐ. ԴԱՍ. — ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՅՕԴԸ

94. — Խօսքին մէջ գոյականը շատ անգամ որոշ իմաստ չի տար: Օրինակ՝

Երբ ըսեմ «գիրք կարդացի», որոշ չի հասկցուիր թէ կարդացածս ո՞ր գիրքն է, կամ որո՞ւ գիրք է. բայց երբ ըսեմ «գիրք կարդացի», այն ատեն գիրքը գոյականը որոշեալ իմաստ կուտայ և կը հասկցուի թէ կարդացածս այս ինչ մասնաւոր գիրքն է:

95. — Գոյականին իմաստը որոշելու և ճշգրտու կը ծառայեն *ս, դ, և* կամ *ը* գիրերը որոնք անունին ծայրը կը կցուին: Օրինակ՝ Գրիչ, կասու անորոշ իմաստ ունին:

Գրիչս, կասուս կը նշանակեն իմ գրիչս, իմ կատուս:

Գրիչդ, կասուդ կը նշանակէ քու գրիչդ, քու կատուդ:

Գրիչը, կասուն կը նշանակեն այն կամ անոր գրիչը, կատուն:

Այս գրիչերը յօդ կը կոչուին:

96. — Չայնաւոր գիրով վերջացող բառերու վրայ կը դրածածուի և յօդը, իսկ բաղաձայններու վրայ *ը* յօդը: Օրինակ՝ Գինի, զինին, տուն, տունը:

97. — Ն կը գործածուի նաեւ երբեմն բաղաձայնով վերջացող անուններու վրայ ալ, երբ այդ անունին հետ անմիջական կապ ունեցող և մէկ շունչով արտասանուող յաջորդ բառը ձայնաւորով սկսած ըլլայ: Օրինակ՝

Վարդն ալ կը սիրեմ, շուշանն ալ. — Եղբայրս գիւղն է:

98. — Անձայն յով վերջացող բառերուն յ գիրը կը զեղչուի երբ յօդ առնէ: Օրինակ՝

Տղայ, աղաս, աղադ, աղան:

— Խօսքին մէջ գոյականը որոշ իմաստ կուտայ միշտ. — Ո՞ր գիրքը կը բառայն գոյականին իմաստը նշանակուի և որոշուի. — Ի՞նչ կը կոչուին այդ գիրքեր. — Ո՞ր պարագային մէջ և կը գործածուի, ո՞ր պարագայի մէջ *ը*. — Ո՞ր պարագայի մէջ բաղաձայնով վերջացող բառէն վերջ և կը գործածուի. — Անձայն յով վերջացող բառերը ի՞նչպէս յօդ կ'առնեն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ՃԱՆՃԸ

Մեղուն օր մը իր փեթակին մօտ ճանճ մը տեսաւ: «Ի՞նչ կ'ընես կոր հոս, ըսաւ անոր բարկացող կերպով մը, կորսըէ սըկէ, աղտո՛ւ աւազած որ միայն բղղալ գիտես և աղտեղութիւններու մէջ կը վնասուես կերակուրդ»: — «Մենք կ'ապրինք ինչպէս որ կրնանք, պատասխան տուաւ ճանճը, աղքատութիւնը մոլութիւն չէ, բայց բարկութիւնը մեծ մոլութիւն է»:

— Ի՞նչ է փեթակը. — Ի՞նչ ըսաւ մեղուն ճանճին. — Ճանճը ի՞նչ պատասխանեց. — Պատեցէ՛ք բերանացի այս առակը:

Հրահանգ 115. — Օրինակեցէք վերի հատուածը և յօդը ստորագծեցէք:

Հրահանգ 116. — Ուսուցչին տուն տարվը ուղղագրեցէք նոյն հատուածը:

Հրահանգ 117. — Հետեւեալ անուններուն վրայ *ս, դ, և* կամ *ը* յօդեր կցեցէք:

Դրամ, ծառայ, աւան, աշուն, երէ, առարկայ, ուսրէ, եղբեւանի, զիտակ, ծամբայ, յակինթ, հիւսն, առու, հովիւ:

Հրահանգ 118. — Հետեւեալ անուններուն յօդերը չնշեցէք:

Դաւազանք, տասանան, պայուսակ, բանկոնդ, լուն, մասանին, դաշնակ, կաթսան, մայրին, փետաղ, եղջերուդ, բուն, քննորդ:

Հրահանգ 119. — Հետեւեալ բառերը իրարու կցելով բարդ գոյականներ կազմեցէք:

Աղ եւ աման, բերդ եւ քաղաք, հաշիւ եւ տուն, իշխան եւ պէս, ծեղուն եւ յարկ, կեր եւ խում, պար եւ երգ, հանդէս եւ վայր, գետին եւ խնձոր, թիւ եւ նշան, ջուր եւ ամբար:

Ի. ԴԱՍ. — ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՅԻԻԸ

99. — Խօսքին մէջ Գոյականը իր ձեւին համեմատ կամ միայն մէկ անձի, մէկ իրի իմաստ կուտայ, կամ մէկէ աւելի անձերու, իրերու : Օրինակ՝

Երուանդ իր դասը սորվեցաւ :

Երուանդ իր դասերը սորվեցաւ :

Այս երկու նախադասութիւններու առաջինին մէջ դասը միայն մէկ դասի իմաստ կուտայ, երկրորդին մէջ դասերը մէկէ աւելի դասերու իմաստ կուտայ :

100. — Գոյականին այն հանգամանքը որով իր նշանակած բանին մէկ կամ մէկէ աւելի ըլլալը կը ցուցնէ, կը կոչուի թիւ :

101. — Թիւը երկու է, եզակի և յոգնակի :

102. — Եզակին կը ցուցնէ անունին միայն մէկ հատ ըլլալը : Օրինակ՝

Մարդ, ծաղիկ, ոչխար ևն. :

103. — Յոգնակին կը ցուցնէ անունին մէկէ աւելի ըլլալը : Օրինակ՝

Մարդեր, ծաղիկներ, ոչխարներ ևն. :

104. — Անուններու յոգնակին կը կազմուի միավանկ բառերուն ծայրը աւելցնելով եւ, իսկ բազմավանկներուն ծայրը կցելով ներ մասնիկները : Օրինակ՝

Տուն — տուներ, քաղաք — քաղաքներ :

105. — Անձայն յ ով վերջացող բազմավանկ բառերուն յ տառը կը քնջուի յոգնակի մէջ : Օրինակ՝

Քահանայ — քահանաներ, հանածոյ — հանածոներ ևն. :

— Գոյականը միշտ մէկ անձ կամ իր կը ցուցնէ. — Ի՞նչ է թիւը. — Քառակուսի թիւը. — Եզակին ի՞նչ կը ցուցնէ. — Յոգնակին ի՞նչ կը ցուցնէ. — Ի՞նչ պէս կը կազմուի միավանկ բառերու յոգնակին. — Ի՞նչպէս՝ բազմավանկներուն. — Անձայն յ ով վերջացող բառերուն յոգնակին ի՞նչպէս կ'ըլլայ :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՈՐՍՈՐԴԸ

Որսորդը կը մեկնի հետն առած իր շունը : Պատին վրայ կը կրէ իր որսի հրացանը : Անիկա մինչեւ իրիկուն դաշտեր, արօտախրներ, բաւոտներ և անտառներ ման կուգայ : Երբեմն կանգ կ'առնէ, հրացանը կը շահէ, նշան կ'առնէ և կը սպաննէ ճագարացի մը, ճագար մը, կամ այլ զանազան մը, արօտներ կամ կախարներ : Երբոր իր ձեռքով կը լեցուի երէպ, տուն կը դառնայ, յոգնած՝ բայց գոհ :

— Որսորդն ի՞նչպէս կը մեկնի որսի. — Ի՞նչի կը ծառայէ իր շունը. — Ի՞նչ բաներ կը կրէ իր վրայ. — Ի՞նչ է ճագար, արօտախր, բաւոտ, անտառ. — Ի՞նչ է երէպ. — Յիշեցե՛ք կարգ մը երէպերու անուններ :

Հրահանգ 120. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և շեղագիր անուններէն եզակիները մէկ, յոգնակիները երկու զիծով ստորագծեցէ՛ք :

Հրահանգ 121. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը :

Հրահանգ 122. — Հետեւեալ անունները յոգնակի վերածեցէ՛ք. Գլուխ, գանկ, մազ, դէմք, այտ, ճակատ, քունք, յոնք, աչք, բիթ, վերան, շրթունք, ականջ, լեզու, ծնօտ, ականջ, բիթ, ծոծրակ, վիզ, կուրդ, ուս, կուրծք, կոնակ, փոր, թիւ, արմուկ, դասակ, ձեռք, մատ, եղունգ, ազդր, ծունկ, սրունք, ոտք, կրունկ, ներքան :

Հրահանգ 123. — Հետեւեալ անունները եզակի վերածեցէ՛ք. Խոտեր, հասկեր, որաներ, ծիլեր, ընծիւղներ, բողբոջներ, ցողուններ, ճեղքներ, ծառեր, պտուղներ. — Բրածոներ, դշխներ, կապաններ :

Հրահանգ 124. — Օրինակին պէս նախադասութիւններ կազմելով գրեցէ՛ք 10. ի՞նչ են՝

Ոչխարը, կովը, ձին. — Գայլը, արջը, աղուտը. — Կեռասը, դեղձը, խաղողը. — Դիւնին, գարեջուրը, թէյը. — Հայելին, ածուր, մանձակալը. — Թռուցիկը, հողը, պուպիկը. — Սէրը, գուլը, հաւատարմութիւնը :

ՕՐԻՆԱԿ. — Ոչխարը, կովը, ձին ընտանի կենդանիներ են :

ԻՖ. ԴԱՍ. — ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՇՈՒՈՎԸ

106. — Գոյական անունը իր տարիք իմաստին համեմատ կը
կրէ նաեւ ուրիշ փոփոխութիւններ: Օրինակ՝

Ամէն տեղ ոյ կայ:

Առանց օղի չենք կրնար ասորիլ:

Երկիրը օդով չըլապատուած է:

Շողին օղին աւելի թիթիւ է:

Այս չորս նախադասութեանց մէջ, ինչպէս կ'երևի, միևնոյն
օղ բառը պարագային համեմատ օղի, օղե, օղով ձևերը առած է:

107. — Անունի մը վերջաւորութեան բոյս կերպ փոփոխու-
թիւնը կը կոչուի հոշովում:

108. — Հօլովը վեց է. ուղղական, հաշիւական, անասական, զը-
րական, բացատրական և գործիական:

— Գոյական անունը ուրիշ ի՞նչ փոփոխութիւններ կը կրէ. — Ի՞նչ է հո-
շովումը. — Հօլովը քանի՞ է:

Հրահանգ 125. — Յետագայ հոշովում անուններուն բուն ձևերը ուղղա-
բայեան գիծերով զատեցէ՛ք իրենց վրայ աւելցած մասնիկներէն:

Մասիտով, կառքէ, սեղաններու, վերմակի, թուղթերով, Միհրանին,
մկրաններէ, Չապէլէն, հերիւնով, բարեկամիս, այգիէդ, պապիկաներու, գոհա-
բէ, միերու, գուլպայիս, սասանաներէ, սրուակին, հիւաններու:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մասիտ|ով:

Հրահանգ 126. — Հետեւեալ նախադասութիւնները բացուցէ՛ք պէտք ե-
լած անուններով, որոնք կազմուած ըլլան իկ, ալ, ուլ մասնիկներով:

Պզտիկ գնեցուն կ'ըսուի.....: — Պզտիկ լինեցուն կ'ըսուի.....: —
Պզտիկ բարեկամուն կ'ըսուի.....: — Պզտիկ մանուկներուն կ'ըսուի.....: —
— Պզտիկ տուններուն կ'ըսուի.....: — Պզտիկ շուններուն կ'ըսուի.....: —
— Պզտիկ գոմէշներուն կ'ըսուի.....: — Պզտիկ թռչուններուն կ'ըսուի.....: —
— Պզտիկ թուղթներուն կ'ըսուի.....:

Հրահանգ 127. — Հետեւեալ սահմանին համաձայն յատուկ անուններ գտէ՛ք:
Յիսուսի մայրը, Քրիստոնէութեան առաջին մարտիրոսը, Իսրայէլացիները
Եզրայոստէն հանդը, երկիրը ուր կը բնակինք, Յրամայի մայրաքաղաքը, կզգի
Վը ուր հայ կաթողիկոս մը կը նստի, Ս. Փրկչեան Հիւանդանոցին հիմնադիրը:

Հրահանգ 128. — Օրինակին պէս նախադասութիւններ կազմելով գրեցէ՛ք
Պէ ի՞նչ են.

Մրջիւնը, մեղուն, ճանճը. — Օձը, մողեսը, իժը. — Յսիւր, վարաւը,
հերիցուկը. — Կաթսան, ճապակը, շերեփը. — Ուկուրը, ճուղեղը, խորհիկը.
— Գետնախորթիւնը, սափրիչութիւնը, դարբնութիւնը. — Զուճակը, բնաբը,
արինգը. — Ծուլութիւնը, արեցութիւնը, որկրամոլութիւնը:
ՕՐԻՆԱԿ. — Մրջիւնը, մեղուն, ճանճը միջասներ են:

Հրահանգ 129. — Հետեւեալ նախադասութեանց յօդի սխալները շտկեցէ՛ք:
Գայլը ու ոչխարը չեն կրնար միասեղ բնակիլ. — Ոսկին մեծաշնորհուն ան-
ճէնէն թանկագինը է. — Կենդանիները ալ զգացում ունին. — Ազրաքը ունի
հայ ու պանիր, գիշերն քունն չի քանդի:

Հրահանգ 130. — Հետեւեալ արտական անուններուն իզականները գտէ՛ք:
Այր, ծի, ոչխար, մանչ, հաւ, փետայ, անեւ, սէր (կամ սեւոր), աք-
լոր, եզ, երէց, ծեր, կնքահայր:

ՏՐԱՄԱՆՍՍՈՒԹԻՒՆ. — ՀՆԴԻԱՆԱԿԱՆ ՈՒ ԱՆԾԵՂԸ

Ա. — Հնդկահաւ մը գէր, խոշոր,
Հարցուց օր մը անծեղին:

Բ. — «Ինձի համար անցած օր
Գեղին մէջ ի՞նչ կ'ըսէին»:

Գ. — «Ի՞նչ պիտ' ըսեն, ապուշ մըն է, կ'ըսէին մեր գեղացիք,
Որ չունի բան մը, բացի փետուրներէն ու աւուցիկ»:

Ա. — Պարծենկոտը կը կարծէ թէ իր վրայ
Ամէն մարդ կը թօսի ու կը հիանայ:

— Օր մը հնդկահաւը ի՞նչ հարցուց անծեղին. — Անծեղը ի՞նչ պատասխա-
նեց. — Հնդկահաւը ի՞նչ պատասխանի կը սպասէ. — Նմանելով է հնդկա-
հաւին:

ԻՒ. ԴԱՍ. — ՈՒՂՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅՅԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ

109. — Անուն մը ուղղական կամ հայցական է երբ անփոփոխ կը դործածուի եղակի կամ յողնակի թիւով, առանց յողի կամ յողով: Օրինակ՝

Դաս, դասս, դասդ, դասը:

Դասեր, դասերս, դասերդ, դասերը:

110. — Ուղղականը նախադասութեան մէջ միշտ տէր բային է և կ'որոշուի ո՞վ կամ ի՞նչ բան հարցումով: Օրինակ՝

Տղան կուլայ. ո՞վ կուլայ, — տղան:

Ջուրը հեղուկ է. ի՞նչ բան հեղուկ է, — ջուրը:

Ուրեմն տղան, ջուրը հոս ուղղական են:

111. — Հայցականը նախադասութեան մէջ բային լրացուցիչներէն է և կ'որոշուի ո՞վ կամ ի՞նչ բանը (+ի՞, ի՞նչ) և երբեմն ալ ո՞ր հարցումով: Օրինակ՝

Ես չափ կը սիրեմ քոյրս. ո՞վ չափ կը սիրեմ — քոյրս:

Պարտէզը ոռոգեցի. ի՞նչ բան ոռոգեցի — պարտէզը:

Տուն կ'երթամ. ո՞ւր կ'երթամ — տուն:

Այս նախադասութեանց մէջ իոյրս, պարտէզը, տուն հայցական հոլով են:

112. — Հայցական հոլովը երբ ո՞վ կամ ի՞նչ բանը հարցման կը պատասխանէ, սեռի խնդիր կը կոչուի:

— Անուն մը երբ ուղղական կամ հայցական է. — Ուղղական հոլովը նախադասութեան մէջ ի՞նչ պատճառ ունի. — Ի՞նչ հարցումով կ'որոշուի. — Հայցական հոլովը ի՞նչ պատճառ ունի եւ ի՞նչ հարցումներով կ'որոշուի. — Ի՞նչ է սեռի խնդիր:

Հրահանգ 131. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն ուղղական հոլով տէր բայի և հայցական հոլով սեռի խնդիրները որոշեցէ՛ք պէտք եղած հարցումները ընելով:

Շունը կը պահպանէ ոչխարները. — Ձկնորսը ձուկ կ'որսայ. — Յիսուս բժշկեց դիւահարները. — Փայտահար ծառեր կը կտրէ. — Դաւիթ սպաննեց Գողիաթը. — Այգին խաղող կ'աճարէ. — Հայրը կը սիրէ որդին եւ որդին կը սիրէ հայրը. — Երէկ անձրեւ եկաւ. — Թէյ խմեցինք. — Կերակուր կերէք:

Հրահանգ 132. — Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ որոշեցէ՛ք և ստորագրեցէ՛ք ո՞ւր հարցման պատասխանող հայցականները:

Եռանդ դպրոց մտաւ. — Եղբայրս կոշիկ գնեց. — Քոյրս գիւղ գնաց. — Երէկ զիշեր թատրոնն էինք. — Մօտեղբայրդ Խաչիկը կը բնակի. — Մենք պարտէզ ունինք. — Յանցաւորը բանս կը դուռի:

Հրահանգ 133. — Հետեւեալ անունները իրրեւ ուղղական տէր բայի զործածելով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:

Մշակ, լպուս, ուսուցիչ, Յուդա, քացախ, գինի, շաքար, երկինք:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մշակը հողը կը հերկէ. — Քացախը թթու է:

Հրահանգ 134. — Հետեւեալ անունները իրրեւ հայցական սեռի խնդիր զործածելով մէյմէկ նախադասութիւն գրեցէ՛ք:

Կամ, մեղր, դեղ, հիւանդ, մուկ, ճանճ, կոշիկ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Կովը կամ կուտայ:

Հրահանգ 135. — Իս, ստան մասնիկներով ամանցուած երկրանուններ կազմելով ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը կոչուի այն երկիրը ուր կը բնակին՝ Թուրքերը, Գերմանները, Արաբները, Յոյները, Պուլկարները, Հնդկները, Սերպերը, Չինացիները, Ռուսները, Լիհները:

Հրահանգ 136. — Հետեւեալ անուններուն նշանակութիւնները սահմանեցէ՛ք օրինակին պէս նախադասութիւններ կազմելով:

Անտառ, ժողովուրդ, բանակ, երամակ, հօտ, նախիր, վառ, ջուր, տար, տրմիլ, կարաման:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ծառերու խումբը կը կոչուի անտառ:

Հրահանգ 137. — Գտէ՛ք հետեւեալ արական անուններուն իզականները, կազմուած ունի, անոյշ մասնիկներով:

Տիգրան, վարժապետ, բուրմ, սպասաւոր, դերասան, թագաւոր, աշակերտ, սուրբ, Սահակ, տէր, ընկեր:

ԻՋ. ԴԱՍ. — ՍԵՌԱԿԱՆ ԵՒ ՏՐԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ

113. — Սեռական և տրական հոլովները կը կազմուին ընդհանրապէս անունին վերջի ծայրը աւելցնելով եղակի մէջ ի և յոգականի մէջ ու մասնիկը, յոգով կամ առանց յոգի: Օրինակ:

Վարդ, վարդի, վարդիս, վարդիտ, վարդին:

Վարդեր, վարդերու, վարդերուս, վարդերուդ, վարդերուն:

114. — Սեռականը նախադասութեան մէջ ընդհանրապէս գոյականի մը լրացուցիչն է, ցոյց տալով թէ ան որո՞ւ կը վերաբերի, և կ'որոշուի որո՞ւն (+ի՞նչ) հարցումով: Օրինակ՝

Ծառին տերեւները թափեցան. որո՞ւն տերեւները. — Ծառին: Այս տեղ ծառին սեռական հոլով է:

115. — Սեռական հոլովը կը կոչուի յատկացուցիչ, և այն գոյականը որուն իմաստը կը լրացնէ, կը կոչուի յատկացեալ: Օրինակ՝ Թռչունին բոյնը, վարդին թերթերը:

Այս տեղ բոյնին, վարդին յատկացուցիչ են, բոյնը, թերթերը յատկացեալ:

116. — Տրական հոլովը նախադասութեան մէջ կ'որոշուի բանին կամ իր լրացուցած ուրիշ բանին վրայ ընելով որո՞ւ, ի՞նչ բանի (+ի՞նչ, ի՞նչ) հարցումով: Օրինակ՝

Այդակ Պետրոսին զարկաւ. որո՞ւ զարկաւ, — Պետրոսին:

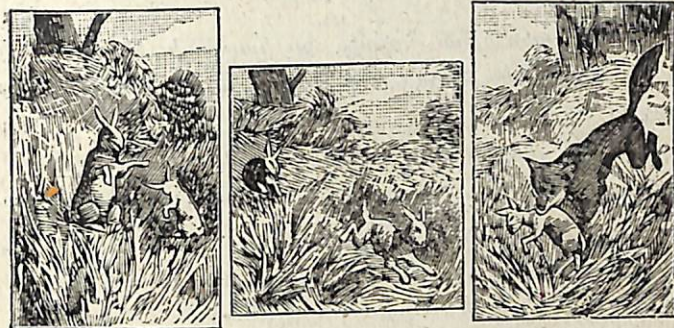
Մշակը գործի սկսաւ. ի՞նչ բանի սկսաւ, — գործի:

Աշխատութիւնը վարձքի արժանի է. ի՞նչ բանի արժանի, — վարձքի:

Այս նախադասութիւններուն մէջ Պետրոսին, գործի, վարձքի տրական հոլով են:

— Սեռական եւ տրական հոլովները իճշպէս կը կազմուին. — Սեռական հոլովը նախադասութեան մէջ իճշ պատշաճ ունի, եւ իճշ հարցումով կ'որոշուի. — Իճշ է յատկացուցիչը, իճշ է յատկացեալը. — Տրական հոլովը նախադասութեան մէջ իճշ հարցումով կ'որոշուի:

ԱՆ ՀՆԱԶԱՆ Դ ՃԱԿԱՐԸ

1. — «Մայրիկին քով կեցիր միտ, ձագո՛ւկս»:

2. — «Ա՛հ, ո՞ւր կ'երթաս կոր...: Շո՛ւտ դարձիր, ձագո՛ւկս, եւ զոյցեցիր...»:

3. — Աղուէտը...: (Պատկերէք այս մանրակէտը):

Հրահանգ 138. — Հետեւեալ անունները եղակի և յոգական սեռական տրական հոլովի վերածեցէ՛ք առանց յոգի և նշանակուած յոգերով:

Առանց յոգի. — Հաց, զեղ, աման, ճաշ, ճագար:

Ս յոգով. — Տեսակ, թուղթ, գրիչ, պայուսակ, կաղաւար:

Դ » . — Գնդակ, ձեռք, թիւ, աչք, գրասեղան:

Ն » . — Սենեակ, պատուհան, ծառ, փայտ, դաշնակ:

Հրահանգ 139. — Հետեւեալ անուններուն յատկացուցիչներն ու յատկացեալները որոշեցէ՛ք պէտք եղած հարցումով:

Սոխակին եղբ, ջուրին գաւառը, դերձակին ասեղը, դարբինին մուրճը, աւելին կոթը, զինուորին հրացանը, մկնորսին ուռկանը, եկեղեցիին զանգակը, վարդապետին վեղարը:

Հրահանգ 140. — Հետեւեալ նախադասութեանց տրական հոլովները պէտք եղած հարցումով որոշեցէ՛ք և ստորագծեցէ՛ք:

Օգնէ՛ք որբին եւ որբեւայրիին. — Ասուած իր պատուէրները յայնճեց Մովսէսին եւ Մովսէս հաղորդեց ժողովուրդին. — Արեւը լոյս կուտայ երկրին եւ Լուսինն. լոյսը գոյն կուտայ ծաղիկներուն. — Աւազակը հաւատաց Յիսուսի եւ Կրկուցեալ. — Հետեւինք Յիսուսի կեանքին. — Յօդի կաթիլները մարգարիտներու կը նմանին:

ԻՒ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԱՌԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾԻԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ

117. — Բացառական հոլովը կը կազմուի թէ՛ եղակիի թէ՛ յոգնակիի մէջ անունին ծայրը աւելցնելով և մասնիկը, յօդով կամ առանց յօդի: Օրինակ՝

Ձեռք, ձեռքէ, ձեռքէս, ձեռքէդ, ձեռքէն:

Ձեռքեր, ձեռքերէ, ձեռքերէս, ձեռքերէդ, ձեռքերէն:

118. — Բացառական հոլովը նախադասութեան մէջ ընդհանրապէս կ'որոշուի՝ բային կամ իր լրացուցած բառին վրայ ընելով որով, ի՞նչ բանէ, ո՞րիկ հարցումը: Օրինակ՝

Արիսողոմ ծառէն կախուեցաւ. ի՞նչ բանէ կախուեցաւ, — ծառէն:

Չար ընկերներէ զգուշացէք. որմէ՞ զգուշացէք, — չար ընկերներէ:

Եղբայրս քաղաքէն հեռու կը բնակի. ուրկէ՞ հեռու, — ֆառափէն:

Այս նախադասութեանց մէջ ծառէն, ընկերներէ, ֆառափէն բացառական հոլով են:

119. — Գործիական հոլովը թէ՛ եղակի թէ՛ յոգնակիի մէջ ընդհանրապէս կը կազմուի ոչ մասնիկով, առանց յօդի կամ յօդով: Օրինակ՝

Տուն, տունով, տունովս, տունովդ, տունովը:

Տուներ, տուներով, տուներովս, տուներովդ, տուներովը:

120. — Գործիական հոլովը նախադասութեան մէջ կը գլուխի բային կամ իր լրացուցած բառին վրայ ընելով որով, ի՞նչ բանով հարցումը: Օրինակ:

Մարդս մարդով չէն է. որով չէն է, — մարդով:

Ծովուն վրայ նաւերով կը ճամբորդեն. ի՞նչ բանով կը ճամբորդեն, — նաւերով:

Այս մարդը հօգիով հիւանդ է. ի՞նչ բանով հիւանդ, — հոգիով:

Այս նախադասութեանց մէջ մարդով, նաւերով, հոգիով գործիական հոլով են:

121. — Նախադասութեան մէջ ո՞ր հարցումին պատասխանող հայցական, ինչպէս նաեւ տրական, բացառական, գործիական հոլով լրացուցիչները բնութեան խնդիր կը կոչուին:

— Բացառական հոլովը ի՞նչպէս կը կազմուի. — Նախադասութեան մէջ ի՞նչ հարցումով կ'որոշուի. — Գործիական հոլովը ի՞նչպէս կը կազմուի. — Նախադասութեան մէջ ի՞նչ հարցումով կ'որոշուի. — Ի՞նչ է բնութեան խնդիր:

Հրահանգ 141. — Հետեւեալ անունները եղակի և յոգնակի բացառական և գործիական հոլովի վերածեցէ՛ք:

Առանց յօդի. — Գետ, տղայ, սանգուխ, աւազան:

Ս յօդով. — Զաւակ, աթոռ, բերան, ծունկ, շուր:

Դ » . — Նամակ, կանթեղ, գրպան, հագուստ, ծայն:

Ն կամ Ը յօդով. — Պանդոկ, սոխակ, մանգաղ, յարդ:

Հրահանգ 142. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն բացառական և գործիական հոլովները որոշեցէ՛ք պէտք եղած հարցումը ընելով:

Երկաթը կը ծեծեն մուրճով. — Մուկը կը փախչի կասուէն. — Հողը կը փորեն բահով եւ բրիչով. — Խորայեւայիք անցան Կարմիր Ծովէն. — Փայքը կը փորեն բահով եւ բրիչով. — Խորայեւայիք անցան Կարմիր Ծովէն. — Պատը կը շինուի քարով հաշին ուրազով. — Մետաղները կը համուին հողէն. — Թաշլիմակս ինկաւ գրպանէս. — Կամ աղիւսով. — Ծովերը կը կազմուին գետերէ. — Թաշլիմակս ինկաւ գրպանէս. — Կամ աղիւսով.

Հրահանգ 143. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք վերի նախադասութիւնները:

Հրահանգ 144. — Հետեւեալ անուններուն յատկացեալները յոգնակիի վերածեցէ՛ք, յետոյ յատկացուցիչները:

Դրչի ծայր, անդի ծակ, նամակի թուղթ, ծառի տերեւ, անձրեւի կաթիլ, կարկուսի հասիկ, ոչխարի բուրդ, պախի քար, սուրի պահան:

ՕՐԻՆԱԿ. — Դրչի ծայրեր, գրիչներու ծայրեր:

ԻՐ. ԿԱՍ. — ԿԱՆՈՆԱԿՈՐ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐ

122. — Հոլովման ընդհանուր ձևն է հետևեալը :

Եզակի		Յոգնակի
Ուղ. Հայց.	Քար	Քարեր
Սեռ. Տրկ.	Քարի	Քարերու
Բաց.	Քարէ	Քարերէ
Գործ.	Քարով	Քարերով

Հայերէն բառերու ամենամեծ մասը այս ձևով կը հոլովուի :

123. — Հոլովման այս ընդհանուր ձևէն զատ կան նաեւ ուրիշ երեք կանոնաւոր ձևեր, որոնք գլխաւորաբար եզակի սեռականի և բացառականի մէջ է որ կը տարբերին ընդհանուր ձևէն, իսկ ցոյցնակի մէջ կը հետևին ընդհանուր կանոնին : Այս ձևերն են՝

Ա. Ձև	Բ. Ձև	Գ. Ձև
Ուղ. Հայց.	Ծով	Գիտութիւն
Սեռ. Տրկ.	Ծովու	Գիտութեան
Բաց.	Ծովէ	Գիտութենէ
Գործ.	Ծովով	Գիտութեամբ

կամ գիտութիւնով

124. — Ա. ձևին պէս կը հոլովուին կարգ մը միաթանկ անուններ, ինչպէս՝ մարդ, կով, հաւ, հով եւն. :

125. — Բ. ձևին պէս կը հոլովուին բոլոր քիւն վերջացող անունները, ինչպէս նեղութիւն, հաշտութիւն եւն. :

126. — Գ. ձևին պէս կը հոլովուին ժամանակ ցոյցնող անունները, ինչպէս՝ ամառ, ձմեռ, գիշեր, ցորեկ, առտու, իրիկուն եւն. :

— Ո՞րն է հոլովման ընդհ. ձևը. — Հոլովման ընդհ. ձևէն զատ քանի՞ կանոնաւոր հոլովումներ կան. — Ո՞ր բառեր կը հետևին առաջին կանոնաւոր ձևին. — Ո՞ր անուններ կը հետևին երկրորդ ձևին. — Ո՞ր անուններ կը հետևին երրորդ ձևին :

Հրահանգ 145. — Հոլովման ընդհանուր ձևին համաձայն հոլովեցէ՛ք հետևեալ անունները :

Հաց, ծառ, պատ, սեղան, սակառ, իշխան, գաւաթ, նուագ, խորան, դպրոց, կերակուր, ականջ, կզակ, հիւանդանոց, ջուրակ, Տիգրան, շրթայ, բարձի, մասանի :

Հրահանգ 146. — Հոլովման երեք կանոնաւոր ձևերուն համաձայն հոլովեցէ՛ք հետևեալ անունները :

Ա. ձև. — Կով, հաւ, հով, նաւ, մանչ, Հայ, Թի, Էշ, մարդ :
Բ. » — Խոհեմութիւն, մայրութիւն, սրբութիւն, շինութիւն :
Գ. » — Ամառ, ձմեռ, երէկ, հիմակ, ամիս, իրիկուն :

Հրահանգ 147. — Հետևեալ անուններուն բով մէջմէկ յատկացուցիչ դրէ՛ք բառ յարմարեալն :

Դուռ, ապակի, սանձ, սլաք, անդիկ, յատակ, կզերք, կեղոն, ջուր-ջառ, կախարիչ, ներքան, զիծ :

ՕՐԻՆԱԿ. — Դպրոցի դուռ :

Հրահանգ 148. — Գտէ՛ք հետևեալ սահմաններուն համաձայն տեղի անուններ, կազմուած, ոց, նոց, աշուն մասնիկներով :

Այն տեղը ուր կը ծափեն. — Այն տեղը ուր միտ կը մտնեն. — Այն տեղը ուր հղար կ'ուսանին. — Այն տեղը ուր դաս կուսան եւ կ'առնեն. — Այն տեղը ուր մարդիկ կը զբոսնուն. — Այն տեղը ուր յարգ կը դնեն. — Այն տեղը ուր հաւեր կը պահուին. — Այն տեղը ուր բողբոջներ կ'աղօթեն. — Այն տեղը ուր զիւր կը սպեն. — Այն տեղը ուր որքեր կը պահպանուին. — Այն տեղը ուր զիւր կը պահպանեն :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԻՃԻՆ ՈՒ ՏԶՐՈՒՆԸ

Իժը սգրուկին կ'ըսէր անցեալ օր .
«Քոյրիկ, երկուքս ալ ունինք խալթ հասու,
Այլ զիսե՞ս արդեօք, պահապան լի՞նչ է ու
ես կը հալածուիմ կը փնտրուիս դու» :
Յարեց միւսն . «Պահապան, այն է պարզապէս
Որ ես կը բռնեմ, մինչ կը սպաննես դու» :

Թարգմ. Ա.Լ.ՓԱՍԼԱՆԻ

Լ. ՊԱՅՅԻ

— Ի՞նչ կ'ընէ իժը, ի՞նչ կ'ընէ սգրուկը. — Ի՞նչ բառ օր մը իժը սգրուկին. — Ի՞նչ պատահեցաւ տուտ սգրուկը. — Գործ մը զմահաւերու համար ար-
դիւնեցի՞ն պէտք է նայիլ քէ գործին. — Ի՞նչ է ուրեմն այս առակին բարոյականը :

ԻԹ. ԴԱՍ. — ԱՆԿԱՆՈՆ ՇՈՒՆՈՒՄՆԵՐ

127. — Կան կարգ մը անուններ որոնց հոլովումը կը տարբերի հոլովման ընդհանուր և կանոնաւոր ձեւերէն: Ասոնք կը կոչուին անկանոն հոլովումներ և հետեւեալներն են.

Ո. Հ.	Հայր	Տէր
Ս. Տ.	Հօր	Տիրոջ
Բ.	Հօրմէ	Տիրոջմէ
Գ.	Հօրմով կամ հօրով	Տիրոջմով

Ո. Հ.	Աղջիկ	Աստուած
Ս. Տ.	Աղջկան	Աստուծոյ
Բ.	Աղջիկէ	Աստուծմէ
Գ.	Աղջիկով	Աստուծմով

կամ Աստուծով

Ասոնց յօդակլին կը հետեւի հոլովման ընդհանուր ձեւին:

128. — Հայր բառին պէս կը հոլովին մայր, եղբայր եւն:

129. — Տէր բառին պէս կը հոլովին կիճ (սեռ. կնոջ), քոյր (սեռ. քրոջ), ներ, քաղ, աներ, քաղ, կեսուր (սեռ. կեսորջ) եւն:

130. — Աղջիկ բառին պէս կը հոլովին կնիկ, երիկ, մանուկ (սեռ. մանկան), լեռ, դուռ (սեռ. լեռան, դրան):

— Ո՞ր տեսակ հոլովումներ կը կոչուին անկանոն. — Որո՞նք են անկանոն հոլովումներ. հոլովեցէ՛ք. — Ո՞ր բառեր կը հոլովուին հայր ին, ո՞ր բառերը տէրին պէս:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՓՈՒՇԵՐԸ

Գեղամ օր մը իրենց շան պարտեղն իջաւ քաղելու համար գեղեցիկ վարդեր, որոնք դեռ նոր բացուել էին. բայց քաղելու ատեն ա՛յնքան հապճեպ և անզգոյշ շարժեցաւ որ վարդի ցողունին վնասուցաւ իր մատերուն մխուեցան և զգացած ցարեւ լալ սկսաւ: — «Ինչո՞ւ համար, հարցուց տղան իր հօր, ա՛յնքան գեղեցիկ ու հոտաւէտ այս վարդերը ասանկ սուր վնասներ ունին»: — «Թերեւս մեղի յիշեցնելու համար թէ, պատասխանեց հայրը, աշխարհի մէջ նոյն իսկ ամէնէն հաճելի և քաղցր բաները զերծ չեն վնասակար և աղետաբեր կողմերէ, եթէ դանտնք զգուշութեամբ ու կրօնեմութեամբ չզործաձենք»:

— Ի՞նչ բառ Գեղամ օր մը. — Ինչո՞ւ համար պարտեղ իջաւ. — Վարդերը քաղելու ատեն ի՞նչ պէտք եղաւ. — Հետեւեալ ի՞նչ եղաւ. — Ի՞նչ քննէ՛ք հապճեպ, անզգոյշ. — Ի՞նչ հարցում բառ Գեղամ իր հօր. — Հայրը ի՞նչ պատասխանեց. — Ի՞նչ քննէ՛ք աղետաբեր:

Հրահանգ 149. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և շեղադիր անուններուն հոլովները որոշեցէ՛ք բերանացի:

Հրահանգ 150. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը:

Հրահանգ 151. — Հետեւեալ անունները հոլովեցէ՛ք երեք կանոնաւոր ձեւերուն համեմատ:

Ձի, քաղ, բարձրութիւն, զիշեր, արջ, ջին, մահ, պապ, բարութիւն, ժամ, շահ, հիմակ, զոգութիւն:

Հրահանգ 152. — Հետեւեալ անունները հոլովեցէ՛ք անկանոն ձեւերու համեմատ:

Մայր, քոյր, դուռ, ներ, շուն, կին, կեսուր, կնիկ, եղբայր, մանուկ:

Հրահանգ 153. — Ենթի մասնիկով ածանցեալ անուններ զտնելով զրեցէ՛ք Ի՞նչ կը կոչուին:

Վարդին թուփը, քանձին ծառը, նուշին ծառը, թուին ծառը, մորիին թուփը, կեռասին ծառը, դղումին տունը, ընկոյզին ծառը, սուրճին տունը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Վարդին թուփը կը կոչուի վարդենի:

Լ. ԴԱՍ — ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻԲ

131. — Ում վերջացող բառերէն մէկ քանիներու եզակի սեռական-տրականը կրնայ հոլովուիլ նաեւ ման ձեւով: Օրինակ՝

Խթում, խթումի կամ խթան. ուսում, ուսումի կամ ուսման եւն.:

132. — Իս վերջաւորող երկրանուններուն եզակի սեռական-տրականը կրնայ հոլովուիլ նաեւ ոչ ձեւով: Օրինակ՝

Ասիա, Ասիայի կամ Ասիոյ. Գերմանիա, Գերմանիայի կամ Գերմանիոյ եւն.:

133. — Ա վերջաւորող գոյականները որոնք մեծ մասով յատուկ անուններ են, հոլովման ատեն ալէն ետքը յ մը կ'աւանդն: Օրինակ՝

Աննա, Աննայի, Աննայե, Աննայոյ եւն.:

134. — Անկանոն հոլովումներու մէջ թէեւ ձայնաւոր գիրերու կորուստ կամ փոփոխութիւն ընդհանրապէս տեղի կ'ունենայ, բայց կանոնաւոր հոլովում ունեցող բառերու համար այդ կանոնը ընդհանուր չէ, այլ յատուկ է կարգ մը բառերու միայն: Օրինակ՝

Գիր, գրի, գրե, գրով. — Փրկիչ, փրկչի, փրկչե, փրկչով. — Տեսուչ, տեսչի, տեսչե, տեսչով. — Հաշիւ, հաշուի, հաշուե, հաշւով եւն.:

— Ում վերջաւորող անուններու հոլովման վրայ ի՞նչ գիտելիք կայ. — Իս վերջաւորող անուններու վրայ. — Ա վերջաւորող անուններու վրայ. — Ո՞ր սեռակ հոլովումներու մէջ ձայնաւոր գիրերու կորուստ կամ փոփոխութիւն ընդհանրապէս տեղի կ'ունենայ. — Կանոնաւոր հոլովումներու մէջ ալ տեղի կ'ունենայ. — Օրինակներու վրայ ցոյց տուէք թէ ո՞ր ձայնաւորները փոխուած, ո՞ր ձայնաւորները կորուստ են:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԱՅԾՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Այժ մը փարսիսին մէջ ապահով կեցած էր: Օր մը երբ դրան յուսանուէն դուրսը կը դիտէր, տեսաւ որ գայլ մը կ'անցնի: — «Սրիկա՛յ, թշուառա՛կան, դուչեց անոր, հոլիսին պիտի ըսեմ այս կողմերը գալդ երբ որ վերադառնայ»: — «Լա՛է՛, պատասխանեց գայլը, դուն ա՛յդչափ սաստիկ պիտի չկրնայիր պօռալ, եթէ դուրը բաց ըլլար»:

— Ո՞ր կը գտնուէր այժ. — Որո՞ւ անցնիլը տեսաւ. — Ի՞նչ ըսել է լուսամուտ. — Ի՞նչ ըսաւ գայլին. — Գայլը ի՞նչ պատասխանեց. — Ո՞ր տեսակ անձերու կ'ըսուի կեղծ քաջ. — Որո՞ւ կը նմանի կեղծ քաջը:

Հրահանգ 154. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և շեղադիր անուններուն հոլովները որոշեցէ՛ք բերանացի:

Հրահանգ 155. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը:

Հրահանգ 156. — Հետեւեալ անունները հոլովեցէ՛ք: Խոստում, թալ, Բոլոնիա, անեռ, Սառա, ռազ, Ամերիկա, Էրիկ, Անգլիա, կլիմա, շարժում, կնքամայր, իսկիւն:

Հրահանգ 157. — Հետեւեալ անուններուն հոլովները որոշելով բերանացի ցոյց տուէ՛ք կորուստ կամ փոխուած ձայնաւորները: Մրի, քոջ, աղջկան, ուսուցչի, փակման, գծէ, կնոջ, մարմնէ, իրոջ, մանկան, սիրով, դրան, ամուսնան, պատուէ:

Օրինակ. — Մրի, եղակի սեռական հոլով, ի կորուստ, ուղղական է սիրս:

Հրահանգ 158. — Դա՛նք հետեւեալ սահմաններուն համաձայն ածանցեալ անուններ, կազմուած ի՛չ և ոչ մասնիկներով:

Այն գործիքը որով գիր կը գրեն. այն գործիքը որով երկամ կամ փայլ կը խառնեն. այն գործիքը որով պատ կը ծեփեն. այն գործիքը որով փուր կը փելան. այն գործիքը որով կը քամեն. այն գործիքը որով մեղուններ կը խայծեն. ամանի մը այն մասը որով անոր բերանը կը փակեն:

ԼԱ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԱՅԱՅՏԻԶ ԵՒ ԿՈՉԱԿԱՆ

135. — Նախադասութեան մէջ գոյականի մը իմաստը բացայայտելու համար երբեմն անոր քով կը դրուի ուրիշ գոյական մը՝ առանձին կամ լրացուցիչ բառով մը ընկերացած՝ որուն կ'ըստի բացայայտիչ: Օրինակ՝

Մովսէս մարգարէն, Պաւլոս լեւոր, Եփրատ գետը, Փարաւոն՝ Եգիպտոսի թագաւորը:

Այս բառերուն մէջ մարգարէն, շեռք, գետը, Եգիպտոսի թագաւորը բառերը բացայայտիչներն են Մովսէս, Պապիան, Եփրատ, Փարաւոն անուններուն որոնց ալ կ'ըստի բացայայտեալ:

136. — Նախադասութեան մէջ անունին ուղղական հոլովը կրնայ պատահիլ երբեմն որ տէր բայի պաշտօն չունենայ, այլ առանձին մեայ: Օրինակ՝

Միշտն, դատող սորվէ:

Աշխատիրք, եղբայրներ:

Այս նախադասութեանց մէջ Միշտն, եղբայրներ տէր բայի չեն, այլ անձերու ուղղուած առանձին անուններ:

137. — Խօսքին մէջ այն ուղղական անունները զոր այսպէս անձերու կ'ուղղենք, կը կոչուին կոչական, որոնց վրայ չեշտ նշանը կը դրուի:

138. — Կոչականը կրնայ իր լրացուցիչը ունենալ և այն ատեն լրացուցիչը կը չեշտուի: Օրինակ՝

Ինծի նա՛յէ, սիրո՛ւն տղայ:

Այս խօսքին մէջ չեշտուած սիրուն ածականը լրացուցիչն է տղայ կոչականին:

— Ի՞նչ է բացայայտիչը. — Որո՞ւ կ'ըստի բացայայտեալ. — Ուղղական հոլովը միշտ բայի՞ն է. — Ի՞նչ է կոչականը. — Կոչականին վրայ ի՞նչ նշան կը դրուի. — Կոչականը լրացուցիչ կ'ունենայ եւ եթէ ունենայ ո՞ր բառը կը չեշտուի:

Հրահանգ 159. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ բացայայտիչները մէկ, բացայայտեալները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Յովհաննէս Մկրտիչ մկրտեց Յիսուսը. — Մեր Լուսաւորիչը՝ Ս. Գրիգոր՝ անորէն մարդու մը որդին էր. — Դաւիթ մարգարէ գրեց սաղմոսները. — Կ. Պոլսէն մարդու մը որդին էր. — Ղազարէն էր Վոսթրի երկու եղբայրներուն վրայ. — լիս՝ Թուրքիոյ մայրաքաղաքը, շինուած է Վոսթրի երկու եղբայրներուն վրայ. — Մ. Ստեփաննոս՝ առաջին մարդնորի, Ասորեստանի թագաւորին հրամանով. — Ս. Ստեփաննոս՝ առաջին մարդնորի, թարգմանելով նահատակուեցաւ. — Նոյի ճապանը հանգչեցաւ Մասիս լեռան վրայ, — Կենդանիներու իշխանը՝ առկածը շատ վեհանձն կենդանի մըն է:

Հրահանգ 160. — Վերի նախադասութիւնները ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք և յատուկ անունները որոշեցէ՛ք:

Հրահանգ 161. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ կոչականները չեշտեցէ՛ք լրացուցիչներով ստորագծեցէ՛ք:

Տէր, ողորմէ ինծի. — Եկէ՛ք, բարեկամներ, աղօթենք Աստուծոյ. — Հայ-Տիկ, ինծի շաքար բեր. — Զար աղջիկ, ինչո՞ւ սուտ կը խօսիս. — Աս ալ կ'անցնի, ո՞վ մարդ. — Ազնիւ մայրեր, լաւ խնամեցէ՛ք ձեր զաւակները:

Հրահանգ 162. — Գտէ՛ք հետեւեալ սահմաններուն համաձայն ածանցեալ անուններ, կազմուած որդ, պաւ, իւ մասնիկներով:

Այն որ որս կ'ընէ. այն որ մէկուն դէմ կը մրցի. այն որ պահելու կը նկատէ. այն որ ուղտ կը բանեցնէ. այն որ կ'երգէ. այն որ դուռ կը պահպանէ. այն որ ճամբայ կ'երթայ. այն որ կ'առաջնորդէ. այն որ զինեցուն կը բանեցնէ. այն որ նաւով կը ճամբորդէ. այն որ աղօթիք կը բանեցնէ. այն որ կենդանիներու մօրթը մաքրելով՝ կաշի կը շինէ:

Հրահանգ 163. — Հետեւեալ ածանցեալ անուններուն մասնիկները շնչելով պարզի վերածեցէ՛ք:

Խմբակ, իշուկ, ուռնի, գրութիւն, գլխանոց, մրգասան, կաղանդէք, ծերանոց, մամիկ, Սիրանոյշ, ձեռնոց, Հայկունի, Երուանդունի, գործարան, ջորեպան, ժողովուրդ, բուրում:

Հրահանգ 164. — Հետեւեալ անունները սահմանեցէ՛ք բերանացի. Սայլ, կառք, բալխիւր, հանրակառք, հեծանիւ, շոգեկառք. — Լաւ, ջուր, մակոյկ, նաւ, շոգենաւ. — Օղակալիկ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԿԱՆԵՐԵՍԱՐ

Սաթենիկ խոտու և կախերես աղջիկ մըն է: Երեկ երբոր մայրը յանդիմանութիւն մը ըրաւ իրեն, Սաթենիկ բարկացաւ, և քիթն ու բերանը ծռռակելով, գլուխը երերցնելով սննտակին մէկ անկիւնը քաշուեցաւ: Սաթայն խղճին ձայնը կարծես իրեն կ'ըսէր. «Շատ դէշ բան է այսպէս վշտացնել բարի մայրիկը, աւելի լաւ է որ ջանաս անոր հաճելի ըլլալ»:

Տղոց համար շատ տգեղ թերութիւն մըն է այսպէս կախերես դէմը ցոյց տալ իրենց սիրելի ծնողքին դէմ:

— Ի՞նչպէս աղջիկ մըն է Սաթենիկ. — Իճն՞ը համար բարկացաւ Սաթենիկ. — Ի՞նչ ձեռով յայտնեց բարկութիւնը. — Ի՞նչ ըսաւ խիղճը իրեն. — Ի՞նչ է խիղճը. — Աղէկ թէ գէշ յայտնութիւն մըն է կախերեսութիւնը. — Տղաք ի՞նչ դէմք ցոյց տալու են իրենց ծնողքին:

Հրահանգ 165. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, յետոյ որոշեցէ՛ք անունները և իրենց ուղղական ձեւին վերածելով տակէ տակ գրեցէ՛ք, ամէն մէկուն առջեւ նշանակելով յատուկ, նիւթական կամ վերացական ըլլալը:

Հրահանգ 166. — Նոյն հատուածին անուններուն թիւն ու հոլովները որոշեցէ՛ք և յօդերը ցոյց տուէ՛ք բերանացի:

Հրահանգ 167. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը:

Հրահանգ 168. — Հետեւեալ նախադասութիւնները լրացուցէ՛ք պատասխանելով դրուած հարցումներուն, յետոյ որոշեցէ՛ք թէ սոց աւելցուած անուններն ի՞նչ հոլով են և ի՞նչ պաշտօն ունին (սեռի՞ թէ բնութեան խնդիր, յատկացուցի՞նք թէ յատկացեալ են):

Յիսուս համբարձաւ (ն՞ւր). — Ալիւրով կը շինուի (ի՞նչ բանը). — Տըպագրութիւնը հնարեց (ն՞վ). — Շունը կը կրծէ (ի՞նչ բանը). — Սասանան խաբեց (գո՞վ). — Մեր Փրկիչը՝ Յիսուս կրեց փորձութիւնը (որո՞ւն փորձութիւնը). — Մշակը կը հնծէ ցորենը (ի՞նչ բանով). — Եղբայրներ, հնազանդինք օրէնքին (որո՞ւ օրէնքին). — Գարունը կը յաջորդէ (ի՞նչ բանի). — Գետերը կը թափին (ն՞ւր). — Երկիրը շրջապատուած է (ի՞նչ բանով). — Ծուլութիւնը կ'առջնորդէ (ի՞նչ բանի). — Տարին կը բաղկանայ (ի՞նչ բաներէ). — Աղամ վընջուեցաւ (ն՞ւրիկ). — Փարիսեցիները յանդիմանուեցան (որո՞ւն):

Հրահանգ 169. — Հետեւեալ անուններուն ի՞նչ թիւ, ի՞նչ հոլով ըլլալը և յօդերը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Ամառուընէ, իշուն, հայերէն, ակառներու, օղիով, զոհութեամբ, ժամուան, գիրութենէ, տարուանը, հովու, դրամներէդ, ժապաւէնիդ, գուլպաներուս, կնքահօս, մօսմէն, ճիկնոջ, սասանային, Ասուծմէ, էրկանը, շանդ, մրցման:

Հրահանգ 170. — Հետեւեալ բառերէն յօդ չունեցողներուն մէյմէկ յօդ վցեցէ՛ք և ձեւեցողներուն յօդերը ջնջեցէ՛ք:

Արեւի լոյս, դրանը բանալին, ժամու կոջնակ, քան ծեղուն, դերձակին մկրաքը, նաւուն առագաստը, ծիւղ բաշ, շոգեկառքին սուլիչը, սար ու ծոր, հարսն ու փեսան, արծաթն ու ոսկին, միս ու ոսկոր, երկինք ու երկիր, փառք եւ պահիւ:

Հրահանգ 171. — Հետեւեալ անունները հոլովեցէ՛ք նշանակեալ յօդերով:

Ս յօդով. — Գնդակ, հաւ, բնութիւն, մահ, տէր:

Դ » — Խարազան, կով, չարութիւն, ընկեր, էրիկ:

Ն կամ Բ յօդով. — Կրեայ, բնար, շուն, թաղում, բօշա, հովիւ, հաց:

Հրահանգ 172. — Հետեւեալ անուններուն յատկացուցիչը յատկացեալը, յատկացեալը յատկացուցիչի փոխեցէ՛ք:

Մօր զաւակ, գործի մարդ, քան սիկին, ընծեցման գիրք, ջուրի աւաղան, կեանքի ծմեռ, բոյնի հաւ, բարութեան Աստուած, կրօնքի սէր, ծիւղ վառք, պարտէզի տէր:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մօր զաւակ, զաւակի մայր են:

Հրահանգ 173. — Հետեւեալ անուններուն իզականի մասնիկները ջնջելով՝ արականի փոխեցէ՛ք:

Գեղջիկահի, երիցունի, սրբունի, Հայկանոյշ, երգչունի:

Հրահանգ 174. — Հետեւեալ բարդ անունները կազմող բառերը իրարմէ քաշեցէ՛ք:

Գրասուն, զանձապիտ, ջրհոր, վարդաւունի, դաշագեսին, զենայարկ, ծովացուլ, երկրագուն, երկնական, խնուրի, դրամարկ, շոգենաւ, կալաշեղի, զլիսագիր, հոգեզաւակ:

Հրահանգ 175. — 168 ըդ. հրահանգին բայերը, և բոլոր զոյականներուն թիւը, հոլովը և պաշտօնները որոշեցէ՛ք բերանացի:

Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

Լ.Բ. ԴԱՍ. — ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

139. — Քանի մը դերանուններ կան որոնք անձերու անուններուն տեղ կը դրուին և կը կոչուին անձնական դերանուն :

140. — Անձնական դերանունները երեք դէմք ունին :

Եւ որ կը ներկայացնէ խօսողը, առաջին դէմք է :

Դուն որ կը ներկայացնէ ան՝ որու որ կը խօսուի, երկրորդ դէմք է :

Ան, անիկա, ինք որոնք կը ներկայացնեն ան՝ որուն վրայով կը խօսուի, երրորդ դէմք է :

141. — Անձնական դերանունները կը հոլովուին հետեւեալ կերպով :

Ա. Դ Ե Մ Ք

	Եզակի	Յոգնակի
Ող.	Ես	Մենք
Հայց.	Զիս	Մեզ
Սեռ.	Իմ	Մեր
Տր.	Ինձի	Մեզի
Բց.	Ինձմէ	Մեզմէ
Գործ.	Ինձմով	Մեզմով

Բ. Դ Ե Մ Ք

Եզակի	Յոգնակի
Դուն	Դուք
Քեզ	Ձեզ
Քու	Ձեր
Քեզի	Ձեզի
Քեզմէ	Ձեզմէ
Քեզմով	Ձեզմով

Գ. Դ Ե Մ Ք

	Ինք	Իրենք
Ող.	Ինք	Իրենք
Հայց.	Զինք	Զիրենք
Սեռ.	Իր	Իրենց
Տր.	Իրեն	Իրենց
Բց.	Իրմէ	Իրենցմէ
Գործ.	Իրմով	Իրենցմով

Դ. Դ Ե Մ Ք

Ան , անիկա	Անոնք
Ձանի, զանիկա	Ձանոնք
Անոր	Անոնց
Անոր	Անոնց
Անկէ	Անոնցմէ
Անով	Անոնցմով

142. — Անձնական դերանուններուն եզակի և յոգնակի սեռական հոլովները երբոր գոյականներու հետ իրեւ յատկացուցիչ գործածուին, իմ սեռականին գոյականը կ'առնէ ա յօդը, իսկ գոյականը կ'առնէ դ յօդը, իսկ միւսներուն գոյականները կ'առնեն ը կամ ն յօդը : Օրինակ՝

Իմ գրիչս, իմ մայրդ, իր տետրակը, ձեր այգին, վեր կատուն :

143. — Իմ, իմ, վեր, ձեր, իր, իրենց, անոր, անոնց սեռականները կը կոչուին նաեւ ստացական ածական :

144. — Անձնական դերանուն են նաեւ իրար, մեկըմեկ որոնք ուղղական չունին, իսկ միւս հոլովական ձեւերն են, իրար կամ գիրար, իրարու, իրարեւ, իրարմով, մեկըմեկ, մեկմեկու, մեկմեկե, մեկմեկով :

— Ի՞նչ է դերանունը. — Դերանուններէն մէկ քանիները ի՞նչ անուններու տեղ կը դրուին եւ ի՞նչ կը կոչուին. — Անձնական դերանունները քանի՞ դէմք տեղ ունին. — Ո՞րն է առաջին դէմքը, ո՞րն է երկրորդը, ո՞րն է երրորդը. — Անձնական դերանունները ինչպէ՞ս կը հոլովուին. — Անձնական դերանուններու սեռական դերանունները ինչպէ՞ս կը հոլովուին. — Այդ սեռականները ի՞նչ կը կոչուին. — Ուրիշ ո՞ր բառերը անձնական դերանուն են :

Հրահանգ 176. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ անձնական դերանունները որոշելով ստորագծեցէք :

Ես գեղեցիկ դեղձանիկ մը ունիմ, իմ ձեռքով կեր կուտամ իրեն. — Բաւրի հայր մը կը սիրէ իր զաւակները. — Պատուեցէք ձեր ծնողքը. — Դուն քեզի օգնէ որ Աստուած ալ քեզի օգնէ. — Իմ քոյրս ինձմէ պզտիկ է. — Մեր ուսուցիչը որ Աստուած ալ քեզի օգնէ. — Ինձի նայեցէք, ձեզի ցիւր շատ կը սիրէ զիս. — Անոնք հեռացան մեզմէ. — Ինձի նայեցէք, ձեզի քան մը պիտի ըստմ. — Մենք իրարու դատարաններուն շեղադիր անձնական

Հրահանգ 177. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն շեղադիր անձնական դերանուններուն եզակիները յոգնակիի, յոգնակիիները եզակիի վերածեցէք :

Տեսայ զինք. — Հնազանդէ՛ իրեն. — Ձեզմէ կը վախճանք. — Զիս կանչեցին. — Ներէ՛ անոնց. — Անիկա մեզ գովեց. — Անոր ըսաւ. — Ես իմ գրիչդ առի. — Մեր տունը եկէք. — Ձեզ համոզեցին. — Մեզի հաւատան. — Իր հովանոցը ինձի տուաւ. — Սորովեցուցինք ձեզի ձեր դասերը :

ԼԳ. ԴԱՍ. — ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

145. — Կայ մասնաւոր դերանուն մըն ալ որ իրմէ առաջ յիշուած անունի կամ դերանունի մը տեղ կը դրուի և զայն կը կցէ իրեն յաջորդող նախադասութեան հետ: Այս դերանունը կը կոչուի յարաբերական դերանուն: Օրինակ՝

Հօրեղբայր մը ունիմ որ չատ հարուստ է:

Այս խօսքին մէջ որ յարաբերական դերանուն է, դրուած հօրեղբայր անունին տեղ, և իրարու կը կցէ երկու նախադասութիւններ, որոնք են՝

1. Հօրեղբայր մը ունիմ

2. Որ չատ հարուստ է:

146. — Յարաբերական դերանուն է որ բառը և կը հոլովուի հետեւեալ կերպով:

Եզակի

Ուղ. Որ

Հայց. Զոր

Սեռ. Տր. Որու

Բց. Որմէ

Գործ. Որով

Յոգնակի

Որոնք

Զորոնք

Որոնց

Որոնցմէ

Որոնցմով

147. — Այն անունը որուն տեղ դրուած է յարաբերական դերանունը, կը կոչուի յարաբերեալ: Օրինակ՝

Կառք մը ունինք որով պտոյտներ կ'ընենք:

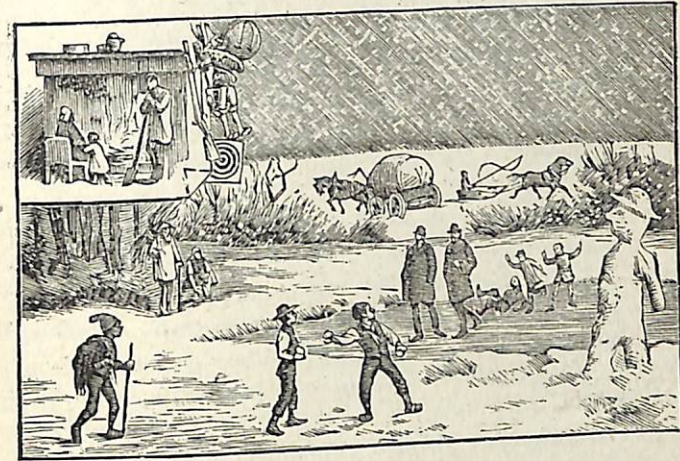
Այս խօսքին մէջ որով յարաբերական դերանունը կը յարաբերէ կառքի հետ որուն տեղ դրուած է, փոխանակ ըսելու:

Կառք մը ունինք, այդ կառքով պտոյտներ կ'ընենք:

Ուրեմն կառք բառը յարաբերական է որով դերանունին:

— Ի՞նչ է յարաբերական դերանունը եւ ի՞նչի կը ծառայէ. — Ո՞րն է յարաբերական դերանունը. — Ի՞նչպէս կը հոլովուի. — Ո՞ր բառին կ'ըսուի յարաբերեալ:

Ձ Մ Ե Ռ

— Ի՞նչ է ձմեռը. — Ո՞ր եղանակէն առաջ եւ ո՞ր եղանակէն վերջ կուգայ ձմեռը. — Ո՞ր ամառան մէջ կ'ըսուի. — Պատկերէ՛ք ինչ որ կը տեսնէ՛ք վերի պատկերին մէջ. — Ի՞նչ կ'ընեն պատկերին ներկայացուցած զանազան անձներ. — Ի՞նչ կը ներկայացնէ պատկերին վերի ձախ կողմի մասը:

Հրահանգ 178. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն յարաբերական դերանունները մէկ, յարաբերականները երկու գծով ստորագծեցէ՛ք, յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք դերանուններուն թիւն ու հոլովը:

Ես կը մնայ այն տղան որ աշխատասէր է. — Դժուար է այն գործը զոր պիտի կատարեմ. — Մանգաղը գործիք մըն է որով կը հնձեն. — Զիծապսուզը պիտի մըն է որմէ ձէծ կը հանեն. — Զուկեր կան որոնց միւր չուսուիր. — Այն մարդը որուն հանդիպեցար, իմ հօրեղբայրս է:

Հրահանգ 179. — Վերի նախադասութիւնները իրարմէ անջատեցէ՛ք յարաբերական դերանունին տեղ դնելով հարկ եղած անունը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մանգաղը գործիք մըն է, մանգաղով կը հնձեն:

Հրահանգ 180. — Հետեւեալ գոյականներուն բով դրէ՛ք մէյմէկ անձնական դերանուն յատկացուցիչ (կամ ստացական անձնական):

Գրադարան, պայուսակ, հովանոց, մահճակալ, հայելի, շքեղ հագուստներ, ոսկեգօծ գիրք, ընդարձակ ագարակ, մակոյկի թիակներ, գիւղի զանգափառուն:

ՕՐԻՆԱԿ. — Իմ գրադարանս, ձեր շքեղ հագուստները եւն.:

ԼԴ. ԴԱՍ. — ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

148. — Սնանական դերանուններուն եզակի և յոգնակի սեռական հոլովներուն (կամ որ նոյն է՝ ստացական ածականներուն) գոյականը եթէ խօսքին մէջ առաջուց յիշուած անուն մըն է, կըրնայ զեղչուիլ, չկրկնուելու համար, և այն ատեն անանական դերանունը նոր ձեւ մը կ'առնէ, և կը կոչուի ստացական դերանուն: Օրինակ՝

Այս գրիչը իմն կամ իմինն է (փոխանակ ըսելու՝ իմ գրիչն է):
Այս խօսքին մէջ իմն կամ իմինն ստացական դերանունն է:

149. — Ստացական դերանունները զեղչուած գոյականին յօդը կ'առնեն և անոր թիւովն ու հոլովովն կը հոլովուին: Օրինակ՝

Իմ գիրքս ըսելու տեղ՝ կ'ըսենք իմինս, իմ մասիսովի ըսելու տեղ՝ կ'ըսենք իմինսովի, մեր դասերէն ըսելու տեղ՝ կ'ըսենք մերիններէն են:

150. — Ստացական դերանուններուն ուղղական ձեւերը հետեւեալներն են:

Եզակի

Յոգնակի

Ա. դեմք	Իմն	կամ	Իմինն	Մերը	կամ	մերինը
Բ. »	Քուրդ	»	քուրկինդ	Ձերը	»	ձերինը
Գ. »	Իրը	»	իրենը	Իրենցը	»	իրենցինը

151. — Ստացական դերանունները կը հոլովուին հետեւեալ կերպով:

	Եզակի	Յոգնակի	Եզակի	Յոգնակի
Ո. Հ.	Իմն	Իմինն	Մերը	Մերինները
Ս. Տ.	Իմինն	Իմիններու	Մերինին	Մերիններուն
Բ.	Իմինն	Իմիններէս	Մերինէն	Մերիններէն
Գ.	Իմինովս	Իմիններովս	Մերինով	Մերիններով

Այսպէս կը հոլովուին իմն, ձերն, իրն, իրենց:

— Անճանակ դերանուններու սեռականներ (կամ ստացական ածականներ) ո՞ր պարագայի մէջ կը կոչուին ստացական դերանուն. — Ստացական դերանուններ ի՞նչ ձեւով կը գործածուին. — Որո՞նք և՛ ստացական դերանուններ. — Ի՞նչպէս կը հոլովուին. — Օրինակին պէս հոլովեցէ՛ք իմն, կամ իմինն, ձերն կամ ձերինը, իրն կամ իրենը, իրենց կամ իրենցինը:

Հրահանգ 181. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն շեղադիր գոյականները զեղչելով՝ անոնց յատկացիւններն եզոյ անանական դերանունները ստացականի փոխեցէ՛ք:

Մեր պարտէզը մեր պարտէզէն աւելի ընդարձակ է. — Իմ սեռականներս մաքուր են, քու սեռականներուդ պէս անմաքուր չեն. — Կուսակալը իր մարդերով մեկնեցաւ. — Եթէ ոչ անոր խրատներուն՝ զոնէ իմ խրատներուս հետեւէ. — Այս կոշիկը քու կոշիկդ չէ. — Ձեր ուսուցիչը մեր ուսուցչէն աւելի հմուտ է. — Քու զմեկինդ գուլ է, իմ զմեկինդս կտէ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մեր պարտէզը մերինէն աւելի ընդարձակ է:

Հրահանգ 182. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն ստացական դերանունները որոշելով ստորագծեցէ՛ք, յետոյ բերանացի ցոյց տուէք զեղչուած գոյականները:

Մեր դասերը ծանր են, մերինները թեթեւ. — Այդ ձին մերն է. — Իմ մեղանս հասաւ, քուկինդ տուր. — Այս գլխարկը իմինէս նոր է. — Ձեր գիրքերը մերիններուն վրայ դրէք. — Մեր տունը իրենին կից է. — Մեր կառքը կը նորոգուի կոր, մերինովը երթանք:

Հրահանգ 183. — Հետեւեալ նախադասութիւնները իրարու կցեցէ՛ք յարաբերական դերանուններով:

1. — Կէծառը գործիք մըն է, — կէծառով կրակ կը բռնեն.
2. — Ընդարձակ է այն տունը, — այն տան մէջ կը բնակինք.
3. — Օձը կենդանի մըն է, — օձը սողալով կը քայլէ.
4. — Հրաբուխները լեռներ են, — հրաբուխներէն կրակ կը ժայթքէ.
5. — Մեխակը անուշ հոտ մը ունի, — այդ հոտը շատ կը սիրեմ.

ՕՐԻՆԱԿ. — Կէծառը գործիք մըն է՝ որով կրակ կը բռնեն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԱՂՈՒԷՍԻՆ ԴԱՆԴԱՏԸ

Աղուէս մը սապէս կը գանգատէր. «Միայն վառեակ մըն էր իմ գողցածս, կ'ըսէր անկիւս, ես ի գործ դրի այն բոլոր զգուշութիւնները զոր խոհամութիւնը կը պահանջէ, բայց դարձեալ յայտնուեցայ և ամէնուն բերանն ինկայ, չեմ գիտեր լինչպէս ընելու է ասկէ յետոյ»:

— «Ատկէ դիւրին բան չկայ, պատասխան տուաւ իրեն չնիկ մը, եթէ դուն կ'ուզես որ մարդիկ չիմանան քու գէշ արարքդ, բնա՛ւ գէշութիւն մի գործեր»:

— Աղուէսն ինչպէս կը գանգատէր. — Ի՞նչ պատահեցաւ տուաւ իրեն չնիկ մը. — Զարուիւն մը ծածուկ կրնայ մնալ մինչեւ վերջը. — Գողութիւն մը պղծիկ ըլլալով նուա՞գ եպրեելի կ'ըլլայ:

Հրահանգ 181. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք Թէ շեղազիր դերանունները ո՞ր անուններուն տեղ դրուած են:

Հրահանգ 185. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը:

Հրահանգ 186. — Հետեւեալ դերանուններուն տեսակները որոշելով գատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք, յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք իւրաքանչիւրին գէմբը, Թիւը և հոլովը:

Դուն, ինծի, որուն, իմինովս, իրարմէ, ձեր, քեզմէ, մեզմով, իրենք, զանիկա, քեզ, իմ, մերիններուն, զոր, իրենը, ես, անանցմով, անկէ, ձեզմով, քուկիններուդ, մեզի, որով, քուկինէդ, զիս, որոնցմէ, իրեններուն, քու, ձերինէն, որոնց, քեզմով, անոնցմէ, մէկմէկու, իրարմով, ինծմէ, ու, անով, մերինէն, զիրար:

Հրահանգ 187. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ կրկնուած բառերուն տեղ դրէ՛ք պէտք եղած անձնական կամ յարաբերական դերանունները:

Շունը հաւատարիմ է, շան պահպանութեան կը յանձնուին ոչխարի հօտերը. — Շոգին ոյժ կ'արտադրէ, շոգիով մերենաներ կը շարժին եւ կը գործեն. — Ժամանակը դրամ է, զիսցէք ժամանակին յարգը. — Արահամին թոռն էր Յակոբ, Յակոբէն սերեցան Իսրայէլի ցեղերը. — Կարիճները վստահաւոր միջատներ են, կարիճներուն խայծուածքը թունաւոր է. — Հաւը ընձանի թռչուն մըն է, հաւը մարդիկ կը պահեն, հաւէն հաւկիթ առնելու համար:

Հրահանգ 188. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն պարունակած դերանուններուն տեղ դրէ՛ք պէտք եղած անձնական կամ յարաբերական դերանունները, այսինքն տէր բայի, յատկացուցիչ, սեռի կամ բնութեան խընդիւրը:

Ես կանչեցի զինքը. — Անիկա քեզի խօսեցաւ. — Դուն անկէ դաս առ, մենք գիտենք մեր դասը. — Անոնք ձեզի սրողեցան. — Ես չեմ ճանաչար ձեզ. — Դուք ձեր գործին նայեցէք, մերինն մի՛ խառնուիր. — Ես դասագիրք ունիմ, իմինովս սորվեցէք. — Դուն գնա այն ծառէն՝ որմէ ես եկայ. — Դուք զիս բարձրացուցիր. — Ես դպրոց եկայ, ինք տուն գնաց. — Մենք ձի մը ունինք որ թափառեցաւ. — Հայրս ինծի խաղալիք բերաւ որոնց շատ հաւնեցայ. — Դուք զեղեցիկ է. — Հայրս ինծի խաղալիք բերաւ որոնց շատ հաւնեցայ. — Կիններդ հասան, իմիններէս գործածէ. — Ես կարծի մը ունիմ որով ծուկ կ'որոտամ, կ'իններդ հասան, իմիններէս գործածէ. — Ես կարծի մը ունիմ որով ծուկ կ'որոտամ:

Հրահանգ 189. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն գործածեալ իմացուած դերանուն տէր բայինքը դրէ՛ք:

Դուք կ'ուզես. — Ո՞ր գնաց. — Դեղեցիկ է. — Նախադասութիւն քեզի. — Ի՞նչ կ'ուզես. — Դուք ուսեր, կեր, — Աղուր գիր ունի. — մակը գրեցիք. — Դաշը ելանք. — Զեմ ուսեր, կեր, — Տեսանք զինքը. — Սիրուն ես. — Տուն մեկնեցան. — Դպրոցէն բաժնուեցանք. — Տեսանք զինքը:

Հրահանգ 190. — Հետեւեալ յատուկ անունները պէտք եղած բացայայտիչներով լրացուցէ՛ք:

Մասիս, Դարբիէլ, Աստուած, Եսայի, Պալթիկ, Բարիկ, Երուսաղէմ, Եփրատ:

Օրինակ. — Մասիս լեռը. — Աստուած՝ տէրութիւն արարիչը:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԶԻՒՆԱԴՆՏԱԿՆԵՐԸ

Դորշ է երկինքն, հողն ամէն կողմ ըսպիսակ,
Ու ցօղեղեամբ ամէն ճիւղէ կախուի վար.
Մինչեւ հւր որ հասնի աչքին տեսնի յսակ
Սառնոյց ու ծիւն կը տեսնէ լոկ ցրտավար:

Կը փրչէ հովն ու կ'աղբնէ շարունակ
Դպրոցական մանուկներուն դէմքն ուրախ,
Տօնի օր է, օդն ալ աղւոր, գեղունակ,
Կըռուրտութիւն կը պատհասըին աչ ու ձախ:

Զանոնք՝ որ ձեզ կը պաշարեն անկողով,
Թն, ձեզ տեսնեմ, պղծիկ ճղաք քաջ ու ծիր,
Հարուածեցէք դուք ալ ծիւնէ գունետով,
Ու մի վախնաք, ձեր ձեռքերը չեն մըսիր:

Թարգմ. Ա.ՓԱՍՏԱՆԻ

ՏԸ ԿՐԱՄՕՆ

ԱԾԱԿԱՆ

ԼԵ. ԴԱՍ. — ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

152. — Այն ածականները որոնք գոյականին որ և է յատկութիւնը կը ցուցնեն և զայն որակելու կը ծառայեն, կը կոչուին որակական ածական: Օրինակ՝

Բարձր ծառ, անուշ պտուղ, խոնարհ հողի:

Այս տեղ բարձր, անուշ, խոնարհ որակական ածական են որովհետեւ ծառ, պտուղ, հողի գոյականներուն յատկութիւնը կը ցուցնեն:

153. — Որակական ածականները սովորաբար գոյականէն առաջ կը դրուին և կ'որոշուին գոյականին վրայ ընելով ինչպէս հարցումը: Օրինակ՝

Ճերմակ ձիւն. ի՞նչպէս ձիւն, — մեղմակ. ուրեմն մեղմակ որակական ածական է:

154. — Որակական ածականներու մէջ ալ գոյականներու պէս կան պարզ, ածանցեալ և բարդ բառեր: Օրինակ՝

Դեղին, պարզ ածական է:

Դեղնոս, ածանցեալ ածական է:

Դեղնագոյն, բարդ ածական է:

— Ի՞նչ է ածականը. — Ո՞ր տեսակ ածականներուն կ'ըսուի որակական. — Որակական ածականները գոյականէն առաջ կը դրուին քէ վերջը եւ ի՞նչ հարցումով կ'որոշուին. — Որակական ածականները միայն պարզ բառեր են:

Հրահանգ 191. — Հետեւեալ անուններուն բով մէյմէկ յարմար որակական ածական դրէք:

Դիշիր, բամբակ, նարինջ, զաւազան, մեղու, ջուր, ասեղ, թել:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մութ գիշեր:

Հրահանգ 192. — Հետեւեալ որակական ածականներուն բով մէյմէկ յարմար գոյական դրէք:

Կապոյտ, հարուստ, ուժեղ, խորունկ, ծոյլ, աղի, խուլ, անքան:

ՕՐԻՆԱԿ. — Կապոյտ երկինք:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՊԶՐՈՑ ԱՐՏԵՄԻՄԸ

Արտեմիս ծաղկատի հրապուրիչ աղջիկ մըն է, թարմ և կարմրորակ դէմքով: Երբոր իր անդուսէ միսինիկ կիսաօշիկներով փոքրիկ մէջ կը քալէ, իր վարդափայտ պարեգօտը հազած և թաւեայ դրլ-խորկը դրած, կարծես փոքրիկ թափուհի մըն է: Բայց, Արտեմիս գէշ թերութիւն մը ունի, պէտք է: Իր ձեւերը փոխանակ պարզ և բնական ձեւեր ըլլալու, ծաղրելի և արուեստ սկեալ են: Անիկա նոյն իսկ չի հաճիր խաղալ իր այն ընկերներուն հետ որոնք իրեն չափ աղէկ հաղուած չեն: Անոր համար անկողնէ բարեկամ բնաւ չունի: Իր ընկերները ետեւէն կը ծաղրեն զինքը:

— Արտեմիս ի՞նչպէս աղջիկ մըն է. — Ի՞նչպէս կը հագուի. — Փողոցին մէջ քալելու ասեմ ինչի՞ կը նմանի. — Ի՞նչ է Արտեմիսի քերութիւնը. — Ի՞նչ պէտք է պէտք. — Ի՞նչ անհարմար ի՞նչպէս են. — Ի՞նչ բան է արուեստակեալ. — Արտեմիս բարեկամ ունի՞. — Ինչո՞ւ համար կը ծաղրեն զինքը. — Իրաւունք ունի՞ ծաղրելու:

Հրահանգ 193. — Օրինակեցէ՛ք այս հատուածը և որակական ածականները ստորագծեցէ՛ք:

Հրահանգ 194. — Ուսուցչին տուն տալով ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը, և պէտք եղած հարցումը ընելով բերանացի որոշեցէ՛ք թէ որակական ածականները որ գոյականները կ'որակեն:

Հրահանգ 195. — Հետեւեալ որակական ածականներէն պարզ, ածանցեալ և բարդերը որոշելով գտտ գտտ սխալներու մէջ գրեցէ՛ք:

Ազահ, գէշ, փայլուն, անգութ, պարզամէր, չարամիտ, ցամաքային, ապերախ, սիրական, շնորհաւոր, թեթեւ, մայրենի, հարաւային, քաղաքացի, ծաղկաւէտ, զարշեղի, աղօտ, քիչուր, շահեկան, թաւեայ, ծանծաղ, ցաւալի, Մշեցի, հարթ, թուրքեան, փորձիչ, ցածուկ, բարակիկ, բոլորակ, տեւ:

ԼԷ. ԴԱՍ. — ՅՈՒՅԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

161. — Կան ըանի մը ածականներ ալ որոնք գոյականը որոշելու կամ ցուցնելու կը ծառայեն, և կը կոչուին ցուցական ածական: Օրինակ՝

Այս մարդը, նա՛ լեռը:

Այստեղ այս, նա ցուցական ածական են, որովհետեւ կը ցուցնեն թէ ո՛ր մարդը կամ ո՛ր լեռն է որուն վրայ կը խօսինք:

162. — Հայերէնի ցուցական ածականներն են այս, այդ, այն, սա, դա, նա: Ասոնցմէ այս, սա կը ծառայեն խօսողին մօտիկ բան մը ցոյց տալու, այդ, դա կը ծառայեն խօսողին դիմացը գտնուող բան մը ցոյց տալու, այն, նա կը ծառայեն խօսողէն հեռու բան մը ցոյց տալու:

163. — Ցուցական ածականներուն գոյականները ընդհանրապէս ը կամ լ յօդը կ'առնեն, բացի այն պարագայէն երբ գոյականը գործիական հոլով է: Օրինակ՝

Այս ծառը, այդ ծառին, այն ծառով:

— Ո՞ր ածականներուն կ'ըսուի ցուցական ածական. — Որո՞նք են ցուցական ածականները. — Այս, սա ինչի՞ կ'ըսուինք... այդ, դա՞... այն, նա՞. — Ցուցական ածականներուն գոյականները ի՞նչպէս կը գործածուին:

Հրահանգ 200. — Հետեւեալ անուններուն բոլ մէյմէկ ցուցական ածական դէ՛ք:

Քաղաք, տաղաւար, հրդեհ, խնջոյք, լուսանկար, կանանչ մարգագետին, գեղեցիկ լիճ, լեռն կասար, սիրուն պատկեր, հեռաւոր բերդ, փառաւոր շէնք, հանելի ժամեր:

ՕՐԻՆԱԿ. — Այս քաղաքը, դա լեռն կասարը:

Հրահանգ 201. — Գտէ՛ք հետեւեալ ածականներուն մէյմէկ հոմանիշ:

Սէգ, պարկեշտ, ուռախ, վախկոտ, հնազանդ, յսակ, երջանիկ, ապուշ, նեղ, տաք, պաղ, մթին, արի, բարակ, սոսկալի, պզտիկ, զօրաւոր, շողշողուն, հէք, տափաւակ, անողորմ:

ԲՈՒՆ ԵՒ ՏԱՏՐԱԿԸ

— Ի՞նչ են բուն եւ տատրակը. — Բուն ինչո՞ւ չի սիրուիր միւս քուշուններէն. — Բուն որո՞ւ լայնեց իր զարմանքը. — Կրնա՞ք ըսել թէ տատրակը ի՞նչ պատասխան տուա իրեն:

Հրահանգ 202. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ ցուցական ածականները որոշելով ստորագծեցէ՛ք և գոյականներուն պակաս յօդերը դէ՛ք:

Այս տղայ ուշիմ է. — Արեւելոյսից վնասակար մոլորութիւն մըն է, ըզգուշացէ՛ք այդ մոլորութենէն. — Դա բլուրի կուշտը կառուցուած է մեր գիւղը. — Սա աշտարակի բարձրութիւնը հարիւր մէծ է. — Այն անտառի մէջ գազաններ կը բնակին. — Նա այգեստաններ այս գետով կ'ոռոգուին:

Հրահանգ 203. — Հետեւեալ բառերուն գոյական յատկացուցիչները ային, ալիան մասնիկներով ածանցեալ ածականի փոխեցէ՛ք օրինակին պէս:

Տղու խաղալիք, գիշերուան խաւար, ծովու-ծառուն, ցամաքի կենդանի, մարմինի տաքութիւն, հովիւի գաւազան, տան խաղաղութիւն, հրեշտակի անձնութիւն:

ՕՐԻՆԱԿ. — Տղայական խաղալիք:

Հրահանգ 204. — Գտէ՛ք հետեւեալ ածականներուն մէյմէկ հակառիշ:

Կակուղ, թաց, կուշտ, արագ, հին, ընտանի, լայն, երկայն, ճշմարիտ, առողջ, կարճ, պզտիկ, ցած, անյի, տեղ, տափակ, ազատ, ծուռ, նուրբ, հսկայ, չար, նիհար, զուարթ, հիւս, խոնարհ, թեթեւ, դժուար, թշուառ, զուլ, պարսաւելի:

ԼԹ. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

169. — Ածականները երբոր գոյականներու հետ կը գործածուին, կը ծառայեն անոնց իմաստը ամբողջացնելու կամ որոշելու. հետեւաբար գոյականին լրացուցիչն են, անկէ առաջ կը դրուին և անխորիւս կը մնան: Օրինակ՝

Մարդիկ ունին իննգ զարմանալի զգայարանքներ:

Այս խօսքին մէջ իննգ, զարմանալի բառերը ածական լրացուցիչներն են զգայարանք գոյականին:

170. — Կարելի է ածականին քովի գոյականը դեղչել, երբոր այդ գոյականը առաջուց յիշուած է կամ զօրութեամբ կ'իմացուի. այն ատեն ածականը գոյականի յատկութիւն կստանայ, կը հոլովուի և յօդ կ'առնէ: Օրինակ՝

Թաց փայտն ալ կ'այրի չորին հետ. փոխանակ ըսելու «չոր փայտին» հետ:

Աշխարհի չորս մասերէն երեք կը կոչուին հին աշխարհ, երկուքն ուր աշխարհ. փոխանակ ըսելու «երեք մասերը», «երկու մասերը»:

Այս խօսքերուն մէջ չորսին, երեք, երկուք գոյականաբար գործածուած ածականներ են, որոնք հոլովուած ու յօդ առած են:

171. — Որակական և թուական ածականները երբոր առանձին գոյականաբար գործածուին, կը կոչուին ածական անուն, և հոլովուած ատեն ընդհանրապէս կը հետեւին հոլովման ընդհանուր կանոնին, բացի ձեռք թուականէն որուն սեռական-տրականը կ'ըլլայ ձեռք:

— Մինչեւ հիմա բանի՞ տեսակ ածական սորվեցաք. — Ածականները գոյականի հետ գործածուած ատեն ի՞նչ պատճառ ունին. — Կարելի՞ է գեղջել ածականին բոլոր գոյականը եւ ի՞նչ պարագայի մէջ. — Առանց գոյականի գործածուած ածականները ի՞նչ յատկութիւն կրտսանան. — Հոլովուելու ատեն հոլովման քի՞նք ձեռք կը հետեւին. — Գոյականաբար գործածուած որակական եւ թուական ածականները ի՞նչ կը կոչուին:

Հրահանգ 203. — Հոլովեցէք հետեւեալ ածականները:

ձեռմակ, չար, բարի. — Մէկ, երկու, երեք, չորս, իննգ:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՃՆՃՂՈՒՆԸ ԵՒ ԿԱՏՈՒՆ

Կատուն ճնճղուկ մը բռնեց և մինչ կը պատրաստուէր զայն ճաշակել, ճնճղուկն իրեն ըսաւ. — «Բարեկիրթ կատու մը երեսը չլուացած բան չուտեր»: — «Իրաւ է, պատասխանեց կատուն, կեցի՛ր հիմա լուացուիմ»: Այս ըսելով կատուն երբոր լուացուիլ կ'ըսէր, ճնճղուկն ինքզինք ազատեց անոր ճանկերէն և բարձր ձիւղի մը վըրայ թռուելով՝ սկսաւ ծաղրել զիրար հաւան կատուն որ չատ զայրացաւ և կ'ըսէր. — «Ուրիշ անգամ նախ պիտի ուտեմ, ետքը լուացուիմ»: Բոլոր կատունները այսպէս կ'ընեն այս դէպքէն ի վեր:

— Ի՞նչ եմ կատուն, հնճղուկը. — Ի՞նչ ըսել է դիւրամտան. — Բերանացի պատկերէք այս առակը:

Հրահանգ 209. — Ուսուցիչն տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք վերի հատուածը:

Հրահանգ 210. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ կէտերուն տեղը զրէ՛ք մէյմէկ յարմար ածական լրացուցիչ:

Շուշանը.....ծաղիկ մըն է. — Արեւին լոյսը կը բաղկանայ.....
 Գոյներէ. — Կովը եւ ձին.....կենդանիներ են. — Տարուան մէջ կան.....
 Զարմանք. —ժողովուրդ ունի իրեն յատուկ սովորութիւններ. — Ժան-Տարապետ. —մարմիններէն:

Հրահանգ 211. — Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ բուն ածականները մէկ, ածական անունները՝ երկու գիծով ստորագծեցէք և յետոյ բերանացի ջոյց տուէք զեղջուած կամ զօրութեամբ իմացուած գոյականները:

Ուսուցիչը կը գովէ իր աշխատատեղը աշակերտները, իսկ ծոյկերը կը յամարեն. — Երուանդ չորրորդ դասարանէն հինգերորդին անցաւ. — Պզտիկ մուկերը կը կլլուին մեծերէն. — Զարին պէտք է յաղթել բարիով. — Խենդին հացը խելօքին փորն է. — Սեւ գոյնը նշան է սուգի, ճերմակը՝ ուրախութեան:

Խ. ԴԱՍ. — ԱՇԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ (ՇԱՐ.)

172. — Յուցական և անորոշ ածականները երբոր առանց գոյականի առանձին գործածութիւն, դերանունի կը փոխութիւն և կը կոչուին ցուցական և անորոշ դերանուն: Օրինակ՝

Իմ գիրքս է այդ, փոխանակ ըսելու այդ գիրքը:

Այդ գիրքը կարգացի, միւսը տուր, փոխանակ ըսելու միւս գիրքը տուր:

Այս խօսքերուն մէջ այդ ցուցական և միւսը անորոշ դերանուն են:

173. — Այս, այդ, այնին տեղ իբրեւ ցուցական դերանուն կը գործածութիւն նաեւ աս, ասիկա, աս, ասիկա, ան, անիկա, և աս, դա, նաին տեղ տրիկա, դուիկա, նուիկա որոնք կը հոլովութիւն հետեւեալ կերպով:

Յղակի	Յոգնակի	Յղակի	Յոգնակի
Ո. Հ. Այս, աս, ասիկա	Ասոնք	Սա, սուկա	Սւոնք
Ս. Տ. Ասոր	Ասոնց	Սւոր	Սւոնց
Բ. Ասկէ	Ասոնցմէ	Սըկէ	Սւոնցմէ
Գ. Ասով	Ասոնցմով	Սւով	Սւոնցմով

Այդ, աս, ասիկա, այն, ան, անիկա կը հոլովութիւն այսին պէս. դա, դուիկա, նա, նուիկա կը հոլովութիւն ասին պէս:

174. — Անորոշ ածականներէն շատերը իբրեւ դերանուն կը գործածութիւն և շատ անգամ յօդ կ'առնեն, և գոյականներու հոլովման ընդհանուր ձեւին համաձայն կը հոլովութիւն, բայց արեւել և ինչէն որոնց սեռական-տրականները կ'ըլլան արեւելու, ինչու և ով, որը էն որոնք կը հոլովութիւն որ յարաբերական դերանունին պէս:

— Յուցական եւ անորոշ ածականները առանց գոյականի գործածուած ասեմ ինչի՞ կը փոխութիւն, եւ ի՞նչ կը կոչուին. — Այս, այդ, այնին տեղ իբրեւ ցուցական դերանուն նաեւ ո՞ր բառեր կը գործածուին. աս, դա, նաին տեղ ո՞ր բառեր. — Ի՞նչպէս կը հոլովութիւն ցուցական դերանունները. — Անորոշ ածականներու ամէնէն ալ իբրեւ դերանուն կը գործածուի՞մ, յօդ կ'առնե՞մ, ինչպէ՞ս կը հոլովութիւն. — Մինչեւ հիմա քանի՞ տեսակ դերանուն տրվեցա՞մ:

Հրահանգ 212. — Հետեւեալ ցուցական և անորոշ դերանունները հոլովեցէ՛ք:

Այդ կամ աս, ասիկա, այն կամ ան, անիկա, դա կամ դուիկա, նա կամ նուիկա, ուրիշը, նոյնը, մէկը, ամէն մէկը, միւսը, իւրաքանչիւրը, ասանկը, այնքանը, քանի՞, ո՞րը, ի՞նչը:

Հրահանգ 213. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն շեղագիր անունները զեղչելով զանոնք լրացող ածականները ածական անունի վերածեցէ՛ք:

Պէտք է յարգել ծեր մարդերը. — Յակոբի երէց որդին էր Ռուբէն եւ Վրսսեր որդին Բենիամին. — Լաւ է իմաստուն մարդուն հետ քաղ կրել քան չիմար մարդուն հետ հաց ուտել. — Պղծիկ տղայ շատ կը սիրեն անուշիկէն կերամարմար. — Միհրան իր կարգին աշակերտներուն հինգերորդ աշակերտն է. — Կուրմերը. — Միհրան իր կարգին աշակերտներուն հինգական զարեկան, միւս երկու գիւրջերը կ'արժեն Այս երեք գիրքերը կ'արժեն հինգական զարեկան, միւս երկու գիւրջերը կ'արժեն ճասնական զարեկան:

ՕՐԻՆԱԿ. — Պէտք է յարգել ծերերը:

Հրահանգ 214. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն շեղագիր գոյականները զեղչելով ցուցական և անորոշ ածականները դերանունի փոխեցէ՛ք:

Աստուած իւրաքանչիւր անձի պիտի հասուցանէ իր գործերուն համեմատ. — Այս աշխարհի մէջ ոչ մէկ մարդ գոհ է իր վիճակէն. — Թող տուէր այդ պրօֆ. — Տիկներուն որ ինծի զան, քանզի երկնից արքայութիւնը այդ պրօֆներունն է. — Սա տղոց խօսէ որ լուռ կենան. — Մուրացիկները սա տղան նա տղան ու. — Սա տղոց խօսէ որ լուռ կենան. — Այս կամուրջը խախտէ է, միւս կամուրջն զորմութիւն մուրալով կ'ապրին. — Այս կամուրջը խախտէ է, միւս կամուրջն զորմութիւն մուրալով կ'ապրին. — Մարդիկ ի՞նչ բանով կը անցէք. — Այն դպրոցն ելայ, այս դպրոցը եկայ. — Մարդիկ ի՞նչ բանով կը տարբերին կենդանիներէն. — Ո՞ր կոշիկարէն առիր այս կոշիկը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Աստուած իւրաքանչիւրին պիտի հասուցանէ իր գործերուն համեմատ:

Հրահանգ 215. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն շեղագիր ցուցական և անորոշ դերանուններուն զեղչում գոյականները ցոյց տուէ՛ք:

Ասիկա է իմ սիրելի որդիս, ասոր մտիկ ըրէք. — Շատ սենեակներ ունինք, ասոնց որոնց կը հաւնիրք. — Նայեցէք սա ծառերուն, ասոնք նոյններ են, ասոնց փայլը անուշահոտ է. — Ինչ քան որ ցանէք նոյնը կը հաւնէք. — Միջանքէն մեկ քանակները մնասակար են, անոնցմէ զոյշ կենալու է. — Պէտք է ցանկալ ուրիշներու ստացումը:

ԽԲ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

180. — Բային արմատական մասը չի փոխուիլ, բայց վերջապետութիւնը անունին վերջապետութեան պէս զանազան փոփոխութիւններ կը կրէ խօսքին մէջ իր տալիք իմաստին համեմատ : Օրինակ՝

Ամէն տղայ պարտի իր դասը լաւ սերտել :

Երուանդ դաս կը սերտէ :

Գրիգոր իր դասը սերտեց :

Լաւ սերտեցի՜ք ձեր դասերը :

Ես դասս սերտած եմ :

Այս նախադասութիւններուն մէջ կը տեսնենք թէ՛ միեւնոյն սերտել բայը խօսքին իմաստին համեմատ զանազան ձևեր առեր է, բայց սերտ արմատը ամէն ձևերու մէջ ալ անփոփոխ մնալով՝ միայն վերջապետութիւնը փոխուեր է :

181. — Բայերուն այս փոփոխութիւնները չորս կերպով կ'ըլլան՝ դիմելով, քիւով, ժամանակով, եղանակով :

— Բային ո՞ր մասը անփոփոխ է, ո՞ր մասը կը փոխուի. — Բայերը ինչո՞ւ համար կը կրեն այդ փոփոխութիւնները. — Այդ փոփոխութիւնները բանի՞նչ կերպով կ'ըլլան :

Հրահանգ 231. — Հետեւեալ բայերուն արմատները գտնելով որոշեցէ՛ք զո՞րական, ամական կամ բայարմատ ըլլալը :

Գնել, քնանալ, նեղել, ջրել, գտնել, շինել, գտնել, քաղել, շնչել, պաղիլ, ծագիլ, գծալ, թնդալ, սրել, կարմրիլ, խմել, կծել, քաղել, ամրանալ, բնակիլ, տնայիլ, ծնիլ, բուսնիլ, ծծել, տալիլ, յուսալ, դադրիլ, մխալ, եփել, ծփալ :

ՕՐԻՆԱԿ. — Գնել, արմատը գին, գոյական :

Հրահանգ 232. — Նոյն բայերու արմատներուն կրած ձայնաւորի կորուստ կամ փոփոխութիւնները բերանացի բացատրեցէ՛ք :

Հրահանգ 233. — Հետեւեալ բայերուն հականիշներ գտէ՛ք :

Մսիլ, աքել, լռել, տալ, ելլել, նստիլ, շինել, վառել, փակել, կապել, տրտնել, վճարել, կշռանալ, երծալ, հազնիլ, ցրուել, հարցնել, մեռնիլ, լեցնել, պատնել :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԽՆԱՅՈՂՆ ՈՒ ՇՈՒՍՈՒԼԸ

Պարոյր ինչ դրամ որ ձեռքն անցնի, կը ծախսէ : Արաքսիա, շնորհակաւոր, իր տամնոցները կը պահէ որպէս զի պատէն առիթ :

Պարոյր ինչ դրամ որ ձեռքն անցնի, կը ծախսէ : Արաքսիա, շնորհակաւոր, իր տամնոցները կը պահէ որպէս զի պատէն առիթ : Պարոյր ալ այնպէս ընել ուզեց, բայց քիչ մը առաջ շաքարեղէններ, կարկանդակներ և չոքողա գնած էր ու դրամ չունէր այլևս : Հետեւաբար ներ և չոքողա գնած էր ու դրամ չունէր այլևս : Հետեւաբար շատ սիրտը նեղացաւ և վշտահար մնաց :

Ինչպէսէրը բանի մը չի կարօտիր և նոյն իսկ ուրիշին ալ կրնայ տալ :

— Ի՞նչ ըսել է խնայող, շուայ. — Ի՞նչ կ'ընէ Պարոյր. — Ի՞նչ կ'ընէ Արաքսիա. — Ի՞նչ պատահեցաւ օր մը. — Ի՞նչ է այս պատմութեան բարոյականը :

Հրահանգ 234. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և բայերը ստորագծեցէ՛ք :

Հրահանգ 235. — Ուսուցչին տուն տալով ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը :

Հրահանգ 236. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ կրկնուած բայերուն անփոփոխ արմատը փոփոխուած վերջապետութիւններէն զատեցէ՛ք ուղղահայեաց գիծերով :

Արամ կը խաղայ. — Մինք խաղացինք. — Արսինէ խաղաց. — Չապէ՛լ, դուն ալ խաղա՛. — Անոնք կը խաղային. — Դուն շատ խաղացիր. — Եկէ՛ք, խաղա՛նք :

Ձին վազեց. — Ձիապանն ալ կը վազէր. — Ուրիշներ ալ վազեցին. — Ա՛լ մի վազէք. — Երկու ժամ վազէր է. — Պէ՛տ է շուտ վազել :

Հրահանգ 237. — Օրինակին պէս նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք ընդհանրապէս ներկայի և անկատարի ամբողջ ձևերով (տե՛ս էջ 114) :

ՕՐԻՆԱԿ. — Ես ուրախ եմ, դուն ուրախ ես, ան ուրախ է, եւն. :

ԽԳ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԴԵՄՔՆ ՈՒ ՅԻՒԸ

182. — Բայն ալ անունին պէս եղակի կամ յոգնակի ձեւ կ'առնէ, բային գործողութիւնը կատարողին մէկ կամ մէկէ աւելի բլլալը ցուցնելու համար: Օրինակ՝

Սոխակը կ'երգէ. սոխակները կ'երգեն:

Այս երկու նախադասութիւններու առաջինին մէջ կ'երգէ բայը երկրորդին մէջ կ'երգեն ձեւը առած է: Կ'երգէ եղակի է և կը ցուցնէ թէ երգողը միայն մէկ սոխակ է. կ'երգեն յոգնակի է և կը ցուցնէ թէ երգողները բազմաթիւ սոխակներ են:

183. — Նախադասութեան տէր բային եթէ եղակի է՝ բայն ալ եղակի կը դրուի, իսկ եթէ յոգնակի է՝ բայն ալ յոգնակի կը դրուի: Օրինակ՝

Եղակի		Յոգնակի	
Տէր բայի	Բայ	Տէր բայի	Բայ
Մշակը	կ'աշխատի	Մշակները	կ'աշխատին
Վարդը	բացուեցաւ	Վարդերը	բացուեցան

184. — Եթէ բայը մէկէ աւելի եղակի տէր բայիներ ունենայ յոգնակի կը դրուի: Օրինակ՝

Հայր ու տղայ մեկնեցան:

185. — Խօսքին մէջ բային գործողութիւնը կատարողը կըրնայ բլլալ կա՛մ խօսողը (օրինակ՝ գրեցի), կա՛մ ան որուն կ'ուղղուի խօսքը (օրինակ՝ գրեցիր), և կա՛մ ան որուն վրայով կը խօսուի (օրինակ՝ գրեց): Հետեւաբար բայն ալ դերանունին պէս երեք դէմք ունի, և իր ցոյց տուած դէմքին համեմատ թէ՛ եղակի թէ՛ յոգնակի զատ զատ ձեւեր կ'առնէ:

186. — Բային դերանուն տէր բային ի՞նչ դէմք որ ունի՝ բայն ալ միեւնոյն դէմքը կ'առնէ և անոր համեմատ կը փոխուի: Օրինակ՝

Ա. զիմք	Ես կերայ	Մենք կերանք
Բ. »	Դուն կերար	Դուք կերաք
Գ. »	Ան կերաւ	Անոնք կերան

187. — Եթէ տէր բային գոյական է, բայը միշտ Գ. դէմքի ձեւով կը դրուի: Օրինակ՝

Գրիգոր գնաց, ձիւները հալեցան:

Այս խօսքերուն մէջ զնաց, հալեցան բայերը Գ. դէմքի ձեւեր են:

— Ի՞նչ է թիւը. — Եղակին ի՞նչ կը ցուցնէ. — Յոգնակին ի՞նչ կը ցուցնէ. — Բայը ինչո՞ւ համար եղակի կամ յոգնակի ձեւ կ'առնէ. — Բայը ե՞րբ եղակի կը դրուի, ե՞րբ յոգնակի. — Բայը ի՞նչ թիւ կը դրուի երբ մէկէ աւելի եղակի տէր կը դրուի, ե՞րբ յոգնակի. — Բային գործողութիւնը կատարողներ որո՞նք կրնան բլլալ. — Բայիներ ունենայ. — Բային գործողութիւնը կատարողներ որո՞նք կրնան բլլալ. — Բայը ե՞րբ առաջին դէմք կը դրուի, ե՞րբ երկ-Ուրեմն բայը բացի՞ր դէմք ունի. — Բայը ե՞րբ առաջին դէմք կը դրուի, ե՞րբ երկ-րորդ դէմք, ե՞րբ երրորդ դէմք. — Եթէ տէր բային գոյական է, բայը ո՞ր դէմքով կը դրուի:

Հրահանգ 238. — Ըսէ՛ք թէ հետեւեալ նախադասութիւններու բայերը ի՞նչ թիւ և ի՞նչ դէմք են, ցոյց տալով նաեւ տէր բայիներ:

Ես կը խաղամ. — Դուք կ'աշխատիք. — Մենք կը ծախենք. — Անոնք կը ճամբորդեն. — Ինք գիտէ. — Աղուէսը վախաւ. — Դուն վախցար. — Անիկա ճամբորդեց. — Ինք գիտէ. — Աղուէսը վախաւ. — Դուն վախցար. — Անիկա պիտի մեկնի. — Իրենք պիտի գան. — Թուշուները թռան. — Ոչխարը խոս կ'ուսկնէ. — Այծները կ'արածէին. — Դուք զացէք. — Անոնք թող գան. — Ես տեսայ ճէ. — Այծները կ'արածէին. — Դուք զացէք. — Անոնք թող գան. — Ես տեսայ մարդը. — Դուն պիտի սորվէիր դասը. — Գրիգը կոտրեցաւ:

Հրահանգ 239. — Հետեւեալ դերանուն տէր բայիներուն թիւով և դէմքով յարմար բայերը ընտրեցէ՛ք յաջորդ բայերուն մէջէն:

Ես, դուն, ան, մենք, դուք, անոնք:
Կարգացիր, կը կարգանք, կարգացին, կը կարգամ, կը կարգար, կարգացիր, կը կարգանք, կարգացին, կը կարգամ, կը կարգար, կարգացիր:

Հրահանգ 240. — Հետեւեալ նախադասութիւնները ամբողջացուցէ՛ք, կէտերուն տեղ դնելով յարմար բայեր:

Երկիրը.....աւելին շուրջը. — Շունը.....հօտը. — Հրաբուխները երկիրը.....աւելին շուրջը. — Կովն ու ոչխարը կամ.....կրակ..... Երկրագործը.....հողը. — Ձկնորսները ձուկ.....
— Փայտն ու ածուխը վառելիքի.....

Հրահանգ 241. — Օրինակին պէս նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք ընտրելով բային կատարեալ անցեալի և ապագոյի ամբողջ ձեւերով (տե՛ս էջ 114):

ՕՐԻՆԱԿ. — Ես ուրախ եղայ, դուն ուրախ եղար եւն.:

ԽԴ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

188. — Բային վերջաւորութիւնը կը փոխուի նաեւ ցոյց տալու համար իր նշանակած գործողութեան կամ վիճակին տարբերութիւնները: Օրինակ՝

Արամ իր դասը սորվեցաւ, մինչդեռ Հրանտ հիմա կը սորվի:

Այս տեղ առաջին նախադասութեան մէջ սորվեցաւ բայը երկրորդին մէջ կը սորվի ձեւն առած է, որովհետեւ Արամ և Հրանտ միեւնոյն ժամանակներու մէջ չէ որ սորված են իրենց դասերը:

189. — Ամէն գործողութիւն կամ վիճակ կամ անցած ժամանակի մէջ կատարուած կ'ըլլայ, կամ ներկայի մէջ կը կատարուի կամ ապագային մէջ պիտի կատարուի:

Հետեւաբար բայը երեք ժամանակ ունի՝ ներկայ, անցեալ և ապառնի:

— Բային վերջաւորութիւնը ուրիշ ի՞նչ բանի համար կը փոխուի. — Որ եւ է գործողութիւն կամ վիճակ բանի՞ ժամանակներու մէջ կրնայ տեղի ունենալ. — Ուրեմն ժամանակը բանի՞ է:

Հրահանգ 242. — Հետեւեալ գոյականներուն ել, իլ, ալ մասնիկներէն մին կցելով բայեր կազմեցէ՛ք.

Գործ, կար, հոգ, գամ, ծակ, կերակուր, գութ, շող, մուխ, ցաւ, դող, ծին, խնդիր, ծեծ, սէր, ջուր, աղաղակ, ճիւղ, պարգեւ, ճամբորդ, փայլ, շնորհ, զին, պատիւ, խումբ, աւել, հաշիւ, չափ:

Հրահանգ 243. — Հետեւեալ գոյականները ըստ յարմարութեան դրէ՛ք յաջորդ բայերուն քով իրրեւ տէր բայի.

Ամպը, սիւսը, անիւը եւ ծիւնին, տեղերը, հովը, առուակը, բոցը, զանգակը, ծին, հիւանդը, ակոսները, խառնանը, ջրվէժը, գետինը:

Կ'որոտայ, կը խառնափն, կը դողանայ, կը հառաչէ, կը բարախէ, կը ճռնչեն, կը սուլէ, կը խոխոչէ, կը դափռէ, կը շալէ, կը կափկափեն, կը ճարճատէ, կը շառաչէ, կը թնդայ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ամպը կ'որոտայ եւն.:

ԱՐԺԱՆԻ ՊԱՏԻԺ ՄԸ

1. — «Կրնամ փունջ մը շինել, մայրիկ. — Այո՛, բայց աւագանին չմոտենա՛ս»:
2. — «Հոս գեղեցիկ ծաղիկներ չկան, աւագանին քով շատ կայ»:
3. — «Բէ՛հ, մայրիկը ի՛նչ պիտի գիտայ» քսաւ Աննիկ եւ...
4. — Բարեբախտաբար պարտիկանը... (Պատկերէ՛ք այս պատկերները):

Հրահանգ 244. — Հետեւեալ բայերուն յորդորութիւնները որոշեցէ՛ք, նշանակութիւնները բացատրեցէ՛ք և մէյմէկ հոմանիշ գտէ՛ք.
Ծիրլիլ, շողալ, յանդիմանել, զմայլիլ, դիւթել, օժանդակել, կարեկցիլ, նողկալ, տրտիլ, ննչել, բաղձալ, թախանծել, տատանել, ծանախել, հայծայծել:

Հրահանգ 245. — Անորոշ նախադասութիւններ կազմելով գրեցէ՛ք թէ ի՞նչ կ'ընէ.

Դատարը, նաւապետ, զօրավար, փաստաբան, հովիւ, ոստանակ, աճաբար, վարպէ, քանդակագործ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Դատարը դատէ կը վճռէ:

Հրահանգ 246. — Օրինակին պէս նախադասութիւններ գրեցէ՛ք ընդ բային հրամայականի և ստորադասականի ամբողջ ձեւերով (տե՛ս էջ 114 և 115).

ՕՐԻՆԱԿ. — Դուն ուրախ եղի՛ր, ես ուրախ ըլլամ եւն.:

ԽԵ. ԴԱՍ. — ՆԵՐԿԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿ

190. — Ներկայ ժամանակը ցոյց կուտայ բախն գործողութեան կամ վիճակին ներկայ կամ մերձաւոր ժամանակի մը մէջ կատարուիլը: Օրինակ՝

Եղբայրս կը քնանայ, նամակ կը գրեմ եւն.:

Այս տեղ կը ֆնանայ ցոյց կուտայ թէ «եղբայրս հիմա կը քնանայ» և կը գրեմ ցոյց կուտայ թէ «նամակ գրելու վրայ եմ» (հիմա կամ քիչ վերջ):

191. — Բայերու երեք լծորդութիւններուն ներկայ ժամանակի ձեւերն են հետեւեալները:

Ա. Լծորդութիւն Բ. Լծորդութիւն Գ. Լծորդութիւն:

Եզակի

Ա. դեմք	Ես կը գրեմ	Ես կը խօսիմ	Ես կը կարդամ
Բ. »	Դու կը գրես	Դու կը խօսիս	Դու կը կարդաս
Գ. »	Ան կը գրէ	Ան կը խօսի	Ան կը կարդայ

Յոգնակի

Ա. դեմք	Մենք կը գրենք	Մենք կը խօսինք	Մենք կը կարդանք
Բ. »	Դուք կը գրէք	Դուք կը խօսիք	Դուք կը կարդաք
Գ. »	Անոնք կը գրեն	Անոնք կը խօսին	Անոնք կը կարդան

192. — Ներկայ ժամանակ ցուցնող բայերուն սկիզբը դրուած կը մասնիկին ը գիրը կը զեղչուի, եթէ բայը ձայնաւորով սկսած ըլլայ. իսկ եթէ բայը միավանկ է, այն ատեն կը ի տեղ կոչ կը դրուի: Օրինակ՝

Կերթամ, կուգամ, կ'ապրիմ, կուլամ եւն.:

193. — Կը մասնիկին ը ձայնաւորը զեղչուած ատեն անոր տեղ կը դրուի սա նշանը (') որ ապարաց կը կոչուի:

— Ներկայ ժամանակը ի՞նչ կը ցուցնէ. — Բայերու եւեթ լծորդութիւններուն ներկայ ժամանակի ձեւերը որո՞նք են. — Ներկայ ժամանակ ցուցնող բայերուն սկիզբը ի՞նչ մասնիկ կը դրուի. — Կը մասնիկին ը ձայնաւորը ո՞ր պարագայի մէջ կը զեղչուի. — Կը ո՞ր պարագայի մէջ կուչի կը փոխուի. — Ի՞նչ է ապարացը. ի՞նչ բանի տեղ կը դրուի:

ՆԵՐԿԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿ

Ներկայ գործին հարստութիւնը կը կազմէ հողը որ իր աշխատութեամբ և բնութեան օգնութիւնով կը բեղմնաւորի: Անիկա կը հերկէ հողը և իր ուղած սերմերը կը ցանէ հոն: Բնութիւնը իր քարերար անձրեւներով կ'ուռնէ այդ հողը և ահա՛ սերմերը կը ծլին, քարերար անձրեւներով կ'ուռնէ: Ամառը վրայ կուգայ և արեւն իր տաքուկ կ'աճին, կ'ուռնան: Ամառը վրայ կուգայ և արեւն իր տաքուկ ճառագայթներով կը հասունցնէ ներկայ գործին բերքերը: Այն ատեն ներկայ գործը կը քազէ զանոնք, կ'ամբարէ և վառք կուտայ Աստուծոյ որ այդ բարիքները պարգեւեց իրեն:

— Ո՞րն է ներկայ գործին հարստութիւնը. — Ինչո՞վ կը բեղմնաւորի. — Ի՞նչ է բնութիւնը. — Ներկայ գործը ի՞նչ կ'ընէ հողը արդիւնաւորելու համար. — Բնութիւնը, արեւը ի՞նչ օգնութիւն կ'ընեն իրեն. — Երբ բերքերը հասունան, ի՞նչ կ'ընէ ներկայ գործը:

Հրահանգ 247. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և ներկայ ժամանակի վերաբերող բայերը ստորագեցէ՛ք:

Հրահանգ 248. — Ուսուցին ատեն տալով ուղղակիեցէ՛ք նոյն հատուածը:

Հրահանգ 249. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ փակագծուած բայերը պէտք եղած թիւով և դէմքով ներկայ ժամանակի վերածեցէ՛ք:

Պօղոս եւ վերգինէ (աշխատի). — Անծրեւ (սեղալ). — Մենք զիրք (կազմել). — Դուք (պարել). — Արեւը (փայլիլ). — Ես (նկարել). — Դու (նուստել). — Սլիքները (ծիլել). — Զուրը (վազել). — Ծառերը (ծաղկիլ). — Զագիլը (մսիլ). — Դու (սլոսել). — Ծուրը եւ կառուս միս (ուսել).

ՕՐԻՆԱԿ. — Պօղոս եւ վերգինէ կ'աշխատին:

Հրահանգ 250. — Վերի հրահանգին բայերը ներկայ ժամանակի վերածելէ ետոյ, բերանացի որոշեցէ՛ք իւրաքանչիւրին թիւը, դէմքը և ո՞ր լծորդութեան պատկանիլը:

Հրահանգ 251. — Հետեւեալ բայերուն ներկայ ժամանակի բոլոր ձեւերը օրինակին պէս գրեցէ՛ք:

Կօշիկ կարել, զիւղը բնակիլ, ցորեն աղալ, կերակուր եփել:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ես կօշիկ կը կարեմ, դուն կօշիկ կը կարես եւն.:

Խ Զ. Դ Ա Ս. — Ա Ն Յ Ե Ա Լ Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ

194. — Անցեալ ժամանակը ցոյց կուտայ թէ բային նշանա-
կած գործողութիւնը կամ վիճակը անցած դացած ժամանակի մէջ
կատարուած է կամ կը կատարուէր: Օրինակ՝

Զարուհի քնացաւ երբ գիւրք կը կարդար:

Այս խօսքին մէջ քնացաւ, կը կարդար ցոյց կուտան թէ անց-
եալ ժամանակի մէջ Զարուհի քնացաւ կամ կը կարդար:

195. — Անցեալը երկու տեսակ է, անկասար անցեալ և կա-
սարեալ անցեալ:

196. — Բայերու երեք լծորդութիւններուն անցեալ ժամա-
նակի անկատար և կատարեալ ձևերն են հետեւեալները:

Ա Ն Կ Ա Տ Ա Ր Ա Ն Յ Ե Ա Լ

Ա. Լծորդ.

Բ. Լծորդ.

Գ. Լծորդ.

Եզակի

Ա. դեմք	Ես կը գրէի	Ես կը խօսէի	Ես կը կարդայի
Բ. »	Դու կը գրէիր	Դու կը խօսէիր	Դու կը կարդայիր
Գ. »	Ան կը գրէր	Ան կը խօսէր	Ան կը կարդար

Յոգնակի

Ա. դեմք	Մենք կը գրէինք	Մենք կը խօսէինք	Մենք կը կարդայինք
Բ. »	Դուք կը գրէիք	Դուք կը խօսէիք	Դուք կը կարդայիք
Գ. »	Անոնք կը գրէին	Անոնք կը խօսէին	Անոնք կը կարդային

Կ Ա Տ Ա Ր Ե Ա Լ Ա Ն Յ Ե Ա Լ

Ա. Լծորդ.

Բ. Լծորդ.

Գ. Լծորդ.

Եզակի

Ա. դեմք	Ես գրեցի	Ես խօսեցայ	Ես կարդացի
Բ. »	Դու գրեցիր	Դու խօսեցար	Դու կարդացիր
Գ. »	Ան գրեց	Ան խօսեցաւ	Ան կարդաց

Յոգնակի

Ա. դեմք	Մենք գրեցինք	Մենք խօսեցանք	Մենք կարդացինք
Բ. »	Դուք գրեցիք	Դուք խօսեցաք	Դուք կարդացիք
Գ. »	Անոնք գրեցին	Անոնք խօսեցան	Անոնք կարդացին

197. — Ներկայ ժամանակի կը մասնիկին համար դրուած կա-
նոնը նոյնութեամբ գրծադրելի է նաեւ անկատար անցեալի կը
մասնիկին համար:

— Անցեալ ժամանակը ի՞նչ կը ցուցնէ. — Անցեալը Բանի՞ սեսակ է. —
Բայերու երեք լծորդութիւններուն անկատար եւ կատարեալ անցեալի ձևերը որո՞նք
են. — Անկատարի կը մասնիկին համար ի՞նչ գիտելի կայ:

Ա Ր Տ Ա Ս Ա Ն ՈՒ Թ Ի Ւ Ն. — Մ Ա Ն ՈՒ Ն Ե Ի Կ Ա Տ ՈՒ Ն

Տրդեկ մ'առնուն, ոտքի վրայ, անձի,
Կ'ուսէր ձեռքը բռնած հաս շնոյ մը շօթի:
Կասու մ'հոտ առաւ եւ արտօնեց
Եկաւ անոր քով

Ու քծնելով, քրտուքելով, դէմքն ի վեր
Ձայն գրգռելու քրտ ցոյցեր ու ձևեր.
— «Սիրուն փխիկ, կեցի՛ր վրաս չի ցատկէս,
Ի՞նչ ալ սուր են քու կրծքեր...»:

Եւ հրմայուած, զրդան բաժնեց կէս առ կէս
Շօթն անո՛ր հետ որմէ սիրուիլ կը կարծէր:
Բայց կեղծաւորն, երբ հասաւ իր փափարին
Դարձուց կունակն ու հեռացաւ փութագին:
— «Օ՛, օ՛, ծայնեց զրդան, զիջա՛յ, չա՛ր կասու,
Ո՛չ զիս, — շօ՞թս է որ կը սիրես եղեր դու...»:

Թարգմ. Ա. Լ. ՓԱՍԼԱՆԻ

ԿԻՇԱՌ

— Բերանացի պատկերէք այս առակը. — Շողոմոս մարդիկ ինչո՞ւ համար
կը շողոմոսեցն. — Պի՞տէ է միակ բնէլ շողոմոսութեան. — Ուրեմն ի՞նչ հետե-
ւութիւն կը հանէք այս առակէն:

Հրահանգ 252. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն բայերէն անկատար
անցեալները մէկ, կատարեալները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք. յետոյ բերանացի ու-
րոշեցէ՛ք իւրաքանչիւրին լծորդութիւնը, թիւը և դէմքը:
Ծառին տնակները թափեցան, բայց նորէն կը ծլին. — Ձկնորսը շատ մօտ
որսաց եւ մենք գնեցինք. — Ես դասս սորվեցայ, մինչդեռ դուք կը խաղայիք. —
Հրանտ շատ կ'աշխատէր եւ վերջապէս յաջողեցաւ. — Մենք խարոյկ վառեցինք
եւ շուրջը պարեցինք. — Ընկերներս յոգնեցան բայց ես դեռ կը վազէի:

Հրահանգ 253. — 249րդ. հրահանգի բայերը անկատար և կատարեալ անց-
եալի վերածեցէ՛ք:

ՕՐԻՆԱԿ. — Անձրեւ կը սեղար, անձրեւ սեղաց եւն.:

Հրահանգ 254. — Հետեւեալ բայերուն անկատար և կատարեալ անցեալի
բոլոր ձևերը գրեցէ՛ք:

Երկաթ ձեծել, ալիւր մաղել, կանուխ պառկիլ, դրամ շահիլ:

ԽԷ. ԴԱՍ. — ԱՊԱՌՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

198. — Ապառնի ժամանակը ցոյց կուտայ թէ բային նշանա-
կած գործողութիւնը գալիք ժամանակի մէջ պիտի կատարուի կամ
պիտի կատարուէր: Օրինակ

Վաղը այդին պիտի երթանք: Կառախումբը պիտի մեկնէր:

Այս խօսքերուն մէջ պիտի երթանք, պիտի մեկնենք բայերը ցոյց
կուտան գալիք ժամանակի մէջ ըլլալու գործողութիւններ և ա-
պառնի ժամանակ են:

199. — Ապառնի ժամանակն ալ երկու տեսակ է. բացարձակ
ապառնի և անխտար ապառնի:

200. — Բայերու երեք լծորդութիւններուն ապառնի ժամա-
նակի բացարձակ և անկատար ձեւերն են հետեւեալները:

ԲԱՑԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. Լծորդ.	Բ. Լծորդ.	Գ. Լծորդ.
Եզակի		
Ա. դեմք Ես պիտի գրեմ	Ես պիտի խօսիմ	Ես պիտի կարդամ
Բ. » Դուն պիտի գրես	Դուն պիտի խօսիս	Դուն պիտի կարդաս
Գ. » Ան պիտի գրէ	Ան պիտի խօսի	Ան պիտի կարդայ

Յոգնակի

Ա. դեմք Մենք պիտի գրենք	Մենք պիտի խօսինք	Մենք պիտի կարդանք
Բ. » Դուք պիտի գրէք	Դուք պիտի խօսնք	Դուք պիտի կարդաք
Գ. » Անոնք պիտի գրեն	Անոնք պիտի խօսն	Անոնք պիտի կարդան

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՊԱՌՆԻ

Եզակի

Ա. դեմք Ես պիտի գրեի	Ես պիտի խօսեի	Ես պիտի կարդայի
Բ. » Դուն պիտի գրէիր	Դուն պիտի խօսէիր	Դուն պիտի կարդայիր
Գ. » Ան պիտի գրէր	Ան պիտի խօսէր	Ան պիտի կարդար

Յոգնակի

Ա. դեմք Մենք պիտի գրէինք	Մենք պիտի խօսէինք	Մենք պիտի կարդայինք
Բ. » Դուք պիտի գրէիք	Դուք պիտի խօսէիք	Դուք պիտի կարդայիք
Գ. » Անոնք պիտի գրէին	Անոնք պիտի խօսէին	Անոնք պիտի կարդային

— Ապառնի ժամանակը ի՞նչ կը ցուցնէ. — Ապառնին Բանի՞ տեսակ է. —
Բայերու երեք լծորդութիւններուն բացարձակ եւ անխտար ապառնիի ձեւերը
արձգն են. —

Հրահանգ 255. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն բայերէն բացարձակ
ապառնիները մէկ և անկատար ապառնիները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք. յետոյ
բերանացի որոշեցէ՛ք խորթանչիւրին լծորդութիւնը, թիւը և դէմքը:

Աստուած պիտի ողորմի իրեն յուսացողներուն, պիտի գծայ իրեն զիմողնե-
րուն. — Դուն պարսկահանութիւնը կասաբեցիր, վարձքդ պիտի ընդունիս. — Պիտի
հաւատարմի խօսքիդ եթէ ճիշդ խօսէիր. — Մենք աշխատեցանք, դո՞ւք պիտի վա-
յելէք. — Ամպերը ցրուեցան, անձրեւը պիտի դադրի. — Եթէ զիմադրէինք՝ պա-
յելէք. — Հովը պիտի արեւը ծովը. — Մենք պիտի յուսանք միշտ
սիժ պիտի կրէինք. — Հովը պիտի արեւը ծովը. — Մենք պիտի յուսանք միշտ
սիժ պիտի կրէինք. — Պիտի գլուխը երբ քեզ բռնեցին. — Մենք զինի
եւ յոյսով պիտի ապրինք. — Պիտի գլուխը երբ քեզ բռնեցին. — Մենք զինի
պիտի խմենք, դուք՝ չուր:

Հրահանգ 256. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղադրեցէ՛ք վերի հրահանգը:

Հրահանգ 257. — 249րդ. հրահանգի բայերը բացարձակ և անկատար ա-
պառնիի վերածեցէ՛ք:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մենք զիրք պիտի կազմենք, մենք զիրք պիտի կազմէինք եւն.

Հրահանգ 258. — Հետեւեալ բայերուն բացարձակ և անկատար ապառնիի
բոլոր ձեւերը գրեցէ՛ք:

Դաշնակ ածել, կառք վարել, սասիկ յոգնիլ, վեր նայիլ, ցուրէն դո-
ղալ, ձուկ որսալ:

201. — Բային վերջաւորութիւնը կը փոխուի նաեւ ցոյց տալու համար բային գործողութեան կամ վիճակին զանազան կերպերը կամ եղանակները : Օրինակ՝

Ընկերդ սիրէ՛ քու անձիդ պէս . — Ես կը սիրեմ ընկերս :

Այս երկու խօսքերուն մէջ միեւնոյն բայը հրամայական նշանակութիւն մը առած է սիրի՝ ձեռով ; մինչդեռ կը սիրեմ ձեռք հաստատական նշանակութիւն մը կուտայ :

202. — Բային գործողութիւնը կամ վիճակը չորս եղանակով
կը բացատրուի, հետեւաբար ըսյը չորս եղանակ ունի. աստիճանական,
հրանայական, ստորադասական և անորոշ:

203. — Սահմանական եղանակը կը ներկայացնէ բային այն ձեւերը՝ որով կը հաստատուի թէ բան մը եղած է, կ'ըլլայ կամ պիտի ըլլայ: Օրինակ՝

Նամակ գրեցի, նամակ կը գրեմ, նամակ պիտի գրեմ:

Այս խօսքերուն մէջ գրեցի, կը գրեմ, պիտի գրեմ սահմանա-
կան են :

204. — Սահմանական եղանակի կը վերաբերեն բային ներկայ, անցեալ և ապառնի ժամանակները :

— Բայեռուն վերջաւորութիւնը դեռ ուրիշ ի՞նչ բանի համար կը փոխուի .
— Բայր Բանի՞ եղանակ ունի եւ որո՞նք են . — Սահմանական եղանակը ի՞նչ կը
ցոյցնէ . — Ռ՞ջ ժամանակները սահմանական եղանակի կը վերաբերին :

Հրահանգ 259. — Հետեւեալ նախադասութիւններու բայերուն եզակիները յոգնակիի, յոգնակիները եզակիի վերածեցէ՛ք . յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք իւրաքան- չիւրին լծորդութիւնը, թիւը, դէմքը, եղանակը, ժամանակը :

Ես պիտի երգեմ. — Զուկը կը լողար : — Դուն կը պսիս . — Մենք փնջը
ռեցինք քեզ . — Անիկա գծաց ինծի , — Դուք պիտի լռէիր , ես պիտի խօսէի .
— Անոնք լսեցին ձայնդ . — Դուն պիտի զղչաւ . — Մենք համակրեցանք անոր .
— Հաւք պիտի ածէ . — Դէտք կը հոսէր . — Զուրք սառեցաւ . — Դուն զիս ասե-
ցիր . — Ես բաղնիքէն կ'ախորժիմ . — Դուք պիտի փնասէք , մենք շահեցանք :

ՕՐԻՆԱԿ . — Մենք պիտի երգենք եւն. :

Թրթուրը օր մը խղունջին հանդիպեցաւ և «բարի լոյս, հօ-
րեղբորորդիս» ըսելով քարեւեց զանի: — «Ես քու ազգականդ»
պատասխանեց խղունջը. — «Ինչո՞ւ չէ, քանի որ երկուքս ալ կը
սողանք» ըսաւ Թրթուրը. — «Իրաւ որ դուն
կը զառանցես, սրօռաց խղունջը, կո՛րսուէ,
անսկիւրա՞ն արարած, ես քեզ չեմ ձանչնար»:
Թրթուրը հեռացաւ առանց բան մը ըսելու:

Ժամանակ մը վերջը շքեղ թիթեռնիկ
մը ծաղկաւէտ մարգերուն վրայ կը բոցսէր։
— «Քովս եկ'ու, բարեկամս, ըսաւ խղունջը,
եղբայրներու պէս քիչ մը խօսակցինք»։ —
«Լո՛ւէ՛, վա՛տ ամբարտաւան, գոցեց թիթեռնիկը, իմ փայլուն թե-
ւերս քեզի հաճելի կ'երեւան հիմա, բայց դեռ միա՛քս է թէ երբ
խեղճ թրթուր մըն էի՝ դուն զիս անգթօրէն վրնկեցիր»։ Այսպէս
ըսելով թիթեռնիկը բռն հեռացաւ, իսկ խղունջը ամօթահար իր
խեցին մտաւ։

— Բերանացի պատմեցիք այս առակը. — Թրքուրները ինչպես առաջ կուգան. — Ի՞նչ փոփոխություն կը կրեն. — Նորունքը իրաւունք ունէ՞ր քրքուրին այդպէս պատասխանելու. — Յետոյ քիթեցնիկը իրաւունք ունէ՞ր խղունցին այդպէս խիստ խօսելու. — Ի՞նչ է այս առակին բարոյականը :

Հրահանգ 260. — Յրինակեցէ՛ք այս հատուածը և շեղազիր բայերուն ժամանակները որոշելով՝ զատ զատ սխնականերու մէջ գրեցէ՛ք՝

Հրահանգ 261 — Ուսուցչին տուե՛ տալով՝ ուղղագրեցի, ք սոյն հաստիւածի

Հրահանգ 262. — Հետեւեալ բառերով օրինակին պէս արարողաւորեալները կազմեցէ՛ք զործածելով պէտք եղած թայերուն կատարեալ անցեալ, ներկայ և բացարձակ ապառնիք ձևերը :

Փայտահատ եւ ծառ, հաւ եւ հաւկիթ, անձրեւ եւ բոյս, ցովղաւար եւ քանալի, լպուս եւ քանպակ, լուսին եւ գիշերներ, եղ եւ սայլ, որսորդ եւ նապաստակ, հովիւներ եւ հօտեր, երաժիշներ եւ ջաղեր:

ՕՐԻՆԱԿ . — Փայտահատը ծառ կտրեց , կը կտրէ եւ պիտի կտրէ :

ԽԹ. ԴԱՍ. — ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

205. — Հրամայական եղանակը բային այն ձևն է որով կը յայտնուի հրաման մը կամ բուռն աղաչանք մը: Օրինակ՝

Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները. ողորմէ՛ ինձի, Աստուած:

Այս նախադասութիւններու առաջինին մէջ սիրեցե՛ք բայը հրաման կը ցուցնէ. երկրորդին մէջ ողորմէ՛ աղաչանք:

206. — Հրամայական եղանակը եղակի երկրորդ և յոգնակի առաջին և երկրորդ դէմքերը միայն ունի, որուն երեք լծորդութիւններու ձևերն են հետեւեալները:

Ա. Լծորդ.	Բ. Լծորդ.	Գ. Լծորդ.
	Եղակի	
Բ. դեմք՝	Գրէ՛	Կարդա՛
	Խօսէ՛	Կարդա՛
	Յոգնակի	
Ա. դեմք՝	Գրե՛նք	Կարդա՛նք
Բ. »	Գրեցէ՛ք	Կարդացէ՛ք

207. — Հրամայական եղանակի բայերու վրայ շեշտ (') նշանը կը դրուի:

208. — Ստորադասական եղանակը բային այն ձևն է որով գործողութիւնը կամ վիճակը կը յայտնուի թէական կամ ուրիշ գործողութիւնէ մը առկախեալ եղանակով մը և իրմէ առաջ ո՞ր, թե՛, եթե՛, երբ, որպէսզի շաղկապներէն մին կ'ունենայ: Օրինակ՝

Եթէ՛ զիս սիրէք, իմ պատուէրներս պիտի կատարէք:

Այս խօսքին մէջ սիրե՛ք ստորադասական է զի պայման կամ թէութիւն կը ցուցնէ և կախում ունի պատուէրները կատարելու գործողութիւնէն:

209. — Ստորադասական եղանակը երկու ձև ունի. ներկայ և անկատար:

210. — Բայերու երեք լծորդութիւններուն ստորադասական եղանակի ներկայ և անկատար ձևերն են հետեւեալները:

ԱՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅ

Ա. Լծորդ.	Բ. Լծորդ.	Գ. Լծորդ.
	Եղակի	
Ա. դեմք՝	Ես գրեմ	Ես կարդամ
Բ. »	Դու գրես	Դու կարդաս
Գ. »	Ան գրէ	Ան կարդայ
	Յոգնակի	
Ա. դեմք՝	Մենք գրենք	Մենք կարդանք
Բ. »	Դուք գրէք	Դուք կարդաք
Գ. »	Անոնք գրեն	Անոնք կարդան

ԱՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԱՆԿԱՏԱՐ

	Եղակի	
Ա. դեմք՝	Ես գրէի	Ես կարդայի
Բ. »	Դու գրէիր	Դու կարդայիր
Գ. »	Ան գրէր	Ան կարդար
	Յոգնակի	
Ա. դեմք՝	Մենք գրէինք	Մենք կարդայինք
Բ. »	Դուք գրէիք	Դուք կարդայիք
Գ. »	Անոնք գրէին	Անոնք կարդային

— Հրամայական եղանակը ի՞նչ կը ցուցնէ. — Ո՞ր դէմքեր միայն ունի. — Ո՞րո՞ք են հրամայական եղանակի ձևերը. — Հրամայական բայերու վրայ ի՞նչ նշան կը դրուի. — Ստորադասական եղանակը ի՞նչ կը ցուցնէ. — Փակի՞ ձև ունի. — Ո՞րո՞ք են ստորադասական եղանակին ներկայ եւ անկատար ձևերը:

Հրահանգ 263. — Հետեւեալ նախադասութիւններու բայերուն լծորդութիւնը, եղանակը, ժամանակը, Թիւն ու դէմքը որոշեցէք բերանացի:

Աշխատէ՛ ու պիտի յաջողիս. — Կր բաղձայի որ երջանիկ ապրի. — Ո՛վ Տէր, ներէ՛ մեր յանցանքներուն. — Տղա՛, ցնծացէ՛ք որովհետեւ զարուներ եկաւ. — Եթէ՛ ողորմիք աղքատին, Աստուած ալ ձեզի կ'ողորմի. — Կաղաչեմ, եղբայր, քիչ մը օգնէիր ինձի:

Հրահանգ 264. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք վերի հրահանգը. և յիշեցէ՛ք թէ շեղադիր բառերը ի՞նչ կը կոչուին:

Հրահանգ 265. — Հետեւեալներուն հրամայական և ստորադասական եղանակի բոլոր ձևերը գրեցէ՛ք:

Հոգ փորել, փայտ կտրել, շահ խորհիլ, գործէ դադրիլ, միշտ խնդալ:

Մ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

211. — Անորոշ եղանակը կը ներկայացնէ բային այն ձեւերը որոնք գործողութիւնը կամ վիճակը կը յայտնեն անորոշ եղանակով մը, առանց դէմքի և թիւի: Օրինակ՝

Կուգեմ խօսիլ, երգող թռչունը, գրած նամակը ևւն.:

Այս խօսքերուն մէջ խօսիլ, երգող, գրած անորոշ եղանակ են:

212. — Անորոշ եղանակը չորս ձեւ ունի:

Ա. Անեղեւոյթ որ բային նախնական ձեւն է և ո՛չ ժամանակ կը ցուցնէ, ո՛չ թիւ և ո՛չ դէմք: Օրինակ՝ գրեղ, խօսիլ ևւն.:

Բ. Ներկայ ընդունելութիւն որ ներկայ ժամանակի գաղափար կուտայ առանց թիւի և դէմքի: Օրինակ՝ վազող, գործող ևւն.:

Գ. Անցեալ ընդունելութիւն որ անցած ժամանակի գաղափար կուտայ նոյնպէս առանց դէմքի և թիւի: Օրինակ՝ խօսած, գրած, ճեւած ևւն.:

Դ. Ապառնի ընդունելութիւն որ գալիք ժամանակի գաղափար կուտայ, դարձեալ առանց դէմքի և թիւի: Օրինակ՝ կարդալիք, գրելու ևւն.:

213. — Բայերու երեք լծորդութիւններուն անորոշ եղանակի ձեւերն են հետեւեալները:

Ա. Լծորդ.	Բ. Լծորդ.	Գ. Լծորդ.
	ԱՆԵՐԵԻՈՅԹ	
Գրել	Խօսիլ	Կարդալ
	ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ	
Գրող	Խօսող	Կարդացող
	ԱՆՅԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ	
Գրած, գրեր	Խօսած, խօսեր	Կարդացած, կարդացեր
	ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ	
Գրելիք, գրելու	Խօսելիք, խօսելու	Կարդալիք, կարդալու

214. — Բայերուն այս վերոնշանակուած բոլոր փոփոխութիւնները կարգով բերանացի կամ գրաւոր պատմելուն կ'ըսուի խոնարհում:

— Անորոշ եղանակը ի՞նչ կը ցուցնէ. — Քանի՞ ձեւ ունի. — Ի՞նչ է անեղեւոյթ. — Ի՞նչ կը ցուցնէ ներկայ ընդունելութիւնը. անցեալ ընդունելութիւնը. ապառնի ընդունելութիւնը. — Բայերու երեք լծորդութիւններուն անորոշ եղանակի ձեւերը որո՞ւմ են. — Ի՞նչ է խոնարհում:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԳՈՂԵՐՆ ՈՒ ԷՇԸ

Երկու գողեր կը կռուէին իշու մը համար գողունի. Մին կ'ուզէր զայն պահել, միւսն ալ կը յամառէր որ ծախուի: Մինչդեռ ասոնք այսպէս ասղին Զիրար անխնայ կը ճըլիէին, Մի երրորդ գող վերայ եկաւ՝ Էշն առաւ փախաւ:

Զարեք չարիքի մէջ միայն Միանալ կրնան:

Հրահանգ 266. — Հետեւեալ նախադասութիւններու բայերէն անորոշ եղանակի վերաբերողները տարագծեցէ՛ք. յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք անոնց լծորդութիւնը, և աներեւոյթ, ներկայ, անցեալ կամ ապառնի ընդունելութիւն ըլլալը:

Պարտինք սիրել մեր թշնամիները. այսպէս մեզի պատուիրած է Յիսուս. — Գլորող քարը հիմ չի բռներ. — Աստուծոյ ստեղծած սիւղերը կը պահմէ իր փառքը. — Քանի մը նամակներ ունիմ գրելիք. — Վառելու փայտ չունինք. — Ամէն փայլող առարկայ ոսկի չէ. — Մեր շնչած օդը խմած ջուրը մարդու ըլլալու են. — Միհրան զուխը կախած կը քալէր. — Վարդուհի գիտէ երգել, նուագել, պարել, նաեւ կարել ու ձեւել:

Հրահանգ 267. — Հետեւեալ բայերը իրենց աներեւոյթի ձեւին վերածելով՝ զրեցէ՛ք անորոշ եղանակի միւս ձեւերը:

Քամեցի, մաղեց, խախտ, կ'ազատէինք, պիտի ապրինք, կը ջանայի, ծածկենք, հանդիպեցայ, կը ցոլար, հոգացինք, ծամէի, խնդա՛:

Հրահանգ 268. — Փակագլծի մէջ եղած բայերը յարմար եղանակին վերածեցէ՛ք:

Պէտք է որ ես (մեկնիկ), մենք (հրամայել), դուն (ներել), անիկա (ջանալ):
 Պէտք էր որ » » » » » »

ԽՈՆԱՐՀՄԱՆ ՊԱՏԿԵՐ

ԸԼԼԱԼ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍՍ.ՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Եզակի	Յոգնակի
Ա. դեմք Ես եմ	Մենք եմք
Բ. » Դուք ես	Դուք եք
Գ. » Ան է	Անոնք են

ԱՆՑԵԱԼ ԱՆԿԱՏԱՐ

Ա. դեմք Ես էի	Մենք էինք
Բ. » Դուք էիք	Դուք էիք
Գ. » Ան էր	Անոնք էին

ԱՆՑԵԱԼ ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Ա. դեմք Ես եղայ	Մենք եղանք
Բ. » Դուք եղաք	Դուք եղաք
Գ. » Ան եղա	Անոնք եղան

ԲԱՑԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. դեմք Ես պիտի ըլլամ	Մենք պիտի ըլլանք
Բ. » Դուք պիտի ըլլաք	Դուք պիտի ըլլաք
Գ. » Ան պիտի ըլլայ	Անոնք պիտի ըլլան

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. դեմք Ես պիտի ըլլայի	Մենք պիտի ըլլայինք
Բ. » Դուք պիտի ըլլայիք	Դուք պիտի ըլլայիք
Գ. » Ան պիտի ըլլար	Անոնք պիտի ըլլային

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ա. դեմք —	Մենք ըլլանք
Բ. » Դուք եղիք	Դուք եղեք

ՍՏՈՐԱԿԱՍՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Եզակի	Յոգնակի
Ա. դեմք Ես ըլլամ	Մենք ըլլանք
Բ. » Դուք ըլլաք	Դուք ըլլաք
Գ. » Ան ըլլայ	Անոնք ըլլան

ԱՆԿԱՏԱՐ

Ա. դեմք Ես ըլլայի	Մենք ըլլայինք
Բ. » Դուք ըլլայիք	Դուք ըլլայիք
Գ. » Ան ըլլար	Անոնք ըլլային

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

ԱՆԵՐԵՒՈՅՑ

Ըլլալ

ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.	ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.	ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.
Եղող	Եղած, եղեր	Ըլլալիք, ըլլալու

Հրահանգ 269. — Ըլլալ բայը բերանացի խոնարհեցե՛ք վերը նշանակուած շարքով, նախ դերանունի հետ, յետոյ առանց դերանունի:

Հրահանգ 270. — Միեւնոյն շարքով խոնարհեցե՛ք գրել, խօսիլ, կարդալ բայերը, նախ դերանունի հետ, յետոյ առանց դերանունի:

Հրահանգ 271. — Միեւնոյն շարքով խոնարհեցե՛ք վարել, շահիլ, աղաջ բայերը, նախ դերանունի հետ, յետոյ առանց դերանունի:

Հրահանգ 272. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն շեղագիր բառերէն եզակիները յոգնակիի, յոգնակիները եզակիի վերածեցե՛ք:

Մայրը խնամեց ի՞նչ զաւակը. — Կուսակալը կը կառավարէ նահանգ մը. — Զօրապետները կը հրահանգեն իրենց բանակին. — Ես մինչև կէս զիշեր աշխատեցայ. — Դուք ինձի բարեկամ եղիք. — Մենք կասարեցինք մեր պարսկերը. — Ծիծեռնակը կ'աւտէ գարունին վերադարձը. — Այդ տղան քանի՞ տարեկան է. — Պարսկապաշտը ծառերը պիտի պատռաստէ. — Սխալ մը կ'առաջնորդէ ունը. — Պարսկապաշտը ծառերը պիտի պատռաստէ. — Բժիշկը դարմանիչ սխալի մը. — Դուք հնազանդ պիտի ըլլաք մեր ծնողքին. — Բժիշկը դարմանիչ իր հիւանդը. — Առուակը կարկաշտայն կը հոսէ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մայրերը խնամեցին իրենց զաւակները:

Գ Ս Բ Ո Ւ Ն

— Խճէ է գարունը. — Ո՞ր եղանակէն առաջ եւ վերջը կուգայ գարունը. — Ո՞ր ամիս կը սկսի գարունը. — Խճէ կը տեսնէ՞ վերի պատկերին մէջ. — Խճէ կ'ընեն հոն ներկայացուած անձերը. — Խճէ կը ներկայացնէ պատկերին վերի աջ կողմի մասը :

Հրահանգ 273. — Հետեւեալ ածականներուն ծայրը եղ, իլ, ալ մասնիկները կցելով բայեր կազմեցէք :

Դեղին, Թծու, երկար, ճերմակ, ցամաք, մանր, կեղծ, կէս, խոնարհ, մաքուր, աղտոտ, պիղծ, նուազ, ս'գ, սուտ, ապուշ, կարմիր :

Հրահանգ 274. — Խոնարհեցէք հետեւեալ բայերը դերանունով և առանց դերանունի :

Խաբել, շինել, խոնարհիլ, մսիլ, հազալ, գծալ :

Հրահանգ 275. — Հետեւեալ տողերը լրացուցէք գործածելով որոշալ բային յարմար ժամանակները :

Երբոր փայլակը շողայ, ամպը..... :

Եթէ փայլակը շողար, ամպը..... :

Հագիւ Թէ փայլակը շողաց, ամպը..... :

Փայլակը պիտի շողայ եւ ամպը..... :

Պէ՛տ է որ փայլակը շողայ որպէս զի ամպը..... :

Պէ՛տ է որ փայլակը շողար որպէս զի ամպը..... :

Օրինակ. — Երբոր փայլակը շողայ, ամպը կ'որոշայ :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՕՐԻՆԱԿԱՆԻՒ ԱՂՋԻԿ ՄԸ

Վարդունի հաղիւ տասնընինգ տարեկան էր, երբ հայրը մեռաւ 4 և զինք որդի ու անօգնական թողուց ցաւագար մօրը և կրտսեր եղբոր մը հետ : Որովհետեւ աղքատիկ էին, Վարդունի մասածեց թէ իրեն կը պատկանէր այլեւս ընտանիքին ապրուստի հոգը : Վարդունի աղնիւ սիրտ մը կը կրէր աննկուն կամքի մը հետ : Իրեն տեղ ուրիշ մէջ պիտի վճատէր, պիտի լար, ողորար և թերեւս մաւրացկա-նութեան պիտի դիմէր այս տեսակ պարագայի մը մէջ : Բայց անիկա չյուսահատեցաւ և անմիջապէս դործի ձեռնարկեց : Դիշեր ցորեկ կ'աշխատէր, կար կը կարէր, չապիկ կ'օտլայէր և դրամ կը չափէր, որով կը հոգար տան պէտքերը : Նոյն իսկ իր պղտիկ եղբօր կրթա-թիւնն ալ անտես չըրաւ, և զանի դպրոց կը զրկէր ու կը հայթայթէր անոր դրական պէտքերը : Վարդունի դեռ ասկէ առելին ալ պիտի ընէր եթէ ձեռքէն դար :

Հրահանգ 276. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և բայերը որոշելով առա-րագծեցէ՛ք :

Հրահանգ 277. — Ուսուցչին տուն տալով ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը :

Հրահանգ 278. — Հետեւեալ բայերուն լծորդութիւնը, եղանակը, ժամա-նակը, Թիւն ու դէմքը որոշեցէ՛ք :

Վաճնեցի, կը յուսայինք, պիտի դրկէր, ողբացին, շնորհել, մտածող, կը Գեց, վիստեցաւ, դիմեցէ՛ք, պատահեցինք, փակած, ծակելիք, կը աղաւ-լարեցիր, շտկե՛նք, քալե՛, մղէին :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԵՐԵՐ ԵՋԵՐԸ

Երեք եղեր, իրարմէ միշտ անբաժան,
Թաւուսքին մէջ կ'արածէին միարան.
Չունէին բնաւ զայլէն վախ :

Օր մը, սակայն, իրարու հետ գժեցան.
Չար զայն եղաւ շատ ուրախ :

Բաժնուած էին անոնք : — Շատ դիւրաւ
Երեքն ալ զատ զատ բզրկեց կերաւ :

Փարզմ. Ա.ՓԱՍՏԱՆԻ

ՏԸ ՅՐԷՆԷՑ

ԾԱ. ԴԱՍ. — ԶԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅԵՐ

215. — Կան կարգ մը բայեր որոնք անցեալ կատարեալի կամ հրամայականի կամ երկուքին մէջ ալ, ինչպէս նաեւ անցեալ ընդհանրութեան մէջ կը տարբերին երեք լծորդութեանց կանոնադր ձևերէն: Առնալով կը կոչուին զարտուղի բայեր:

216. — Ա. լծորդութեան զարտուղի բայերը հետեւեալներն են:

	ԱՆՑԵԱԼ ԿԱՏԱՐԵԱԼ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ	ԱՆՑ. ԸՆԴ.
Գտնել	Գտայ, գտար, գտաւ, գտանք, գտաք, գտան	Գտի՛ր, գտնե՛նք, գտե՛ք	Գտած
Ելիլ	Ելայ, ելար, ելաւ, ելանք, ելաք, ելան	Ելի՛ր, ելնե՛նք, ելե՛ք	Ելած
Տեսնել	Տեսայ, տեսար, տեսաւ, տեսանք, տեսաք, տեսան	Տեսի՛ր, տեսնե՛նք, տեսե՛ք	Տեսած
Առնել	Առի, առար, առաւ, առնալք, առնաք, առնին	Առի՛ր, առնե՛նք, առե՛ք	Առած
Ըսել	Ըսի, ըսար, ըսաւ, ըսնաք, ըսնաք, ըսին	Ըսի՛ր, ըսնե՛նք, ըսե՛ք	Ըսած
Բերել	Բերի, բերար, բերաւ, բերնաք, բերեք, բերին	Բերի՛ր, բերե՛նք, բերե՛ք	Բերած
Հարցնել	Հարցուցի, հարցուցիր, հարցուց հարցուցինք, հարցուցեք, հարցուցին	Հարցուցի՛ր, հարցնե՛նք, հարցուցե՛ք	Հարցուցած

Գտնելին պէս կը խոնարհուին մտնել, իջնել, հեծնել:
Առնելին պէս կը խոնարհուին քսնել, պագնել, խաճնել:
Հարցնելին պէս կը խոնարհուին ղեցնել, ցուցնել, յարձնել, կորսնցնել և բոլոր ցնել վերջաւորող բայերը:

217. — Բ. լծորդութեան զարտուղի բայերը հետեւեալներն են:

	ԱՆՑԵԱԼ ԿԱՏԱՐԵԱԼ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ	ԱՆՑ. ԸՆԴ.
Հասնիլ	Հասայ, հասար, հասաւ, հասանք, հասաք, հասան	Հասի՛ր, հասնե՛նք, հասե՛ք	Հասած
Փլիլ	Փլայ, փլար, փլաւ, փլանք, փլաք, փլան	Փլի՛ր, փլնե՛նք, փլե՛ք	Փլած
Նստիլ	Նստայ, նստար, նստաւ, նստանք, նստաք, նստան	Նստի՛ր, նստե՛նք, նստե՛ք	Նստած

Հասնիլին պէս կը խոնարհուին մեռնիլ, բռննիլ, անցնիլ, հաղ-
նիլ, հասնիլ:

Փլիլին պէս կը խոնարհուին դպչիլ, փակչիլ, բոջիլ, փախչիլ:
Նստիլին պէս կը խոնարհուին ակնիլ, փոքիլ, ծնիլ:

218. — Գ. լծորդութեան զարտուղի բայերը հետեւեալներն են:

	ԱՆՑԵԱԼ ԿԱՏԱՐԵԱԼ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ	ԱՆՑ. ԸՆԴ.
Մնալ	Մնացի, մնացիր, մնաց, մնացինք, մնացեք, մնացին	Մնացի՛ր, մնացե՛նք, մնացե՛ք	Մնացած
Բացալ	Բացի, բացար, բացաւ, բացանք, բացաք, բացան	Բացի՛ր, բացնե՛նք, բացե՛ք	Բացած
Լալ	Լացի, լացար, լացաւ, լացանք, լացաք, լացան	Լացի՛ր, լացնե՛նք, լացե՛ք	Լացած
Մոռնալ	Մոռցայ, մոռցար, մոռցաւ, մոռցանք, մոռցաք, մոռցան	Մոռցի՛ր, մոռցնե՛նք, մոռցե՛ք	Մոռցած

Մոռնալին պէս կը խոնարհուին զարմանալ, գողնալ, փախնալ,
փննալ, կրնալ, ունենալ և ուրիշ բաղմամբ լալ վերջաւորող բայեր:

219. — Կալ նաեւ քաղալ բայը որուն վերջաւորութիւնը տարբեր է երեք լծորդութիւններէն և որ մասնաւոր խոնարհում ունի (տե՛ս էջ 120):

— Ո՞ր տեղի բայերը զարտուղի կը կոչուին. — Որո՞ք են Ա. լծորդութեան զարտուղի բայերը. — Ամբողջովին խոնարհեցե՞լ գտնել, ելիլ, տեսնել, առնել, ըսել, բերել, հարցնել բայերը. — Որո՞ք են Բ. լծորդութեան զարտուղի բայերը. — Ամբողջովին խոնարհեցե՞լ հասնիլ, փլիլ, նստիլ բայերը. — Որո՞ք են Գ. լծորդութեան զարտուղի բայերը. — Ամբողջովին խոնարհեցե՞լ մնալ, բացալ, լալ, մոռնալ բայերը:

Հրահանգ 219. — Հետեւեալ բայերուն եղանակը, ժամանակը, դէմքն ու Գիւրդը որոշեցէ՛ք:

Ըսե՛նք, գտաւ, բերե՛նք, տեսան, կ'ելլե՛ր, ա՛ռ, ելե՛ք, տեսած, հասանք, փլաւ, նստեցե՛ք, առնալք, մնաց, բաց, լացի, մոռցան, բերե՛ք, մոռցած, լացե՛ք, հարցուցինք, հարցուր:

ԽՈՆԱՐՀՄԱՆ ՊԱՏԿԵՐ

ԹՈՂՈՒԼ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Եզակի	Յոգնակի
Ա. դեմք	Կը բողուճ
Բ. »	Կը բողուճ
Գ. »	Կը բողուճ

ԱՆՅԵԱԼ ԱՆԿԱՏԱՐ

Ա. դեմք	Կը բողուճի
Բ. »	Կը բողուճի
Գ. »	Կը բողուճի

ԱՆՅԵԱԼ ԿԱՏԱՐԵԱԼ

Ա. դեմք	Թողուցի
Բ. »	Թողուցի
Գ. »	Թողուցի

ԲԱՅԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. դեմք	Պիտի բողուճ
Բ. »	Պիտի բողուճ
Գ. »	Պիտի բողուճ

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. դեմք	Պիտի բողուճի
Բ. »	Պիտի բողուճի
Գ. »	Պիտի բողուճի

ՀՐԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ա. դեմք	—
Բ. »	Թողուճ
Գ. »	Թողուճ

ՍՏՈՐԱԳԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Եզակի	Յոգնակի
Ա. դեմք	Թողուճ
Բ. »	Թողուճ
Գ. »	Թողուճ

ԱՆԿԱՏԱՐ

Ա. դեմք	Թողուճի
Բ. »	Թողուճի
Գ. »	Թողուճի

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

Թողուճ

ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ. ԱՆՅԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ. ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.

Թողուճ Թողաճ, բողուցաճ, բողուցե Թողելիճ, բողելու

Հրահանգ 230. — Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը :
Մտնել, մեռնիլ, թքնել, թռչիլ, սկսիլ, ունենալ, ճանչնալ, զարմանալ, լեցնել :

Հրահանգ 231. — Հետեւեալ բայերուն արմատները գտէ՛ք և ըսէ՛ք թէ ի՞նչ տեսակ բառեր են այդ արմատները (գոյական, ածական, թէ բայարմատ) :
Ելլել, մտնել, տեսնել, առնել, իջնել, հեծնել, կրթել, խաճնել, հասնիլ, մեռնիլ, փլչիլ, նստիլ, անցնիլ, հագնիլ, հասնիլ, թռչիլ, փախչիլ, դիտել, մղել, հաճիլ, կրել, խաբել, դիմել, բխիլ, սուրալ, լողալ, մոռնալ, ճանչնալ, ՕՐԻՆԱԿ. — Ելլել. արմատը ել՝ բայարմատ :

Հրահանգ 232. — Վերի հրահանգին բայարմատներուն կրած ձայնաւորի փոփոխութիւն կամ կորուստները բացատրեցէ՛ք :

Հրահանգ 233. — Հետեւեալ նշանակումները տուող բարդ բառեր կազմեցէ՛ք (նշանակուած բայերուն արմատները միացնելով ըզի բառերուն հետ) :

Աստուած սիրող, գիր գրող, կանուխ հասնող, բեռ կրող, մեռել թաղող, կոշիկ կարող, տուն շինող, լուր բերող, անուշ բուրող, նոր ծնած, կէս մաշած, նոր բուած :

ՕՐԻՆԱԿ. — Աստուածասէր :

ԾԲ. ԴԱՍ. — ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ

220. — Կան քանի մը բայեր ալ, որոնց անցեալ կատարեալի, հրամայականի և անցեալ ընդունելութեան ձևերը բոլորովին կը տարբերին բայերու թէ՛ կանոնաւոր թէ՛ զարտուղի ձևերէն: Այս բայերուն բուն արմատները երեւան կ'ելլեն անկանոն ժամանակներուն մէջ: Ասոնք ալ կը կոչուին անկանոն բայեր:

221. — Անկանոն բայերը հետեւեայնորն են .

	ԱՆՑԵԱԼ ԿՆՏԱՐԵԱԼ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ	ԱՆՑ. ԸՆԴ.
Ըլլալ(•)	եղալ, եղար, եղաւ, եղանք, եղաք, եղան	եղե՛ր, ըլլա՛նք, եղէ՛ք	եղած
Դնել	Դրել, գրել, գրաւ, գրինք, գրեք, գրին	Դի՛ր, գնե՛նք, գրէ՛ք	Դրած
Ընել	Ըրել, ըրել, ըրաւ, ըրինք, ըրեք, ըրին	Ըրէ՛, ընե՛նք, ըրէ՛ք	Ըրած
Չարնել	Չարկել, զարկել, զարկաւ, զարկինք, զարկեք, զարկին	Չա՛րկ, զարնե՛նք, զարկէ՛ք	Չարկած
Տանիլ	Տարել, տարել, տարաւ, տարինք, տարեք, տարին	Տա՛ր, տանե՛նք, տարէ՛ք	Տարած
Տալ	Տուի, տուիլ, տուաւ, տուինք, տուիք, տուին	Տո՛ւր, տա՛նք, տուէ՛ք	Տուած
Գալ	Եկալ, եկար, եկաւ, եկանք, եկաք, եկան	Եկո՛ւ, գա՛նք, եկէ՛ք	Եկած
Գառնալ	Դարձալ, դարձար, դարձաւ, դարձանք, դարձաք, դարձան	Դարձի՛ր, գառնա՛նք, դարձէ՛ք	Դարձած
Իլլալ	Ինկալ, ինկար, ինկաւ, ինկանք, ինկաք, ինկան	Ինկի՛ր, իլնա՛նք, ինկէ՛ք	Ինկած
Երթալ	Գնացել, գնացել, գնաց, գնացինք, գնացեք, գնացին	Գնա՛, երթա՛նք, գնացէ՛ք	Գնացած
Ուտել	Կերալ, կերար, կերաւ, կերանք, կերաք, կերան	Կե՛ր, ուտե՛նք, կերէ՛ք	Կերած

— Ո՞ր տեսակ բայեր կը կոչուին անկանոն . — Որո՞նք են անկանոն բայերը . — Ամբողջութամբ խոնարհեցէ՛ք զանոնք զաս զաս :

(*) Լ՛ըղայ բայը երկու տեսակ սահմանակոն ներկայ և անկատար ունի . այն է՝ եւ, ես, ե, եի, եիր, եր եւն. ձեւէն զատ կ՛ըղամ, կ՛ըղաս, կ՛ըղայ, կ՛ըղայի, կ՛ըղայիր, կ՛ըղար եւն. :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՊԱՏԺՈՒՄԻՆՈՐԱԲԱՄՈՒԸ

Պետրոս որկրամուղ էր: -Օր մը
 Կրք իր մայրը տունը Հէր, խոհանոց ի-
 ջաւ, աթոռ մը առաւ, վրան հլաւ,
 դարանը բացաւ և ոտքի ծայրերուն
 վրայ բարձրացած՝ ճիգ բրաւ հասնելու
 վերի դարակին վրայ դրուած շաքարե-
 ղէնի ամանի մը: Յանկարծ աթոռը տա-
 պալեցաւ և Պետրոս սալայատակին վը-
 ջայ ինկաւ ու գլուխը սլափուեցաւ: Այս դասը իր օգուտը ունեցաւ:
 Պետրոս ալլեւս մտեցաւ որկրամուղութիւնը: 11)

— Պէտքս ի՞նչ պիտի տղայ մըն էր . — Ի՞նչ է որդիամոլութիւնը . — Ո՞րն է որդիամոլութեան հականիւ տառափնո քիւնը . — Օր մը ի՞նչ բաւ Պէտքս . — Ի՞նչ արկած պատահեցաւ իրեն . — Այս արկածը ի՞նչ ծոցոս ունեցաւ :

Հրահանգ 281. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և զարտուղի բայերը մէկ ,
անկանոն բայերը երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք :

Հրահանգ 285.— Ուսուցչին տուել տարվիլը ղեկավարաց, ք այդ հաստատումը:

Հրահանգ 286. — Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը՝
 Իջնել, բռնիլ, հեծնել, զպլիլ, անցնիլ, փակլիլ, փրթիլ, կենալ, ցու-
 դարմնել։

Հրահանգ 287. — Հետեւեալ բայերուն եղանակը, ժամանակը, Թիւն ու
դէմքը որոշեցէ՛ք բերանացի ,
եղէ՛ք , գրի՛նք , ըր՛իք , զարկի՛ն , տա՛ր , տուի՛ր , տարաւ , ըրա՛ծ , եկա՛նք ,
տուե՛՞ք , տարա՛ծ , ինկա՛ն , կե՛ր , եկէ՛ք , զարկա՛ծ , գնացի՛ք , դի՛ր :

Հրահանգ 238. Հետեւեալ բայերը անկառար և կատարեալ անցեալի վերածեցէ՛ք բովը դրուած տէր բայիներուն համաձայնեցնելով :

Բս (ուսել), մենք (հագնիլ), Տննողները (Թուլիլ), դուն (ընել), նախա-
 օրէն (փախչիլ), անոնք (զարնել), հիւրերը (զալ), Տաքորդները (եղծալ), դուք
 (վախնալ), ես (ղիմանալ), անոնք (սալ), մենք (դառնալ), դուք (ընել), ես
 (թողուլ), Տունը (փլչիլ), մենք (խնդալ) :

ՕՐԻՆԱԿ . — Ես կ'ուսեմ, ես կ'երայ :

ԾԳ. ԴԱՍ. — ԷԱԿԱՆ ԲԱՅ

222. — Էական կը կոչուի ընդ բայը որ վիճակ և գոյութիւն
կը ցուցնէ :

223. — Էական բայը նախադասութեան մէջ կ'ունենայ իրեն
յատուկ լրացուցիչը առանց որու իմաստ չի կրնար տալ : Օրինակ՝
Երկիրը գնտաձեւ է :

Այս խօսքին մէջ է բային յատուկ լրացուցիչն է գնտաձեւ
բառը, որովհետեւ խօսք չըլլար եթէ ըսենք. «Երկիրը. . . . է» :

224. — Նախադասութեան մէջ Էական բային յատուկ լրա-
ցուցիչը կը կոչուի ստորոգելի որ տէր բային մէկ հանգամանքը կը
ցուցնէ :

225. — Ստորոգելին կրնայ ըլլալ գոյական կամ ածական :
Օրինակ՝

Պղինձը մետաղ է :

Ծոյլին վախճանը թշուառ կ'ըլլայ :

Այս նախադասութիւններու առաջինին մէջ մեկտեղ գոյական
ստորոգելի է. երկրորդին մէջ թշուառ ածական ստորոգելի է :

— Ո՞ր բայը Էական կը կոչուի. — Էական բայը ինչի՞ պէտք ունի իմաստ
մը տալու համար. — Էական բային յատուկ լրացուցիչը ի՞նչ կը կոչուի եւ ի՞նչ
ցոյց կուտայ. — Ստորոգելին ի՞նչ տեսակ բառ կրնայ ըլլայ :

Հրահանգ 289. — Հետեւեալ նախադասութիւնները լրացուցէ՛ք կէտերուն
տեղ զնեղով տէր բայիներուն յատկութիւնները ներկայացնող պատշաճ ածական ստորոգելիներ :

Վարդը. է. — Մշիւնը. է. — Կապարը. է. — Լե-
ռը. է. — Ծովուն ջուրը. է. — Զիւնը եւ շաքարը. են. —
Աղամանը. է. — Աղուէսը. է. — Կիսրոնը եւ քաջախը.
են. — Վարդին ձիւղերը. են. — Ածուխը. է. — Մեղրն ու կաթը
. են. — Երկինքը. է. — Սոխն ու սխտը. են :

Օրինակ. — Վարդը անգուծ է :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՎԱՐԴ

Սիրուն ծաղիկ լուսամասինց,
Դիտե՛ս, ս'ըջափ կը սիրեմք քեզ.
Սակայն, աւա՛ղ, հազիւ ծաղկած՝
Կ'անհետանայ վառքըդ կարծես :

Ամէն անգամ որ բախտն անգուծ
Վճիռը տայ քեզի մահուան,
Իբրեւ յուշքը շնորհներուդ
Հաս կը ծգես բոյր մը միայն :

Այնպէս ալ երբ գիտուններէն
Մէկը երկրէս մեկնի լոյն,
Կ'արտաբուրէ միշտ ետեւէն
Աղւոր բոյրը իր համբաւին :

Թարգմ. Մ. Ա. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ

ԱԼՊԷՐ ՄՕՆԴԷՄՕՆ

Հրահանգ 290. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն ածական ստորոգելի-
ները մէկ, գոյական ստորոգելիները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք :

Ծովը խորունկ է. — Կաղնին ծառ է. — Զուրը շոգի կ'ըլլայ երբոր տաք-
նայ. — Օղը տաք էր. — Փայտը վառեցաւ մօխի եղաւ. — Դուք հաւունս էք. —
Մենք բարեկամ ենք ձեզի. — Պտուղները հասուն են. — Շահութեամբ եւ լեւակը
ծաղիկներ են. — Տղա՛ք, հնազանդ եղէ՛ք ձեր ծնողքին :

Հրահանգ 291. — Էական բային պատշաճ եղանակներով լրացուցէ՛ք հե-
տեւեալ նախադասութիւնները :

Տղան բարի. — Ես մարտը. — Մենք երջանիկ.
— Հին քաղաքները ընդհանրապէս պարսպապաս. — Ս. Գրիգոր Հայոց
— Լուսաւորին. — Որդին իր հօրը յաջորդը. — Անոնք ասկէ
վերջ ձեզի թշնամի. — Պիտի նաւարկէինք եթէ ծովը հանդարտ.
— Պարսինք բարեացախք. մեր ընկերներուն համար :

Հրահանգ 292. — Վերի հրահանգին լրացուած բոյներուն եղանակը, ժամա-
նակը, թիւը ու դէմքը որոշեցէ՛ք :

Հրահանգ 293. — Հետեւեալ գոյական և ածականներուն նախ մասնիկը կը-
ցեղով բայեր կազմեցէ՛ք :

Ցած, գէր, գող, յոյս, տէր, մեծ, բուն, սեւ, հին, չոր, արթուն,
բարձր, փայտ, նիհար, կապոյտ, կարծր :

Ծ Դ. Դ Ա Ս. — Ն Ե Բ Գ Ո Ր Ծ Ա Կ Ա Ն Բ Ա Յ

226. — Ներգործական կ'ըստին այն բայերը որոնք տէր բայինն
կողմէ ուրիշի մը վրայ կատարուած գործ մը կը ցուցնեն : Օրինակ՝
Միշրան ծեծեց իր քոյրը :

Այս նախադասութեան մէջ ծեծեց բայը ներգործական է ,
որովհետեւ տէր բային (Միշրան) գործողութիւն մը կը կատարէ
(կը ծեծէ) իր քոյրը վրայ :

227. — Ներգործական բայը անպատճառ կը կարօտի իրեն
յատուկ լրացուցիչի մը յրպէս զի խօսքին իմաստը ամբողջանայ :
Օրինակ՝

Աստուած ստեղծեց :

Այս նախադասութիւնը թերի է , որովհետեւ չի հասկցուիր թէ
«Աստուած ի՞նչ ստեղծեց . ուստի լրացուցիչ բառով մը հարկ է
խօսքը ամբողջացնել և ըսել՝

Աստուած ստեղծեց տիեզերքը :

Այս նախադասութեան մէջ ստեղծեց ներգործական բայ է ,
սինկերիք իրեն յատուկ լրացուցիչը :

228. — Ներգործական բային յատուկ լրացուցիչը միշտ հայ-
ցական հոլով սեռի խնդիր է , որ նախադասութեան մէջ կ'որոշուի
զո՞վ կամ ի՞նչ բանը հարցում ընելով բային վրայ : Օրինակ՝

Հացագործը հաց կ'եփէ . հացագործը ի՞նչ կ'եփէ . — հաց :

Մեքրոպ կը սիրէ իր մայրը . Մեքրոպ զո՞վ կը սիրէ . — մայրը :

Այս նախադասութեան մէջ հաց , մայրը հայցական հոլով սե-
ռի խնդիր են :

— Ո՞ր տեսակ բայերը ներգործական կը կոչուին . — Ներգործական բայերը
ամբողջ իմաստ տալու համար ի՞նչ տեսակ բառի մը պէտք ունին . — Ներգործա-
կան բային յատուկ լրացուցիչը ի՞նչ կ'ըլլայ , ի՞նչ կը կոչուի , եւ ի՞նչ հարցու-
մով կ'որոշուի :

Հրահանգ 294. — Հետեւեալ ներգործական բայերուն բով մէկէկ յարմար-
տէր բայի և սեռի խնդիր գնելով նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք .

Տաշիլ , հերկել , ցանել , նուագել , ճնկել , կարել , ածիլել , ծեփել , բրել ,
խարսել , լուսնել , սպազել :

ՕՐԻՆԱԿ . — Հիւսնը կը տաշէ փայտը :

Հրահանգ 295. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ ներգործական
բայերուն տէր բայինքը մէկ , սեռի խնդիրները երկու զիմով ստորագծեցէ՛ք .

Հովը կը փանէ ամպերը . — Այգին խաղող կ'արտադրէ . — Մենք երաժըշ-
տութիւնը կը սիրենք . — Բարի ծառը բարի պտուղ կուտայ . — Ծաղիկները կը
զարդան մեր պարտէզները . — Ծառերը շուր կուտան . — Տնօրէնը կը վարէ
դպրոցը . — Խոհարարը կերակուր կ'եփէ . — Ես հաց պիտի ուտեմ . — Գրիգոր
նարեկացի յորինեց նարեկը . — Անոնք սերտեցին իրենց դասերը :

Հրահանգ 296. — Հետեւեալ նախադասութիւնները ամբողջացուցէ՛ք հար-
ցումներուն պատասխանելով և գտնելով ներգործական բայերուն յարմար սեռի խնդիր-
լրացուցիչներ :

Լուսցարարը կը լուսայ (ի՞նչ բանը) . — Նեղոս գետը կ'ողողէ (ի՞նչ բանը) .
Թղթասարը կը փոխադրէ (ի՞նչ բանը) . — Դարվաճառը կը ծախէ (ի՞նչ բան) . —
ձառնորայտը կը շինէ (ի՞նչ բան) . — Արեւը կուտայ (ի՞նչ բանը) . — Զին կ'ու-
տէ (ի՞նչ բան) . — Կայէն սպաննեց (զո՞վ) . — Սասնան փորձեց (զո՞վ) . — Դայ-
ը կը յափշտակէ (զորո՞նք) :

ՏՐԱՄԱԽՍՈՒԹԻՒՆ . — ԱՍՅՈՒՍԹՈՒՆ ԵՆՉ ԿՐՍՏԵՂԾԻՆ

- « Ծաղիկներն ի՞նչպէս շինեց Աստուած , մայր .
Ո՞ր գրքաւ գոյներն ամէնուն յարմար » :
- « Տեսաւ որ աշխարհ զարդարանք չունէր ,
ժպտեցաւ . իսկոյն ծրան ծաղիկներ » :
- « Զարմանք . ուրեմն ինչ որ կայ ըսեղծուած
Ամէնն ալ , մայրիկ , շինած է Աստուած » :
- « Այո՛ , ամէն բան , ճշդաս , հողն եւ ջուր
Կըրպին , օդն ու լոյս արեւին մարութ . . . »
- « Հապա զո՞ն , մայր , քե՞զ ալ ստեղծեց ան . . . »
— « Զի՛ս .

- Անշո՛ւշ . բայց ի՞նչ կայ որ այդքան կ'ապշխս . . . »
- « Շինելու համար քեզ պէտք պատուական
Մայր մ'արդեօք որքան յոգնած է , ո՛րքան . . . »

Թարգմ. Ա. Լ. ՓԱՍՏԱՆԻ

Լ. ՌԱԴԻՉՊՈՆ

Ծ Ե. Դ Ա Ս. — Չ Է Չ Ո Ք Բ Ա Յ

229. — Չէզոք կ'ըստին այն բայերը, որոնք տէր բային մէկ վիճակը կամ ինք իր վրայ կատարած մէկ գործը կը ցուցնեն: Օրինակ՝

Թռչնիկը մեռաւ. տխուրը թռաւ գնաց:

Այս նախադասութիւններուն մէջ մեռաւ, թռաւ, գնաց բայերը չէզոք են, որովհետեւ իրենց նշանակած գործողութիւնները կամ վիճակները տէր բային վրայ կը կատարուին, չէ թէ ուրիշի մը վրայ:

230. — Բայի մը չէզոք բլլալը անկէ կը ճանչցուի որ սեռի խնդիր չունենար և իր քով չի յարմարիր դնել մէկը կամ բան մը բառերը: Օրինակ՝

Խնամե՛ր, ուսե՛ր ներգործական են, դի կրնանք ըսել «մէկը խնամե՛ր, բան մը ուսե՛ր»: Բայց մեռնի՛ր, երբա՛յ չէզոք են, որովհետեւ չենք կրնար ըսել «մէկը մեռնի՛ր, բան մը երթա՛լ» եւն.:

— Ո՞ր տեսակ բայերը չէզոք կը կոչուին. — Չէզոք բայերը սեռի խնդիր չ'ունենան, ի՞նչ կերպով կը նանչցուին:

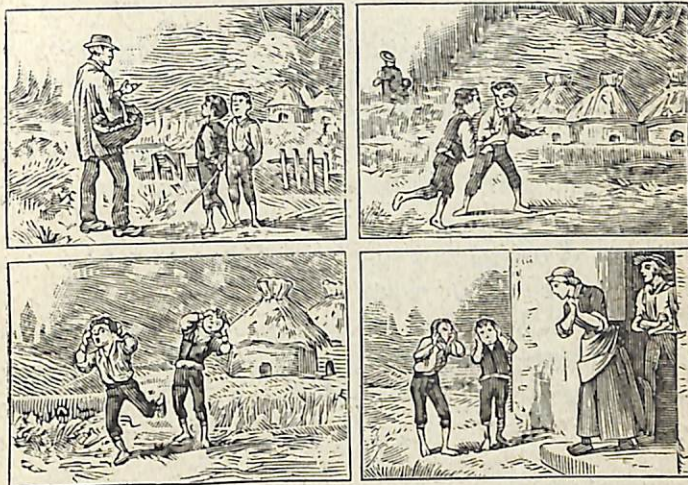
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ: — ԵՐԵՈՒ ՎՏԱԿՆԵՐ

Երկու վտակներ կը բլլալէին միեւնոյն ալէն. երկուքն ալ հաւասարապէս յստակ և վճիտ էին: Առաջինը կը հոսէր աւաղի և խիճերու վրայէն, իր յստակութիւնը կը պահէր իր բովանդակ ընթացքին մէջ և իր ուղղած մարդագետիւններուն հրապոյրն ու կեանքն էր: Երկրորդը տղմուտ ճահիճներու մէջ չըջան կ'ընէր և իր ջուրերը ա՛յնքան կը պղտորէին ու ժանաճոտ կը դառնային որ ո՛չ մէկը կը համարձակէր իրեն մօտենալու:

Այսպէս ալ մենք բարի կամ չար կ'ըլլանք մեր յաճախած ընկերութեան համեմատ:

Հրահանգ 297. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք վերի հատուածը և էական, ներգործական ու չէզոք բայերը որոշեցէ՛ք բերանացի:

ՀԱՅՐ ՍԻՄՕՆԻՆ ՓԵԹԱԿՆԵՐԸ

1. — «Պզտիկ դրացիներս, ըսաւ հայր Սիմօն, չըլլայ որ երբա՛մ մեղունքը փառնեցի՛ք»:

2. — Հայր Սիմօնը մեկնեցաւ: «Ո՛հ, ի՛նչ անուշ կ'ըլլայ մեղրը»:

3. — «Վա՛յ, վա՛յ» կը պօռան Վահէ եւ Գուրգէն:

4. — «Ա՛հ, ի՛նչ եղա՛մ, Ասուած իմ» կ'ըսեն հայրն ու մայրը. (բեռանացի պատմեցէ՛ք այս մանրամասը):

Հրահանգ 298. — Հետեւեալ բայերէն ներգործական և չէզոքները որոշելով գտա՛ր գտա՛ր սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք.

Խճիւ, ապրիլ, փակել, բանալ, շարժիլ, զծալ, սողալ, գալ, Թռչիլ, լալ, ջալ, սոսկալ, ելիլ, արգիլիլ, գողնալ, փոռիլ, իջնել, խնդրեալ,

Հրահանգ 299. — Դտէր հինգ ներգործական և հինգ չէզոք բայ:

Հրահանգ 300. — Հետեւեալ բառերը իրրեւ տէր բայի գործածելով և իրենց քով մէյմէկ չէզոք բայ դնելով նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք.

Մանկիկը, ծուկը, էշը, կառքը, գնդակը, շունը, օճը, անձրեւը, արծիւը, ծին:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մանկիկը կուլայ:

ԾԶ. ԴԱՍ. — ԱՆՑՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅ

231. — Անցողական կը կոչուին այն բայերը որոնց տէր բան չին գործողութիւնը ուրիշի մը կատարել կուտայ: Օրինակ՝

Վարժապետը քերականութիւն կը սորվեցնէ իր աշակերտներուն: Այս նախադասութեան մէջ կը տեսնենք անցողական է որովհետեւ, տէր բային (վարժապետը) չէ որ կը սորվի, այլ ուրիշներուն կը սորվեցնէ:

232. — Անցողական բայերն ալ ներգործականի ոյժ ունին և կ'ունենան սեռի խնդիր լրացուցիչ:

233. — Ներգործական և չէզոք բայերը անցողականի կը փոխուին արմատին վրայ աւելցնելով ցնել մասնիկը՝ յօդակապով կամ առանց յօդակապի, կամ երբեմն ալ բային քով դնելով Տաք բայը:

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԵՒ ԶԷՉՈՔ

Ա. չժող.	Սերել, իջնել, գրել
Բ. »	Խօսիլ, թռչիլ, հագնիլ
Գ. »	Կարգալ, լարկանալ, բանալ, գողնալ

ԱՆՑՈՂԱԿԱՆ

Սիրցնել, իջցնել, գրել տալ
Խօսեցնել, թռցնել, հագցնել
Կարգացնել, լարկացնել, բանալ տալ, գողցնել

— Ո՞ր տեսակ բայերուն կ'ըսուի անցողական. անցողական բայերը ո՞ր տեսակ բայերու ոյժ ունին. — Ներգործական եւ չէզոք բայերը ի՞նչ կերպով անցողականի կը փոխուին:

Հրահանգ 301. — Հետեւեալ բայերը անցողականի վերածեցէ՛ք:

Մեծնալ, շահիլ, ուսել, մոռնալ, ուշանալ, նստիլ, գիտնալ, հասնիլ, քայլել, վազել, շողալ, փակիլ, հաւատալ, հեծնել, երեալ:

Փակել, ծախել, աղալ, վառել, նուագել, տանիլ, բերել, առնել, նախիլ, սրբել, ջրել, աղաչել:

Հրահանգ 302. — Հետեւեալ անցողական բայերը իրենց ներգործական կամ չէզոք ձեւին վերածեցէ՛ք:

Վերջացնել, հասկցնել, լացնել, կերցնել, լուսցնել, լոգցնել, հանգչեցնել, մուրացնել, սկսիլ տալ, շինել տալ, քննել տալ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԳՈՐՏԷ

«Շուտ եկո՛ւր, Պետրոս, եկո՛ւր որ տեսնես
«Խոշոր սովորի գործ մը սեւերես»

Կ'ըսէր Պօղոս Պետրոսին:

«Ձայն կը սպաննենք ու կը զբօսնունք, եկո՛ւր:»

Մին քաւեր առաւ, միւսն ալ փայց մը սուր եւ գորտին վրայ սլացան միասին:

Բեռնակառքի մը լըծուած էջ մը սին

Որ հոնկէ կ'անցնէր, գետինն, ոտքին մօտ

Գորտը նշմարեց, կանգ առաւ, եւ զայն

Ձի կոխոտելու համար՝ խընամո՛ւս

Շարժում մ'ընելով փոխեց իր ճամբան:

Այն ասէն Պօղոս իր քաւերը թիրտ

Մէկ կողմ նետելով, Պետրոսին ըսաւ.

«Ի՞նչ պիտ' ընէինք, եղբայր, ա՛հ, իրաւ

«Այս էջն է մենե՛ նրաւ չարասիրտ»:

Թարգմ. ԱԼՓԱՍԼԱՆԻ

Լ. ՌԱԴԻՉՊՈՆ

Հրահանգ 303. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ անցողական բայերուն տէր բայինքն ու սեռի խնդիրները որոշեցէ՛ք:

Սմբատ սաստիկ վազուց իր ձին. — Ուրախութիւնն ալ երբեմն կը լացնէ մարդը. — Կատուն մուկերը կը փախցնէ, — Սենեակը աւել տուի. — Գրիգոր ինծի զարեջուր խմցուց. — Ձերմը նախ կը գողացնէ, յետոյ կը տաքցնէ հիւանդը. — Պարտէզը ջրել պիտի տամ. — Ձապէլ ինքզինքը ամէնուն կը սիրցնէ:

Հրահանգ 304. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն ներգործական բայերը անցողականի վերածեցէ՛ք:

Դերձակը կար կը կարէ. — Գինեպանը գինի խմեց. — Սողոմոն երուսաղէմի տաճարը շինեց. — Յիսուս սիրոյ կրօնը քարոզեց. — Վարդապետը աւետարան կը կարգար. — Հայրդ քեզ պիտի պատժէ. — Ձին ծառին կապէ:

ՕՐԻՆԱԿ, — Դերձակը կար կարել կուտայ:

Հրահանգ 305. — Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը (ցնել վերջաւորողները հարցնել բային պէս):

Կերցնել, զարմացնել, վախցնել, խօսեցնել, սիրցնել, մեծցնել:

Բանալ տալ, բերել տալ, գրել տալ, առնել տալ, հանել տալ:

Հրահանգ 306. — Վերի 303 ըզ. հրահանգին բայերուն եղանակը, ժամանակը, թիւն ու զէմը որոշեցէ՛ք:

ԾԷ. ԴԱՍ. — ԿՐԱԽՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅ

234. — Կրաւորական կը կոչուին այն բայերը, որոնց գործողութիւնը տէր բային ուրիշէ մը իր վրայ կը կրէ, ճիշտ հակառակն ըլլալով ներգործական բային: Օրինակ՝

Գողիաթ սպաննուեցաւ Դաւիթին:

Այս նախադասութեան մէջ ապանկոնեցաւ կրաւորական բայ է, որովհետեւ տէր բային (Գողիաթ) սպաննուելու գործողութիւնը կը կրէ Դաւիթին:

235. — Ներգործական և անցողական բայերը կրաւորականի կը փոխուին վերջաւորութեան մէջ կատարելով հետեւեալ փոփոխութիւնները:

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ

Ա. Լծող.	Գրել, գտնել, հարցնել	Գրուիլ, գտնուիլ, հարցուիլ
Բ. »	Խօսիլ, հագնիլ	Խօսուիլ, հագնուիլ
Գ. »	Կարդալ, բանալ, գողնալ	Կարդացուիլ, բացուիլ, գողցուիլ

ԱՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ

Անցող.	բայ Մտայնել, շինել տալ	Մտացուիլ, շինուիլ տրուիլ
--------	------------------------	--------------------------

— Ո՞ր տեսակ բայերը կրաւորական կը կոչուին. — Ներգործական եւ անցողական բայերն ի՞նչպէս կրաւորականի կը փոխուին:

Հրահանգ 307. — Հետեւեալ ներգործական և անցողական բայերը կրաւորականի փոխեցէ՛ք:

Գովել, բերել, ծախել, գնել, որսալ, խաբել, շահիլ, մեղցնել, խմցնել, տալ, սալ, առնել, ուտել, առնել տալ, երգել տալ, զիննալ:

Հրահանգ 308. — Հետեւեալ կրաւորական բայերը ներգործական և անցողականի վերածեցէ՛ք:

Յաղթուիլ, կախուիլ, ենթարկուիլ, հանուիլ, տրուիլ, տալուիլ, կերուիլ, վախցուիլ, առնուիլ, բանալ տրուիլ, մանցուիլ, յուսացուիլ, տեսնուիլ:

Հրահանգ 309. — Հետեւեալ կրաւորական բայերը խանարհեցէ՛ք (խօսիլ բային պէս):

Գրուիլ, խօսուիլ, կարդացուիլ, գտնուիլ, խմացուիլ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԼԱԽ ԽՈՐԱՍՏԵՐ

Տղան, պէտք է որ դուն հնազանդիւ ծնողքիդ և պարէնէս վարք ու բարք ունենաս որպէս զի յարգուի ուրիշներէն: Խնայութեամբ և իմաստութեամբ գործածէ՛ ժամանակդ ու դրամդ: Ստախսութենէ տարտախէ՛, և զգուշացի՛ր բաժնատանքէ ու չարախօսութենէ: Գիտցի՛ր քիչով գոհանալ: Սրտիդ մէջ պահէ բարութեան դանձր: Միտի՛ր թշուառները և յիշէ՛ թէ անոնք միայն ճշմարտապէս երջանիկ են՝ որոնք իրենց պարտականութիւնները կը կատարեն և զիտեն դո՛ւ ըլլալ իրենց վիճակէն:

Հրահանգ 310. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և բայերը ստորագծեցէ՛ք:

Հրահանգ 311. — Ուսուցչին տուն տալով ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը և բայերուն տեսակները որոշեցէ՛ք բերանացի:

Հրահանգ 312. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն կրաւորական բայերը որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Յիսուս կը պաշտուի ժողովուրդէն. — Ամպերը հովէն հալածուեցան. — Սառը քարէն հալեցաւ. — Երկիրը կը լուսաւորուի Արեւէն. — Մարդիկ կ'ապրին հացով, ջուրով եւ օդով. — Հողը կը հերկուի արօրով. — Շոգեմալը կը քաշէ շոգիի ուժով. — Կառքը կը քաշուի ձիերէն. — Հալման կը ժայթքի հրաբուխներէն. — Հագուստը կը կարուի ասեղով:

Հրահանգ 313. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն ներգործական բայերը կրաւորականի փոխեցէ՛ք առանց իմաստը այլալելու:

Ասուած չարերը պիտի պատժէ. — Հովը փակեց դուռը. — Օձը խաբեց Լեւան. — Անծուր կ'արգասաւորէ հողը. — Պետրոս զիս ծեծեց. — Մենք խմացուցինք լուր. — Յիսուսը խաչեցին. — Պարսիկսպանը կ'ողոգէր ծաղիկները. — Կեղծաւորները մարդ կը խաբեն. — Մեր պէտքերը հոգացին. — Աղքատները կ'անիծեն ձմեռը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Զարեքը կը պատժուին Ասուծմէ, եւն.:

ԽՈՆԱՐՀՄԱՆ ՊԱՏԿԵՐ

ԸԼԼԱԼ ԲԱՅԻՆ ԺԽՏԱԿԱՆ ՁԵԻՔ

ՍԱՀՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Նշան	Եղանակ	Ցուցանակ
Ա. դեմք	Ձեմ	Ձեմ
Բ. »	Ձեմ	Ձեմ
Գ. »	Ձեմ	Ձեմ

ԱՆՑԵԱԼ ԱՆԿԱՏԱՐ

Ա. դեմք	Ձեմ	Ձեմ
Բ. »	Ձեմ	Ձեմ
Գ. »	Ձեմ	Ձեմ

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՆՑԵԱԼ

Ա. դեմք	Ձեղակ	Ձեղակ
Բ. »	Ձեղակ	Ձեղակ
Գ. »	Ձեղակ	Ձեղակ

ԲԱՅԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. դեմք	Պիտի չրլամ	Պիտի չրլամ
Բ. »	Պիտի չրլամ	Պիտի չրլամ
Գ. »	Պիտի չրլամ	Պիտի չրլամ

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. դեմք	Պիտի չրլայի	Պիտի չրլայի
Բ. »	Պիտի չրլայի	Պիտի չրլայի
Գ. »	Պիտի չրլայի	Պիտի չրլայի

ՀԱՄԱՐՑԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ա. դեմք	—	Չրլամ
Բ. »	Մի՛ ըլլար	Մի՛ ըլլար

ՍՏՈՐԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Նշան	Եղանակ	Ցուցանակ
Ա. դեմք	Չրլամ	Չրլամ
Բ. »	Չրլամ	Չրլամ
Գ. »	Չրլամ	Չրլամ

ԱՆԿԱՏԱՐ

Ա. դեմք	Չրլայի	Չրլայի
Բ. »	Չրլայի	Չրլայի
Գ. »	Չրլայի	Չրլայի

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

ԱՆԵՐԵՒՈՅՑ

Չրլամ

ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒՅՑ. ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒՅՑ. ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒՅՑ.
Չրլամ Չրլամ Չրլամ

Հրահանգ 314. — 312 թ. հրահանգի նախադասություններուն կրտսերական
4. Հեղոք բայերը ներգործական և անցորդականի վերածեցէ՛ք առանց խմատը պաշտելու :
ՕՐԻՆԱԿ. — Ժողովուրդը կը պաշէ Յիսուսը :

Հրահանգ 315. — Հետեւեալ բայարմատներուն քով ըստ յարմարութեան
ել, իլ, ալ, նել, նիլ, իլ ժամանկները կցելով բայեր կազմեցէ՛ք :
Ծածկ, կախ, կոխ, հանգ, հոս, խօս, խաբ, թիւ, մուս, էլ, փախ,
սերս, խում, շէն, նիս, էջ, երթ, քանջ, սպաս, աշխատ, չարչար, առ :

Հրահանգ 316. — Հետեւեալ խօսքերը ամբողջացեցէ՛ք գնելով երկերկու
պատշաճ տէր բայիներ :
..... բարկ են. — կրոր են. — թափանցիկ են. —
..... կարծր են. — հեղուկ են. — սափարակ են. —
..... սեւ են. — սողուն են. — միջատ են. — թռչուն
են. — փայլուն են. — թանկագին են. — խա-
տուկ են. — բոյս են :

ՕՐԻՆԱԿ. — Պղպեղը եւ սխտորը բարկ են :

ԾՐ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԺԻՏԱԿԱՆ ՁԵԻՐ

236. — Բային գործողութեան երրոր ժխտական իմաստ տալը — զուի, բային սկիզբը կը կցուի ժխտական չ մասնիկը: Օրինակ՝

ՀԱՍՏԱՏԱԿԱՆ

Ապակին թափանցիկ է
Երուանդ քրոջը զարկաւ

ԺԻՏԱԿԱՆ

Ապակին թափանցիկ չէ
Երուանդ քրոջը չզարկաւ

Այս նախադասութեան մէջ չէ, չզարկաւ ժխտական բայեր են: 237. — Երեք լծորդութիւններու ժխտական ձեւերուն սահմանական ներկան կը կազմուի ըզրալ բային ժխտական ձեւերուն օժանդակութեամբը, բային աներեւոյթին յատուկ վերջին չ գիրը փոխելով րի, հետեւեալ կերպով:

Ա. Լծորդ.

Բ. Լծորդ.

Գ. Լծորդ.

Չեմ գրեր

Չեմ խօսիր

Չեմ կարդար

Չես գրեր

Չես խօսիր

Չես կարդար

Չի գրեր

Չի խօսիր

Չի կարդար

Չենք գրեր

Չենք խօսիր

Չենք կարդար

Չէք գրեր

Չէք խօսիր

Չէք կարդար

Չեն գրեր

Չեն խօսիր

Չեն կարդար

238. — Ժխտական բայերուն անցեալ անկատարը նմանապէս կը կազմուի միեւնոյն ձեւով, միայն Բ. լծորդութեան վերջաւորութիւնը եր կ'ըլլայ փոխանակ իր ըլլալու, հետեւեալ կերպով:

Չէի գրեր

Չէի խօսեր

Չէի կարդար

Չէիր գրեր

Չէիր խօսեր

Չէիր կարդար

Չէր գրեր

Չէր խօսեր

Չէր կարդար

Չէինք գրեր

Չէինք խօսեր

Չէինք կարդար

Չէիք գրեր

Չէիք խօսեր

Չէիք կարդար

Չէին գրեր

Չէին խօսեր

Չէին կարդար

239. — Երբ բայը ձայնաւորով կը սկսի, սահմանական ներ-

կայի եղակի Գ. դէմքին առջեւ չի մասնիկին ի գիրը կը ջնջուի և տեղը ապադարձ կը դրուի: Օրինակ՝

Չ'երբար, չ'ուսեր փոխանակ չի երբար, չի ուսեր ի:

240. — Ժխտական բայերուն եղակի և յոգնակի հրամայական երկրորդ դէմքերը կը կազմուին մի մասնիկով և հետեւեալ կերպով:

Ա. Լծորդ.

Բ. Լծորդ.

Գ. Լծորդ.

Մի' գրեր

Մի' խօսիր

Մի' կարդար

Մի' գրէք

Մի' խօսիք

Մի' կարդաք

241. — Մի մասնիկին վրայ կը դրուի հրամայականի յատուկ չեղար:

— Բային ժխտական իմաստ տալու համար ի՞նչ պէ՞տ է ընել. — Երեք լծորդութիւններու ժխտական ձեւերուն սահմանական ներկան ի՞նչպէս կը կազմուի. — Անցեալ անկատար ի՞նչպէս կը կազմուի. — Հրամայական ի՞նչպէս կը կազմուի. — Սահմանական ներկայի եղակի Գ. դէմքին մէջ չի մասնիկին ի գիրը մուծուի. — Սահմանական ներկայի եղակի Գ. դէմքին մէջ չի մասնիկին վրայ ի՞նչ նշան կը դրուի: Ե՞րբ կը գեղջուի: Եղբ ի՞նչ կը դրուի. — Մի մասնիկին վրայ ի՞նչ նշան կը դրուի:

Հրահանգ 317. — Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը ժխտական ձեւով: Գրել, խօսիլ, կարդալ, գտնել, մտնիլ, թռչիլ, կենալ:

Հրահանգ 318. — Հետեւեալ ժխտական բայերուն եղանակը, ժամանակը, Թիւը և դէմքը որոշեցէ՛ք բերանացի: Չենք փակեր, չպիտի ուսնի, չէի խմեր, մի' երթար, չմանց, չի ծեծեր, չէք խաբուեր, չէին շարժեր, չամչցաւ, չաղօթեր, մի' անիծէք, չքնանանք, չեմ վերջացներ, չես բերել տար, չի տար, չսիրած, չուրախանալ, չաշխատող, չպիտի մտնիմ, պիտի չաղաչէի, չերգէ, չերգեր:

Հրահանգ 319. — Վերի բայերուն եղակները յոգնակիի, յոգնակիները եղակիի վերածեցէ՛ք:

Հրահանգ 320. — Հետեւեալ նախադասութիւնները ժխտականի վերածեցէ՛ք: Դասի զանգակը հնչեց. — Այսօր պոստիս պիտի երթանք. — Չիերը խոսիր ճարակէին. — Քու յանցանքդ կը ներուի. — Չորեպանները իջեւանեցան. — Կը ճարակէին. — Քու յանցանքդ կը շարժէին ու կը լողային. — Չուր խմեցէք. — Ծռեցերեք փոկները ջուրին մէջ կը շարժէին ու կը լողային. — Ոստիկ ճիւղ հաշտուէ: Վուն այս մասէն ընտիր ուղականքներ կ'որոսացուին. — Ոստիկ ճիւղ հաշտուէ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Դասի զանգակը չհնչեց:

ԾԹ. ԴԱՍ. — ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ

242. — Բայերուն մինչեւ հիմա յիշուած ժամանակներն ու եւ ղանակները կը կոչուին սրազ ժամանակներ :

243. — Էական բային այս կամ այն ժամանակները , միանալով միւս բայերուն ներկայ , անցեալ կամ ապառնի ընդունելու թեան ձեւերուն հետ , կը կազմեն նոր ժամանակներ : Օրինակ՝

Տեսեր եմ , խոսած էի , գրելու ենք , կարգացած պիտի ըլնան , երթալիք եղան , գալու եղայ , խօսող է եւն . :

Բայերուն այս ձեւերը կը կոչուին բաղադրեալ ժամանակներ :

244. — Բաղադրեալ ժամանակներն ալ ունին իրենց ժխտական ձեւերը : Օրինակ՝

Դրած չեմ , կարգացած չէինք , խմելու չէ , եւն . :

— Բայերուն պարզ ժամանակները որո՞նք են . — Որո՞նք կը կոչուին բաղադրեալ ժամանակ եւ ի՞նչպէս կը կազմուին . — Բաղադրեալ ժամանակներն ալ ժխտական ձեւեր ունի՞ն :

Հրահանգ 321. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ բայերուն բաղադրեալ ժամանակները որոշելով ստորագծեցէ՛ք :

Ես կերակուր կերած եմ , բայց դուր դեռ ճաշած չէք . — Գիտցած եղի՛ք որ պիտի պատժուիք եթէ յանցանք գործելու ըլլաք . — Զարուհի դասը սերտեց , բայց Գեղամ դեռ սերտելու վրայ է . — Մենք արդէն ճամբայ ելած պիտի ըլլայինք եթէ անձրեւած չլլար . — Անոնք զիս ճանչցեր են , բայց ես զիրենք չճանչցայ . — Անիկա երգող է , իսկ մենք նուագող ենք :

Հրահանգ 322. — Հետեւեալ նախադասութիւնները ժխտականի վերածեցէ՛ք , առանց խնայել փոխելու , բայերուն հականիշները գործածելով :

Օրէնքը կ'արգիլէ յանցանքը . — Դուք վնասեցիք . — Փառասէր մարդիկ զիրար կ'ատեն . — Ձեր անձերը խոնարհեցուցէք . — Տկարը հզօրէն կը յաղթուի . — Ով որ չի ժողվեր , կը ցրուէ . — Աշակերտները ճնօրէնին դէմ ըմբոսացան . — Լուէ՛ ուր որ պէտք չկայ խօսելու :

ՕՐԻՆԱԿ . — Օրէնքը չարսօնի յանցանքը :

Հրահանգ 323. — Հետեւեալ բայերը ժխտական ձեւով խոնարհեցէ՛ք :

Ուտել , լալ , զարնել , կռուիլ , փակցնել , լեցնել , բերել :

Հրահանգ 324. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն շեղադիր բառերուն հականիշները գործածելով բայերը ժխտականի վերածեցէ՛ք առանց խօսքին խնայել փոխելու :

Այս գետը ծանծաղ է . — Մեր տունը պղծի է . — Առիւծը քաջասիրտ կ'ըլլայ . — Անապասը անջրդի էր . — Սենեակները մրին էին . — Այս տղաք ծռռալիս ըլլան . — Հոս անպատու ծառեր կան . — Իմաստուն մարդիկ քիչ կը խօսին . — Կրիան դանդաղ կը քալէ , — Այս ձմեռ տաք եղաւ . — Ձեզի բարեկամ ենք . — Գէշ լուրը շուտ կ'իմացուի . — Այս գիշեր անհամարժեք քնացայ . — Զմեռին գուշ է . — Անշուք հազուսներ հազած էր :

ՕՐԻՆԱԿ . — Այս գետը խորունկ է :

Կ. ԴԱՍ. — ԴԵՐԲԱՅ

245. — Բայերուն աներեւոյթի և ընդունելութեան ձեւերը
կը կոչուին դերբայ.

246. — Դերբայները խօսքի մէջ ո՛չ միայն բայի զօրութեամբ,
այլ և շատ անգամ իրրեւ անական կամ գոյական ալ կը գործա-
ծուին և գոյականաբար գործածուած ատեն թէ՛ կը հոլովուին թէ՛
յօդ կ'առնեն: Օրինակ՝

ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԱՅԾԱԿԱՆ ԴԵՐԲԱՅ. — Բոլոր ապրող էակները ենթակայ են
մահուան օրէնքին:

ԴՈՅԱԿԱՆ ԴԵՐԲԱՅ. — Ապրողը շատ բան կը տեսնէ:

ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԱՅԾԱԿԱՆ ԴԵՐԲԱՅ. — Անցած դժբախտութիւնները շուտ կը
մոռցուին:

ԴՈՅԱԿԱՆ ԴԵՐԲԱՅ. — Աշխարհի մէջ անցածը դարձածը կ'ի-
մանանք լրագիրներու միջոցով:

ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԱՅԾԱԿԱՆ ԴԵՐԲԱՅ. — Դիտեմ կարդալիք գիրքդ:

ԴՈՅԱԿԱՆ ԴԵՐԲԱՅ. — Կարդալիդ ինծի ծանօթ է:

247. — Աներեւոյթը միշտ գոյականաբար կը գործածուի և
իրր այն թէ՛ յօդ կ'առնէ թէ՛ կը հոլովուի (ծով բառին պէս): Օրինակ՝

Հարուստ ըլլալով մարդ երջանիկ չըլլար. երջանկութիւնը իր
վիճակէն գո՛հ ըլլալուն մէջ է:

Այս խօսքին մէջ ըլլալով, ըլլալուն իրրեւ գոյական գործած-
ուած և հոլովուած աներեւոյթ դերբայ են:

248. — Ապառնի ընդունելութեան շու վերջաւորող ձեւն ալ
միայն անականաբար կը գործածուի գոյականներու հետ: Օրինակ՝

Հազմելու հագուստ, տեսնելու հանդէս ևն.:

— Բայերուն ո՞ր ձեւեր կը կոչուին դերբայ. — Դերբայներ բանի՞ կերպ
գործածութիւն ունին. ո՞ր պարագայի մէջ կը հոլովուին եւ յօդ կ'առնեն. — Ա-
նական մը ո՞ր պարագայի մէջ գոյականի ոյժ կ'ունենայ, յիշեցէ՛ք. — Աներեւոյթ
դերբայը միայն իրրեւ ի՞նչ կը գործածուի. — Ապառնի դերբային շու վերջաւո-
րող ձեւը միայն իրրեւ ի՞նչ կը գործածուի:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՍԱՐԴՆ ՈՒ ՇԵՐԱՄԸ

Սարդը՝ Շերամին կ'ըսէր հեգնօրէն.

«Ի՛նչ դանդաղաշարժ ես դու, Աստու՛ծ իմ,
«Եւ որքա՛ն օրեր քեզ հարկաւոր են
«Որ գործ մ'արժադրես, Նայէ՛, չը պարծիմ,
«Փոքրիկ պահ մ'ինձ քաւ է՝ նուրբ, անհամար
«Թելերով ոստայն մ'հիւսելու համար»:

Շերամն յարեց. «Լա՛ւ, տակայն,

«Դիմացկուն չէ քու ոստայն,

«Ո՛չ ալ, որ եւ է բանի

«Օգտակար կամ պիտանի.

«Քիչ կ'արժադրեմ ես, իրաւ,

«Բայց արժադրածս է միշտ լաւ»:

Թարգմ. ԱԼՓԱՍԼԱՆԻ

ԼԸ ՊԱՅԵԻ

— Ի՞նչ է սարդը. — Ի՞նչ է Շերամը. — Ի՞նչ ըսաւ սարդը Շերամին. —
Շերամը ի՞նչ պատասխան տուաւ. — Որո՞նք աշխատութիւնը աւելի օգտակար է.
— Ի՞նչ է այս առակին բարոյականը:

Հրահանգ 325. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ անական դեր-
բայները մէկ, գոյական դերբայները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Ուզածը ըսողը չուզածը կը լսէ. — Գործողը կ'ապրի. — Կալին մէջ աշ-
խատող եզին դունչը չի բռնուիր. — Հայրը կը պատժէ իր սիրած զաւակը. —
Խօսած խօսքը գիտցիր. — Կորսնցուցած դրամս գտայ. — Երթալիք ծամբաղ գի-
տես. — Այս տեղ խմելու ջուր չկայ. — Դալու բաները կարելի չէ գուշակել. —
Փորձուածը կրկին փորձելը յիմարութիւն է. — Վայելելը աշխատելով կ'ըլլայ. —
Երկար ապրելու միջոցը ժուժկալութիւնն է. — Ալ համբերելիքս չմնաց. — Մարդ
իր կրցածէն աւելի բեռի տակ մտնելու չէ. — Գիտցածդ ըրէ, չգիտցածդ մի՛
խառնուիր:

Հրահանգ 323. — Հոլովեցէ՛ք հետեւեալ դերբայները:

Կերածս, գալը, պարողը, դրկելիքդ, կարդացածը, գիտնալս, խաղացողդ:

ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ԱՒԵԱՂԱՂԸ, ԷՇԸ ԵՒ ԱՌԻՒԾԸ

Էչն ու առիւծը իրարու հանդիպեցան դաշտի մը մէջ, ուր արեւն աքաղաղ մը զբաղած էր ցորենի հատիկներ փնտռելու։ Էչը կը յուսար հոն աղւոր ճարակ գտնել. առիւծն ալ որսի ետեւէ էր։ Առիւծին համար էչը շատ համով որս մը չէր, բայց լաւագոյնը չգտնելով կը պատրաստուէր յարձակիլ հէք աւանակին վրայ՝ երբ աքաղաղը մէկէն օդը հնչեցուց իր սուր կուկուլիկիւովը։ Առիւծը այս անսովոր ձայնէն սարսափած՝ սկսաւ փախչիլ։

Էչը տեսնելով առիւծին փախչիլը, կարծեց թէ առիւծը իրմէ էր որ վախցիր էր։ Ինքզինք ահաւոր կենդանի մը երեւակայեց և «վա՛խկոտ, մե՛ղի» պօռալով հտուէն, սկսաւ առիւծը հետապնդել։ Բայց առիւծը որ ա՛լ աքաղաղին ձայնը չէր լսուեր, յանկարծ կեցաւ, զլուրը դարձուց և ինքզինք խեղճ իշուկէ մը հալածուած տեսնելէն զարմացած՝ թաթերուն վրայ կանգնեցաւ և մեր յանձնապատան աւանակին վրայ նետուելով շանի գիշատեց և ճաշակեց։

— Բերանացի պատկեցէ՛ք այս առակը։

Հրահանգ 327. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և բոլոր բայերն ու դերբայները ստորագծեցէ՛ք։

Հրահանգ 328. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը և բերանացի որոշեցէ՛ք բայերուն տեսակը, Թիւը, դէմքը, ժամանակը, եղանակը, գերբայներուն ածական կամ գոյական ըլլալը։

Հրահանգ 329. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն բայերը մէյմէկ հոծաշիշով փոխանակեցէ՛ք։

Ճամբորդը ժամանեց. — Սպասուհին սեղանը կը շփէր. — Յօդի կաթիլ մը տեսնելին վրայ կը շողար. — Անիկա բարձր ձայնով պօռաց. — Մեր հիւանդը բժշկուեցաւ. — Բանուորները շատ յոգնեւ էին. — Ձեռքս թմրած էր։

ՕՐԻՆԱԿ. — Ճամբորդը հասաւ։

Հրահանգ 330. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն բայերը մէյմէկ հակաշիշով փոխանակեցէ՛ք։

Դուռը բացուեցաւ. — Նուէր ընդունեցի. — Յորենին գինը պիտի աւելնայ. — Արեւը կ'ելլէ. — Շիշը դատարկեցէ՛ք. — Կրակը վառեցինք. — Քու բարիքը անիկա մոռցաւ։

ՕՐԻՆԱԿ. — Դուռը փակուեցաւ։

Հրահանգ 331. — Վերի երկու հրահանգներուն նախադասութիւնները յոգնակի վերածեցէ՛ք։

ՕՐԻՆԱԿ. — Ճամբորդները ժամանեցին։

Հրահանգ 332. — Հետեւեալ բայերուն արժատները զտեցէ՛ք և այդ արժատներուն գոյական, ածական կամ բայարմատ ըլլալը որոշեցէ՛ք բերանացի։

Մանել, ուղղել, մոծել, պատռել, ժպիլ, ցայտել, կործանել, պատանել, բաժնել, մերժեալ, խոստանալ, հեռանալ, կրակել, ծաղրել, դանդաղիլ, կայսրուիլ, վարանիլ, փայտանալ։

Հրահանգ 333. — Երկերկու տէր բայինք զտէ՛ք հետեւեալ բայերէն իւրաքանչիւրին։

Կը սուլէ, կ'աշխատի, կը թռչի, կը դառնայ, կը վառի, կը բզզայ, կը հնազանդի, կ'որոտայ։

ՕՐԻՆԱԿ. — Հովը եւ օճը կը սուլեն։

Հրահանգ 334. — Երեքական սեռի խնդիր զտէ՛ք հետեւեալ նախադասութիւններու իւրաքանչիւրին։

Դարբինը կը դարբնէ.....։ — Նաւը կը փոխադրէ.....։ — Նպաւաւորները կը ծախեն.....։ — Ոչխարը մեզի կուտայ.....։ — Պարտիզանները կը ճնկեն.....։ — Խոհարարը կ'ելլէ.....։ — Դերձակը կը կահէ.....։

ՕՐԻՆԱԿ. — Դարբինը կը դարբնէ կոպանք, բանալի, ունելի։

Հրահանգ 335. — Երեքական բայեր տուէ՛ք հետեւեալ տէրբայներէ իւրաքանչիւրին։

Ծառը, մարդը, ծին, ուսուցիչը, ջուրը, արեւը, շանթը։

ՕՐԻՆԱԿ. — Ծառը կ'աճի, կը ծաղկի, կը պսղաբերի։

ՆԱԽԱԴԻՐՈՒԹԻՒՆ, ՄԱԿԻՍՅ, ՇԱՂԿԱԳ

Ե Ի

Չ Ա Յ Ն Ա Ր Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԿԱ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԻՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

249. — Նախադասութեան մէջ նախադրութեան ընկերացող բառը կը կոչուի նախադրութեան խնդիրը: Օրինակ՝

Աստուած արդարին հետ է:

Այս նախադասութեան մէջ հետ նախադրութեան խնդիրն է արդարին բառը:

250. — Նախադրութիւնները սովորաբար իրենց խնդիրէն ետքը կը դրուին, բայց կան քանի մը նախադրութիւններ որոնք քաջառարար առաջ կը դրուին: Օրինակ՝

Առանց փռչի վարդ չըլլար:

Արդարին համար օրէնք չկայ:

Այս խօսքերուն առաջինին մէջ առանց նախադրութիւնը իր խնդիրէն առաջ դրուած է, մինչ երկրորդին մէջ համար նախադրութիւնը վերջը դրուած է:

251. — Խնդիրէն առաջ դրուող նախադրութիւններն են միջնադ, դեպի, բացի, առանց, իբրեւ, փոխանակ, քան. միւսները առհասարակ ետքը դրուող են:

— Նախադրութիւնն ի՞նչ է. — Նախադրութեան ընկերացող բառը ի՞նչ կը կոչուի. — Նախադրութիւնները իրենց խնդիրէն առաջ կը դրուին քէ ետք. — Խնդիրէն առաջ դրուող նախադրութիւնները որո՞նք են:

Հրահանգ 336. — Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած նախադրութիւնները իրենց խնդիրով մէկտեղ ստորագծեցէ՛ք:

Անոնց աղաղակը մինչեւ երկինք բարձրացաւ. — Անձի մանրէներ կ'ապրին ջուրերուն մէջ. — Խաղաղութիւնը կուգայ փոթորիկէն յետոյ. — Ով որ մեզի հակառակ չէ, մեզի հետ է. — Ամէնքն ալ ներկայ էին, բացի քեզմէ. — Իբրեւ մարդ պարտականութիւններ ունինք մեր ընկերներուն հանդէպ. — Բնութեան

զաղտնիքները խելքէ վեր են. — Առողջ միտք ունենալու համար առողջ մարմին պէտք է. — Հարստութիւնը մինչեւ գերեզման միայն կ'ընկերանայ մարդու, անկէ անդին չանցնիր. — Գետերը մեծաքանակ առաջ կը քշեն դէպի ծով. — Ընկերդ սիրէ քու անձիդ պէս. — Չարիքի դէմ բարիք գործելը վեհանձնութիւն է:

Հրահանգ 337. — Հետեւեալ նախադրութիւններուն հակառակ նախադրութիւններ գտէ՛ք:

Տակ, առանց, ետեւ, մօտ, վերջ, աւելի, վեր, ներս, ասդին, շուրջ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԲՈՅՆ ԱՒԲՈՂԸ

Հրահանգ որ ծոյլ և անկիրթ տղայ մըն էր, որ մը ըսաւ Արտաշէսին. — «Հունա՛, վարը, ծառերուն մէջտեղ բոյն մը տեսայ, եկո՛ւ, երթա՛նք, ձագերը առնենք»: Արտաշէս զիւրաւ հաւանեւ հոն հասան, Հրահանգ կատուի պէս մագլցելով սկսաւ ծառն ի վեր ելլել բոյնին հասնելու համար, և երբ չորս մետրի չափ բարձրացած էր գետնէն, յանկարծ կոխած ճիւղերէն մին կտորեցաւ և խեղճ տղան վար ինկաւ: Արտաշէս օգնեց անոր որ ելլէ կանգնի, բայց Հրահանգն ոտքը կտորեր էր և հաղուստներն ալ պատուներ էին:

Անոնք որ թռչուններու ձագերը կը կողոպտեն իրենց բոյներէն, անգուլթ և անխելք են: Պզտիկ թռչունները օգտակար և զուարճալի են: Անոնք մեր ցանքերը փճացնող միջատները կ'ուտեն և իրենց անուշ երգերով մեզ կը զուարճացնեն:

— Ի՞նչ է Հրահանգն ցկարագիրը. — Ի՞նչ ըսաւ Հրահանգն Արտաշէսին. — Ի՞նչ պատահեցաւ Հրահանգին. — Պէ՞տք է պաշտպանել թռչունները. — Ի՞նչու համար:

Հրահանգ 338. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղադրեցէ՛ք վերի հատուածը:

ԿԲ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԻՌՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ (ՇԱՐ.)

252. — Նախադրութեան խնդիրը կրնայ ըլլալ *գոյական*, *գե-
րանուն* կամ *գերբայ* և կը դրուի զանազան հոլովներով: Օրինակ՝
ԳՈՅԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ. — Զուկը ջուրի մէջ կ'ապրի:

ԴԵՐԱՆՈՒՆ ԽՆԴԻՐ. — Եղբայրս ինծի հետ եկաւ:

ԴԵՐԲԱՅ ԽՆԴԻՐ. — Ուտելի յետոյ գոհացիր:

253. — Նախադրութեանն իրենց խնդիրով մէկտեղ *նա-
խադասութեան* մէջ բային լրացուցիչներէն են և կը կոչուին *պարա-
գայական խնդիր*:

254. — Նախադրութեաններէն մէկ քանիները իբրեւ *գոյա-
կան* ալ կը գործածուին և այն ատեն կը հոլովուին ու յօդ կ'առ-
նեն: Օրինակ՝

Հովիւը աղբիւրին *ֆոլ* նստած էր:

Հովիւը *ֆոլիս* անցաւ:

Այս նախադասութեաններու առաջինին մէջ *ֆոլ* նախադրու-
թիւն է, երկրորդին մէջ *ֆոլիս* գոյական է, բացառական հոլով և
յօդով:

— Նախադրութեան խնդիրները ի՞նչ տեսակ բառեր կրնան ըլլալ, ի՞նչ հո-
լով կրնան դուրսիլ. — Նախադրութիւնը իր խնդիրով միասին նախադասութեան
ո՞ր մասին լրացուցիչն է, ի՞նչ կը կոչուի. — Նախադրութիւնները իբրեւ գոյա-
կան ալ կրնան գործածուիլ:

Հրահանգ 339. — Նախորդ դասի ընթերցումին (բոյն աւրոյդ) նախադրու-
թեանք խնդիրները որոշելով ստորագծեցէ՛ք, յետոյ որոշեցէ՛ք թէ անոնք ո՞ր բայերու
լրացուցիչն են:

Հրահանգ 340. — Հետեւեալ նախադրութեանք խնդիրներուն նախադրու-
թիւնները ստորագծեցէ՛ք, յետոյ խնդիրներուն հոլովները և ի՞նչ տեսակ բառ ըլլալը
որոշեցէ՛ք բերանացի:

Առանց հօր, փոխանակ դրամի, հակառակ ցուրտին, մինչեւ զարուն, բա-
ցի մեզմէ, հողին տակ, քեզի համար, դէպի տուն, կեանքէն յետոյ, ծառին վը-
րայ, գետին քով, ինծի դէմ, օրն ի բուն, լեռն ի վեր, ասկէ աւելի, անկէ
նուազ, աւազանին շուրջ, սրուակին մէջ, մեզի մօտ, ինձմէ առաջ, արձնալէ

ետք, լեռան ետեւ, պատին առջեւ, ձեզի պէս, սանդուխէն վեր, պատահանէն
վար, մեզի չափ, կարողութեան համեմատ, դուռնէն ներս, տունէն դուրս, հա-
գածէս զատ, ծովէն անդին, գետէն ասդին, աչքէ հեռու, երկուքին միջեւ,
իբրեւ ծառայ:

Հրահանգ 341. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ բուն նախադրու-
թիւնները որոշեցէ՛ք գոյականաբար գործածուածներէն:

Տանիքին վրայ ելայ. — Տանիքին վրայէն իջայ. — Հիւրին հետ մեկնե-
ցայ. — Հիւրը հետ եկաւ. — Օղէն վեր պարապուծիւն կայ. — Շոգին դէպի
վեր կ'ելլէ. — Սենեակէն դուրս ել. — Դուռնէն եկաւ. — Պատին տակ նստի
— Պատին տակէն կը քայլէր. — Զարին դէմ մի՛ կենար. — Զարին դէմէն հեռա-
ցիր. — Աւազանին մէջ մտաւ. — Աւազանին մէջէն եկաւ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՏՂԱ՛Յ, ՄԻ՛ ԴՊԶԻ՛Յ

Բոյնին սիրուն

Որ ոստերուն

Պահուրած է շուքին տակ,

Բոյնին՝ սիրուն

Թռչնիկներուն

Մի՛ դպիք, անգութ զոյար:

Պէտք չէ՛ երբէք

Զարիք ընէք.

Այն բոյնին մէջ ծաղկին նոր

Գարնան յոյսեր,

Եւ մօր մը սէր...

Մի՛, մի՛ դպիք զուր անոր:

Թարգմ. Ա.Լ.ՓԱՍՏԱՆԻ

ԿԷՐԻՆ ՏԸ ԼԻԴԴՈ

Հրահանգ 342. — Հետեւեալ բառերը իբրեւ խնդիր ընկերացուցէ՛ք բովի
նախադրութիւններուն:

Հագուես եւ առանց, շահ եւ համար, կեանք եւ դէպի, աշտարակ եւ վը-
րայ, ես եւ քով, անոնք եւ աւելի, լեռ եւ շուրջ, սեղան եւ տակ, դուռն եւ
դէմ, կիրակի եւ մինչեւ, փոթորիկ եւ հակառակ, զիշեր եւ ի բուն, զիստեման
եւ փոխանակ, ընկեր եւ հետ, քնանալ եւ զատ:

ՕՐԻՆՍԿ. — Առանց հագուեսի:

Կ Գ. Դ Ա Ս. — Մ Ա Կ Բ Ա Յ Ի Ն Տ Ե Ս Ա Կ Ն Ե Ր Ը

255. — Մակերայները իրենց նշանակութեան հայելով տեսակ տեսակ են. այսպէս՝ կան մակերայներ որ բային գործողութեան կերպը կամ եղանակը ցոյց կուտան և կը գտնուին բային վրայ ընկելով ինչպէս հարցումը: Օրինակ՝

Մա՛րը յանկարծ կուգայ շատ անգամ. մա՛րը ի՞նչպէս կուգայ, — յանկարծ:

Ժամանակը արագօրէն կ'անցնի. ժամանակը ի՞նչպէս կ'անցնի, — արագօրէն:

Այս նախադասութիւններուն մէջ յանկարծ, արագօրէն մակերայ են:

256. — Կարգ մը մակերայներ ալ կան որ ժամանակ, քանակ կ'որոշեն կամ տեղ ցոյց կուտան և կը գտնուին բային վրայ ընկելով երբ, ինչքան, ո՛ւր հարցումները: Օրինակ՝

Մերոպ հոն գնաց. ո՛ւր գնաց, — հոն:

Մի՛շտան կանուխ կ'ելլէ. երբ կ'ելլէ, — կանուխ:

Անոնք ի՞նչ կերան. ինչքան կերան, — քիչ:

Այս նախադասութիւններուն մէջ ալ հոն, կանուխ, ինչ մակերայ են:

257. — Կան մակերայներ ալ որոնք բային խմատը հաստատուելու, ժխտելու, տարակոյսի ենթարկելու կամ հարցական ձեւի վերածելու կը ծառայեն: Օրինակ՝

Այո՛, առաքինին անշուշտ իր վարձքը կ'ընդունի:

Ո՛չ, յանցաւորը երբեք անպատիւ չի մնար:

Մարդ գիտե՞ միքի իր վախճանը:

Եթէ գիտնար ալ, քերէա աղէկ պիտի չըլլար:

Այս նախադասութիւններուն մէջ ալ այո՛, անշուշտ, ո՛չ, երբեք, միքի, քերէա մակերայ են:

— Ի՞նչ է մակերայը. — Մակերայները միասեանք են. — Կարգ մը մակերայներ ի՞նչ ցոյց կուտան. — Եղանակ կամ կերպ ցոյցնող մակերայներ ի՞նչ հարցումով կը գտնուին. — Ուրիշ ի՞նչ տեսակ մակերայներ կան. — Ժամանակ, քանակութիւն եւ տեղ ցոյցնող մակերայներ ի՞նչ հարցումներով կը գտնուին. — Դեռ ուրիշ ի՞նչ տեսակ մակերայներ կան:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՇՈՒՇԱՆՆ ՈՒ ԹԻԹԵՈՆԻԿԸ

— «Սա թեւերու կապոյսը վառ,
Դոյներս ալ աղուոր կ'երեւան...»
Կ'ըսէր շուշանին շնորհախառ՝
Թիթեոնիկ մը ինքնահաւան.
«Տե՛ս, ի՛նչ նուրբ են, գոգս, ակնառու,
Անոնց վրայ չե՛ս հիանար դու...»:
Շուշանն յարեց. — «Անարգ ճընի,
«Հըպարտութիւնդ այդ մեծախօս
«Քու մէջդ ինչո՛ւ, ի՛նչպէս կ'աճի.
«Մոռցա՛ր թէ դեռ, երէ՛կ խկ, հո՛ս,
«Սողուն անշահ, անկերպարան,
«Կը սողա՛իր ցեխին վրան...»

Թարգմ. Ա. ՓԱՍՏԱՆԻ

— Ի՞նչ քաւփքեռնիկը շուշանին. — Շուշանը ի՞նչ պատասխանեց. — Ի՞նչ վիճակ կ'ունենայ քիթեռնիկը քիթեռնիկ ըլլալէ առաջ. — Մարդ որքան որ պատիւի եւ հարստութեան հասնի, մոռնալով է իր ծագումը. — Ուրե՛ս կը նմանին չես մարդիկ. — Ի՞նչ է այս առակին բարոյականը:

Հրահանգ 343. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մակերայները որոշելով տարագծեցէ՛ք:

Բնա՛ւ մի խոսանար ինչ որ չպիտի կրնար կատարել. — Ո՛վ որ իսպառ համբերէ, անիկա պիտի ապրի. — Այս գործէն գրեթէ բան մը չշահեցայ. — Փռնորիկին իսկոյն յաջորդեց տղասարափը. — Ե՛րբ պիտի այցելես մեզի. — Ասկէ վերջ յաճախ կ'այցելեմ. — Մէկդի գնա՛. — Հոս եկո՛ւ. — Մարդիկ երբեմն ի վերջ յաճախ կ'այցելեն. — Ուշ մնացի. — Ես շատնց եկայ. — Հայրդ ո՛ւր ընց բարիքը չեն ծանցնար. — Ուշ մնացի. — Ես շատնց եկայ. — Հայրդ ո՛ւր մնաց արդեօր. — Դեղը գնաց, միթէ չէ՛ր գիտեր. — Ո՛չ, չէ՛ր գիտեր, ե՛րբ կը դառնայ. — Դուք երբ օրէն գայ. — Ահա եկաւ. — Հիմա գործ ունիմ. — Ժողովը միշտ ես կը մնան. — Հիւանդը հազիւ կը շարժի. — Հերիք աշխատեցար. — Շատ յոգնեցայ. — Օր մը միայն հանգիստ կեցայ. — Դեռ յոգնութիւն չառի. — Արդէն գիտեմ. — Ա՛լ շատ խօսեցար:

Հրահանգ 344. — Հետեւեալ մակերայներուն հոմանիշներ գտէ՛ք:

Ստուգիւ, թերեւ, երբեք, յաճախ, երբեմն, դեռ, շատնց, միշտ, իսկոյն, հարկաւ, հերիք, հիմա:

ԿԻ. ԴԱՍ. — ՄԱԿԲԱՅՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

258. — Գոյականներու և ածականներու վրայ քանի մը մասնակներ կցուելով կը կաղձուխն մակրայնէր: Օրինակ:

Հայր՝ գոյական, հայրաքար՝ մակրայ. ագնիւ՝ ածական, ալ-նըտօրեն՝ մակրայ. գլուխ՝ գոյական, գլխովին՝ մակրայ. մեծ՝ ածական, մեծապէս՝ մակրայ են:

259. — Որակական ածականներէն շատերը բայի հետ իրրիւ բայի լրացուցիչ կրնան գործածուիլ և այն տառն մակրայ կ'ըլլան: Օրինակ՝

Ծովը ախմայ կ'աշխատի:

Սոխակը անուշ կ'երգէ:

Այս նախադասութիւններուն մէջ ախմայ, անուշ ածականները մակրայ են:

260. — Մէկ քանի նախադրութիւններ երբոր առանց խնդիր բայի հետ գործածուին, մակրայ կ'ըլլան: Օրինակ՝

Արամ դուրս ելաւ. երուանդ վար իջաւ:

Այս նախադասութիւններուն մէջ դուրս, վար մակրայ են:

261. — Մակրայներն ընդհանրապէս նախադասութեան մէջ բային լրացուցիչն են. բայց երբեմն կը ծառայեն նաեւ լրացնելու ածականներու և ուրիշ մակրայներու իմաստը: Օրինակ՝

Շատ ուշ տուն հասայ:

Խիտա գեղեցիկ է գարունը:

Այս նախադասութիւններուն առաջինին մէջ շատ մակրայը լրացուցած է ուշ մակրայը. իսկ երկրորդին մէջ խիտ մակրայը լրացուցած է գեղեցիկ ածականը:

— Ի՞նչպէս կը կազմուին կարգ մը մակրայներ. — Որակական ածականներ Ե՛րբ մակրայի կը վերածուին. — Նախադրութիւններէ մէկ ֆանիներն ի՞նչպարագայի մէջ իբրեւ մակրայ կը գործածուին. — Մակրայները նախադասութեան մէջ ո՞ր բառերու լրացուցիչն են:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԱՆՆԵՆԻՔ ԳԵՂԱՅԻՆ

Մինչև ցարեկ անդադար հերկելէ յետոյ, Համբիկ տեսնելով որ թէ՛ ինք և թէ՛ եղբորը հախաղանց յոգններ են ու ա՛լ հախալէ կրնան աշխատիլ, արօրը կապեց իշուն, ինքն ալ վրան ելաւ նըստաւ ու եղները ետեւը ձգած՝ ճամբայ ելաւ դէպի դիւղ: Այս կայրի ծանր բեռին տակ ճնշուած՝ խեղճ էջը կը կքէր և շատ դժուար կը քալէր: Համբիկ տեսնելով որ մինչև գեղ հալտի կրնայ երթալ այդպէս, էշէն վար իջաւ, քակեց արօրը անոր կռնակէն և իր ուսը զարկաւ. յետոյ նորէն ելաւ նստաւ իշուն վրայ: — «Ա՛լ հիմա հանգիստ կրնաս քալել, կ'ըսէր, արօրը ի՛մ կռնակս առի»:

— Ի՞նչ տեսակ մէկն էր Համբիկ. — Ի՞նչ քաւ. պատկերէ:

Հրահանգ 345. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և նախադրութիւնները մէկ, մակրայները երկու շիճով ստորագծեցէ՛ք:

Հրահանգ 346. — Ուսուցին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը:

Հրահանգ 347. — Հետեւեալ մակրայները տակի տակ գրելով իւրաքանչիւրին առջև նշանակեցէ՛ք թէ ի՞նչ կը ցուցնէ:

Արդարեւ, յանկարծ, ուշ, հոն, անշուշտ, ամենեւին, զուցէ, միշտ, յաւիտեան, երբեմն, մերթ, հերթ, հող, դեռ, ոչ, արդեօք, Թերեւս, իսկոյն, ուր, երբ, սոսոգիւ, իսաւ, երբք, զուցէ, արդ, յաճախ, կանուխ, քակաւին, արդէն, հիմա, քնաւ, նորէն, հաշիւաւ, իսպառ, մշկի, սէպ, հազիւ, միայն, հոս, նախ, յաւէտ, ապա:

ՕՐԻՆԱԿ. — Արդարեւ, հաստատուիւն կը ցուցնէ:
Յանկարծ, կերպ կամ եղանակ կը ցուցնէ:

Հրահանգ 348. — Հետեւեալ մակրայներուն մակրայակերտ մասնիկները շարժառ բառէն զատեցէ՛ք, և այդ արմատներուն զոյական կամ ածական ըլլալը որոշեցէ՛ք:

Կուրօրէն, վայելչապէս, անասնաբար, այսպէս, մարդկօրէն, այնպէս, արտովին, քոյրովին, սիրաբար, յամրաբար, խորապէս, եղբայրաբար, զուարթօրէն, ինչպէս, անարժանաբար:

ՕՐԻՆԱԿ. — Կուրօրէն, արմատը կոյր, ածական:

ԿԵ. ԴԱՍ. — ՇԱՂԿԱՊՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

262. — Շաղկապներն էապէս կը ծառայեն մէկէ աւելի անջատ նախադասութիւններ իրարու հետ տրամաբանօրէն յարաբերութեան զինելու: Օրինակ՝

Տղաք սկսան խայտալ: — Գարունը եկաւ: — Ծառերը ծաղկեցան:

Այս խօսքերը երեք անջատ նախադասութիւններ են որոնք իրարու հետ յարաբերութիւն չունին, բայց խօսքը տրամաբանական շարք մը կ'առնէ երբ զանոնք շաղկապներով միացնենք և ըսենք.

Տղաք սկսան խայտալ որովհետեւ զարունը եկաւ եւ ծառերը ծաղկեցան:

263. — Շաղկապները իրարու կը կապեն հաւել խօսքին մէջ միեւնոյն պաշտօնն ունեցող մէկէ աւելի բառեր, որով համանման քանի մը նախադասութիւններ մէկի կը վերածեն: Օրինակ՝

Զարուհի աշխատասէր աղջիկ մըն է:

Զարուհի խելօք աղջիկ մըն է:

Զարուհի նախանձոտ աղջիկ մըն է:

Ասոնք երեք համանման նախադասութիւններ են որոնց մէջ միեւնոյն պաշտօնն ունեցող տարբեր ածականները շաղկապներով իրարու միացնելով կրնանք մէկ նախադասութեան վերածել և ըսել.

Զարուհի խելօք եւ աշխատասէր, քեւ նախանձոտ աղջիկ մըն է:

264. — Բուն շաղկապներէն զատ կան մակրայներէ առնուած կամ մակրայներու և նախադրութիւններու հետ միացած կարգ մը շաղկապներ ալ: Օրինակ՝

Երրորդ, մինչեւ որ, միայն թէ, ո՛չ թէ, ինչպէս նաեւ եւն.:

— Շաղկապներն էապէս ի՞նչ բանի կը ծառայեն. — Շաղկապներ ի՞նչ տեսակ բառեր իրարու կը կապեն. — Բուն շաղկապներէն զոս ուրիշ ի՞նչ տեսակ շաղկապներ կան:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԲԱՐԻՆ ԵՒ ՕԳՏԱԿԱՐԸ

Երեք դասընկերներ միասին դպրոց կ'երթային: Անոնցմէ մէկն քոտաւ. «Հայրիկս ինձի ոսկի մը տալ խոստացաւ՝ եթէ լաւ աշխատիմ, ուստի լաւ պիտի աշխատիմ ասկէ յետոյ»: Երկրորդն բաւաւ. «Ես պիտի աշխատիմ, որպէս զի մայրիկս զիս դրկէ և համբուրէ»: Իսկ երրորդը հառաչելով ըսաւ. «Թէեւ ես սրբ եմ, քանզի հայր ու մայր չունիմ, բայց ես ալ միաքս դրած եմ լաւ աշխատիլ»:

Պէտք է բարիին և օգտակարին հետամտիլ ո՛չ թէ վարձք ընդունելու համար, այլ անոր համար որ բարի է կամ օգտակար:

— Երեք դասընկերներ ո՛ւր կ'երթային միասին. — Ի՞նչ խօսեցան իրարու. — Ինչո՞ւ համար աշխատելու է. — Բարին կամ օգտակար ինչո՞ւ համար զործելու է. — Եթա՞յլ է վարձք ընդունելու նպատակով միայն զործել բարին կամ օգտակար:

Հրահանգ 355. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և շաղկապները ստորագրեցէ՛ք:

Հրահանգ 356. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղագրեցէ՛ք նոյն հատուածը և բերանացի ըսէ՛ք Թէ պարունակած շաղկապներէն որո՞նք նախադասութիւններ միացուցած են, որո՞նք բառեր:

Հրահանգ 357. — Հետեւեալ շաղկապներէն որոշեցէ՛ք Թէ որո՞նք բուն շաղկապ են, որո՞նք մակրայով կամ նախադրութեամբ կազմուած:

Իսկ, կամ, երբ, Թէ, եւ, ու, քանի որ, այնպէս որ, որ, եթէ, բայց, ուր որ, երբոր, սակայն, մանաւանդ, որքան որ, մինչեւ որ, Թէեւ, Թէպէտ, որպէս Թէ, զի, վասն զի, քան զի, որպէս զի, նաեւ, ալ, իբրեւ Թէ, ուրեմն, միայն Թէ, ուստի, հազիւ Թէ, մինչ, մինչդեռ, ոչ Թէ, ոչ միայն, որովհետեւ, ո՛չ իսկ, այսինքն, ո՛չ այնքան, գէթ, զոնէ, այլ նաեւ, ինչպէս նաեւ, ինչպէս որ, բայց եւ այնպէս, բայց եթէ, նոյնիսկ, մինչեւ իսկ, անգամ, մինչեւ անգամ:

Հրահանգ 358. — Հետեւեալ մակրայներուն մակրայակերտ մասնիկները քննելով ածականի կամ գոյականի վերածեցէ՛ք:

Դառնապէս, յամբար, ուժգնակի, մշտապէս, իմասնօրէն, վայրենաբար, բրտօրէն, Թեթեւակի, առիծաբար:

ԿԶ. ԴԱՍ. — ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻԲ

265. — Ձայնարկութիւնները երկու տեսակ են. խակական և պատահական:

266. — Խակական ձայնարկութիւն են բոլոր զուտ ձայնարկութիւնները: Օրինակ՝

Ո՛հ, ա՛հ, ա՛յ, օ՛ն, առա՛յ ևւն.:

267. — Պատահական են դոյականներէ կամ ուրիշ բառերէ առնուած ձայնարկութիւնները որոնք պատահաբար միայն իրեն ձայնարկութիւն կը դործածուին: Օրինակ՝

Մե՛զք քեզի, անէ՛ծք չարերուն, ողջ՛սն քեզ ևւն.:

Այս խօսքերուն մէջ անդի, անեծք, ողջոյն բառերը պատահական ձայնարկութիւններ են:

— Ձայնարկութիւնները ի՞նչ ցոյց կուտան. — Բանի՞ տեսիլ են. — Իսկական ձայնարկութիւններ որո՞ւմ են. — Պատահական ձայնարկութիւն որո՞ւմ կ'ըսուի. — Ձայնարկութիւններուն վրայ ի՞նչ նշան կը դրուի:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԿԱՊԻԿՆ ԵՒ ԸՆԴՈՅՁԸ

Էգ կապիկ մը դեռասի
Կանանչ կեղեւով ընկոյզ մը գրքաւ,
Խածաւ զայն. համն էր կծու եւ փնթի.
Ծռմուկեց դէմքն ու գոչեց. « Ահ, իրաւ
Մայրս սքեց ինձ երբոր
Ապահովցուց թէ ընկոյզներն են աղուոր.
Այ ի՛նչպէս հաւաք ծերերու խօսքին
Որք պզտիկները խաբել կը ջանան »:
Եւ ընկոյզներն նետելով ուժգին
Մըմուռաց. « Թող քեզ ուսէ՛ս սասանան ».
Խոշոր կապիկ մը առաւ զանիկայ,
Երկու քարի մէջ կոտորելով զիւրաւ
Կեղևներն հանեց, մաքրեց ու կերաւ.
Եւ. « Մօրդ ըսածին մէջ քնաւ սուտ չիկայ,
Յարեց, ընկոյզներն անուշ, համով են,
Բայց պէ՛տ է զանոնք հանել կեղեւէն »:
Յիշեցէք թէ կեանքին մէջ ալ
Չիկայ առանց աշխատութեան հաճոյք ըզգալ:

Թարգմ. Ա.Լ.ՓԱՍԼԱՆԻ

ՅԼՈՐԻԱՆ

Հրահանգ 359. — Հետեւեալ նախադասութիւններու ձայնարկութիւններուն խակականները մէկ, պատահականները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Աւա՛ղ, վիշտե՛րով լիցու՛ն է մեր կեանքը. — Երանի՛ր ողորմածներուն զի անոնք ողորմութիւն պիտի գտնեն. — Կեցցե՛ս, լաւ գիտցար դատը. — Դուն ի՛նչ չար տղայ ես, ծօ՛ւ. — Օ՛ն, ամապարեցէ՛ք որպէս զի ժամանակին հասնինք. — Մե՛զք որ այնչափ աշխատութիւն թափեցի. — Ամօ՛թ, ձեզի չէր վայելէր այս ընթացքը. — Փա՛ռք Աստուծոյ, ողջ առողջ ենք. — Բարե՛ւ, բարեկամներ, բարեթացքը. — Ծանօր մեղքի մէջ ինկայ, վա՛յ ինձ. — Է՛հ, ասկէ ուրիշ ճար չկայ. — Եկաք. — Ծանօր մեղքի մէջ ինկայ, վա՛յ ինձ. — Օ՛ղջ, վունսեցէ՛ք սա շունը. — Բնա՛փ Մեղայ, այս ի՛նչ ամաթալի բան է. — Օ՛ղջ, վունսեցէ՛ք սա շունը. — Բնա՛փ եւ ահա կառախուժը ճամբայ ելաւ:

Հրահանգ 360. — Ուսուցչին տուն տալով ուղղագրեցէ՛ք վերի հրահանգը:

Հրահանգ 361. — Հետեւեալ անշատ նախադասութիւններն իրարու միացուցէ՛ք պատշաճ շարկապներով:

Սորվեցէ՛ք, պարոններ,	Արամ շատ սիրուն է,
Դուք երիտասարդ էք,	Արսինէ շատ գեղեցիկ է,
Դուք ժամանակ ունիք սորվելու,	Երկուքն ալ չար են:

Աշոտ յանդիմանուեցաւ,
Գեղամ պատժուեցաւ,
Անոնք յանցանք գործած էին:

Կովը բուսակեր է,	Մենք հաց կերանք,	Գարունը եկաւ,
Շունը մսակեր է,	Անտի էինք:	Դեռ օդը չսաքցաւ,

ՕՐԻՆԱԿ. — Սորվեցէ՛ք, պարոններ, քանզի դուք երիտասարդ էք եւ ժամանակ ունիք սորվելու:

Հրահանգ 362. — Հետեւեալ համանման նախադասութիւնները մէկի վերածեցէ՛ք միեւնոյն պաշտօնն ունեցող շեղադիր բառերը շարկապներով իրարու կցելով:

Ոսկին մտաղ է,	Կովը խոտ կ'ուտէ,	Ազադը կը դիզէ,
Արծաթը մտաղ է,	Կովը քեփ կ'ուտէ:	Ազադը չի վայելէր:

Պարսէզին մէջ կեռասի ծառ կայ,	Եղեգը կը ծուխ,
Պարսէզին մէջ խնձորի ծառ կայ,	Եղեգը չի կոտորէ:

Աշոտ ծոյլ է,	Դերձակը հագուստ կը ձեւէ,
Աշոտ սրամիտ է,	Դերձակը հագուստ կը կարէ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ոսկին եւ արծաթը մտաղ են:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՄԱՆՈՒԿՆ ՈՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

Պզտիկ Մուշեղ ուրախ դուարթ կը խաղար մարգագետնի մը մէջ: Մէկէն սխառ պրուստ «հօ, հօ, հօ»: Մօտակայ թառուտի մը մէջէն միեւնոյն ձայնին ելլելը լսեց: Մուշեղ զարմացած՝ գոչեց. «Ո՞վ ես դուն»: Ասոր վրայ ձայնը պատասխանեց «Ո՞վ ես դուն»: Տղան բարկացած աղաղակեց «Դուն ապուշ մըն ես»: Ձայնը խփոյն կրկնեց «Դուն ապուշ մըն ես»: Մուշեղ կարծելով թէ թառուտն էր, մէջ մէկը զինք կը ծագրէ, բարկութենէն կրակ կտրած՝ վաղեց մօրը դանգաճելու: Մայրը խնդիրը հասկցաւ. «Տղա՛ս, ըսաւ, եթէ փոխանակ կուտազան բլլաւ եւ գէշ խօսքեր ըսելու, աղնիւ, քաղաքաւար ըլլայիր եւ աղէկ խօսքեր զրուցէիր, թառուտն ալ քեզի հանդէպ այնպէս սիրտի ըլլար եւ քո՛ւ աղէկ խօսքերդ սիրտի կրկնէր: Գիտցիր որ ուրիշներուն քեզի հանդէպ ունեցած վարմունքը միշտ սրձադանդն է քու կրկնիդ»:

— Օր մը լինջ պատահեցաւ Մուշեղին, պատեցէ՛ք. — Ի՞նչ է այս մանուշիկին բարոյականք:

Հրահանգ 333. — Ուսուցչին տուն տալովը ուղղադրեցէ՛ք վերի հատուածը եւ մակրոյները, նախադրուածները, շաղկապները, ձայնարկութիւնները բերանացի տրոշեցէ՛ք:

Հրահանգ 334. — Հետեւեալ նախադրուածներուն պակասները լրացուցէ՛ք կէտերուն տեղ զննելով հարկ եղած նախադրուածները:

Մեր տունը շինուած է գեղին.....: Պէտք է լաւ վարուիլ ամէն մարդու.....: Հանքեր կը գնուին հողին.....: Գործաւորները առտուրեն..... իրիկուն աշխատեցան: Մարդ չի զգար իր գործած բարիքին.....: Աւազանին..... ծաղիկներ տնկուած են: Աղանիսի..... միամիտ եղէք, օճերու..... խորագէտ: Մարդ պատրի ընկերին օգնել իր կարողութեան.....: Թռչունը իր բոյնը շինեց ծառին.....:

Հրահանգ 335. — Որոշեցէ՛ք թէ հետեւեալ նախադրուածներուն շեղադիր մակրայները ո՞ր բառերը կը լրացնեն (բայ՛ը, ածական՛ը, թէ՛ մակրայը):

Պզտիկ Գեղամ շատ խելօք է. — Իմ կօշիկս բոլորովին նոր է. — Մայրս գրեթէ հիւանդ է. — Քոյրս դեռ նոր աւողջացաւ. — Երուանդ չափազանց կ'աշխատի. — Արամ տակաւին ծով է. — Ձիփիւնը մեղմօրէն կը փչէր. — Ծովը սաստիկ ալեկոծեալ էր. — Այսօր խիստ կանուխ արեւնայ. — Հոգին յաւիտեան կ'ապրի. — Մանրէները ամենուրեք փոքրիկ կենդանիներ են. — Միմեան հագիւ երբեմն կ'այցելէ մեզի. — Մեղունները ընկերակցաբար կ'ապրին:

Հրահանգ 336. — Հետեւեալ նախադրուածներուն շաղկապները ջնջելով անշուտ նախադրուածներու վերածեցէ՛ք:

Ձեռքս ալ մտեցաւ, ոտքս ալ. — Շէնքը փլաւ, որովհետեւ հին եւ խախտէ էր. — Ածուխը սեւ է, իսկ կաւիճը ծերմակ. — Անոնք յոգնեցան, ուստի պէտք ունին հանգիստի. — Աղը կը հանեն ծովու ջուրէն կամ աղաճանքիւրէն. — Ծովը յանկարծ ալեկոծեցաւ, միջոցիւ քիչ առաջ խաղաղ էր. — ձանձօր եւ մեղուն կը բզզան. — Մետրոպ ամէն բանէ կը վախնայ, մինչեւ իսկ իր շուրէն. — Գետին ջուրը անուշ է, բայց ծովերունը՝ լեղի:

Օրինակ. — Ձեռքս մտեցաւ, ոտքս մտեցաւ:

Հրահանգ 337. — Հետեւեալ նախադրուածներուն շեղադիր մասերուն տեղ դրէ՛ք հոմանիշ մակրայներ:

Անիկա տղայի պէս կուլար. — Քեզ հօր նման խնամեց. — Ձուարք կերպով կը խօսէր. — Անիկա համեստութեամբ կ'ապրի. — Զաւէն յիմարի պէս կը վազվոճէր. — Այդ մարդը յայտնի կերպով սուտ կը խօսի. — Պատրիկը երկարատեւ ծուրեւաբար մարդիկ ամէնուն հետ վաճառել կերպով կը վարուին:

Օրինակ. — Անիկա տղայօրէն կուլար:

Հրահանգ 338. — Հետեւեալ նախադրուածներուն մէջ որ յարաբերական դերանունը որ շաղկապէն, եւ ալ շաղկապը՝ ալ մակրայ՝ որոշեցէ՛ք:

Մի դասէր որ չդասուիք. — Քոյսեր կան որ ջուրերու մէջ կ'աճին. — Մարդ պէտք է որ իր խոստումը կատարէ. — Կուլեմ որ միշտ աշխատի. — Այն որ չաշխատի, իրաւունք չունի վայելելու. — Ա՛լ հերիք է, լուէ. — Մենք ալ մեզի հետ ենք. — Կենդանիներն ալ զգացում ունին. — Ա՛լ ինչ կ'ուզես ինձմէ. — Հովն ալ հանդարտեցաւ, ծովն ալ. — Գնա եւ ա՛լ մեղք մի գործեր. — Փոփոքիկը ա՛լ հանդարտեցաւ. — Համբերութիւն ալ չափ մը ունի:

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆՑ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ԵՒ

ԼՈՒԾՈՒՄԸ

ԿԼ. ԴԱՍ. — ՊԱՐԶ ԵՒ ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

268. — Պարզ կը կոչուի այն նախադասութիւնը որ կը պահանջէ նախադասութեան մը միայն էական մասերը, այսինքն տէր բայի և բայ և իր յատուկ լրացուցիչները (ստորոգելի կամ սեռի խնդիր)։¹ Օրինակ՝

Զմեռը անցաւ։

Աստուած արդար է։

Ան կը վարձատրէ արդարները։

Այս նախադասութիւնները պարզ են։

269. — Բաղադրեալ կը կոչուի այն նախադասութիւնը ուր նախադասութեան այս էական մասերէն մին կամ միւսը կամ բոլորն ալ կ'ունենան իրենց լրացուցիչները։ Օրինակ՝

Մարդուս կամֆը յաճախ անուր հրաշքներ կը գործէ աշխարհի վրայ։

Ասիկա բաղադրեալ նախադասութիւն մըն է որուն էական մասերն են «կամքը հրաշքներ կը գործէ»։

Իսկ լրացուցիչներն են

Մարդուս սեռական հոլով յատկացուցիչը որ կը լրացնէ կամֆը տէր բային։

Յանախ մակբայը որ կը լրացնէ կը գործէ բայը։

Աշխարհի վրայ նախադրութեամբ խնդիրը որ կը լրացնէ կը գործէ բայը։

Անշուր անականը որ կը լրացնէ հրաշքներ սեռի խնդիրը։

270. — Բաղադրեալ նախադասութիւններուն մէջ գոյական, անական, դերանուն, դերբայ, մակբայ, նախադրութիւն, կրնան իրրեւ լրացուցիչ ծառայել նախադասութեան էական մասերուն։

271. — Բառերու միւս տեսակները, չափազանց և ձայնարկութիւն, ինչպէս նաեւ կոչականը նախադասութեան մէջ անկախ դերք ունին և անոր որ և է մասին լրացուցիչը չեն։

— Ո՞րն է պարզ նախադասութիւնը. — Ո՞ր սեռակ նախադասութիւնները բաղադրեալ կը կոչուին. — Բաղադրեալ նախադասութիւններու մէջ ո՞ր սեռակ բառերը կրնան իրրեւ լրացուցիչ ծառայել նախադասութեան էական մասերուն. — Ո՞ր սեռակ բառերը լրացուցիչ չեն կրնար ըլլալ։

Հրահանգ 369. — Որոշեցէ՛ք թէ հետեւեալ նախադասութիւններէն որո՞նք պարզ են, որո՞նք բաղադրեալ։

— Ծիծեռնակը գողթող թռչուն մըն է. — Ես շարաքէ մը ի վեր հիւանդ էի. — Երկինքը կապոյտ է. — Մեղուն խայթեց Դրիգորը. — Զիւները հալեցան. — Առիւծին մունչիւնը շատ անուր է. — Գետերը պիտի յորդեն. — Մեր խոհարարը կ'եփէ համադամ կերակուրներ. — Ովկիանոսները կարի ընդարձակ են — Մի ձգէ՛ք մարգարիտները խոզերուն առջև. — Անխոյն երկրագործը անդադար կ'աշխատի. — Մամուկը ճանճեր կ'որսայ. — Հայ եկեղեցին հանդիսաւորապէս կը տօնէ սուրբերուն տօները. — Յիսուս չարատուեցաւ եւ մեռաւ խաչին վրայ. — Բարէ՛, շատ կարճ է մարդկային կեանքը. — Պարոններ, լաւ սերտեցէ՛ք ձեր դասերը։

Հրահանգ 370. — Վերի նախադասութիւններու բաղադրեալներուն էական մասերը որոշելով ստորագծեցէ՛ք։

Հրահանգ 371. — Հետեւեալ պարզ նախադասութիւններու ստորոգելիներուն և սեռի խնդիրներուն մէջմէկ յարմար լրացուցիչ աւելցուցէ՛ք։

Քունը կազդուիլ է. — Գրակը կը հալեցնէ մետաղները. — Աշտարակը բարձր էր. — Սուսակը, յակինթը բարեւ են. — Լուսինը կը լուսաւորէ գիշերը. — Գայլը կը պատահէ գառնուկը. — Մասիս, Հիմալայա լեռներ են. — Շոգին ոյժ կ'արտադրէ. — Սիպերիա երկիր մըն է. — Նաւը մեքենաներ ունի. — Ամառը տաք եղաւ. — Դեղձը ծաղիկներ բացաւ։

ՕՐԻՆԱԿ. — Քունը շատ կազդուիլ է։

ԿՐ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

272. — Լուծում կը կոչուի քերականական այն դործողութիւնը որով նախադասութեան մը պարունակած բառերէն իւրաքանչիւրին տեսակն ու պաշտօնը կ'որոշենք: Օրինակ՝

Մենք երէկ որսի գնացինք:

Այս նախադասութիւնը կը լուծուի հետևեալ կերպով:

Մենք	{ Անճախական դերանուն, առաջին դէմք, յոգնակի ուղղա-
	{ կան, տէր բային է գնացինք բային:
Գնացինք	{ Չէղոք բայ, սահմանական եղանակ, անցեալ կատարեալ յոգնակի առաջին դէմք:
Որսի	{ Հասարակ դոյական, եղակի տրական բնութեան խնդիր, լրացուցիչն է գնացինք բային:
Երէկ	{ Ժամանակ ցուցնող մակբայ, լրացուցիչն է գնացինք բային:

— Ի՞նչ է քերականական լուծումը:

Հրահանգ 372. — Հետևեալ նախադասութիւններու տէր բայներուն մէջ մէկ յորմար լրացուցիչ աւելցուցէք:

Ծառը ծաղկեցաւ. — Ձմեռը անցաւ. — Շունը կը հաչէր. — Ճամբան ծուռ էր. — Ծառան կը վարձատրուի. — Երգիչները երգեցին:

Օրինակ. — Նուշին ծառը ծաղկեցաւ:

Հրահանգ 373. — Հետևեալ նախադասութիւններու բայերուն մէջմէկ յորմար լրացուցիչ աւելցուցէք:

Մշակը կ'աշխատի. — Կաթիլները կը ծակեն քարը. — Աշխատութիւնը կը յաղթէ. — Չարը կը պատժուի. — Մենք տեսած ենք զինքը:

Օրինակ. — Մշակը կ'աշխատի դաշին մէջ:

Հրահանգ 374. — 368 թ. հրահանգի ինչպէս նաև 370—71—72 թ. հրահանգները (լրացուցիչները դնելէ յետոյ) լուծեցէ՛ք ամբողջութեամբ: (*)

(*) Ուսուցիչը նախորդ դասերու հրահանգներէն պարզերը ընտրելով՝ զանոնք ևս թո՛ղ լուծել տայ աշակերտներուն:

ՆԻԻԹԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

ԴԱՍԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

	Էջ
Յառաջաբան	6
Հայերէն լեզուի տառեր	1
Լ Ե Զ ՈՒ Ի Ն Տ Ա Ր Ե Ր Ը	
Լեզու, վանկ, տառ	2
Չայնաուր եւ բաղաձայն տառեր	4
Առողջական գիտելիք	6-8

ԲԱՌԵՐՈՒ ՇՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆՆԸ

Նմանաձայն, հոմանիւ եւ հականիւ բառեր.	12
Ածանցեալ բառեր	14
Բառի բառեր.	16

Խ Օ Ս Թ Ե Ւ Ի Ր Մ Ա Ս Ե Ր Ը

Խօսքին կազմութիւնը	20
Խօսքին ուղղագրութիւնը	22-24
Անուն կամ գոյական եւ ածական	26
Բայ եւ դերանուն	28
Նախադրութիւն եւ մակբայ	30
Շաղկապ եւ ձայնարկութիւն	32
Բառերուն տեսակները	34
Փոփոխական եւ անփոփոխ բառեր	36
Նախադասութիւն	38
Նախադասութեան լրացուցիչ մասերը	40

Ա Ն ՈՒ Ն ԿԱՄ Գ Ո Ց Ա Կ Ա Ն

Յատուկ անուն	44
Հասարակ անուն	46
Գոյականին կազմութիւնը	48
Գոյականին յօդը	50

Գոյականին քիւր	52
Գոյականին հոլովը	54
Ուղղական եւ հայցական հոլով	56
Սեռական եւ սրական հոլով	58
Բացառական եւ գործիական հոլով	60
Կանոնաւոր հոլովումներ	62
Անկանոն հոլովումներ	64
Հոլովումներու վրայ գիտելիք	66
Բացայայտիչ եւ կոչական	68

Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

Անձնական դերանուն	72
Յարաբերական դերանուն	74
Սացական դերանուն	76

Ա Ն Ա Կ Ա Ն

Որակական ածական	80
Թուական ածական	82
Յուցական ածական	84
Անորոշ ածական	86
Ածականներու գործածութիւնը	88-90

Բ Ա Յ

Բայերուն կազմութիւնն ու լծորդութիւնը	94
Բայերուն փոփոխութիւնները	96
Բայերուն դէմքն ու քիւր	98
Բայերուն ժամանակը	100
Ներկայ ժամանակ	102
Անցեալ ժամանակ	104
Ապառնի ժամանակ	106
Բայերուն եղանակը. — Սահմանական եղանակ	107
Հրամայական եւ ստորադասական եղանակ	110
Անորոշ եղանակ	112
Խոնարհման պատկեր. — Ըղաղ բային խոնարհումը	114
Զարսուղի բայեր	118
Խոնարհման պատկեր. — Թողուլ բային խոնարհումը	120
Անկանոն բայեր	122
Էական բայ	124

Ներգործական բայ	126
Զեզոք բայ	128
Անցորդական բայ	130
Կրաւորական բայ	132
Խոնարհման պատկեր. — Ըղաղ բային ժխտական ձեւը	134
Բայերուն ժխտական ձեւը	136
Բաղադրեալ ժամանակներ	138
Դերբայ	140

Ն Ա Խ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն, Մ Ա Կ Բ Ա Յ, Շ Ա Ղ Կ Ա Պ
Ե Ի Զ Ա Յ Ն Ա Ր Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Նախադրութեան վրայ գիտելիք	144-6
Մակբային տեսակները	148
Մակբայներու վրայ գիտելիք	150
Շաղկապներու վրայ գիտելիք	154
Զայնարկութեան վրայ գիտելիք	156

Ն Ա Խ Ա Դ Ա Ս Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Յ Տ Ե Ս Ա Կ Ն Ե Ր Ը
Ե Ի Լ Ո Ւ Ծ Ո Ւ Մ Ը

Պարզ եւ բաղադրեալ նախադասութիւն	160
Նախադասութեան լուծումը	162

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ո Ւ Մ Ն Ե Ր Ո Ւ Ց Ա Ն Կ

Խելօք տղան	(պատկերազարդ)	3
Կոկիկ Զարուհին	» »	5
Մեծ Բոյրը	» »	9
Խնձորները	» »	10
Բարեկիրք տղան	» »	15
Տկարներ մի՛ ծաղրէք	» »	18
Աշխատութիւնը	(պատկերազարդ)	21
Վախկոտ Զապէլը	» »	23
Մասաղ վարդասունկը	» »	25
Մեր դասաստրանը	» »	27
Գայլն ու գառնուկը	» »	31

Սկիւռը	»	»	36
Ծոյլ դպրոցականը			39
Առաւօտը ագարակին մէջ	(պատկերագրող)		47
Մեղուն եւ համը	»	»	51
Որսորդը	»	»	53
Փուշերը			65
Այծն ու գայլը	(պատկերագրող)		67
Կախերեսը	»	»	70
Աղւետին զանգասը			78
Պչոտ Արեւիսը	(պատկերագրող)		81
Ճնդողուն ու կասուն	»	»	89
Խնայողն ու շուայր	»	»	97
Երկրագործին հարսութիւնը			103
Թրթուրը եւ խղունչը	(պատկերագրող)		109
Օրինակելի աղջիկ մը			117
Պատժուած որկրամոլը	(պատկերագրող)		123
Երկու վսակներ			128
Լաւ խաւսներ	(պատկերագրող)		133
Ափաղաղը, էրը եւ առիւծը	»	»	142
Բոյն աւրողը	»	»	145
Անխել գեղացին			151
Բարին եւ օգտակարը			155
Մանուկն ու արձագանգը	(պատկերագրող)		158

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

Նարինջները		7
Մեծ մանչ մըն եւ		11
Աղբան ու իր շունը	(պատկերագրող)	13
Ժամանակին զինը		14
Հաղարչենին		17
Սիրածներս		19
Աղջիկն ու բռնիկը (սրամախօսութիւն)	(պատկերագրող)	29
Մեղուն պէս	»	»
Ճրագն ու լապտեր		35
Ձանգակը		41
		43

Մեծխօսիկը		45
Սուս մի' խօսիք		49
Հնդկահաւն ու անծեղը (սրամախօսութիւն)	(պատկերագրող)	55
Իծն ու սգրուկը	»	»
Զինագնդակները	»	»
Ամուլ հասկը եւ պարապ սակառը (սրամախօսութիւն)		87
Կասուն եւ կիսրոնը		95
Մանուկը ու կասուն	(պատկերագրող)	105
Գողերն ու էրը	»	»
Երեք եղերը		117
Վարդը		125
Աստուած ամէն ինչ կը ստեղծէ (սրամախօսութիւն)		127
Գորսք		131
Սարդն ու շերամը		141
Տղա'՛ք, մի դպչիք		147
Շուտանն ու քիթունիկը	(պատկերագրող)	149
Աւխտաւորին եւ անգործութիւն		153
Կապիկը եւ ընկոյզը		156

ՊԱՏԿԵՐԱԴՈՐ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

Կենդանիները մի' քանիք		19
Պզտիկ բարի սիրտ մը		33
Աւուն		42
Անհնազանդ հագարը		59
Զմեռ		75
Բուն եւ աստակը		85
Պատժուած գողը		92
Արժանի պատիւ մը		101
Գարուն		116
Հայր Սիմօնին փեթակները		129
Ամառ		152

ԳՐԱՂԱՃԱՌ - ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ
ՆՇԱՆ - ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 73, ԷՍԿԻ-ՋԱՊԹԻԷ ՃԱՏՏԷՍԻ, 73

ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ

Նոր ուղղութիւններով եւ մեթոսիկ աւխառութեամբ պատաս-
տուած դասագիրքերու ամբողջական ճարձ մը սկսած է հրատարակել
ՆՇԱՆ - ՊԱՊԻԿԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ, որ նախակրթութեան ամբողջ
ընթացքը պիտի ընդգրկէ դպրոցական առաջին տարիներէն մինչեւ
բարձրագոյն դասընթացքը :

Հրատարակուած են՝

Հ. Եւ Ջ. ԱՍԱՏՈՒՐ

Թ Ա Ն Գ Ա Ր Ա Ն

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ

ԱՐՁԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱՒՈՐ

ԲԱՐՁՐԱԴՈՅՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ . Պատկերազարդ .
1908 էջ Ը + 322 . Գին 9 դրուշ :

Կարելի է ըսել թէ ամէն բան նոր է այս գործին մէջ որ բժախնդիր ու երկա-
րատեւ աշխատութեան և գիտակից ջանքերու արդիւնք է և ուր անգամ մըն ալ ի յայտ
կուգայ հեղինակներուն անժխտելի կարողութիւնը : Ընթերցումներու ընտրութեան հա-
մար տարուած վերջին ծայր խնամքը, բացատրութեանց ճոխ ու տղազան առատութիւնը ,
լեզուի ճշգրտութեան և մաքրութեան համար տրուած աշխատութիւնը , և ղեռ ոչ մէկ
դասագիրքի մէջ փորձուած նորութիւնները — բացարձակ առաւելութիւնները այս գիր-
քին — միակ դասագիրքը կ'ընեն այս հատորը աշխարհաբար ընթերցանութեան համար :

Մասնաւոր խնամք ու հոգ տարուած է նաեւ հայ և օտար հեղինակներու
պատկերներուն, տղոց ձեռքը այս ու այն հեղինակի անունին տակ խեղճ ծաղրա-
նկարներ չի տալու համար :

Տպագրութեան մաքրութիւնն ու ճաշակը , միացած գիրքին ներքին անժխտելի
արժէքին , սպասուած գիրքը կը դարձնեն այս հատորը որ կը յուսանք թէ առ հաս-
րակ մուտք պիտի գտնէ մեր բոլոր վարժարաններու մէջ , ազատելով մեր տղաքը այլ
և այլ անուններով հրատարակուած անմարտելի հաւաքոյթներէ :

Հ. Ս. ԽԱՆՃԵԱՆ

ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔԻ ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ . Պատկերազարդ .
1908 էջ 83 . Գին 3 դրուշ :

Թուարանութեան ոգին իսկապէս թափանցող և անոր՝ դպրոցական միւս ուս-
մանց մէջ զրաւելիք տեղին կատարելապէս գիտակից յղացումէ մը յառաջ եկած աշխա-
տութիւն մըն է այս ընթացքը , ուր ոչ մէկ ջանք չէ խնայուած սիրելի ընելու համար
տղուն այս էական գիտութիւնը , Պատկերներու առատութիւնը , հրահանգներու մեծո-
տիկ ընտրութիւնը և բացատրութիւնները տղուն մատչելի դարձնելու համար շուայուած
ջանքը նոր ու անհրաժեշտ գործ մը կը դարձնեն այս գիրքը :

Ընթացքին միւս հատորները , որոնք կարճատեւի մը մէջ հետզհետէ պիտի
հրատարակուին , պիտի ցոյց տան թէ որչափ նորոգութիւններ մտածուած և ինչ ուղղու-
թիւններ ձեռք առնուած են նախ թուարանութեան գիտութիւնը էապէս ծանօթացնելու
համար աշակերտին , և յետոյ՝ բան մը որ չափազանց անհրաժեշտ , բայց չափազանց
ալ աւտեստուած էր մեր դասագիրքերուն մէջ , տղան ի վիճակի ընելու համար , որ
դպրոցէն ելլելէն յետոյ երբ գործնական կեանքի , առեւտուրի կամ արհեստներու մէջ
մտնէ , կարենայ իրական և լուրջ օգուտ մը քաղել իր սորված գիտութենէն :

Նախապէս հրատարակուած են՝

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ր Ա Ն

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅՔ . Պատկերազարդ .
1904 էջ 226 . Գին 5 դրուշ :

Մեր ընթերցարաններու առատութեան մէջ մեղի կը պակսէր մինչեւ հիմա
ընթերցանութիւն մը որ Բարդուղիական դաստիարակութեան հոգ տանէր ամէնէն ա-
ւելի , որ լաւ խորհրդածութեան յետոյ միայն ընտրուած ընթերցումներով ջանար
տղուն մէջ արթնցնել ու զարգացնել բոլոր այն զգացումներն ու գաղափարները
որոնք պիտի ծառայէին տղան պատրաստելու իրեն Բարդուղիական մարդ ու ընտիր
բազաբացի :

Այս նպատակին է որ կը դիմէ այս ընթերցարանը , ուր պատմութեան ,
հեքեաթի , նկարագրականի ձեւին տակ պէտք եղած յստակութեամբ ու մանրա-
մասնութեամբ բացատրուած են բարդական կեանքի բոլոր մեծ ազդակները : Հոս
ամփոփուած են նաեւ բոլոր ժամանակներու գրողներէն ընտրուած Գեղեցիկ ՄԸ-
ՏԱՅՈՒՄՆԵՐ , որոնք թանկագին օժանդակներ պիտի ըլլան ուսուցչին ձեռքը իր
բացատրութիւններուն համար :

Հ. Ս. ԽԱՆՃԵԱՆ. — ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐԻՔ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻջԻՆ Դասընթացը ,
պատկերազարդ , 1902. Գին 5 դրուշ :

(Բ, սպագրուրիւնը, քոլորովին քաւեփոխուած, մամուլի սակե
ել կը հրատարակուի շատ քիչ ասեւեհն)

Հ. Ս. ԽԱՆՃԵԱՆ. —

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պատկերազարդուած՝ լուսանկարներով ,
1902 էջ 180 . Գին 5 դրուշ :

Կա՞յ աւելի օգտակար ու անհրաժեշտ գիտութիւն մը քան ճանչնալ այն երկիրը
ուր կը բնակինք , տեղեկանալ անոր հարստութիւններուն , հանքերուն , կենդանիներուն
ու բոյսերուն հրաշալի ճոխութեան , զիտնալ անոր քաղաքական ու վարչական բա
ժանումներու մանրամասնութիւնները եւայլն եւայլն :

Ահաւասիկ ատենք է որ մանրամասն կը բացատրուին այս հատորին մէջ, որ մեր
դպրոցներու մէկ էական պակասը լեցնելու կոչուած է : Երկրին բնական մանրամասն
նկարագրութեանէն յետոյ (ջրագրութիւն , լեռնագրութիւն , արտադրութիւններ եւայլն) ,
երկրին քաղաքական բաժանումներուն վրայ տրուած լրակատար ծանօթութիւնները մէկ
հատիկ զործը կ'ընեն աւս զիրքը մեր երկիրը հիմնովին ճանչնալ ուզողներուն համար :

Այս զիրքին մէջ մեծ խնամք տարուած է նաեւ պատկերներուն համար ալ ,
բոլորն ալ լուսանկարներէ առնուած , որոնք մեր երկրին կարեւոր տեղերուն ճշգրիտ
ու խօսուն համայնապատկերը կուտան , փոխանակ չոր ու սխալ նկարներու :

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0423450

ԳՐԱՎԱՃԱՌ - ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ ՆՇԱՆ - ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 73, ԷՍԿԻ ԶԱՊԹԻԷ ՃԱՏՏԵՍԻ, 73

ՆԱԽԱԿԻՐԹՈՒԹԵԱՆ ԳԱՍԸՆԹԱՅՔ

Նոր ուղղութիւններով պատաստում դասագիր-
քերու ամբողջական շարք մը սկսած է հրատարակել
ՆՇԱՆ - ՊԱՊԻԿԵԱՆ ԳՐԱՏԱՐԱՆԸ որ նախակիրքութեան
ամբողջ ընթացքը պիտի ընդգրկէ առաջին տարիներէն մին-
չեւ բարձրագոյն ընթացքը :

Հրատարակում են

ՀԱՅԵՐԵՆ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հ. ԵՒ Զ. ԱՍՏԱՏՈՒՐ. — ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒՄԵՆԵՐՈՒ,
արձակ և ոտանաւոր. Բարձրագոյն Դասընթացք,
պատկերազարդ. 1908 էջ 322. Գին 9 դրուշ :
ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ ԲԱՐՈՅՈՎԱՆ ԴԱՏՏԻՍԱԿՈՒԹԵԱՆ. Միջին Դասընթացք,
պատկերազարդ. 1904 էջ 226. Գին 5 դրուշ :

ԹՈՒՄԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հ. Ս. ԽԱՆՃԵԱՆ. — ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐԻ ԹՈՒՄԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ. Նախա-
պատրաստական տարի, պատկերազարդ. 1908 էջ
83. Գին 3 դրուշ :

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հ. Ս. ԽԱՆՃԵԱՆ. — ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ. Միջին
Դասընթացք պատկերազարդ. 1902 էջ 240. Գին 5
դրուշ :
(Բ. սպաղրուրիւնը, ամբողջովին քարեփոխ-
ում, մամուլի սակ է)

—

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒ-
ԹԵԱՆ. պատկերազարդ. 1902 էջ 180. Գին 5 դրուշ :

Հետգիտէ պիտի հրատարակուին այս ընթացքները
ամբողջացնող միւս հատորները, ինչպէս նաեւ միւս ուս-
մանց ամբողջական դասընթացքները :